

Eugen Kumičić: Gospođa Sabina

I.

U jednoj od najzabačenijih ulica grada Zagreba stanovaše Viktor Ribičević, mladić veseo te zdrav i čvrst kao dren. Soba mu je bila u staroj kućerini naherena krova, izbočenih i pocrnjelih zidova i mračnih stuba. Ribičević je plaćao stanarinu udovi Regini, koja mu bješe smjestila u sobu svoje najljepše pokućstvo. Ta bi udova često ogovarala svoga stanara, no on nije za to mario jer je dobro znao kako se udova trsi da mu u svačem ugodi, i da joj je baš on najmiliji stvor na svijetu, izuzevši njenu debelu, bijelu mačku. Viktor Ribičević bijaše koješta, no pospanac nije bio, jer bi dolazio kući obično poslije ponoći, a u pokladno doba i kasnim jutrom. Njegovo hodanje po starom podu, a često bi i pjevao u ranu zoru, sve to nije bunilo pobožnu udovu Reginu koja izabiraše u nesnenim noćima najprikladnije brojeve za razne ambo i terno, moleći se pri tom mučnom poslu svojim nebeskim zaštitnicima; no njezini srdačni i topli uzdisaji ne mogahu nikako probiti krova stare kućerine, te se vinuti u visinu do onih zaštitnika dobre i čestite udove, gospođe Regine Lukaček.

Bilo je u pokladno vrijeme kad je, jedne večeri, stajao Viktor Ribičević pred ovelikim i raspuknutim zrcalom, gladeći pomno svoju kratku kosu i punu plavu bradu. Na stolu, između lojem pokapanih knjiga, gorjela je tanka lojanica. Plamen joj drhtao i slabo rasvjetljivao trošni i klimavi namještaj i šarene slike što prikazivahu neke Napoleonove bitke, četiri godišnja doba u spodobu mladih žena, pa napokon jedan crn okvir bez slike. Po slamnatim stolicama, po podu i na divanu, ma svuda je bilo razbacanih haljina. Miris sapunače dizao se iz otvorena umivala i širio se mrzlim i vlažnim zrakom, a koža na Ribičevićevim golim rukama sve se ježila od jake studeni, te je bila posuta onim malim bijelim mjehurićima, kao što to biva na koži purana kad ga oskubeš.

Ribičević se bio baš umio. Lice, rumeno i oblo, mekana brada i vlažna mu kosa, sve se sjajilo i laštilo pri nemirnu svjetlu one lojanice koju je Viktor bio uzeo u ljevicu, te je nosio oko glave da bolje uredi svoju kosu. Kad bude gotov, pođe k peći, pogladi je na više mjesta kao da je draga, pa osvjedočivši se da peć ne ostaje vruća kroz cijeli jedan tjedan, gurne ljutito nogom jedno drvce, što je bilo u kutiću na podu, nasmiješi se dosta gorko i pogleda u strop svoje sobe nekako neveselo. Otvori zatim vrata, ispruži glavu u hodnik i povikne:

- Ej, gospodo, cipele!

- Odmah, gospodine, odmah! - zakvrči glas negdje u mraku.

Domala se pootvore vrata, a u sobu se ispruži crna i nagrašpana ruka i nad njom stara i koščata glava, šiljasta nosa, narovanih obraza i stisnutih usnica. Ruka položi na pod čiste cipele.

- Dragi gospodine, e, ma zar se vi ne bojite prehlade? Oh, čuvajte se, ta, pripovijedala sam vam da mi je muž od prehlade obolio i...

- Da, pripovijedali ste. I vi ste, dakle, imali muža? - našali se Ribičević.

- Muža! Ma i kakva muža! Ta, zaboga, ogrnite se čime! - zamašuka starica glavom.

- Gospodo, u meni je topla krv!

- Da, ali se može i ta vaša topla krv ohladiti!

- Ne bojte se za mene, draga i dobra gospodo! Da, imate pravo: studeno je u sobi! Gospodo, približite se, amo ruke, da se malko zavrtimo.

- Gospodine, dragi gospodine, a što vam je danas? - branila se udova Regina, no Ribičević je uze za mršave ruke, pa je stane obraćati oko sebe.

- Gospodine, ostavite me, oh, oh, glava mi se vrti nemojte, oh, oh, ma'nite se zaludnice! Vidiš vraga, molim vas, joj, moja stara glavo, gospodine, molim, vrtoglavica, oh, oh, ih, ih, molim, molim!

- Ribičević, držeći udovu za ruke i vrteći je naglo oko sebe, bješe je uzdigao u zrak. Starici ispadoše s nogu neke stare i široke zimske papuče. Ona moljaše i hihotaše, no sve uzalud. Ribičević je bio

visok i jakih mišića, udova malena i laka kao perce u njegovim šakama. Kad je već nije mogao vrtjeti, posadi je na stolac.

- Gospodine, zar ste danas šenuli pameću? Ah jednoj, puknut će mi glava! - uzdisala starica pritišćući rukama čelo.

- Gospodo, je l' te, sad vam nije studeno? Eto, sada barem znate kako će vam duša letjeti oko Sunca i zvijezda kad...

- Da, da, kad umrem! A što vam se danas zbilo da ste tako veseli? - pitala ga starica i neprestano klimala sijedom glavom.

- Idem k svojoj Zorkici! Vi poznate moju Zorkicu, a?

- Da, poznam je, no jošte nije vaša! Ah, milota je ono od djevojke!

- Ako još nije moja, bit će!

- E, lako za to! Teško je udati djevojku dan današnji! - uzdahne udova i promotri svoga lijepoga stanara.

- Čujte, draga gospodo, ja bih vas...

- Teško, dragi gospodine - zaljulja glavom Regina razumjevši šta hoće Ribičević.

- Ali, ali, da vas lijepo umolim? - ponovi Viktor svoju molbu smiješeći se i laskavim glasom.

- Vjerujte mi: nemam, nemam...

- Do prvoga! - nakrivi Viktor Ribičević glavu i metne desnicu na prsa.

- Koliko? - šapne Regina i pogleda ga ispod oka.

- Hm! - Pet! Do prvoga! - ponovi svečanim glasom Ribičević.

- Pet forinti? - začudi se starica i pogleda žalostivo uvis.

- Gospodo! - umoli Viktor i slatko joj se nasmiješi.

- Dat ću vam sutra! Danas nemam - šapne starica i zguri se na stolici uprijevši male i ugasle oči u pod.

- Živjela gospođa Regina Lukaček! - viknu Ribičević. - Dobro, dakle sutra!

- Gospodine, vi ste danas pomahnitali! Oh, mladost, mladost! - zalomi Regina rukama.

- Zar vam već nisam rekao da idem danas k dražesnoj, k divnoj Zorkici? - kliktaše sada Ribičević skačući sobom i mašući rukama.

- K Lozarovim idete, dakle?

- Da, k Zorkici, mojoj božanstvenoj Zorkici! Evo glave ako ima ljepše djevojke u Zagrebu! Gospodo, ona vam je prava, potpuna krasota! - tvrdio je Ribičević najvećim žarom oduševljenja.

- Bilo je vrijeme kad sam i ja k Lozarovim zalazila, no sada je drukčije. Mnoga je oluja odonda prohujala nad mojom glavom. Davno sam se trglala iz života, jedna sam, onemoćala sam, te nisam više ni za kakvo društvo. Eh, što ću, sirota! - jadikovaše Regina, a u crvenim očima valjahu joj se suze.

- Nisam li vas onomadne sreo na stubama kod Lozarovih? - upita je Viktor glasom što odavaše iskrenu sućut. On nije poznao prošlosti staričine, no slutio je da je proživjela boljih dana.

- Da, sreli ste me. Bila sam kod gospođe Sabine u nekom poslu... Znaite, mi žene, mi se povjeravamo jedna drugoj, pa se i žrtvujemo lasnije negoli muškarci. Što ja Sabini češće učinim, to ne bi tko drugi htio obaviti...

- Sabini..., vi..., žrtve? Gospodo, ja vas ne razumijem!

- Oh, da mi je muž živ, ne bih ja znala za takve poslove! - uzdahne udova tužno.

- Takve poslove! Kakve to poslove? - zabrine se Viktor i čelo mu se namrgodi.

Udova Regina otare oči hrptom mršave desnice, stisne usne i reče kroz ona dva-tri zuba:

- Pst! čujte: gospođa Sabina veli da ima kod kuće odviše zlata i srebrnine, pa da je to mrtva glavnica!

- A, a! Vi ste joj unovčili tu srebrninu u zalagaonici? - upadne joj Viktor u riječ.

- Gospodine, neka to ostane među ovim zidovima! Da, nije od mene lijepo što sam to izbrbljala.

Viktor se zamisli i reče nakon kratke stanke:

- Gle, to nisam mislio od gospođe Sabine.

- E, nije Sabina baš od onih žena koje bi prevrnule, da mogu, kuću na dimnjak. Vremena su takva! Gospodine, molim vas, da ne izustite gdje koju riječ o tome!

- Ta nisam valjda dijete!

- A kada ćete noćas u postelju?

- Ne znam. Tko bi to znao!

- Kod Sabine bit će, bez sumnje, i onaj tat!

- Hribar vas je, dakle, prevario za veliku svotu?

- Ta kazivala sam vam! Oh, ono je grozan čovjek! Prevario me za hiljadu forinti. Strašan je ono lihvar! Gospodine, čuvajte se Hribara!

- Ja se ne pačam s onakvim ljudima - slegne Viktor ramenima.

- E, zar sam ja znala da je takav kad sam došla k njemu prvi put?

- Gle, gle, dakle i Sabina..., i Sabina zalaže...

- Gospodine, zaboravite što vam rekoh!

- I Sabina..., i Sabina! - govoraše Ribičević sam u sebi.

- Gospodine, razvrucit ću dvije velike opeke, lijepo ću ih umotati krpama i položiti do nogu u vašoj postelji da se stoplite kad dođete kući. Molim vas o Sabininoj srebrnini ni riječi! Gospodine, čuvajte svoje zdravlje! Laku noć! Molim vas!

- Gospođo, laku noć! Ljubim ruke!

- Bilo je toga dok mi nisu bile ovako crne i nagrešpane! Oh, strašan ste vi čovjek!

Udova izide klimajući i zatvori za sobom vrata. Još koji časak čulo se gdje vuče široke zimske papuče po podu mračnoga hodnika. Ribičević uze žurno šetati sobom. Njegovo se lice sve to većma mračilo. Ovako zamišljen pođe do jednoga stolca, gdje su mu bile debele zimske hlače, koje bješe te večeri svukao, da odjene druge, crne. Podigne hlače, pa držeći ih časak uvis, zamisli se i nasmiješi se, kao da nešto ne vjeruje, no ipak segne rukom u džep. Izvuče iz njega nekakve ključke, jednu rukavicu i malu, oglodanu mošnjicu, koju isprva stisne prstima te kad osjeti da je u njoj nešto tvrda otvori je, stisne usne, zaklima glavom, zapuše kroz nozdrve i turi novčarku u džep. Opet uze šetati.

- Kad će doći ona bluna? - uzdahne glasno i približi se vratima da prisluškuje. U kući je bilo sve tiho, samo negdje u dvorištu čulo se plakanje djeteta, a to plakanje dolazilo je kao izdaleka, kao iz podzemna stana. Viktor zadrhta od studeni. Ogrne se kabanicom i zguri se na divanu. Njegove velike sive oči bludile su sada po zelenkasto bojadisanim zidovima i po šarenim slikama. Lojanica se na stolu silno pušila, dim se ravno dizao i hvatao stropa. U sobi zasmrdi paljevinom. Ribičević se prene iz svojih misli i pritrči k lojanici da ugasi modru hartiju, kojom bijaše omotana ta lojanica. On u poslu, a neko pokuca na vrata.

- Do vraga! Naprijed! - poviknu Ribičević ljutito gaseći mali požar.

- Zdravo, Viktoro! O, o! Što ti se to dogodilo? Nemoj opeći prste! Ma, sveca mi, ovdje je baš studeno! - reče Mavro Šarinić tarući ruku o ruku. Bio je to mlad čovjek, odebeo, pune brade i nešto ćelave glave.

- Studeno?... Da, studeno! No čemu se ti svlačiš kad ti je studeno? Mavro, sjedi.

Opet neko pokucne.

- Naprijed! - viknu prijatelji.

Sad uljeze trhonoša držeći ovelik zamot.

- No, jeste li donijeli? - upita ga Viktor, a Mavro ravnaše na nosu naočare da bolje vidi trhonošu.

- Evo, gospodine - odgovori trhonoša i položi zamot na sto, naglo i plaho, pa odskoči k vratima i pogladi velik i neuredan brk.

- Je li broj 44? - upita Ribičević poslužnika odmatajući zamot u kojem je bila jedna nova košulja.

- Rekao mi je gospodin u dućanu da nema za sada košulja tako širokih pri vratu, pa vam je poslao broj 42.

- Vi ste magare!

- Gospodine, molim lijepo, ne srdite se, ako ne vjerujete da sam pitao kako mi naložiste...

- Tornjajte se iz sobe! Na, drš'te! - ljutio se Ribičević, mećući nekoliko novčića u crvenu poslužnikovu ruku.

Poslužnik strugnu iz sobe, a Mavro Šarinić opomenu prijatelja:

- Viktore, oblači se da ne zakasnimo! Već je osam sati! Zorka čeka...

- Oj, krasna Zorkice!

- Ti, sretniče!

- Evo me odmah! Prokleta košulja! Gle, ne mogu je ni na se navući! Čuj, kako šušti! Kao lovorovo lišće u bujnoj šumici kad piri lagodan vjetrić! Ej, zar nisam pjesnik? Tako ti je, brate, kad je čovjek zaljubljen! Sjedi, Mavro! Molim te, sjedi pa užeži smotku, ako koju imaš. Uh, zagušit ću se u ovoj košulji! A, ništa, ništa, i srce mi se guši u ljubavi! Da, zbilja, jesi li ti u fraku?

- Nisam.

- Nisi?

- Čemu to?

- E, što ćeš, ja moram u frak, jer nemam...

- Crnoga kaputa valjda?

- Pogodio si! Oh, slatka Zorkice!

- Slatka ovako, slatka onako, što ti hasni, kad te Zorka ne voli!

- Ta, molim te!... Voli? E, e, e, voljet će ona mene! - pohvali se Viktor.

- A njezin otac?

- Bluna! - mahne Ribičević.

- A majka?

Ribičević pogleda prijatelja, nasmiješi se i ne reče ništa. Viktor bijaše te večeri vanredno veseo.

- Ljubiš li ti uistinu Lozarovu Zorku? - upita ga Mavro posve ozbiljno. Mavro bi se rijetko našalio.

- Ljubiš?... Ljubiš?... Da, ljubim! Ja mislim da ljudi krste ljubavlju ovo čuvstvo koje ja za nju u srcu osjećam.

- To mi je drago. Zorka je dobra i lijepa. Bit ćeš sretan, dragi Viktore - reče mu prijatelj i uzdahne kao da on sam nije sretan.

- Lijepa djevojka, a, zar ne?

- Nema sumnje - nakloni se Šarinić. On je te riječi izgovorio, misleći o nečem drugom.

- Dakako da nema sumnje - ponovi Viktor.

- Lijepa, krasna, sve je ona - reći će sada Mavro otegnuto i hladno. Ovaj je put mislio na Zorku.

- Ti si pravi zasukani birokrat. Da, činovnik hladan, trijezan... Činovnik, pravi činovnik! - klimaše Viktor.

- Činovnik?... To i jesam. Molim te, što misliš time reći?

- Ja?

- Da, ti - uozbilji se Šarinić.

- Ah, slatka Zorko! Divota od djevojke! Mavro, nisi li ti opazio onaj njen punani stas, dražesni joj hod, ono gipko ljuljanje? A njene rajске оči, vesele, duhovite, nemirne i vragoljaste? Mavro, vjeruj mi, lica onako mila nema ti od Urala do Balkana - govoraše Viktor hodajući sobom i tražeći rubac, rukavice i duhan. On to nije govorio iz srca, zanosom, već onako iz šale, no bio je osvjedočen o istinitosti svojih riječi.

Mavro ga nije slušao, a kad svrši opisivanje Lozarove Zorke, upita ga malne stidljivo:

- A hoće li biti kod Lozarovih i...?

- Ruža?

- Da - reče Mavro tiho i porumeni.

Viktor pogleda njegovu nad čelom ćelavu glavu, pristupi k njemu, položi mu ruku na rame, kimnu i šapnu mu u uho:

- Mavro, tvoj je glas sada drhtao!

- Ne luduj! - strese se Mavro.

- O, o! Ljudi vele da ljubav oplemenjuje čovjeka, a ti si, eto, podivljao!

- Molim te! - hoće ozbiljno Mavro.

- Dakako, i ona će biti! Mavro, ti si strašno zaljubljen! E, nisi sam! Daj amo ruku!

- Molim te, hajd'mo! Ti misliš, dakle, da će i Ruža...

- Ali, nisam na dvoumici: da, da, bit će i Ruža!

- Hajd'mo! - šapne Mavro, a licem ga obli rumenilo radosti.

Kad budu na ulici, stade Ribičević naglo i poče opipavati svoje džepove gledajući značajno u lice prijatelju koji ga upita:

- Što tražiš?

- Zaboravio sam novčarku kod kuće! Znaš, čovjek uvijek treba po koju forintu za služinčad; kavanu, smotke!

- Dat ću ti ja; no sad valja da se požurimo!

- Ti si divan čovjek! - klikne Viktor i nasmiješi se u brk, pa proveze jaku desnicu pod lijevo pazuhu svoga najboljega prijatelja.

- Hoće li biti mnogo ljudi kod Lozarovih? - upita Šarinić žurno hodajući.

- Ne znam. Valjda.

- Gospođa Sabina otmjena je dama, zar ne?

- Dakako, otmjena i vanredno ljubazna. Prava ti je milina s njom govoriti. Ona je plemkinja, no ne koči se kao mnoge građanske žene. Vidiš, brate, ti znaš da sam ja demokrat, no vjeruj mi da smo mi demokrati na krivom putu kad preziremo pravo plemstvo, ono starinsko plemstvo. Ja držim da se čovjek uistinu oplemeni kad živi u obitelji kao što je Lozarova.

- Čujem da Sabina nije vrlo kućanica - primijeti Mavro.

- Povodi se za ostalim svijetom. Zar ne znaš za sve današnje zahtjeve društva? No sve žene nisu jednake; čuj, ako Zorka bude sa mnom dijelila moj udes... Da, vjeruj mi, to ti zavisi od supruga...

- Zorka je dobra djevojka, ali svijet o njoj odviše govori! Poznam rečenicu: Zlo po muškarca o kome se ne govori, zlo po ženu o kojoj se govori.

- Kazat ću ti: Zorka je ljepotica, posjećuje plesove i ostale zabave, ljubazna je i mila, pa, eto, odatle potječe ta njezina glasovitost! Uostalom, dragi Mavro, i u tebe je ružna navada da rado ogovaraš ljude - našali se Viktor.

- Hoćemo li ostati dulje vremena na toj zabavi?

- Dakako da hoćemo! Dobro sam danas volje, mada i nisam prošle noći mnogo spavao. Ej, mogu ti ja probdjeti i tri noći jednu za drugom uz čašicu dobra vina i među iskrenim prijateljima! Ah, skupe su te poklade!

- A tko te sili da trošiš? - upita ga Mavro nehajno. On je žalio svoga prijatelja.

- Da, kada ćemo ako ne sada dok smo mladi?

- Mladi?... Ta, eto nam trideset godina za vrat sjelo!

- Mavro, tako mi zdravlja, pravo veliš! Jest, ja sve sam sebi velim: "Viktore, Viktore, opameti se, omudri se!" no ne mogu, pa ne mogu. Al vjeruj mi, opametio sam se donekle; nisam više kakav sam bio pred nekoliko godina. Da, razumijem, to je jasno, ja se ne bih smio skitati po noći, ta, katar me guši u grlu svakoga jutro! Uh, istina, mi previše pijemo! Mavro, ja sam ti velika bitanga, ta, zamalo da se nisam već propio. Boga mi, ne znam čemu to vodi? Ah ta prokleta žeđa, ta vječna, neprestana žeđa! No slušaj: nije baš ni ta žeđa svemu kriva, već i neka luda privika na prijatelje, na svjetlost plina i na dim smotaka, pa ono glupo raspravljanje o politici, one nazdravice domovini, među razlivenim vinom. Ja ti, uistinu, ne znam zašto mi toliko pijemo!

Mavro ga nije slušao, a kad svrši pljusak riječi, upita ga:

- Ti, dakle, misliš da će i ona doći?

- Tko?... A da, Ruža. Gle, Mavro, ti si silno uzrujan! Ti me nisi ni slušao!

Prijatelji umuknu časak, a onda će Ribičević:

- Mavro, čuješ!

- A?

- Mavro, da se spasem, valja da se oženim, da se udomim! Ti nemaš pojma kako mi je neugodno pri srcu kad unidem noću u svoju jadnu, pustu sobu. Vjeruj mi, plašim se svoje sobe, plašim se samoće. Brate, ja sam ti stvoren za obiteljski život! Ne, ne mogu već ovako živjeti, ta, počinio sam već svako zlo, jedino što ne kradem, što ne ubijam ljude! Mavro, ipak sam veliki dobričina, moje srce nije loše! Da sam se rodio u Engleskoj ili u Francuskoj, bio bih pametan čovjek!

- Tako!

- Da, tako! Mene može spasti od propasti samo pametna žena!

- Tvoji su nazori vrlo čudnovati.

Prijatelji umuknu. Idući samotnim ulicama, svaki je za se nešto mislio i preumljavao. Viktor je Ribičević snatrio o lijepoj plavokosoj djevojci jaka i bujna tijela, o tihoj bračnoj sreći i o toplim sobama. Šarinić se sjećao Karlovca i jednoga prozora u Karlovcu gdje je vidao prekrasnu crnooku djevicu, koja mu je i sada lebdjela pred očima. Mavro Šarinić bio je sretan i blažen, hodao je veselo jer je njegovo srce, slatkim nemirom uzrujano, naslućivalo da će se sastati s tom dragom djevojkom. Promišljavaše kako da joj progovori, što će mu ona reći, pa se radovao da će joj moći zaviriti u dušu, da će se s njim lako sporazumjeti, te da je njeno srce dobro i plemenito.

Prijatelji stignu na Jelačićev trg. Bila je kruta zimska noć. U rijetkoj se magli razabirao banov spomenik, te se pričinjao mnogo većim negoli je uistinu... Zrake plina duljile se mirno u ledenom i ukočenom zraku, a žuto svjetlo širilo se po gomilama blatna snijega, što je ležao uz smrznete pločnike. Po staklu prozorâ onih kavana na trgu vidalo se cvijeće od leda, a iza toga cvijeća stajahu neke nepomične sjene, valjda glave kakvih putnika, vojnika ili neženja. Iz Ilice se čuo jak topot konjskih kopita i šum i škripanje kola, pod kojima pucaše sleđeno blato na cesti. Sredinom trga šetahu dva gradska stražara, a na njima bi katkad nešto zasjalo. Dućani bijahu već svi zatvoreni,

samo u jednog poslastičara sjedilo je na crvenim stolicama nekoliko vojničkih časnika što se razgovarahu s jednom blijedom gospođom, držeći kapu na koljenima a sablju među nogama. Mnogi prozori na trgu bijahu slabo rasvijetljeni. Velika bolnica bila je obavita maglom, u kojoj se gubio njezin krov. Do bolnice prodavao je malen čovuljak pečene kestene grijući crne ruke nad svojom robom. Miris pečenih kestena prostirao se u sivom i mrzлом zraku. Kad je taj čovuljak puhao u vatru, moglo se vidjeti njegovo mrko lice, ožareno sjajem ugljena. Ulicama je prolazilo malo ljudi, a i ti su brzali i stiskali se u svoje haljine, tako da im nije nego nos bio izložen oštroj studeni.

Kad stigoše Ribičević i Šarinić pred jednu kavanu, zavire u nju kroz velika vrata pa se nasmiješe opazivši mlada čovjeka koji se bio naslonio objema laktima na mramornu ploču blagajne. Djevojka što je sjedila na stolici blagajne smijuškala se onom mladiću lijeno i sumorno.

- Gle, Milana! - reče Ribičević.

- Da, čini mi se da je ono Krišković! - potvrdi Mavro prignuvši se i namještajući na nosu naočare koje su mu se bile zamaglile.

- Ona plavka vrlo je lijepa. I ja se s njom poznam. To ti je vrlo čestita djevojka! Gle, gle, kako joj Krišković nešto tumači! Silno joj nabraja! O krasan, vragometan ti je taj dečko! Istina, ne zna mnogo, no vrlo je otmjen. Najljepše se žene jagme za njim!

- Ta molim te, kako te mogu zanimati takvi ljudi?

- Slušaj me, Mavro! Milan je dobar sa Zorkom; njega smatraju Lozarovi članom svoje obitelji, pa bi on mogao, znaš, u potrebi i za mene koju reći!

- On je dakle Zorkin prijatelj? - našali se Šarinić, no u njegovim riječima bilo je nešto ujedljivo i bodljivkavo. Mavro bješe jednoga dana vidio Zorku i Milana u nekoj samotnoj ulici, gdje su se povjerljivo razgovarali, ogledavajući se poput zaljubljenih, kojima nije milo da ih tko opazi.

- Ti si suviše zloban! - nasmije se usiljeno Ribičević i saže jakim ramenima.

Mavro i Viktor unidu u Ilicu, a nekoliko časova zatim eto ih pred lijepom velikom kućom. Svi prozori prvoga sprata sjajno su rasvijetljeni; po pročelju suprotne kuće šire se velike ljage svjetla što šiba iz stana gospođe Sabine pl. Lozarove.

II.

Prijatelji se popnu u prvi sprat bijelim stubama, uđu u predsoblje i tu se nasmiju videći čovjeka u godinama, odebela i posve ćelave glave, kako tepa po licu Reziku, lijepu sobaricu gospođe Sabine. - O, o, gospodine Hribaru! - usklikne Ribičević.

- No, no, što je, što vičete, mladi gospodine? - obrani se Hribar mljaskajući usnama.

- Što je? Što je? Ma, rekao bih, sviđa vam se Rezika! Nemate zla ukusa, gospodine! Smijem li čestitati? - upita i pruži mu ruku Ribičević.

- Tiho, molim, tiho! Meni, meni da se Rezi... Rezika sviđa? Gospodine, gdje vam je pamet? Vi ne znate što govorite! Molim vas, ne ludujte! - hoće sada Hribar dostojanstveno, s nekom nadutošću i pušući poput zeca.

- Dobro, dobro! To su vaši poslovi! Mi ionako nismo ništa vidjeli - mahne Ribičević objema rukama.

Ilija Hribar zamumlja nešto, okrene se dostojanstveno, otvori vrata velike sobe, a ćelava mu glava zasja na jačem svjetlu, pa iščezne među ostalim glavama.

Iz sobe se čuo žamor veselih Sabininih gosti; iz kuhinje valjao se dugim hodnikom miris raznih jela. Ribičević se i Šarinić ogledaju u zrcalu, poprave kosu i ovratnike, pa uđu u salon.

- O, živjeli! Zar se tako kasno dolazi? Da ste mi zdravo, mlada gospodo! - pozdravi ih domaćin Ivan pl. Lozar mašući rukama i njišući krupno tijelo na kratkim nogama.

Mladići se porukuju s domaćinom, a on stane zvati ženu:

- Sabino, gdje si, draga Sabino? Evo naših milih gosti, evo ih, došli su!

Sad se približi gospođa Sabina. Moglo joj je biti nešto više od četrdeset godina. Bila je srednjega stasa, punana, sva obla, te pristala, malne lijepa.

- Gospodo, već sam bila ljutita na vas! - reče Sabina mrgodeći se i smiješeći se u jedan mah.

Mlada se gospođa duboko naklone i poljube joj ruku. Sabinina ruka bijaše uvijek hladna. Ribičević je bio smeten.

- Ljutita? Vi ste, milostiva gospođo, bili ljutiti? Veoma žalim što smo zakasnili - nakloni se opet Mavro Šarinić.

- Ta znate i sami da nam je dosadno bez vas! - uzdahne Sabina, nasmiješi se i potepa lepezom Mavra po ramenu.

- Gospodo, vaša dobrota... - htjede nešto reći Viktor.

- O, dragi Ribičeviću, vi dobro znate da mi je na jeziku što mi je na srcu - pohvali se Sabina, te nakrivivši glavu gledaše mladiće ispod oka poput raznježene djevojčice.

- Sabino, tko ne cijeni tvoje kreposti? - uzdahne šaljivo Ilija Hribar loveći jedan pram vlasi iza uha i vukući ga preko čelava tjemena. Ilija Hribar je bio stari prijatelj obitelji Lozarove.

- Čuj, Ilija, meni je teško prepirati se s tvojom učenom glavom - odgovori Sabina, ako i neiskreno, a ono barem iskrenim glasom, tako da se na njene riječi Hribar osovio, naduo i hladno promjerio mlade prijatelje svojim lukavim pogledom.

- No, sad je dosta te šale - reče Sabina žmureći u Hribara. - Dragi gospodo, zar ne bi pošli malko gdje su ostali, gdje se pleše? Tamo je mladi naraštaj, ja ne slušam rado laskanja! Prošla su vremena kad mi je to godilo! Da, da, tamo je mjesto ovim našim mladim prijateljima, tamo je bojno polje, tamo su neosvojena srca! O, i mene je obletavalo jato obožavatelja dok su mi ruže na licu cvale! Zar ne, dragi Ivane, zar to nije istina? - upita Sabina okrenuvši se prema svome mužu.

- Sabino, ti ćeš uvijek ostati mlada! Ali si vragoljasta! - morao se nasmiješiti njezin muž, Ivan pl. Lozar.

- Ali je slatka! - šapnu Šarinić Ribičeviću u uho dižući mu s ramena nekakvu pahuljicu.

- I iskrena, vjeruj mi! - odvratila hladno Ribičević, koga bješe proniklo te večeri nejasno čuvstvo kajanja i čeznuća za obiteljskim životom. On je već nazrijevao u Sabini svoju buduću punicu, te mu se nisu sviđale Mavrove šale.

Gospođa prođu kroz više soba rukujući se i pozdravljajući se s gostima. Stan gospođe Sabine bio je velik, no i nekako neprijatan. Činilo se da se nalaziš u kakvom dućanu pokućstva, gdje se trgovcu rasprodalo najveći dio robe putem ovrhe. U cijelom namještaju nije bilo ukusa ni reda, jer bijaše sve pomiješano i u slogu i u bojama, a tome je razlog što bi Sabina u novčanoj stisci prodala sad jedan divan i nekoliko naslonjača, sad dva ormara, pa bi opet kupila, ako se sluči da dođe do novca, ono što joj trebalo u kući. Sabina je živjela naveliko, a ljudi se nisu tome čudili jer su znali da je donijela velik miraz svome mužu koji bijaše viši činovnik. Hodajući i šaleći se sa svojim gostima, ipak je Sabina mogla upotrijebiti jednu zgodu i upitati svoga muža:

- Tko je danas pozvao na zabavu ovu dvojicu?

- Dragi Sabino, misliš li Ribičevića i Šarinića? - začudi se Ivan pl. Lozar.

- Da; ti znaš da amo dolaze da se napiju i najedu, pa onda lažu djevojkama, pune im glave kojekakvim ludorijama. Ribičević..., Šarinić! Ma to je gladna sirotinja!

- Sabino draga, ta, zar mi nisi baš ti naložila da ih amo pozovem? - ispriča se Lozar snuždeno.

- Ti znaš da su mi odurni.

- Ja mislim da će Ribičević...

- Šta?... Ne budali! - reče Sabina i ošinu ga ljutitim pogledom.
- Čestit je on! Mogla bi Zorka s njime biti sretna! - usudi se reći Lozar gledajući uvis.
- Ja mu je ne bih dala. Ta, zadužen je preko glave! - šapne Sabina, a onda obrativši se mladim prijateljima reče glasno i slatko:
- No, draga gospodo, je li vam društvo po volji? Učinila sam sve što sam mogla da vam zadovoljim. Šarinić i Ribičević zahvale se dubokim naklonom.
- Ima ih dosta u fraku! - šapne Ribičević Šariniću.
- Vidim - odgovori mu ovaj nehajno promatrajući u drugoj sobi, u plesaonici, krasnu vitku crnooku djevojku, koja gledaše baš u njega, jer joj se činjaše vrlo poznatim.

Djevojka je uprla svoje velike i misaone oči u Mavra, a na rumenim usnama igraše joj stidan smiješak. Vidjelo se da se čudi neočekivanu, neslučenu dolasku gospodina Šarinića. Kad se osvjedoči da vidi uistinu Šarinića, da to nije opsjena, dražesna joj radost zasja na prekrasnom licu, koje plane živim rumenilom. Krasna djevojka ne mogaše skinuti s njega svojih očiju, što su se bile širom otvorile, malne prestravile. Mavro Šarinić drhtaše. One crne oči mamile su ga sve bliže i bliže, on se utapljaše u njihovu sjajnom krugu, a Ružino lice, zadahnuto ljubavnim preobraženjem, milo se smiješilo pred njim, bljeskalo i rasvjetljivalo mu dušu.

Mavro uđe u plesaonicu i nakloni se čarobnoj djevojci i nešto starijoj gospodi, koja stajaše uz nju. Sabina upozna Šarinića s gospođama:

- Gospodin Šarinić, prijatelj moje kuće - gospođa Martinić i gospođica Ruža, njezina nećakinja! Dragi Šariniću, evo kakvih krasnih ruža nalazite u mojoj kući! - reče Sabina laskavim glasom, mahnuvši lepezom prema Ruži, koja obori svoje crne i sjajne oči.

Gospođa Jela Martinić bila se naklonila Šariniću hladno i tek primjetljivo, a njezina dražesna nećakinja ljubazno i umiljato.

- Gospođice, vi ste mi nešto poznati - reče Šarinić.
- Ja? - izusti tiho Ruža i porumeni.
- Da, samo od vida - doda Mavro.
- Moguće da nas poznate - reći će udova Jela nehajno.
- Dakako, sjećam vas se vrlo dobro! Vidao sam vas u Karlovcu, ako se ne varam - govoraše Mavro prekinuto, a glas mu jednako drhtao.
- Možda, gospodine. Da, i meni se čini, da vas poznam - odgovori mu djevojka zvonkim i toplim glasom koji dirnu u Mavrovo srce već ionako uzrujano.
- Da, vi ste stanovali u onoj ulici, što..., e znam ja - kimnu Mavro ustrmivši svoj pogled u Ružine oči.
- Vi znate i za ulicu? - uplete se udova Martinić koju iznenadiše ta odviše ljubazna tumačenja. Udova se namrgodila opazivši kako Sabina začuđeno sluša taj razgovor. Ruža se uzbuni. Njezine dražesne grudi naglo se dizahu i padahu, a njene se duboke oči upiljiše u Šarinićevo lice, pa im zjenice nemirno igraju, šire se i milo sijevaju.

Sabina se smiješila i lagano klimala i svakoj je riječi pripisivala neku osobitu veliku važnost. Bila je i glasno ahnula jedanput, a uz to sve je žmirkala u svoju jedinicu kao da hoće reći udovi Jeli: moje dijete ne sklapa poznanstva s mladim ljudima!

Zorka se bila naslonila o glasovir što bijaše na drugoj strani te prostrane sobe. Ona se zagledala u neku knjigu i hinila je da je duboko zamišljena, da nije opazila nadošle gospode. Njezine gole i bijele ruke sjajile su se na jakom svjetlu, što joj obasipavaše rascvjetano tijelo, jaki vrat, puna i cakleća se ramena i krasnu oveliku glavu. Duga modra haljina od svile, sapela je o bokovima, pa se spuštala na pod voskom namazan, u velikim naborima, sva načičkana skupocjenim čipkama. Rub haljine gurnula je nogom postrance, te se vidjela njena proračunato izložena noga u bijeloj cipeli. Zorka je gvirila u knjigu kao da mora proniknuti neku partituru.

Pred glasovinom je sjedio mršav čovjek, koščata i crvena lica, jakih i širokih laloka, plosnate otraga glave. I dugački žilavi vrat bio mu je crven. Taj gospodin zvao se Celestin Solarić. Sjedio je s nekom nehajnošću, a uistinu se trsio da oponaša kakva velika umjetnika, no umorna umjetnika. Udarao je u tipke samo jednim prstom poput klonula genija koji se zamislio u nejasne misli ne znajući kako da svrši svoju sonatu. Solarić se nije bavio glazbom, nije znao ni note čitati, no rado bi govorio o glazbi kao i o svim ostalim umjetnostima i znanostima. Taj čovjek plosnate glave jednako je pogledavao Zorkina snježna ramena. Njegov je pogled bio načas plah, požudan i divlji, načas oštar, zasićen i sumoran. Oči mu se uvukle duboko pod čelo te se činile šupljima.

Sabina bješe pozvala dva puta Zorku da se približi gostima, no Zorka se pričinjala da ne čuje, a kad je zovne treći put, hotimice drhtnu, okrene se i položi knjigu na glasovir.

- Gospodo, oprostite! Čitah Beethovena..., oprostite! - ispriča se Zorka približivši se i ne pogledavši nikoga u lice.

- Ovo moje dijete uništiti će oči; neprestano uči i čita - jadikovaše gospođa Sabina i zabrinuto promatraše svoju jedinicu.

- Šteta bi bila tih krasnih očiju! - uzdahne Mavro Šarinić rukujući se sa Zorkom, a zureći u zjenice dražesne Ruže koja mu se zahvali smiješkom.

- Da, šteta! - potvrdi Viktor Ribičević.

- Božanstvene oči! Kano dvije sjajne zvijezde, posve slične majčinima! - reče naglo Solarić, i, kad svrši, ostanu mu usta posve otvorena.

- Prijatelj Solarić ima pravo - pridoda Ilija Hribar useknuvši se velikim modrim rupcem.

- Ti si velik mudrac! - odgovori Hribaru Sabina zlovoljno.

Zorka, slušajući ta laskanja, pogleda Ružu koja se čedno držala i mislila o Šariniću. Zorka je uistinu Ružu nazivala svojom najboljom prijateljicom. I Ružina tetka nije slušala taj razgovor nego je promatrala skupocjene Sabinine haljine i pomišljala: te krpetine stoje Sabinu koju stotinu forinti; da, barem dvije stotine, a to je mjesečna plaća njezinoga muža. Baš mi je žao što sam amo došla, no šta ću, moram radi Ruže. Ali za koga se kiti ova Sabina? Ma deset godina bit će starija od mene! Zlo će doći na ovu kuću; ta, zar nisu već sve rasuli? Ova kuća već je Petrova, a ako nije sva, bit će domala! Oh, lude li žene! - Da, sad se sjećam: već mi je danas morala povratiti onaj novac! Dosta sam bila luda kad sam joj posudila ono pet stotina! - uzdahnu Jela Martinić.

Ružina je tetka bila udova i veoma bogata. Mnogo se ljudi otimalo o njenu ruku i njen imetak. Bila je to žena mirna i bezazlena. Živjela je bezbrižno, polazila zabave i utišavala svoju savjest, osvjedočavajući se da to čini samo radi svoje nećakinje. Jeli je moglo biti oko trideset i pet godina, no činila se mlađom. Bila je srednjega stasa, jaka, kratka života, nešto suviše bujnih grudi; bijela i rumena u licu. Već je cijelu godinu danâ tugovala za mužem, koji joj je namro velik imetak bez potomaka. Udova je Martinićka bila dobra žena, blage čudi, i čeznula je za obiteljskim životom. Uz velik imetak bilo joj teško živjeti onako osamljenoj, a kod takve kuće treba mudre glave da nadzire i ovo i ono. Jela bijaše u duši osvjedočena da su muškarci mudriji od žena.

Dok je Jela razmišljala o sudbini svoje prijateljice Sabine, sve se glave okrenuše prama vratima odakle je dolazila mršava i vanredno visoka žena, odjevena u blijedožutu haljinu od svile. Po haljini su bile prišite nekakve crvene vrpce. To je bila gospođica Irena Lozar, sestra domaćina Ivana pl. Lozara.

- A, evo naše ljubazne gospođice Irene! - usklikne Celestin Solarić klanjajući se Lozarovoj sestri, koja se približavala hodajući poput loše glumice kad želi da joj ljubavnik-kralj nešto razjasni.

Irena se nakloni prignuvši visoko tijelo baš toliko da se nije moglo reći: nije se naklonila.

- Kako ste, draga gospođice? - upita Ilija Hribar čisteći naočare modrim rupcem i gledajući u stakla prema svjetlu.

- Ja? - zapjeva Irena okrenuvši prema Hribaru glavu, tako da su joj iskočile i nategnule se žile na dugačkom i mršavom vratu.

- Da, gospodice! - nakloni se Hribar.

- Hvala, gospodine, boli me glava! - potuži se Irena i pritisne čelo prstima.

- A zašto suviše čitate? - zamljaska Hribar i teško uzdahne kao da i on odveć čita.

- Dakako, kad mi sestra uzme knjigu u ruke, ne ispusti je dok je ne pročita. Šteta što nije Irena muškarac! Oh, to bi bio učenjak! - reče Lozar njišući se na kratkim valjušastim nogama.

- Ivane! - ukori ga Irena oborivši čedno oči.

- Molim, to je istina! Dakako da je istina! - usklikne Lozar.

- Gospodice, vi, bez sumnje, mnogo čitate! - osmjehnu se Irena Ruži, a Zorku, koja je malo čitala, ukori strogim pogledom.

- Čitam - kimnu Ruža.

Zorka zakašljuca i izbeči se iza Irene.

U taj čas zbude se vrlo neugodan prizor za sve prisutne. Tu među gostima bio je i dječak Silvio, brat Zorkin. Silviju je bilo oko deset godina, a bijaše prava kuga svojoj tetki Ireni, jer nije nikada mirovao, jer joj je uvijek zanovijetao. Stari je Lozar našao svom sinčiću stroga učitelja, a Silvio ostao isti. Irena bila sjela na rub naslonjača otmjeno, kako se pristoji u tako odličnom društvu. Sjedeći tako, opipavala je veliku crvenu ružu u kosi što je bila sva posuta nekakvim bijelim praškom. Mali Silvio stajao je iza Irenina naslonjača raširenih nogu i straga prekrizanih ruku, te slušao što gospoda govore. Irena bijaše toga dana živo iščuškala maloga Silvija, kome su sada sive oči zlorado sijevale. Silvio se plaho ogleda, uhvati straga naslonjač, povuče ga naglo k sebi, a gospodica Irena spuzne na glatki pod, gdje se prevali na leđa. Svi se osupnu i kriknu. Mali Silvio strugnu iz sobe kao strijela. Zorka poleti za njim da ga tobože uhvati, no ona mu reče, viknuvši za njim u svoju sobu:

- Sakrij se pod moj krevet!

- Užasno, grozno! - kriješta gospodica Irena dižući se s poda. Solarić joj pružio obje ruke.

- Oh, ti zlosretni dečko! - vikao Ivan Lozar.

- Sabino, sramota, užasno! Gle, evo kako si lijepo odgojila svoga sina! Oh, ja ne mogu više živjeti u ovoj kući! To je grozno, grozno! - ljutila se Irena.

- Ne možeš više živjeti u ovoj kući? A ti pođi u samostan! - plane Sabina. Okrenuvši se gostima, nastavi: - Gospodo, oprostite! Ta znate što su djeca! Oprostite!

- Oh, grozni, prokleti dečko! Čekaj ti, besramniče! - grozila se Irena dršćući cijelim tijelom. Ona nije znala šta da učini od jarosti i od stida.

- No, prestani već jednom! Što mi dijete proklinješ? Ta nije te ubio! Pala si na pod, a to se često zbiva i na plesu - reče Sabina i okrenu joj leđa, pa je još jednom preko ramena prezirno pogleda.

- Gospodice, umirite se, nije ništa! - stane je tišati Solarić.

- To su posljedice modernoga uzgoja, posljedice liberalizma - šapne Hribar udovi Jeli, koja se začudi riječi: liberalizam.

- Ah, sramote, sramote li! - uzdisaše Irena.

Zorka se teškom mukom suzdržava od smijeha; maše glavom prema tetki i šapće Ruži: - To ti je, to ti je original!

Ruža, žaleći Irenu, nasmiješi se sućutno i ukorno. Taj je ukor uvrijedio Zorku.

- Gospodo, k stolu! - poviknu u sretan čas domaćin Ivan pl. Lozar iz druge sobe, pa se tako prođe na noćni red, zastrijevši koprenom zaboravi neugodan Irenin pad.

Šarinić ponudi ruku Zorki. Pred njima idahu Ruža i Ribičević.

- Gospodine, zar ne da je krasna moja prijateljica Ruža u ovom bijelom odijelu s modrim cvijećem? - šapne Zorka.

- Da, prekrasna! - odgovori joj Šarinić i uzdahne.

- Prekrasna? - začudi se Zorka i gane se od neugodnosti.

- Tako rekoh - ustvrdi Šarinić zamišljeno.

- I Ribičević je prekrasan - šapne Zorka i pogleda Mavra nadajući se da će ga njezine riječi neugodno iznenaditi, no ne opazivši na Mavrovu licu nikakve promjene, smrkne joj se malko čelo.

Sva se gospođa namjeste oko velika stola na kojem stajahu hrpe vitkih staklenka između razna voća i cvijeća. Žuto se vino sjajilo u bocama kao da su pune plamena, a crvenika bacaše svoje rumenilo na snježni ubrus i na lijepo stolno posuđe. Sobom se rasplinuo ugodan miris pečenke, voća i cvijeća. U velikoj je peći veselo praskao plamen. Ugodno bijaše u toj toploj sobi; na svačijem je licu sijevala radost. Mladi se kriomice pogledavahu, smiješeći se zbog onoga prizora koji je bio ozvoljio neke pametnije ljude i gospođicu Irenu. Uvrh stola sjedila je gospođa Sabina, zdesna joj bio Solarić, a slijeva udova Jela. Ostali sjedoše kako je kome gdje bilo naznačeno mjesto. Bilo je tu trgovaca, činovnika pa i nekoliko ljudi bez stalna zanimanja. Ruža i Ribičević sjedili su nasuprot Šariniću i Zorki. Sabina bi priredila svake godine po jednu sjajnu "zabavnu večer", no danas se sakupilo kod nje najvećma trideset osoba, sve bliži prijatelji. Zabava bi morala biti srdačna, bez prisiljene ukočenosti. Ljudi su rado zalazili u Sabininu kuću, jer govorahu ti isti ljudi da se kod Sabine sakuplja baš cvijet najotmjenijeg društva glavnoga grada. Sabinina kuhinja bila je na dobru glasu.

- Molim te, draga Sabina, ja ne vidim Jakova! Zar nije kod kuće? - opazi Ivan Lozar.

Sabina svrne okom po gostima, čelo joj se smrači, pa uozbiljivši se, odgovori jetko:

- Ne znam, gdje je taj dečko... Gle, ni Milan nije još došao! Oh, ta me netačnost može razljutiti!

- Pozovi gospodina Vojnića - naloži Zorka sluzi. Zorka je čula riječi svoje majke, no pričinila se kao da ih ne čuje, pa je ono zapovjedila sluzi, šaleći se s Ribičevićem.

Malo potraja i dođe u sobu Jakov Vojnić, mladić visoka i krasna stasa, plave brade i kose. Držao se veoma ozbiljno, malne dostojanstveno. Jakov sjedne negdje pri dnu stola, na svoje obično mjesto. Bio je on pravnik u zadnjem tečaju, a stanovaše u Lozarovoj kući da poučava maloga Silvija. Zorka je s njim učila povijest i zemljopis. Tako se, barem, u kući govorilo.

Ilija Hribar namjesti bolje naočare na debelom nosu, uzvine malko glavu nad desno rame, stisne usne i pogleda Vojnića, namrgodi se, pa se opet nagne nad svoj tanjir i počne naglo jesti.

- Nikad ništa od toga Vojnića! - uzdahne sažalno Solarić, približiv se k Sabinu koja ga pogleda i slegne ramenima.

Lozar se osmjehnu Jakovu Vojniću i pokazao mu rukom jela i staklenke, kao da mu je htio time reći: dragi Jakove, jedite, pijte i ne sramite se! To sokolenje Lozarovo bilo je Jakova uvrijedilo, no Lozar to nije opazio, jer se bio zagledao u boce, gdje se iskriilo zlatno vino. Na Lozarovu licu vidjela se velika briga. Prenuo bi se samo časak, progovorio bi koju riječ s udovom Jelom, a onda bi se opet zamislio. Njegovo bi lice zadobilo tada izraz teške neizvjesnosti, izraz čovjeka, koji se glupo podaje svojoj sudbini. U sobi je bilo vruće. Na Lozarovu čelu caklile su se debele kaplje znoja. Gosti nisu promatrali njegovo lice, jer je razgovor bio općenit i živahan. Samo je gospođa Sabina opazila da su joj muža snašle neke brige, no ona, njegova žena, dobro mu je poznavala ćud, pa s toga nije sebi ni trla glave. Trudila se da se pokaže veselom i bezbrižnom, no radost njena lica bijaše lažna, posmijeh neiskren, ljubežljivost prisiljena. Njene nemirne oči pogledavahu na sve strane, naglo, proračunato, ne odavajući nikakva čuvstva. Pod blijedim čelom bile su te oči prevelike, a premalo sjajne; nisu te mogle dragati, jer u njima nije bilo ni one vlažne i mile mekoće ni srdačnosti, već nešto lukavo, hinjeno, nestalno i zasićeno. Te Sabinine oči bile su lijepe i bojom i oblikom, no nisu bile ni duboke, ni misaone, već oprezne i tvrde, kao da je iza njih sila zbijena i hladna mesa.

Negdje u pô večere bane u sobu mlad čovjek, veoma vitka stasa, bjeloputna lica, plavih zalizaka i malih brčića, te se stane klanjati na sve strane, žmureći u goste zelenkastim staklenim očima. Pristupi Sabini, otmjeno i važno joj poljubi ruku, pa onako prignut učini glavom polukrug u zraku, smiješeći se neprestance. Zatim pogladi svoje bijele ruke, dodirnu ovratnik, izvuče ošve košulje ispod rukava fraka, poravna kosu, ogleđa se u zrcalu, zakašljuca i sjedne napokon do Zorke.

- Divan mladić! - uzdahne Ilija Hribar i ispije pô čaše vina, obliže usne, cmokne jezikom, pa opet uzdahne: - Divan mladić!

- A gdje si ti, Milane, dosada bio? - upita Sabina pridošlicu razvalivši hotimice oči kao da se nada nekoj velikoj novosti.

- Milostiva gospođo, da, znate, molim lijepo, da, oprostite mi, mi smo imali sjednicu za onaj ples u dobrotvorne svrhe, da, dobro... dobrotvorne. Oho, to će biti kra... krasan ples! Itekako! Naravno, sva aristokracija, ban, svi će doći! Milostiva, oprostite, molim lijepo, oprostite! - ispričavao se Milan Krišković izgovarajući riječi bez ikakva naglaska, silomice kroz nos, vrlo otmjeno.

Ribičević pogleda značajno Šarinića. Tim pogledom htio mu je reći: gle kako bezobrazno laže taj Milan Krišković! Ta zar ga nismo vidjeli u kavani, gdje se razgovarao s onom djevojkom?!

Zorka, sjedeći među Milanom i Šarinićem, opazi onaj važni Ribičevićev pogled, pa sluteći da se taj pogled tiče ispričavanja Milanova, upita tiho Mavra Šarinića:

- Zašto vas je Ribičević ovako začuđeno i značajno pogledao?

- Mene? - lecne se Mavro.

- Da!

- Kada?

- Ma evo, ovaj čas!

- A da, imate pravo! Mi smo...

- Govorite, govorite!

- Što da vam, gospođice, kažem?

- Brzo govorite!

- Mi smo vidjeli gospodina Kriškovića... u kavani, gdje se razgovarao...

- U kavani! - začudi se Zorka. - Da, on se, bez sumnje, razgovarao s onom djevojkom...

- Ne, gospođice, čitao je neke novine - odgovori Šarinić smeteno.

- Molim vas, kažite istinu!

- Bio je vrlo zadubljen u te novine; da, zadubljen, ta, znate da se..., da se dan-današnji svi Milani bave politikom - našali se Mavro naglasivši riječ: Milan. Zorka se nasmiješila kao da razumije šalu.

Milan Krišković, držeći u jednoj ruci nož a u drugoj vilice, reče Sabini kroz nos, posve razvodnjeno:

- Da, zbilja! Milostiva gospođo, malo da nisam zaboravio! Dakako, znajte, u našoj sjednici mi smo se usudili izabrati vas *patronessom* našem plesu! Dakako, he, he, he! Svi članovi burnim pljeskanjem odobriše moj, da, molim, moj prijedlog.

- Ta je sjednica bila, valjda, danas poslije podne - opazi Zorka kao nehajno.

- Što, divna gospođice? Da, danas, malo prije nego što sam amo došao, odobriše moj prijedlog svi članovi, bez iznimke svi, dakako svi!

- Divan mladić! - zamljaska Hribar mičući naglo usnicama kao da nešto žvače.

- Je li tvoj prijedlog odobrila i kasirica one kavane? - šapnu mu u uho Zorka.

Milan položi na stol nož i vilice i odgovori joj u uho:

- Molim te, ne budi glupa!

Zorka drhtne i pocrveni. Njezina majka je opazila taj kratki domjenak i nešto se smutila.

- Sabino, hoćeš li usrećiti gospodu svojim patronatom? - upita Ivan Lozar vrlo zabrinuto, gledajući svejednako u strop, kao da tu traži odgovor na svoje pitanje.

Sabina mu ne odgovori, no on je dobro znao da nije prečula njegovo pitanje.

- A kad je taj ples? - kimnu Solarić prama Milanu, gladeći svoju oštru bradu, koja je bila tamnija do ušiju negoli pod ustima.

- Za koji dan, gospodine! Dakako, vi ćete nas, gospodine, počastiti? - nakloni se Milan.

- Dragi Milane, vi ste još mladi, imate dosta vremena da što god za čovječanstvo učinite, no mi...

- Gospodine, molim vas! Svima bi nam žao bilo da ne dođete - nakloni se opet Milan.

- Čujte, to vam je vrlo teško! Odviše, odviše posla! - potuži se Solarić.

- Dakako, odveć posla! - uzdahne sada Ilija Hribar. - Mi, uistinu, nemamo vremena da što god za narod uradimo. Ja bih morao, na primjer, dobiti od vlade dopust da svršim jednom započetu radnju. Da, kod nas još te nijedna struka nije obrađena, a istina je da sam se baš dosta namučio, no..., no to se i opaža - svrši Hribar i otare čelo velikim rupcem.

- Je li to ona radnja o kojoj smo govorili? - upita Irena Hribara, koji kimnu i reče:

- Strašan je to posao!

- Oh, krasno! Sav će svijet govoriti o vama kad bude gotovo! - uzdahne Irena.

- Gospođice, molim, molim! - branio se Hribar. On je već dvadeset godina pripovijedao o svojoj započetoj radnji.

- Naša se vlada vrlo malo brine za pozitivne znanosti - zapiskuta opet Irena.

- Da, za pozitivne, za pozitivne - doda Milan Krišković smiješeći se gostima. Milan je bio osvjedočen da briljira u tom društvu poput najsajnije zvijezde.

- Draga Ružo, koliko je već sati? - upita udova Jela svoju nećakinju tepajući rukom po ustima da se ne opazi zijevanje.

Ruža malko porumeni. Milan pogleda najprije udovu, pa onda Sabinu, koja mu namignu osmjehnuvši se porugljivo. U tom času pričinila se Sabina Mavru Šariniću posve prostom ženom.

- Zar ti je dosadno kod mene? - upita Sabina Jelu.

- O ne! - odgovori udova kroz prigušeno zijevanje.

Sabina se približi Solariću i reče mu tiho:

- Smiješne li žene! Ja ne znam ni sama kako mi se ušunjala u kuću ova udova. E što ću? Danas se dolazi u doticaj sa svakojakim ljudima.

- Jela je veoma dobra gospođa, pa i...

- Lijepa partija, dragi Solariću. Nije stara, dosta je lijepa, nešto glupa, no ima novaca, a to je glavna stvar.

- Ja da se ženim! Ja, udovac!

- Pa zašto ne? Pokojna Solarićka bila je najsretnija žena! - reče Sabina tiho, a gledaše mu živo u oči.

Solarić uhvati nešto brade prstima, metne dlake među zube, te griskajući ih, ogledne se plaho i reče šupljim glasom:

- Čemu sada taj razgovor?

I Sabina i Solarić bijahu u tom trenutku vrlo neprijazna, da, malne odurna lica. Sabina se silomice nasmiješi i svali na svoga susjeda pogled poput site mačke; Solarićeve oči divlje sijevnu, pa se naglo povuku u svoje koščate i duboke rupe.

Dok Sabina i Solarić tako šaptahu, razmahalo se društvo, te se vikalo, smijalo i napijalo na sve strane. Milan Krišković, dok se tako bučilo, šapne Zorki:

- Sutra poslije podne...

- Ne mogu - odgovori mu djevojka obazrijevši se plaho.
- Zorko!
- Nikako! - šapnu ona ljutito.
- Dušice! - umoli je Milan.
- Šuti! - opomenu ga Zorka tiho, a onda reče nešto glasnije: - Molim vas, je li uistinu Ruža tako krasna kako to mnogi naklapaju?
- To su luđaci; - od Zor... Zorkice nema ljepše u Zagrebu!
- Milane, ja sam ljutita na tebe! - opet će Zorka tiho.
- Hm! Ljutita, dakle? A zašto ljutita? - nasmiješi se Milan i ogleda svoje nokte.
- Tiho! Gleda nas Ribičević! Nije mi drago da nas tko promatra.
- Znam, no i onaj na kraju stola, onaj Voj... Vojnić! Zar se ne zove tako? - upita Milan, a dobro je znao da se onaj na kraju stola zove Vojnić.
- Što je s Vojnićem? - Zorka će ozbiljno.
- I on u te bulji!
- On!... Zbilja? - šapnu Zorka radosno.
- Vidiš, protiv Ribičevića neću ništa da kažem, no onoga Voj...
- Vojnića! - pomogne mu Zorka, uprijevši u njega oči.
- Ja ga ne prezirem! - pocrveni Zorka i podigne desno rame.
- Dakako, ti ga ljubiš...
- Ne luduj! Zar znaš ti što je ljubav?
- Zorkice, sutra, dakle! - šapne Milan nakon kratke stanke.
- Ne znam - nakrivi glavu Zorka i zatvorivši usta usisa u nozdrve mnogo zraka.

Već se ispilo mnogo nazdravica, a Zorka i Milan još te bi šaptali da nije ustao Ilija Hribar, ravnatelj stola, da nazdravi prijatelju Solariću kao velikom učenjaku, silnom značaju, suncu poštenja, te kao prokušanom i požrtvovnom otadžbeniku. Dok se Hribar trsio da iznese na vidjelo sve silne vrline svoga prijatelja, vladala je potpuna tišina u sobi, te se čulo samo ahanje gospođice Irene, koja se ubrajala u ceh slavni suvremenika, pa to potpunim pravom, po mnijenju g. Ilije Hribara. Sunce zađe a mjesec izade; Hribar sjedne a Solarić ustane. Široke mu se laloke ganu, velika i oštra jabučica poskoči mu u grkljanu, oči mu isplaze iz svojih rupa i sijevnu svetim žarom. Lice mu se preobrazi, kosa digne uvis, pa kad mu stanu micati i zlatne usne, cijela se Nijagara najlaskavijih superlativa iz njih istočila. Hribar, gladeći svoju čelavu glavu, čedno slušaše svoga prijatelja, dok je uzveličavanje pljuštalo. Suze zanosa i radosti zaliješe Irenine oči. Ona blagosiljaše providnost što joj je dosudila da može slušati takve velikane.

Kad bude govor svršen, ustane Milan Krišković, pođe u plesaonicu, pa udari u tipke glasovira. Zvuci valcera izmame mlađe ljude iz sobe gdje se večeralo. No i majke i tetke dođu u plesaonicu te posjedaju na crvene stolice da promatraju zabavu, za koju su već bile njihove noge, kako su same govorile, nešto preteške. Ples odmah otpoče.

Ribičević je obavio desnicom jaki struk bujne i stasite Zorke, pa valsira zanosno, kao nikad u svom životu. Licem mu se prolilo žarko rumenilo, pomućene oči mu plivaju u nekom prijatnom osjećanju, a na pootvorenim usnama krili mu se više negoli radostan posmijeh. Pred njegovim zjenicama cakle se Zorkina jaka i okrugla ramena, posuta praškom, rekao bih, samljevenim staklom. Prsa mu se šire, jer milotno i omamno miriše biće Zorke, kojoj je put bijela poput slonove kasti, topla i nešto uznojena. Maglica, što joj titra nad ramenima, vije mu u lice, na zapuhe, kad se naglo s njom okrene. Ribičević je osvjedočen da će biti najsretniji suprug, da će uz Zorku uživati najtišu sreću, najveće blaženstvo. On je o tom osvjedočen, jer mu se neka slast splela i preplela

cijelim bićem, jer mu noge podrhtavaju, kao da mu ih netko potkosio, jer mu je neka raskošna uzrujanost svladala srce i poremetila u njemu odmjerenom kolanje krvi.

I Zorka je blažena. Ona osjeća da joj Ribičević ruku stišće, ona zna da nije hinjen taj stisak, ta njegovi pogledi jasno joj vele da je on strastveno ljubi, da gine za njom; no, i ona bi njega ljubila jer je ime Viktor zvučno i gospodsko ime, pa i noga mu je lijepa, a otmjeno je odjeven i duhovit je, a zar joj nije jednom rekao, na nekom plesu, da je u nje samo jedna pogreška, a ta je pogreška što je ona, Zorka, suviše lijepa, da, suviše krasna! Da, Zorka bi ga ljubila, ali njoj se i Vojnić sviđa, a to križanje osjećanja vrlo joj smeta, ona ne zna za koga da se odluči; teško je to, veoma teško, jer Vojnić nije jošte namješten, dočim bi je mogao suprug Ribičević pratiti na plesove, na zabave. Dakako da bi mogao, to je jasno, ta on ima već sada stalnu plaću, pa ako se i ne bi uvalila u gospoštiju, živjeli bi kao što žive i drugi, a dok se Ribičević nešto više popne, pripomagali bi roditelji. Oh, ona je osvjedočena da će ipak Ribičevića ljubiti, da će uzdisati i živjeti samo za njega i za svoju dražesnu i zlatokosu dječicu, za male Ribičeviće! Zorku obletavahu ovakve radosne misli; no ona zadnja misao, o malim Ribičevićima, bila joj je gorka i pomutila joj je svu radost.

- Zorko, zašto ste tako nemilosrdni? - šaptaše Ribičević, a dah mu bio suh i vruć.

- Ja nemilosrdna!... Molim vas, dra... dragi Viktor! - odgovori mu Zorka zadihavajući se i naglo blijedeći.

- Zorko, divna Zorko, izustite samo jednu riječ utjehe! Zorko, spasite me... ja trpim!

- Prestanimo, ne mogu više plesati, nije mi dobro! - Što će reći ljudi što toliko vremena plešemo?

- Toliko vremena! Meni se čini da ste mi u naručju jedan cigli čas - uzdahne Viktor i stisne joj lijepu i oveliku ruku.

- Razgovarajmo se i zaboravimo se! - šanu Zorka nježno.

- Vi ste, Zorko, blijedi! - začudi se Viktor i zabrinuto je pogleda.

- Prestanimo, molim vas - Zorka će tiho i bojažljivo.

Prestanu, pođu u jedan kut sobe, pa tu sjednu jedno do drugoga. Zorka gledaše zamišljeno u supor preda se. Bila je vrlo snuždena. Velika sumornost prostrla se po njenu licu.

Milan Krišković stisne obrve, zažmuri u Zorku, zaljulja glavom, saže ramenima, te uze udarati u tipke glasovira većom silom, nekom odlučnošću. Njemu je bilo žao što je Zorka onako naglo problijedjela.

Ples se već posve razmahao. Pod se trese, čuje se odmjerenom sklizanje nogu, par leti za parom, miješaju se crne i plave glave u svjetlu, što lagano podrhtava. Uvojci i svakojake pletenice njišu se i poskakuju po golim ramenima. Ta se ramena otkrivaju na mahove iza muških crnih haljina, da se zasjaje i da se opet sakriju u onom vrtlogu. Zrakom se rasplinulo nešto omarno, živo, a sve to titra i bliješti u onoj prijatnoj i raskošnoj toploti što obavija Sabinine goste. Iz plesaonice vidi se niz rasvijetljenih soba, a tamo u trećoj sobi sjede uza sto neki stariji ljudi, sijedi, ćelavi, crvenih obraza, te mašu rukama, ustaju, držeći čaše u ruci, piju, viču nešto, sjedaju i opet grabe nešto po stolu.

Gospođa Sabina došla je u plesaonicu i uvalila se u velik, crven naslonjač, udobno, zaboravno, gospodski. Glavu je malko nagnula prema Iliji Hribaru, koji sjedi do nje. Kako se sasvim utisla u naslonjač, velike joj se grudi uzdigne i izbočile. Život njene crvene haljine od baršuna napet je na svakom šavu, pa se i čudi udova Jela, koja je promatra ispod oka, jer ne pojmi kako može Sabina disati onako sapeta. Sabina, ta lijepa i zdrava žena, ta otmjena gospođa, promatra svoje goste, svakome klima, svakome se smiješi, a njezin posmijeh, ako i nije odsjev srdačne iskrenosti, ipak preleti dosta ljubežljivo i laskavo preko njezinih crvenih usana, dok se napokon, iza velike lepeze ne pretvori u posmijeh zabrinutosti, dosade i prezira. Sabini bit će više od četrdeset godina. Njezina crna i posve glatka kosa sjaji se kao gavranovo krilo. Lice joj je oblo, puno i bijelo, a samo pod očima prelazi ta bjelina u žučkastu boju, koja se slijeva u modrastu pod samim dugim trepavicama. Te trepavice neprestance dršću. Sabina svakim časkom zatvaraše oči, samo kad bi se

hotimice čudila, otvorila bi ih širom, na dulje vremena. Nad ustima crne joj se maleni, mekani brčići, tek da ih opažaš, kao da je mah nad njima huknuo.

Malo podalje sjede Solarić i Irena, Lozarova sestra. Djevojka prevrće oči, bijele i velike. Te su oči iskočile iz svojih jama i sjećaju te na kuhanu ribu. Irena se smiješi, vide joj se dugački, žuti i nešto pocrnjeli zubi, vide se oba niza tih zuba, i jošte dosta crvena mesa gdje su izrasli. Svaka njezina usna za sebe se smiješi, na svoj način, jer se te usnice teško mogu sastati. I bridasta ramena gospođice Irene su gola, a te kosti prevučene su mrkom i kao oparenom kožom. Irena sve se nježi i mazi oko Solarića, a to može Sabinu razgnjeviti i ogorčiti. Solarić sluša i ne sluša Lozarovu sestru; njegovi pogledi traže bogatu udovu Jelu, a često i njenu dražesnu nećakinju Ružu, no ovu potonju oprezno, kradom.

- Vidiš li onaj kostur? - upita Sabina Hribara, mašući lepezom silovito, tako da su joj lepršale na grudima nekakve vrpce.

- Irenu? - odgovori Hribar sažalno i puhne kroz nos.

- Da! Ala je glupa!

- Zašto? - začudi se Ilija Hribar i sakupi usne pod nozdrvama.

- Ti poznaš Solarića - šapne Sabina i zaljulja glavom.

- Poznam; dakako da poznam! He, vrlo pametan i uman čovjek! - odvrnu Hribar, te zatvorivši oči raskrili malko ruke.

- Prevejanac da mu nema para! - kimnu Sabina nagnuvši se do Hribarova ramena. Njezine se oči otvoriše u taj čas posvema, gornja usna joj se uzvinu i otkri niz jakih i oštih zuba, snježnih poput mliječna jantara.

- Oh, vi, žene! Sabino, nemoj tako!

Sabina mu se porugljivo nasmiješi, a on doda:

- No, no, i ja se..., da..., i ja se slažem donekle...

- Donekle?

- I ja se slažem s tvojim mnijenjem. Dakako, prevejanac, da, lo... lopov!

- Zar ne vidiš kako bulji u Ružu?

- On?... Gle, vidiš vraga! No on se vrze i oko udove! - reče Hribar kao nehajno.

- Da, ništarija! - Prvu je ženu zatukao, a sad hoće da vjenča dvije u jedan mah!

- Sabino, dakle zatukao prvu?

Sabina zirne u Hribara nepovjerljivo. Hribar naglo izusti:

- Zatukao?... Ne vjerujem..., to jest..., on je kadar to učiniti!

- Gledaj, gledaj, kako mu se Irena kesi, kako očima prevrće! Oh, ti, bluno! Ha, ha, ha, molim te, pogledni je! Ma, pravi kostur, stara daska, nit' žena, nit' muškarac! - govoraše Sabina u lepezu.

- Da, pravo imaš! Zar se Solarić neće s njom vjenčati? - nakesi se Hribar.

Sabina gurnu Hribara laktom, pogleda ga začuđeno i šapne:

- Zar to želiš? Ilija, šta si pitao? Ti hoćeš da ti se smijem? No, kanimo se Irene! - mahne Sabina lepezom, te naslonivši glavu na oslon sjedala, uozbilji se i upita ga, žmureći u svjetiljku, što je visila po sredini sobe: - Jesi li već govorio s Petrom Vojničem?

- A! - trže se Hribar na stolici i zavrti glavom.

- Nisi? - upita Sabina jako otegnuto.

- Ne! - puhne Hribar.

- Ja trebam - smrkne se Sabina.

- Petar je velika tvrdica! Ne da, pa ne da! Petar veli da ova tvoja kuća ne vrijedi koliko ti misliš - reče Hribar žalosnim glasom.

Sabina naglo zatvori lepezu.

- Sabino, jesi li govorila? - upita tiho i nakon kratke stanke Hribar.

- S udovom Jelom?

- Da!

- Nisam! - odgovori ona oštro i zagleda se u ljude što su plesali.

Hribar upre ruke u svoja raširena koljena, prigne se prema Sabini, pa kimnuv ponosno glavom, stisne usne i izreče, važno naglašujući svaku stavku:

- Dakle ti držiš da me udova ne bi odbila?

- Hoćeš li da s njom govorim? Udova je vrlo bogata, vrlo bogata!

- Ni ja nisam bogalj... A moje ime? - osovi se Hribar.

- Tvoje ime?... Meni se čini da udova ne drži mnogo do slavni imena!

- Sabino, ti nisi baš u najpovoljnijim...

Sabina prekriži noge i pogleda u rt svoje lijepe cipele, kojom je naglo micala.

- Sabino, znaš i sama da udova ima dosta novaca. Ti si njena prijateljica, nagovaraj je.

- Da, ona mi je iskrena prijateljica - odgovori Sabina, jošte jednako tresući rtom svoje cipele.

- Govori, dakle, postaraj se da se...

- Ti dočepaš njene kese...

- Oh, oh, dakako, i to, no udova mi je i draga! - nakesi se Hribar i prođe rukom preko glave.

- Lijepa žena! Gle, ti si zaljubljen... Ilija, trebam sutra; ne zaboravi!

- E, e, kušat ću, no valja da govoriš s udovom!

- Amo ruku! Ne, ne trebam tvoje ruke!

- Sabino, zar ti do moje riječi ništa ne držiš?

- Ja?... Idem k udovi - šapnu Sabina i htjede ustati, no opazivši Ružu kod tetke, osta na svom mjestu.

- Ruža je lijepa, Ilija, hoćeš da njoj štogod kažem?

- Molim te! Gle, ti se sa mnom šališ! - nasmije se Hribar usiljeno.

- Pričekajmo dok se Ruža odmori, jer ne mogu udovi govoriti u njenoj prisutnosti.

Sabina i Hribar nastave svoj razgovor. Nisu dugo čekali jer domala stupi pred dražesnu djevojku Mavro Šarinić. Mladić se nakloni i umoli je da se s njim okrene nekoliko puta. Ruža se milo osmijehnu, porumeni, ustane, položi lepezu na krilo svoje tetke, a onda, podavši se nježno i povjerljivo u Šarinićev naručaj, zaplovi plesaonicom. Mavro je osjećao sada njenu mekanu ruku u svojoj ljevici, te bi on i stisnuo bio tu ruku, no bojao se da bi Ruža jako porumenjela, da bi ga s posmijehom ukorila, da bi možda i zadrhtala. Njegova desnica lagano obavijaše vitki i gibljivi struk, te srećno počivaše na njezinim dražesnim bokovima, no on to nije znao jer ga bješe očarao njezin neprestani radosni smiješak, jer ga omamljivaše miris njene valovite i sjajne kose, jer se utapaše u milju njene velike, raširene i misaone zjenice. Pred očima mu bljeskaše njezin slatki posmijeh, što je sinuo na rumenim i vlažnim usnama, da se odatle prospe i razmreška po cijelom milolikom licu, da sine stotrukum dražesti na svakom potezu, na svakom uzvisku, u svakoj jamici toga bajnoga lica. Mavro je čutio da mu srce dršće, da ga tu nešto slatko steže, a Ruža se sjećala svoga prozora u Karlovcu, sjećala se svoje tuge što je bila zaokupila kad nije više vidala Mavra; no sada je drži u naručju onaj o kome je toliko puta snivala. Ruža je znala da bi bila srećna da je uvijek obavija

Mavrova desnica. Ona mišljaše da ne bi mogla onako sama živjeti, da bi uvenula, da bi umrla, a sad joj je bilo tako ugodno osjećajući neki slatki srh što joj je gmiljio cijelim mladahnim tijelom.

Ruža je poznavala Mavra Šarinića samo od vida, no vrlo ga je dobro poznavala, jer ga je često vidjela u Karlovcu, gdje je on bio na kratko vrijeme u službi. Kad bi Šarinić pripovijedao da je lijepo u Karlovcu, da je to najnarodniji grad, te da ima u njemu krasnih djevojaka, to bi on uvijek mislio na Ružu, jer mu se ona bila duboko usjekla u pamet i u srce. Kad je još boravio u Karlovcu, šetao bi iz puste dokolice, tako mu se onda činilo, pod Ružinim prozorima, no kad ga kasnije premjestili u glavni grad, često bi osjećao da mu nešto u srcu nije u redu, a onaj prozor u Karlovcu i onu lijepu crnokosu glavicu nije nikako mogao istrgnuti ni iz srca ni iz pameti. Jednoga dana, kad je već snovao da skoči do Karlovca, opazi Ružu u Zagrebu, u Ilici. Sav uzdrhta od radosti. Jošte istoga dana sazna da će Ruža dulje vremena ostati kod svoje tetke, koja je već nekoliko godina stanovala u Zagrebu. I Jela je bila Karlovčanka.

Mavro Šarinić poznao se s Ribičevićem iz Beča, gdje su bili zajedno na naucima, a došavši u Zagreb, odvede ga Viktor u kuću gospođe Sabine. Lijepa Zorka u brzu se ruku s njim prijatelji. Taj mladi i mučaljivi činovnik vrlo joj se sviđaše, no u kući, a i izvan nje, već se pogovaralo da će Ribičević doskora prstenovati Zorku. To se natucalo onako izdaleka, neizvjesno.

Kad je Sabina prolazila plesaonicom da se približi udovi Jeli, opazi je Solarić, te videći da je sama, pohiti k njoj, ponudi joj ruku i tiho joj reče:

- Sabino, valja da ti nešto kažem!

- Izvoli! - odgovori Sabina hladno.

- Irena je poludjela!

- To si mi htio reći?... Samo to?

- Da, samo, samo to! Sad mi je spočitavala što se obazirem za onom udovom!

- Jelom?

- I za njezinom nećakinjom!

- I za njom?

- Da, za Ružom! - reče Solarić, a usta mu ostanu otvorena.

- I ja sam već to opazila! - kimnu Sabina čvrsto naglasivši riječ: to.

- Sabino, pomisli, ovako ne može potrajati; nije pošteno od mene... Ja sam mu prijatelj! - klimaše Solarić gladeći bradu.

- Lozaru? - šapne Sabina i naglo stane zatvarati i otvarati oči.

- Tvoja mi je sreća na srcu!

- Tako? Nisam znala da si tako nezahvalan! - reče Sabina okornim glasom i uzvinu glavu nad zatiljak.

- Ova kuća nije već tvoja; vjerovnici ne mogu čekati... Ti znaš, što se mene tiče, budi mirna!

- Ti hoćeš da...?

- Ja ti želim pomoći. Ruža je bogata...

- Hvala bogu! - uzdahne Sabina... - Dakle u tom grmu leži zec!

- Sabino...

Sabina zažmuri i ugrize donju usnicu.

- Djevojka je bogata - šapne Solarić.

- No? - reče Sabina, i udari zatvorenom lepezom o dlan.

- Da... dijelimo?

- A!

- Ne vjeruješ?

- Smiješno! Govori s njenom tetkom... Smiješno, jedan hoće nećakinju, drugi tetku! - istisnu Sabina kroz zube.

- Tetku! - zinu Solarić.

- Da, Hribar!

- Gle, što je sunulo u glavu toj liji! - muklo će Solarić. U taj čas, oči mu sijevnuše od jarosti.

- Molim te, ne benavi! Sutra trebam! Obećao si mi! Zar misliš da sam već zaboravila?

- Sabino!

- Šta je?

- Ti si me već uništila! Odakle da ti nasmažem toliko novca?

- Vрати mi što sam ti dala prije pet godina!

- Već sam ti vratio!

- Ni deseti dio! Ja čekam sutra! Obećao si mi, zar tvoja riječ...?

- Ne vrijedi ništa u ovom slučaju!

- Pa ti veliš da je Hribar lija?

- Sabina - zaškrinu Solarić prigušeno i stegnu joj ruku da je od boli zadrhtala.

Solarić se udalji iz plesaonice ne pozdraviv nikoga. Prolazeći zatim onom sobom gdje se večeralo, opazi Lozara, koji se bio uvalio u jedan naslonjač. Lozar je držao čašu vina na koljenu i zurio pospano u sto. Lice mu je bilo crveno, nabuhlo i narovano.

- O, o! Zar već odlazite? - upita Lozar Solarića.

- Boli me glava, pa već je i kasno!

- Vi ste divan čovjek! Da, da, rano spati, rano spati, to je red: dakako, divan čovjek! - klimaše Lozar debelom glavom, na kojoj su se sjajile kratke prosijede vlasi.

- Laku noć! - promrmlja Solarić i ispadne iz sobe. Lozar zavrti prstima desne ruke pred čelom, te počne mrmljati sam u sebi: E, učena glava taj Solarić, da, učena glava, no vrlo je bezo... bezobrazan... A što to velim? Bezobrazan...? Da, tako je! Dakako da je bezobrazan!... Ej, divan je to čovjek!... Hi, hi, hi, trbuh domovina, on otadžbenik, tukao se po trbuhu, da, kad smo ono suviše gucnuli na moj imendan! A tko je taj Solarić, a tko je taj njegov prijatelj Hribar?... Zdravlja mi, našla vreća zakrpu! Hi, hi, hi! - zamašuka Lozar debelom glavom, pa isпивši pola čaše, nastavi: - E, e, e! To su veliki ljudi, patrioti, za... zastupnici, učenjaci! Da, da, Hri... Hri... Hribar i Solarić i Sol..., ti imaju soli u glavi! Zar ne veli Sabina, moja žena Sabina, da se moramo ponositi što k nama dolaze... Hm!... No zašto hm? Zar se ja, možda, ne ponosim? Da, Sabina ima pravo, dakako da ima pravo moja žena Sabina, moja divna ženica! Sabina, vjeruj! - kimnu Lozar sada i ispije donju polovicu u čaši, pa nastavi: - Divno vino, divno, vjeruj da se ponosim, oho, molim lijepo i te kako, da se dičim!... Solarić... talenat... veleum... Hribar... divno... divan ples... dobra večera... domovina, da, žrtve znanosti... učenjaci... uče... njaci - svrši Lozar, slatko usnuvši.

Lozar poče domalo silno hroptati i hrkati. Njegova debela i ošišana glava uvalila se u tustilo kratka vrata, kojemu se koža dizala iznad košulje u mesnatim kolobarima. Jedno mu je oko posve zaklopljeno, a drugo napola otvoreno, te se vidi u njemu mezdra, crvena od upale. Brci mu se objesiše preko klepavih i nadutih usnica. Cijelo obrijano lice oblilo mu se tamnim rumenilom. Noge su mu protegnute i raširene, a ruke mu vise niz široki naslonjač.

Kad je Solarić onako naglo otišao od Sabine, plesala je lijepa udova. Sabina se učas bila sabrala i sjela do Ruže, no nije se s njom mogla razgovarati jer se Ruža malo mogla odmarati, onako lijepa i vrsna plesačica.

- No, draga Jelo, ti mi se vrlo lijepo zabavljaš - reče joj Sabina malo kasnije, kad ju je doveo na mjesto neki gospodin.

- Ah, onaj ti se ne zna ni maknuti! - potuži se Jela na svog zadnjeg plesača. Bila je sva zasopljena.
- Jelo, odmori se sada; zar ti nije mučno? Strašno dišeš! Da ti istinu kažem, malko smo prekrupne za ples! - našali se Sabina.
- I godine su tu! - nasmije se Jela.
- A šta bih ja morala reći? Ja sam od tebe starija barem za četiri godine!
- Da, da, meni je trideset i pet - otkri Jela istinu.
- No vidiš, za jednu se prevarih! - lagaše Sabina odbivši pet.
- A, briga me, samo kad sam zdrava! - slegne udova ramenima i otare rumeno i znojno lice.
- E, dobro je tebi, Jelo! Nemaš nikakve brige, sama si, bez djece...
- To mi nije baš drago - prekine joj riječ Jela.
- Čuješ, Jelo, iskrena sam ti prijateljica, pa zašto da se s tobom ne porazgovorim kao s rođenom sestrom? - počne Sabina ozbiljnim glasom.
- Jelu ganu Sabinine riječi. Udova je bila dobra i bezazlena, te do skrajnosti povjerljiva.
- Jelo, ti znaš da te rado uza se vidam - nastavi Sabina slatkim glasom, koji je odmah prodro u Jelino srce i uzbunio je.
- Što želiš reći, Sabino? - uzvrpolji se udova.
- Što želim reći? - kimnu Sabina žalostivo.
- Udova se preplaši i uhvati je za ruke.
- Sabino, govori!
- Vidiš, ti si mlada žena, lijepa, mila...
- Sabina, molim te! - pocrveni udova.
- A zašto da ne kažem istinu? Ti si još mlada i dražesna, a znaš kakav je svijet...
- Što misliš? - trže se čestita udova.
- Svijet najvoli ocrnjivati takve žene kakva si ti - reče Sabina utješljivo.
- Mene ocrnjivati? A što ja kome činim? - problijedi udova.
- O tome se ne govori! - mahne Sabina. - Ti si dražesna i mila, ljudi ti zavide na tvom imetku, a mene srce boli kad čujem zlobne jezike...
- To su izmišljotine!
- Znam, slatka prijateljice, no tko da zatvori usta svijetu?
- A briga me! - reče Jela. - Govorimo o drugim stvarima!
- Ne, ne, Jelo, tebe valja da bude briga! Ti možeš lasno začepiti usta svijetu; to zavisi od tebe! - nasmiješi joj se Sabina.
- O meni?
- Da; udaj se, udaj se! - šapne Sabina:
- Udova porumeni i sva se smuti.
- Ima ih dosta koji ginu za tobom! - stade je Sabina dalje nagovarati.
- Jela obori glavu i uze se smiješiti.
- Jelo, ja poznajem Zagreb, poznajem ljude, a kažem ti, tvoja mi je sreća na srcu. Teško se namjeriti na vrijednu mušku glavu, no ima ih baš i u ovoj kući koji su vrijedni svake žene. Draga Jelo, osamljena žena - izgubljena je.
- Pa šta misliš? - upita Jela tiho i pogleda je velikim, modrim očima.
- Ma čudim se što se nisam dosad domislila! No to je vrlo teško, jer i on veli da mu je dobro i ovako bez žene. Šteta za toga čovjeka! - uzdahne Sabina.

Uto se približi Zorka plešući s Vojnićem. Sabina upita svoju kćerku:

- Zorka, jesi li vidjela gospodina Hribara? Je li već možda otišao kući?
- Ta, eno ga tamo! Hoćeš da mu što kažem? - upita Zorka zastavši za časak.
- Pleši, dušice, pleši! - reče joj majka i pogleda je oštro. Sad se obrati k udovi i upita je: - Ti poznaješ, Jelo, gospodina Hribara? Ah, to je vrlo Naobražen čovjek! Ti bi bila srećna!
- Ja srećna s Hribarom? - osupne se udova.
- Da, mila Jelo! Hribar je vrlo čestit čovjek. Znaš li ti tko je Hribar?
- Kako da ne znam!
- Ime se njegovo pronosi cijelim svijetom!
- Tko to kaže?
- Pitaj Solarića!
- Što, Solarića da pitam? - začudi se Jela. - Ta Solarić mi je rekao da je Hribar neznalica, lukavac i šta ti ja znam...
- A kad ti je to rekao? - ugrize se Sabina za usnicu.
- Danas, poslije večere!
- Čudnovato! Ti ga nisi razumjela; on je, valjda, mislio nekoga drugoga!
- Drugoga! Al' kad ti velim...
- No, ima vremena, govorit ćemo o toj stvari! Doći ću za koji dan do tebe. Gle, gle, tvoja se Ruža danas predivno zabavlja - smiješila se Sabina usiljeno.
- Ta mlada je i zdrava!
- A tetica ima svega i svačega! Oh, sretan li je Mavro Šarinić!
- Mavro Šarinić! - razvali oči udova. - Što govoriš? Misliš li onoga mladog činovnika?
- Gle, tetica dakle ništa ne opaža! Ta zar ne vidiš kako se zagledava jedno u drugo?
- Zagledava? A šta ću! - uzdahne Jela.
- A eno tamo moje Zorkice!
- Nešto je blijeda... Sabino...
- Izvoliš?
- Nadam se da ćeš me doskora posjetiti, znaš, ona svotica! Oprosti što te sjećam...
- Dobro, dobro, draga Jelo! Donijet ću ti svakako sutra!

Gospođe nastave svoj razgovor mudro i oprezno.

Sa Zorkom je plesao Jakov Vojnić. Držeći tu jaku i rascvjetanu djevojku u naručju, s nekim je ponosom osovio glavu i gledao preko njezina ramena. Plesao je polagano i pristojno, a ponajviše podaleko od gospođe Sabine. Jakov Vojnić bijaše visoka stasa, krepak i čvrst kao drijen. Crno mu odijelo pristajalo kao da je na njemu saliveno. Pred svakim se zrcalom dulje vremena vrtio i ogledao da li mu je glatka i sjajna plava kosa u potpunu redu. On se sviđao Zorki više nego ikoji drugi; sklad njegova, uistinu prekrasna stasa posve ju je očarao, a žalila je što njegove male i sive oči nisu bile plave, velike i duboke, no opet se tješila što mu je lice pravilne ljepote, što ima krasnu punu bradu, što mu je put snježna, zubi maleni i bijeli. Jakov bijaše njezin učitelj. Kad bi joj tumačio povijest, nijemo bi se zagledala u njegove čiste i gospodske ruke, na kojima je svaki nokat bio pravo remek-djelo marljivosti. Vojnić je mnogo do sebe držao, a to se baš Zorki mililo jer je znala da on igra na veliku lutriju samo radi nje. Zorka je strepjela pred pomišlju da bi mogla ostati usidjelicom, jer je imala svaki dan pred očima tetku Irenu; no ne samo to, nego je ona uopće čeznula za bračnom srećom.

Vojnić joj ne reče ni riječi dok mu ona nije progovorila.

- Molim vas, Vojniću, što ste tako zamišljeni? - upita ga tiho Zorka.
- Ja zamišljen? - odgovori iznenađen. On je u taj čas gledao njezin lijepi vrat i jedno njezino uho, koje bijaše posve ružičasto jer je kroza nj udarala svjetlost.
- Da, vi! Zar ste ljutiti? Nijedne riječi nisam čula iz vaših usta!
- On jošte gledaše ono krasno, prozirno i ružičasto uho, iza koga je lepršalo nekoliko vlasi, od kojih bi se pojedini prihvatili njena uznojena vrata.
- Vojniću, što vam je danas? - umoli Zorka opet.
- Ništa, gospođice. Vi ste vrlo blijedi.
- Zorkin vrat porumeni, no ona ne obori glave nego mirno reče:
- Da, već jedan sat osjećam da mi nije dobro, Vojniću, je l' to ljubav kriva?
- Ljubav?... Zar vi koga...?
- No, no, izrecite! - kimnu Zorka i prestane plesati.
- Vojnić joj ponudi ruku, pa se stanu šetati jednim dijelom sobe. Sad prestane i ples. Vojnić je šutio.
- Dakle? Zar nećete svršiti što ste započeli govoriti? - navali Zorka.
- Htio sam vas pitati da li koga ljubite - izusti Vojnić ujedljivo.
- Vi ste okrutni, Vojniću; čemu me žalostite? To od vas nije plemenito! Uistinu, vi ste okrutni!
- Ne ja, nego vi ste okrutni! - odgovori on, a glas mu drhtaše.
- Ljubim vas, no ne bih smjela! - uzdahne Zorka tužno. - Vi znate da se majka ljuti na me... Oh, koliko trpim radi vas! - potuži se ona i stisne mu ruku.
- Gospođice, ljubav ruši sve zapreke...
- Vojniću, ja sva dršćem! Ostavite me! Idem u svoju sobu da se odmorim, da odahnem! - govoraše naglo Zorka. Njoj se, uistinu, maglilo pred očima.
- Želite li da vas pratim?
- Ne, hvala! Opazila bi majka!
- Zorka mu se sjetno osmjehnu, pa se udalji iz plesaonice, naglo idući. Vojnić se zbuni; on gledaše začuđeno u vrata Zorkine sobe. Noge mu klecahu; srce mu silovito tuklo za tom krasnom plemkinjom koja ga je ljubila, koja je samo za njega živjela. Jakov je bio o tome osvjedočen jer mu ona bješe rekla da je on najljepši mladić u Zagrebu, pa kad je uistinu takav, zašto da ga Zorka ne ljubi?
- Milan Krišković bješe opazio kako se Zorka udaljila, te lukavo izađe iz plesaonice na druga vrata. Idući zatim naokolo, kroz više soba Sabinina stana, dođe pred vrata Zorkine sobe. Zorkina je soba imala dvojna vrata; jedna u plesaonicu, druga na hodniku. Milan otvori vrata koja su vodila na hodnik, pruži unutra glavu, te žmureći i smiješeći se upita:
- Zorkice, šta si se amo sakrila?
- Zorka drhtnu, pogleda ga tužno i očajno kimnu. Sjedila je na divanu i držala rubac na ustima.
- Što je, Zorko? Ti suviše plešeš!
- Milane, što će biti sa mnom? - uzdahne teško Zorka.
- Milan sjede do nje i uze joj desnicu.
- Zorko, zar mi nećeš reći ni riječi?... A, a, sad znam, zašto si žalosna: ti misliš da te majka neće pustiti na naš ples. Ja ću je moliti, ja ću...
- Ples! - zaklima tužno Zorka. - Molim te, ne luduj! Meni nije dobro! - zajeca sada.
- Tebi nije dobro! - osupne se Milan i priblijedi.
- Ta već ti rekoh pred koji dan... Savjetuj mi, Milane, šta da učinim.

- Ja da ti savjetujem?... Zorka, ti se varaš, da, ti se varaš... - govoraše on zamišljeno.

- Ah, jadne li mene! - uzdahne djevojka.

Milan je pogleda sućutno, pa ustane sav uzrujan i reče joj:

- Da, ti se varaš, Zorka, zbogom! Umiri se, molim te! - Pruži joj ruku, ali je ona ne htjede primiti. Milan iziđe na hodnik, pootvori vrata, protisnu glavu u sobu, pa smiješeći se usiljeno, opet je pozdravi: - Zorko, zbogom! Dakle sutra po podne! - kimnu i otiđe.

Zorka uzdahne, pa pokrije lice rukama i zajeca tiho.

Iz plesaonice se čuo veseo žamor, šum haljina, grohot i pokoji povik. Slabo je svjetlo svjetiljke padalo na lijepo pokućstvo te udobne, tople i mirisave sobe. Kroz prozor vidjele su se grane jednoga stabla, a kroz te grane dvije sjajne i malene zvijezde na tamnom modrilu zapadnoga obzorja. Noć se bila razvedrila. U polusjeni pričinja se Zorka mnogo većom. Zelenkasto svjetlo tiho se sjajilo na golim joj ramenima. U toj sobi bijaše toplo, no Zorkino čelo bilo je studeno kao i ruke na kojima joj se ježila bijela i glatka koža. Mrzli srsi prolažahu njenim ubavim tijelom i probijahu joj kosti, a u grudima ju je nešto peklo; srce joj se stezalo i naglo tuklo. Pred njom je bila njena mekana postelja, napola otkrivena. Po visokim jastucima i po bijelim pokrivalima plivaše ono zelenkasto svjetlo noćne svjetiljke i mamilo je na počinak. Zorka bješe uronila u nevesele misli kad se jednim mahom otvore vrata. Djevojka se nemilo trgnu i upita preplašeno:

- Tko je?

- Tiho!

- Vi, Vojniću? - drhtne Zorka.

- Ja sve čekam i čekam, povratit ćete se u plesaonicu, no vas nema...

- Molim vas, ostavite me!

- Zorko, je li vam bolje?

- Vojniću, izidite na ova vrata, na hodnik. Bojim se da vas je tko opazio kad ste amo ušli. Molim vas, ostavite me! - drhtala je Zorka, i pokazivala mu vrata.

- Umirite se, nitko me nije opazio, ni vaša majka. Ona se razgovara s onom udovom. Zorko, umirite se, ja ću, evo, odmah otići. Čujte, samo nekoliko riječi...

- Dragi Vojniću, idite, zaboga, idite!

- Zorko, dopustite da sjednem do vas!

- Oh, bože! Zar ste poludjeli? Oh, vi, muškarci, vi ne znate šta je milosrđe!

- Samo na časak! Dozvolite! - reče Jakov i sjedne do nje.

- Oh, koliko sam nesretna! Šta hoćete, što želite?

Vojnić je primi za ruke.

- Vojniću, molim vas!

- Zorko, zar me vi ne ljubite? - upita on tiho, stišćući joj ruku koja je drhtala kao i njegova.

- Da, da, ja vas ljubim, no čemu ta ljubav? Ja ne mogu biti vašom. Zar ne vidite zapreke? Vojniću, ja sam nesretna, strašno nesretna! - uzdahne Zorka, a suze joj obliju lice.

- Zorko, jesam li ja kriv za te suze...?

Djevojka se trže cijelim tijelom, pogleda uvis, uzdahne, ne reče ništa, nego mu se nasloni na grudi i opet zajeca. Njezin dah bijaše jak i topao.

- Mila Zorko, oh, kako vas obožavam! Da, ja vam ne mogu reći sve što sada u srcu osjećam! Zorko, jedan cjelov, jedan jedini spasio...

- Na, evo, dva, tri, je l' dosta. Sada me ostavite; Vojniću, molim vas!

- Oh, kako sam blažen! Zorka, vaši su cjelovi tako slatki, vaše su riječi... - ne svrši Vojnić, jer se naglo otvoriše vrata.

U sobu je bila stupila Sabina i prepala se, videći uz Zorku muškarca.

- Zorko, šta je to?

- Majko, ja...

- Vojniću, vi, vi tu! Divno, ma prekrasno!

- Gospodo, oprostite...

- Mir! - istisnu muklo Sabina.

- Gospodo, budući da je slučaj htio da me ovdje... - počne Vojnić uzburvano i donekle svečano, no Sabina mu presiječe riječ:

- Ne ludujte!

- Gospodo, mi se ljubimo, to zna bog, dakle, ja molim za...

- Vi ste bezobrazni! - nasrne na njega Sabina.

- Majko, molim te!

- Šuti! Ni riječi!... Gospodine! - nakloni se Sabina pokazujući vrata Vojniću.

- Idem, dobro, idem! - izmuca Vojnić i išulja se iz sobe gledajući u velike Sabinine oči koje su grozno sijevale u onom zelenkastom svjetlu.

Kad Vojnić izide, zaključa Sabina vrata plesaonice. Prekriži ruke nad trbuhom, uzvine glavu i reče prezirno:

- Zorko, srami se! Zapamti, ja neću zaboraviti ove noći! Ja ću te već naučiti kako se čestite djevojke grle s beskućnicima!

- Vojnić nije beskućnik! - usudi se Zorka tiho.

- Srami se!

- Molim te, daj mi mira!

- Gle, bezobraznice! Zorko, ti ne poznaješ svoje majke! - grozila se Sabina.

- Šta?... Ne poznajem?

- Šta hoćeš time reći? - zaškrinu muklo Sabina i uhvati je za ruku.

- Ja... Ništa! Molim te, ma'ni me se! Idi, čeka te društvo!

- Govorit ćemo! Ja ću te već opametiti!

- Da, govorit ćemo! Molim te, ne muči me!

- Lezi sada! Neću da te na plesu više vidim! Svuci se! Zar ne čuješ? Zorko, Zorko! - zaprijeti Sabina, otvori vrata i uđe u plesaonicu smiješeći se slatko nekim gostima.

Zorka iščupa sada cvijeće iz kose, rastrga rukavice i čipke po grudima, te se stane svlačiti naglo i bacati odijelo po sobi. Drščući od gnjeva, baci se u postelju, okrene se prema zidu i utisne glavu u jastuke. Njezina ramena podrhtavahu. Plakala je od jarosti.

Malo zatim kazivaše Sabina Hribaru da nisu sve nade iščezle, da se može govoriti s udovom Jelom o onoj poznatoj velevažnoj stvari. Ribičević, saznajući od Sabine da Zorka nije dobro i da je legla, potraži staroga Lozara. Nađe ga i probudi ga u onom naslonjaču.

- O, o, učenjaci, a gle, vi ste, naravno, vi niste učenjak, vi, vi, Ribičeviću - mrmljaše Lozar tarući oči.

- Ej, gospodine, bismo li mi jednu? - upita Ribičević noseći desnicu k ustima i okrećući tu desnicu kao da nešto u grlo lijeva.

- Dakako, ali bez onih nazdravica, znate, onako prijateljski. Gle, dugo sam spavao! Hi, hi, hi, jopca sam prospao! Znate, stara glava, a meni to odmah udari u moždane, no, no kad zaspim uricu, sve je

u redu. Dragi Ribičeviću, sjednite evo ovdje! O, o, o! Vi ste vragometan dečko! Molim vas, nemojte se baviti politikom, evo, točite, tako, a sad kuc, kuc, tako, bog nas poživio!

Dugo su vremena pili. Ribičević je spavao te večeri kod Lozarovih jer se bio suviše nakitio.

U tri sata poslije ponoći isprati Mavro Šarinić do kuće Ružu i tetku joj. Pred vratima utisne cjelov na ruku dražesne djevojke. Tetka to nije opazila.

III.

Sabinina spavaća soba punila se već neveselom svjetlosti zimskoga dana. Sunce uprlo svoje žute trake u platnene zastore visokih prozora i šuljalo se u sobu pri dnu zastorâ koji nisu bili posve spuštene, na crvene jastuke gdje se sjajila zlatna i krivudasta crta svjetla. Dvije velike postelje zapremile su dobar dio tople i udobne sobe. Po mekanim modrim naslonjačima, po stolicama, na divanu, svuda su ležale ženske haljine, ispremišane s muškima. S jedne stolice visile su hlače kratkih i širokih nogavica, na divanu, obrnute prema prozoru, raširile su se bijele donje haljine gospođe Sabine poput zrakoplova, pa misliš sad će se dići u zrak. Sa stola spao na pod Lozarov kaput, te je puzeći po njemu odnio na svojim dlakama i nešto prašine, jer se stol jače sjaji na onom mjestu gdje je kaput ležao. Već se posve razdanilo. Ilicom prolaze omnibusi, kočije i druga kola, a stakla na prozorima podrhtavaju. U sobi se čuje udaranje njihala na uri što visi na zidu, te jako disanje ispod blazina. Jedan sunčani trak zahvatio je pozlaćen okvir neke slike, što predočuje djevojku u haremu, pa lazeći i titrajući po njoj prosuo se po blazinama velikih postelja, gdje su se protegnuli omašni ljudi. Blazine se visoko dižu, kao nabreknut val. Iz jednoga kreveta visi obla ruka, gola do lakta, glatka i bijela kao snijeg. Kratki i mesnati prsti razmaknuti su, a na jednom se sjaje dva zlatna prstena. Od ružičasta dlana do lakta teče modra i nabreknuta žila pod prozirnom kožom bjeloputne Sabine.

Negdje oko devet sati lijeno se netko gane na jednom krevetu, zapuhne ponovo, a časak zatim ispruže se na pokrivala dvije rutave muške ruke. Blazina se makne i nadigne, pomoli se debela i ošišana glava, otvori oči i naglo ih stisne. Ivan Lozar sjedne na postelju i protare prstima oči. Lice mu je nabuhlo, pogled sumoran, tužan i tup. Obazre se plaho, pogleda bojažljivo na blazinu druge postelje, pa kad se osvjedoči da je nadignuta, i kad vidje onu crnu glavu svoje žene, lice mu se naoblači, sve žile oko njegovih očiju popuste, a debeli se podočnjaci spuste i rašire; donja mu se usnica klepavo objesi, posve klone duhom, velika ga slabina obuzme.

Ivan Lozar jošte pogleda u jaki zatiljak svoje žene, te pomislivši da ona tvrdo spava, glupo se naceri svojoj sreći, i spusti se tiho i oprezno na pod, bojeći se da bi se ipak mogla ganuti ona njezina pleća, pred kojima je on strepio, kao što strepe zločinci pred gomilom spisa, nahrpanih na sučevu stolu.

Lozar pogleda na sat, i tiho uzdahnuvši: "Oh, zakasnit ću u ured!", stane tražiti onako mamuran svoje odijelo koje bijaše svuda porazbacano. Njegova je košulja bila na divanu, no Sabina je bacila na nju svoje bijele donje haljine. Lozar nije znao kako da izvuče svoju košulju ispod ženine haljine, jer se bojao da će platno, onako tvrdo, suviše zašuštati. On se bojao te ženine haljine kao crnoga vraga, ako je ona i bila bijela, no napokon se sretno dočepa svoje košulje. Kad se napola obuče, pristupi k umivalu, ali pogledavši u onu crnu Sabininu glavu, zaklima glavom i lukavo se nasmiješi misleći: "Neću se sada posve umiti jer bi je probudilo pljuskanje vode". Namoči stoga samo jedan kraj otirača, te si nakvasi i prožulji oči. Oblačeći se, svakim bi časkom kradomice zirnuo u krupna Sabinina pleća, pa ako mu se i pričinjalo da se miču ta pleća, da mu prijete, da mu srce pritišću, ipak bi mu posmijeh omaknuo debelim brkom. Bio je osvjedočen da će sretno uteći iz sobe; no blazina se makne, on se trže i zapanjeno ustremi pogled u postelju. "Sad sam gotov!" pomisli Lozar, i položi na pod cipele koje je već u ruci držao da ih obuče vani na hodniku.

Sabina gurne pokrivalo s prsiju, pridigne se, protare oči, a kad opazi muža, lice joj se smrkne.

- Koliko je sati? - upita ona zijevajući.
- O... osam, osam, malo više, da, nešto više - promuca Lozar.
- Ne laži! - ukori ga ona trpk.
- Da, domalo je devet! Sabino, molim te, spavaj, spavaj - smiješio se Lozar silomice i slatko je nukao da spava.
- Šta! - reče prezirno Sabina, pa ga ošinu pogledom te stane raspuštati crnu i glatku kosu, koja joj se prospe po bijelim i zaobljenim ramenima.
- Molim te, Sabino, govori tiho da ne probudiš... - kimnu Lozar i pokaže palcem desnice bližnju sobu.
- Da ne probudim!... Koga? - začudi se Sabina i pogleda u vrata one sobe, razvalivši oči.
- Da, da, ti ne znaš da do nas spava Ribičević, Sabino, molim te...
- Ivane, zar je naša kuća gostionica? Ah, to je strašno, to je grozno! - razljuti se Sabina i prebaci bujnu kosu na pognuta leđa.
- Sabino, molim te... Znaš, prijatelj je nešto odviše pio...
- Prijatelj! Čiji? Čekaj, pokazat ću mu ja vrata! To je, da, to je... - ne svrši Sabina "nešto grozno", nego se prisili da bude ljubaznijom, bila se nečemu dosjetila.
- Sabino, još je rano, molim te, spavaj, molim te - osokoli se Lozar opazivši onu promjenu na njenu licu.

Sabina se zamisli gledajući u vrata sobe gdje je spavao Ribičević. Njezino lice odavalo je u taj mah neku zabrinutost. Ona je htjela da Ivan opazi taj izraz njena lica, njene misli, te mu se stoga i nasmiješila, no uvidjevši da je muž ne razumije, sklopi pred sobom ruke i uzdahne: Moja Zorka!

Tada bude Lozaru jasno što mu žena misli reći.

- Dakako, naša Zorka... On... Ribičević je dobričina; tko da zna što djevojka misli?... Ja držim da ga ona voli - klimaše Lozar, idući k vratima sobe.
- Stani, molim te - šapne Sabina i snuždi se oborivši oči na uzglavlje.
- A? - trže se Lozar i osta na mjestu kao prikovan.
- Ivane, nemoj se ljutiti! Ti znaš da štedim koliko mogu...
- Da, da - reče Lozar i problijedi.
- Ivane, ja trebam danas oveću svotu. Ivane, molim te, ne ljuti se - moljaše Sabina ganutljivim glasom.

Lozar zatetura do divana i spusti se na nj. Pograbi se objeručke za glavu, te očajno uzdahne:

- Novaca, novaca!... Ja sam propao!
- Valja da platim neke račune, pa valjda nećemo ostati bez novčića, ta gdje je još prvi od mjeseca? - reče Sabina tužno. Spustivši glavu na jastuke, podvije pod njom lijepe svoje ruke.
- Novaca, novaca! Sabino, zar si uistinu odlučila da poludim? - glavurdaše Lozar buljeći u svoju krupnu ženu.
- Dragi Ivane, ne žalosti me! - nasmiješi se Sabina usiljeno. Gledajući u prozore, nastavi s nekim osvjedočenjem: - Te malenkosti lasno ćemo urediti...
- Malenkosti!... Hiljade da su malenkosti! Sabino, ja sam propao! Sabino, ti si me uništila! - jadikovaše Lozar ljuljajući se na divanu.
- Ivane, ti si malodušan! - reče Sabina susprežući svoj gnjev. - Propao!... Zašto propao? - povikne i pridigne se na postelji! - Ivane, zar nije ova kuća naša? Zar nemam ja zlata i srebrnine? Ivane, molim te, ne budi djetinjast!
- Ženo, ženo! - zdvajaaše Lozar tarući oči crvene od žestoke upale.

- Čuj me, dragi Ivane! U nuždi lasno ćemo sebi pomoći! Sad idi u ured, idi, dragi Ivane! Za dva sata poslat ću ti Zorkicu, dat ćeš joj novaca. Ivane, poljubi me, Ivane, zar ne čuješ? Ajde, poljubi svoju ženu! - moljaše Sabina nekom milostivom nježnosti i dubokim osjećanjem sopstvene tajne pretežnosti.

Ivan se smuti, svlada ga bolno ganuće. Glas njegove žene bijaše tako sladak. Pristupi k postelji i poljubi ženu pod donjom usnom, no ona ne bijaše time zadovoljna, nego ga ogrli i više mu cjelova utisne sred usana. Lozarovo se srce umekša.

- Oh, Sabino, Sabino! - uzdahne on silno.

- Dragi Ivane, umiri se, nemoj se toliko brinuti jer nije vrijedno, vjeruj mi! Sada idi, idi! Kasnije ću poslati Zorku k tebi...

Lozar je pogleda žalosno pa iziđe iz sobe glavinjajući.

Sabinu salete sada nevesele misli. Nakon poduljega vremena mahne rukama, licem joj preleti drzovit posmijeh, gurne ljutito pokrivalo sa sebe i izvuče se iz postelje. Stupi pred veliko zrcalo, sama se sebi nasmiješi, te odlučno kimne glavom. Kad se odjene, pozove Reziku, sobaricu.

- Izvolite, milostiva? - upita krupna i lijepa Rezika hrapavim glasom.

- Tiho! Je li gospodin Ribičević jošte u kući?

- On jošte spava - odgovori Rezika smiješeći se Sabini u zrcalo. Sabina je u taj par metala na lice neki bijeli prašak stojeći pognuto pred ogledalom, te je tako pogledavala sobaricu u staklu. Rezika je bila iza nje.

- Rekla si da spava? - upita Sabina strogim glasom.

- Da, milostiva; užasno hrče! Ah, to je strašan čovjek! - uzdahne Rezika.

- Idi, probudi ga! Reci mu, umoli ga, neka me čeka u salonu! Idi! - zapovjedi Sabina okrenuvši se naglo prema njoj i uprijevši joj pronicav pogled u oči.

Sobarica se smuti i porumeni. Naklonivši se, iziđe sva pokunjena i zbunjena pred onim pogledom.

Sabina se ušeta po sobi snujući nešto, a kad bude načistu, pođe u drugu sobu, gdje otvori ladicu pisaćega stola. Tu stane premetati hartije. "Evo!" - šapne dignuvši uvis jednu ispunjenu staru mjenicu. Povrati se u spavaću sobu i pozvoni. Kad uljeze sobarica, uruči joj nešto novaca i pošalje je da joj kupi jedan blanket za mjenicu na pet stotina forinti. Rezika se domalo povrati, ovršivši tačno nalog milostive gospođe.

- Idi! - pokaže Sabina vrata sobarici koja je začuđeno gledaše.

Sabina ispuni sada čistu mjenicu držeći se svoga formulara, one stare mjenice. Zatim nađe jedno pismo bogate udove Jele, pa, oponašajući svaki potez njenoga potpisa, krivotvori prihvata na mjenici potpisavši ime: Jela Martinić. Kad svrši svoj posao, baci mjenicu u jednu ladicu. Pođe u salon gdje je Ribičević već čekao. Bio je vrlo zlovoljan, osjećao je da ga nešto i u grlu i u srcu pali. Njegove sive oči bile su manje negoli obično. Sabina uljeze u salon s nekim milim i radosnim posmijehom na usnama. Ribičević naglo ustane i nakloni se veoma zbunjeno i plaho.

- Kako ste spavali, Ribičeviću? - upita ga Sabina materinskom zabrinutosti, te mu pruži prijateljski i srdačno svoju bijelu ruku, koju on smjerno poljubi.

- Hvala, milostiva, dobro, vrlo dobro! - odgovori Viktor gledeći joj preko ramena i tarući čelo prstima lijeve ruke.

- No, to me veseli, a i drago mi je što noćas niste pošli doma. Bilo je kruto studeno; kad se izlazi iz tople sobe... - smiješila se Sabina i neprestano mu držala u rukama desnicu gladeći je lako i hineći da to čini onako u zaboravu, nehotice.

Ribičević se neprestano klanjao otmjenoj gospođi. Njezina ljubaznost bila ga je ganula i osokolila.

- Jeste li dobro spavali? - upita naglo Sabina, te položivši mu ruku na rame, približi se njegovu licu i gledaše ga pitajućim pogledom.

- Izvrsno! - nakloni se Viktor.
- A kako ste se noćas zabavljali? - šapne Sabina i zaviri mu pronicavo u oči.
- Dobro... vrlo dobro! - odvrnu tiho Viktor i osmjehnu se gospođi.
- Da, opazila sam, opazila sam... da ste se lijepo zabavljali - kimnu Sabina zaprijetivši mu kažiprstom desnice.
- Gospodo, dok nije iščeznula...
- Zorka? - Sabina će čudeći se i nakrivivši glavu.
- Da, gospođica Zorka - odvaži se Viktor, zureći preko Sabinine glave u jednu veliku sliku.
- Sabina mu se nasmiješi srdačno, materinski, zabrinuto i radosno. Htjela je reći tim smiješkom: Znam sve, vi se ljubite, bit će nešto, no ja sam majka, te se ne smijem prenagli. Ribičević makne glavom, osovi se i pogleda Sabinu pouzdano, molećim pogledom.
- Milostiva gospodo, ja, uistinu...
- Da, da, ja znam da vi ljubite moju Zorku - upadne mu Sabina u riječ, pa naglo doda: - A znate li vi, dragi Ribičeviću, gdje stanuje neki Petar Vojnić?
- To pitanje pričinu se Viktoru čudnovatim. On odgovori:
- Ne znam, gdje stanuje, ali ga poznajem od vida. Vi mislite, gospodo, onoga bogatoga Vojnića, strica Jakova Vojnića, koji je učitelj u vašoj kući?
- Šta? - začudi se Sabina. - Zar je ipak Petar Vojnić stric Jakovu, učitelju moga Silvija? A, to nije moguće!
- Jeste, milostiva; ja vam kažem potpunu istinu!
- Jakov ima tako bogata strica, a živi poučavajući djecu! To je veoma čudnovato!
- Ako mi, gospodo, ne vjerujete, a vi izvolite pozvati Jakova da se osvjedočite...
- Ta pred koji dan upitah ga da li mu je Petar Vojnić rod a on mi reče da nije.
- Nije istinu govorio! Izvolite ga, milostiva, amo pozvati, pa da vidimo hoće li još tvrditi da mu Petar nije stric.
- Nema ga više u mojoj kući! - reče Sabina zamišljeno i gledajući Viktora u čudu.
- No, noćas je bio na plesu! Govorio sam s njime, da, govorio...
- Ostavimo to! - mahne Sabina objema rukama. - Petar mu je, dakle, stric! Čudno! Sjednite, dragi Ribičeviću! Molim vas, Jakov mi nije nikada kazivao o svom stricu; da, ni od drugih nisam to znala.
- Vjerujem vam, gospodo. Petar Vojnić prost je čovjek, a Jakov se stidi svoga strica. Isprva je Jakov stanovao kod strica, no neke razmirice nastade među njima, te su već dvije godine protekle što Jakov ovako živi. Čujem, stari Vojnić tvrdi da mu Jakov nije u rodu kad mu ga tko spomene. Stari je velika tvrdica. Kako čujem, bit će trideset godina otkako je došao u Zagreb bez krajcare u džepu, a sada, vele ljudi, da je jak gazda. Jakov je seljački sin, hoće da bude velik gospodin, pa se srami svoga porijekla. Ja držim da Jakov nije otvorena glava. Zar niste opazili, milostiva gospodo, kako je naduven, kako se neprestano trsi da bude otmjen i duhovit?
- Imate pravo! Jakov bijaše samo dva mjeseca u mojoj kući, no vjerujte mi: bio mi je već dovde - puhne Sabina i prođe kažiprstom preko čela.
- I meni je dosadan taj Jakov! - reče Ribičević, kome već dozlogrdi taj razgovor.
- Mislite li vi, dragi Viktor, da mu je stric uistinu bogat kako to svijet naklapa? - upita Sabina nekako nehajno.
- Ja držim da se ljudi ne varaju. Oh, stari ima dosta novčine! - uzdahne Viktor i zaljulja glavom.
- Nije sva sreća u novcu! - osmjehne se Sabina, a onda, pogledavši u prozore, doda: - Gle, već je kasno, a Zorka još spava! - Sabina je hotimice napomenula Zorku.

- Spava? - šapne Viktor i porumeni malko.
- Možda sniva o... - ne svrši Sabina, gledajući živo u Viktorove oči. - Čujete, dragi Ribičeviću, - nastavi Sabina vrlo naglo i nekom nehajnošću, kao da želi govoriti o kakvoj sitnici; - čujete, dragi prijatelju, ja bih vas nešto umolila...
- Gospođo! - nakloni se Ribičević pripravan da sluša.
- Poznajete li vi udovu Jelu Martiničku?
- Vrlo dobro! Jučer sam s njom plesao; nešto je preteška za ples! - nasmiješi se Viktor.
- A! - začudi se Sabina i omahne rukom. - Gospođa Jela bogata je žena, no znate i sami kakva su nastala vremena. Jela ima mnogo nepokretnina i silu dužnika. Noćas, kad ste se vi zabavljali, dugo sam se s njom razgovarala. Je l' te da ste se lijepo zabavljali? - kimnu Sabina i potepa ga po ramenu smiješeći se ljubazno.
- Molim, gospođo! - Viktor će tiho. Ono tepanje po ramenu vrlo mu je godilo; cijelo mu je lice odavalo veliku radost.
- Jeste li opazili kad sam se ono razgovarala s udovom? Oh, to vam je čestita žena!
- Nisam - odgovori Viktor ne znajući zašto ga to Sabina ispituje.
- Niste? Oh, ja vam to ne vjerujem! - Da, vi ste sigurno opazili. A znate li što sam onda s udovom govorila? Ne, ne, to ne možete znati - nasmije se Sabina glasno.
- Ribičević se na to uznemiri.
- Dakle vi ne znate? O, vi ste lukavac! - smijala se Sabina primaknuvši mu se sa stolicom. - Čujte, dragi Viktoro, eto, to su vam uistinu trice, ali kraj budi šali!... Ah, Zorka još spava! Molim vas, dakle - govoraše sada ozbiljno - molim vas, čujte! Obećala sam udovi Jeli... ali to zavisi o vama. Udova me umolila za malu uslugu, a ja joj obećah, misleći na vas, dragi Ribičeviću!
- Molim, gospođo, ja...
- No, no, nemojte se plašiti! Udova je vrlo jednostavna žena, pa ne zna sama sebi pomoći. Ona valja da nešto danas isplati, no ludo bi od nje bilo da uzajmi novaca na svoju kuću. Dugo me molila da joj savjetujem, te joj napokon rekoh da može dobiti na mjenicu koliko treba. Oh, da znate kako mi se zahvaljivala! Dragi Ribičeviću, vi ćete mi učiniti uslugu...
- Da nađem novaca na tu mjenicu?
- Da, Viktoro! - kimnu Sabina ljubazno.
- Ali drage volje, milostiva gospođo! Ta to je malenkost! - odahne Ribičević. On je mislio da će Sabina nešto drugo zahtijevati; da će mu govoriti o udovi kao o dobroj partiji, a on je ljubio Zorku!
- Dragi Viktoro, dajte mi poštenu riječ da ćete šutjeti! Udovi bi žao bilo da ljudi štogod saznaju - reče Sabina nadnesavši glavu nad desno rame i klimajući.
- Milostiva, ta molim vas! - obrani se Viktor odmaknuv se malko od njene stolice.
- Vi ste, Viktoro, čestit i ljubazan čovjek! Dobro, ja se u vas posve pouzdajem.
- Molim, hvala, milostiva! - nakloni se Ribičević.
- Viktoro, ja vas ljubim kao majka! Ne, ne, vi to i zaslužujete! Zašto ne dolazite češće k meni? - ukori ga Sabina tako iskrenim i srdačnim glasom, da je sav pocrvenio od radosti.
- Gospođo, vi ste suviše dobri! - zahvali Viktor okrećući tijelom i otimajući se tolikoj dobroti.
- Udova želi imati pet stotina forinti - reče Sabina, gledajući u prsa, gdje je poravnala neke vrpce. U taj čas bila je utisla bradu u vrat, tako da joj se dizalo meso pod ušima u velikim naborima.
- Pet stotina! - začne se malko Viktor, a onda ponovi mirnije: - Pet stotina, dakle.
- Dobro bi bilo da pođete k Petru Vojniću. On će vam sigurno dati novac.
- Dobro, ići ću k njemu! - nakloni se Viktor.

- Kada?

- Treba li udova već danas?

- Da, ona treba danas! - zakašljuca Sabina odgovorivši mu ravnodušno.

- E, pa dobro; ići ću oko podneva.

- Dragi Ribičeviću, hvalim vam u ime svoje najmilije prijateljice! Molim vas, starome Vojniću ne kažite ništa. Recite da vas je udova poslala.

- Gospodo, učinit ću sve po vašoj volji.

- Vi ste divan čovjek! Sad idite, pa sretno obavite taj mali posao! Novac donesite amo! Još ću danas poteći do udove.

Sabina preda sada mjenicu Ribičeviću i poda mu ruku smiješeći mu se laskavo. Ona ga isprati do vrata držeći mu ruku na ramenu, a na pragu ga okrenu prema sebi i zažmuri mu u lice, te mu ljubazno i povjerljivo reče:

- Dragi Viktoro, kad se Zorka probudi što da joj kažem?

- Milostiva! - izusti Viktor. Usne mu podrhtavahu.

Sabina uzmakne za pô koraka i zaprijeti mu:

- Zar mislite da ja ništa ne opažam? Oh, vi zlobniče! No, zar da joj ništa ne rečem kad se probudi? Ona će za vas pitati.

- Da, da, molim... - propenta Viktor i porumeni.

- Oh, blaženo mladenačko doba! - uzdahne Sabina pa nastavi: - Da, znam ja što vi želite da joj kažem! No, sad podite! Zbogom, dragi Viktoro! Da se doskora vidimo!

Ribičević poljubi ruku Sabini i iziđe iz sobe klanjajući se. Sabina zatvori vrata, nasmije se, mahne porugljivo prema vratima i uvali se u naslonjač.

Kad Ribičević stupi na ulicu, studen mu zrak udari u nozdrve, kihne, dobro se zakopča, podigne ramena, pa onako pognuto pođe veselo llicom snatreći o krasnoj Zorki koja je još u to doba tvrdo spavala.

I u Zorkinoj je sobi pusti nered. Čipke, rasparane rukavice, otrunjeno umjetno cvijeće, haljine, cipele, čarape, sve je porazbacano po podu, sagovima i po ukusnom namještaju ružičaste boje. I na krevetu ima zgnječenih potočnica koje su Zorkinu glavu resile na plesu. Zorkina je soba bila u zapadnom krilu kuće. Sunce se već bilo podiglo iza istočnoga krila, te je upadalo koso u Zorkinu sobu odražavajući se s krova, i punilo je ružičastom svjetlosti, jer su zavjese na prozorima bile te boje. Zorka, ležeći nauznak, tvrdo je spavala. Njena plava kosa prosula se po jastuku i okrunila joj glavu zlatom. Lice joj je uznojeno i obliveno rumenilom, no gdje više, gdje manje, kao da su na njemu lišaji, ljage, kao da je usnula u groznici. Na bolno uzvinutim, suhim i jako otvorenim usnama, rumenjela se nešto namrštena kožica poput skrleta, a taj skrlet odražavao se na čvrstim i bijelim zubima. Samo okolo očiju prostrlo se bjeline, koja se slijevala lagano u žutomodrastu boju. Zorka naglo uzdiše, njene se grudi nejednako dižu, padaju. One uzvinate usne, njihovi trzaji, cijelo njeno lice odaje neki bol i tešku tjelesnu sumornost. Sunčani sjaj udara joj u tjemenu i pozlaćuje kose nad čelom, te misliš da joj je tu pala velika zvijezda. Sa tjemena dulji se sunčani trak, i ne dodirnuv se krasna lica, na uzdignute grudi, a zatim iščezava, no svijetli se opet na podnožju kreveta, gdje titra na dasci što se lašti, što sada bliješti. Nasuprot krevetu, dalje od podnožja, stoji veliko zrcalo, malo prignuto prema postelji. U tom se zrcalu vidi cijeli krevet.

Zorka se gane, okrene se na bok i spusti glavu sa jastuka. Glava joj se uzvine nad zatiljak; a jaka svjetlost udari joj u oči te je probudi. Zorka drhtne, kao da se preplašila. Naglo se pridigne i razgleda se po sobi. Sada sjedne, podupre lice rukama i zagleda se u zrcalo. Po njezinim pognutim plećima prospe se zlatna kosa i svije se na krevetu. Sunce je sada udaralo u ta jaka, nešto uokrug svedena pleća. Dulje je vremena tako sjedila i premetala se tužnim mislima. Napokon uze truniti i

gnječiti svilene potočnice, što su bile rastresene po pokrivalu, no kad osjeti studen po ramenima, legne i zagleda se u zrak. Njene su oči bile mutne i crvene; tjeskoba i bol prostirahu se njenim licem. Usne joj počnu drhtati, oči joj se zaliju suzama. Te suze bile su debele i guste...

Kad se zatim Zorka umivala, uniđe u sobu Sabina, te naklonivši joj se nekoliko puta ribajući ruke i porugljivo smiješeći se upita je:

- A, gle, već si ustala! No, dušice, kako si mi spavala?

Zorka je pogleda i ne reče ništa.

Sabina se na to naglo osovi, promjeri je oštro i reče kroza zube:

- Srami se!

Zorka sleže ramenima i uzdahne.

- Srami se, Zorko! Čuješ li me? Srami se! - zasikta opet Sabina prijeteći joj cijelom rukom.

- Molim te, majko, daj mi mira! - uzdahne Zorka i okrene majci leđa, te poče otirati svoj jaki vrat.

- Zorko, nemoj me ljutiti!

- Šta? - odgovori otegnuto Zorka i pogleda majku preko ramena.

- Zorko! - viknu Sabina i udari nogom o pod. - Zorko, zar se nećeš opametiti? Čuješ, curo, ti si poludjela!

- No, kakav sam zločin počinila? Majko, prestani već jednom! Molim te!

- Šta si učinila?... To je grozno! Šta si učinila? Ti, nesretnice, šta si učinila, pitaš me?... Zorko, obuci se! - zapovjedi majka i poče gurati nogom haljine što su na podu ležale.

- Zar ne smijem ni s kim govoriti? - upita Zorka i sjedne ljutita na divan.

- Šta si rekla?... Gle, je li ovo red! Dijete, ti si uistinu pomahnitala! Jesu li ono tvoje rukavice? A ove čipke? Dakako, tvoj bi otac morao biti milijunaš! - srdila se Sabina dižući s poda raskidane rukavice i čipke.

Zorka je slušala šuteći. Sabina priguši svoj gnjev i reče mirno:

- Obuci se odmah! Ići ćeš k ocu u ured!

Zorka se gane, uzdahne hotimice glasno i pogleda žalosno u majčino lice.

- Dobro, ići ću! - reče tiho i zamisli se.

- Zorko, ja te ne razumijem ove zadnje dane - zaljulja Sabina glavom. Približi joj se uprijevši joj pogled u oči i doda: - Da, Zorko, ja te ne razumijem!

Zorka se snuždi i sjedne na divan napola odjevena i pokrije lice rukama.

- Majko, idi, ostavi me! - izlance tužno.

Sabina se osupne malko, uozbilji se uistinu, te sjedne do kćerke.

- Što je, Zorko? Ti si mi danas suviše tužna! Molim te, govori! - reče joj majka zabrinuto i uze joj ruke.

Zorka se naglo trzne; htijući nešto reći, predomisli se i hukne odlučno:

- Ne!

- Zar hoćeš da poludim? Ti si htjela nešto reći! Zorko, govori! - zapovjedi i uhvati je za rame.

Zorka se sad osmjehnu. Njezinim licem preleti nešto radosno. Bio ju je načas svladao bol, te malo da nije odala svoje tajne. Kad joj pade na um dobar izgovor, kojim je znala da će utišati znaličnost svoje majke, oćuti se dosta snažnom da odoli navali pitanja. To je osokoli.

- Zorko, govori! Ja hoću da saznam sve! Govori, zapovijedam ti! - ljutila se opet Sabina.

- Majko, imaš pravo...

- Imam pravo? Što imam pravo? - začudi se Sabina.

- Ja sam ludo dijete... Zaboravit ću ga - šapne Zorka i hotimice obori glavu na grudi obasjane suncem.

- Koga ćeš zaboraviti? - zažmuri Sabina odmaknuvši se od nje glavom.

- Jakova...

- A! - izusti Sabina prezirno.

- Mišljah da ga ljubim.

- Njega, Jakova? Užasno! - klimaše Sabina ismjevivajući Jakova.

- Oprosti što sam te jučer uvrijedila svojim ponašanjem - umoli Zorka poglednuvši je milo, tužno i umiljato.

Prevelika Zorkina igra pobudi u Sabine neku sumnju. Njena jedinica nije jošte bila toliko vješta u hinjenju, a da je ona ne bi proniknula. Čudne slutnje stale su se plesti u Sabininoj duši, no buduću da je toga dana trebala Zorkinu pomoć, nije htjela da tjera mak na konac nego odluči da se poigra njome kao mačka mišem znajući da ima vremena da je ščepa, da joj istrgne onu tajnu iz srca.

- Ti, dakle, uviđaš da sam pravo imala? Zorko, zar je pametno gubiti vrijeme s pravnikom? Pa ti, ti, Zorka pl. Lozarova! Gle, dušice, kako se čovjek lasno zaboravi! Ti, dakle, uviđaš da sam te trgnula s ruba propasti?

- S ruba propasti? - začudi se Zorka na te teške riječi koje je izustila Sabina nepromišljeno, samo da nešto reče.

- Da, draga mamo, ja uviđam da nisam bila dosta razborita - hinila je Zorka gledajući stidno u pod i trseći se da se pokaže majci pokunjenom i poniženom.

U njenu je oku sijevao radostan smiješak što je majku prevarila, te tako izbjegla neugodnu ispitivanju i velikim prizorima. Gladeći čelo rukom, pogledavaše majku ispod maloga prsta i moljaše je tim pogledom da zaboravi što je govorila onako nasamo s Jakovom Vojnićem.

- No, zaboravimo i to! - uzdahne Sabina.

- Majko, to su bile mušice moje lude glave, pa i onaj Vojnić svuda se narivavao - reče Zorka, izustivši ime Vojnić s usiljenim prezirom.

- Molim te, ne govori mi o njemu! - mahne Sabina pa odmah nadoveza: - A znaš li ti da Vojnić ima ovdje u Zagrebu bogata strica?

- Znam, to mi je Jakov jučer prvi put kazivao.

- Taj njegov stric, čujem, ima silu djece - reče Sabina, a lagala je, jer to nije nikad čula. Ona je poznavala strica Jakova Vojnića, no nije znala ništa o njegovoj obitelji.

- Stari Vojnić nema djece - odgovori Zorka i pogleda majku značajno. Sabina osta mirna na taj važni pogled, no taj mir bio je samo prividan.

- Taj njegov stric nema, dakle, djece? Gle, to nisam znala - reče Sabina tobože nehajno. - Zorko, obuci se već jednom! Sad tek sve opažam što si noćas počinila! Oh, krasnih li čipaka! Sve si rastrgala!

- Bila sam uistinu ljuta! - kimnu Zorka nježeći se poput malene djevojčice.

- Ljutita na me? - upita Sabina, prignuvši glavu i oponašajući kćerino nježenje.

- Ne na tebe, na onoga Vojnića! - mazila se djevojka držeći palac desne ruke među zubima.

- No, sad me poljubi! - rekne majka i zagrlji je.

Zorka za jedan cjelov uzvratil deset, obasula je njima majku koja ju je jednako grlila i pritiskala na svoje grudi.

IV.

Zorka se žurila Ilicom u ured svoga oca. Bilo je dosta studeno, no ona ne htjede sakriti svoga dražesnoga stasa u zimsku kabanicu. Bila je ukusno odjevena; tamne haljine, crnim krznom opšivene, kao da su na njoj salivene. Njezini bokovi i njezine grudi, sve se to nekako prkosno isticalo. Muški klobučić, crn i okrugao, lijepo joj pristajaje i podavaše njenu licu nešto prpošno i neustrašivo. Zorka hodaše naglo, gusto koračaše i živo udaraše nogama o pločnik. Tijelo joj drhtaše zibajući se dražesno, a ramenima kretaše kao da se bori sa studenim zrakom što se uvaljivaše u Ilicu na zapuhe s Jelačićeva trga. Na usnama joj je lebdio neprestani smiješak, porugljiv, nehajan, pun nekog izazova. Stišćući oči, žmirkala je u onaj hladni zimski dan, u zlatnu svjetlost sunca, koje je već bilo raspršilo jutarnju maglu. Snijeg se sjajio na krovovima miješajući svoju bjelinu sa čistim i prozirnim modrilom daleka obzorja. Zorkino lice bilo rumeno od studeni, koža se na njem malko ježila, no onaj pobjedonosni, onaj svim muškarcima poznati smiješak nije iščeznuo s pootvorenih joj usana. Ljudi se ogledavahu za krasnom djevojkom; neki mladići stali bi u hodu i okrenuli se za njom. Na jednom uglu Jelačićeva trga bilo je cijelo jato mladića, napola žutih obuvala, držeći batinu u džepu kaputa, pa kad spaziše Zorku, svi prestanu govoriti, svi se u nju zagledaju, no ona ne htjede proći mimo njih, nego naglo presiječe cestu.

Zorka nije često izlazila, a kad bi izišla, znala je da je slijedi jato obožavatelja, ljudi svake ruke. Bilo je tu časnika, činovnika, pravnika, a najviše joj se sviđao neki gimnazijalac, koji bi sav probljedio kad bi je spazio. Zorka se tome radovala. Ona mu se smiješila materinski. Sabina i Zorka nisu zalazile u javne dvorane, na neke društvene plesove. One se nisu htjele miješati sa svjetinom, kako bi običavale krstiti zagrebačko građanstvo.

Zorka zađe u jedan dućan, te prolazeći zatim pred kavanama na Jelačićevu trgu, opazi u jednoj od tih kavana Jakova Vojnića, koji je zurio, sjedeći do prozora, u svijet, u zrak, tko da znade kamo. Čim bane Zorka u krug njegova pogleda, on se strese, ustane, te bjež iz kavana! Zorka je bila zirnula u njega onako ispod oka, kradomice i lukavo. Jakov pogleda jednom ulicom, zjenica mu zapne o nemirna Zorkina pleća, smuti se, plaho se obazre pa uzme naglo koračati za Lozarovom kćerkom. Ono trzanje, oni drhtaji njezinih ramena stanu ga bosti u zjenice, zapanjene i raširene. Domalo je stigne. Idući za njom, zaokupi joj pogledom rascvjetano tijelo, te motreći joj jaki vrat i zlatne, kratke vlasi što lepršahu iza njenih ružičastih ušiju i drščuće nabore njezine haljine, mislio je: bi li, ne bi li je nagovorio, Vojnića gušilo u grlu, sapinjalo ga u grudima, noge mu drhtahu, a njegove se oči upiljiše u ubavu djevojku da mjere njezin raskošni struk, onu dražesnu crtu oko pasa. Ljudi prolaze mimo njega, on je osvjedočen da svi čekaju, da vide kako će se približiti krasnoj djevojci. Jakov zapali smotku da mu bude drugaricom, da nađe u njenu dimu srčanosti; ogleda svoje rukavice, pogladi bradu, zakašljuca, približi se djevojci, već hoće da je pozdravi, no ne može, guši ga u grlu. Popostane časak, pa onda odluči da joj mora progovoriti, jer je tu u pitanju njegovo srce, poštena nakana, plemenita ljubav, čast, njegova budućnost.

Zorka srećom zaokrene u usku ulicu gdje nije prolazilo mnogo ljudi. - Sad je dobro - pomisli Vojnić te udri da korača za djevojkom. Zorka se bila na njega obazrela, a njemu se pričini da mu se i osmjehnula. Eto ga već kod nje, još korak, eto ga uz njen bok!

- Gospođice... - proiznese Vojnić držeći klobuk u ruci. Glas mu je silno drhtao.

- Vi? - začudi se Zorka, jer je mislila da se mora začuditi. Znala je da je Vojnić slijedi i da će joj se priključiti.

- Gospođice, oprostite... Ovdje nema ljudi! Usudio sam se, jer vi znate da...

- Pokrijte se! - opomene ga Zorka i nastavi svoj put gledeći u zemlju.

- Da, vi mi nećete uskratiti... Molim, oprostite! - reče Jakov smeteno, pa se prigne da podigne smotku što mu bješe pala, no ne uzme je nego doda u velikoj zabuni: - Ništa za to, zapalit ću drugu!

Sada umuknu. Jakovu je bilo teško pri srcu. On nije znao šta da kaže, nego je uz nju hodao gladeći bradu i zureći uvis sivim očima. Nakon te nesnosne stanke šapne Zorka:

- Danas je vrlo studeno! Zar se vi ne sklizete?

Zorka se neprestano smijušila.

- Ja?... Da, sklizem se nešto malo! Mislite li na...? - htio je reći na ledu, nu ne svrši srećom.

- Ledu - kimnu Zorka, te odmah pridoda: - Oh, vi ste!

- Nesretan! - uzdahne Jakov tako bolno i očajno, da je ganuo Zorkino srce.

- Zašto nesretan? - upita Zorka; i sama se čudila toploti i srdačnosti svoga glasa koji ju je opajao, koji joj je mogao smekšati srce. Njoj su bili mili takvi razgovori; ona je uživala slušajući zvuk svoga glasa i bila je osvjedočena da je taj njezin glas zamamljiv, neodoljiv, da prodire u srce, da uljulja svakoga muškarca u slatko snatrenje. - Ah, vi, ste, dakle, nesretni? - okrećući pogleda Jakova.

- Zorko, zar ste zaboravili?... Noćas...

- Ako me štujete, nemojte o tome govoriti... Nisam zaboravila - izlane djevojka stidno.

- Oh, da znate koliko sam noćas pretrpio! Vaša gospođa majka teško me je uvrijedila. Zorko, što da učinim? Gospodice, molim vas, recite...

Zorka ga pogleda s iskrenim sažaljenjem. Glas mu bio tužan, izraz na licu prava očajnost. Njegove oči tupo gledahu plivajući u sumornom bolu.

- Gospodice, zar sam, dakle, snivao?

- Snivali? - izlane Zorka i porumeni.

- Da, zar vam nisam noćas cjelivao te slatke usne? - izusti Jakov tiho i prihvati joj ruku.

- Vojniću, ja vas uistinu ljubim...

- Vi me ljubite?

- Zar mi to ne vjerujete?... Vi ste okrutni! - smrkne se Zorka načas. - Vi mi, dakle, to ne vjerujete?

- Gospodice, oprostite, ja ne znam šta govorim...

- Vašom ženom ne mogu biti... Vojniću, ja sam nesretnija negoli ste vi... Da, vi ćete me lasno zaboraviti! Ne, ne mogu biti vašom!

Vojnić se gorko nasmiješi, zaklima, gurne klobuk nad zatiljak i otare uznojeno čelo.

- Zorko, vi znate...

- Izvolite - reče mu videći da mu je riječ u grlu zapela.

- Ah, to je grozno! - drhtne Vojnić ogorčeno.

- Grozno! - Zorka će čudeći se. - Vojniću, molim vas, što zahtijevate od mene? To je grozno!... Zar vam ne rekoh da vas ljubim? Vi ste strašan čovjek! Vjerujte, ja bih rado za vas dala krv svoga srca... ali vi poznajete moje roditelje! - saže ramenom Zorka.

- Gospodice, prava je ljubav pripravna...

- Na žrtve; je l' te, to htjedoste reći? Dobro, govorite, kako, kada da se žrtvujem?

- Da se žrtvujete? - smuti se Vojnić i sramio se pred njom, sramio se svoje nespretnosti.

- Vi šutite? - pitaše ga Zorka uprijevši mu u lice svoje vlažne modre oči. - Vi šutite? - ponovi radujući se što može smesti čovjeka svojim glasom i pogledom.

- Gospodice, kada bih opet mogao s vama govoriti? - umoli Jakov tužno.

- Kada?... A, evo nas pred uredom moga oca! Vojniću, zbogom! - pruži mu Zorka ruku i gledaše ga milo i povjerljivo.

- Zar neću već nikada stisnuti ovu divnu vašu ruku? - izusti Jakov malne suznih očiju.

- Moguće... da hoćete - izlane Zorka i obori glavu.

- Kada? Gdje?... Oh, Zorko! Oh, Zorko!

- Javit ću vam! Sad idite! Zbogom! - mahne mu rukom i poleti u kuću gdje joj je bio otac. Na stubama se okrene i opet pozdravi Jakova, kimnuvši glavom.

Vojnić ne mogaše skinuti očiju s krasne djevojke, koja je lagano uzlazila širokim stubama. Dok se ona njihala po stubama, činilo se njemu da je ona mračna veža obasjana suncem, no kad mu iščeznu iz vida, opazi da su zidovi crni, da su stube izlizane, klimave i vlažne. Kroz blatna stakla visoka i uska prozora padala je svjetlost na zgažen snijeg i na hrpu seljaka koji se razgovarahu u jednom kutu veže. Seljaci u trošnim i požutjelim surinama i zakrpanim kožusima tapahu nogama po vlažnim pločama, ribahu ruke crvene i nagrešpane od studeni. Jedan seljak pogladio dlanom rašepurene brkove, te zureći malim i lukavim očima u Jakova, ponizno ga pozdravi vukući niz obraz svoj stari šešir. Vojnić se sjeti svoga djetinjstva, svoga oca i svoje rodbine, i uze šetati samotnom ulicom. Nešto se gorko slijevalo u njegovu dušu. Ulica je bila pusta, snijeg se caklio na krovovima, led visio sa stehâ, a on osjećaše veliku pustoš, tamnu prazninu u svom srcu. Tjeskoba ga morila, klonulost hoće da ga obrve, crne misli rojile mu se moždanima, čutio se nesretnim. Sabina ga je ponizila, pokazavši mu vrata svoje kuće, a on je bio osvjedočen da neće nikad zaboraviti toga poniženja. Vojnić je mislio: "Ja sam naobražen čovjek, znam šta je otmjeno društvo; što se tiče ponašanja ne sramim se sve one gospode koja se kupe oko Sabine, a zar sam ja kriv što sam seljački sin, što nisam plemić?" Vojnić zna da ga čeka borba, zna dobro da će uspjeti, da će sjajno uspjeti. Protjeralo ga iz otmjene i uvažene obitelji, no on neće da se uteče k svom bogatom stricu, prostaku, škrtici, kramaru. On valja da živi u otmjenom svijetu gdje se sklapaju visoka i korisna prijateljstva, pa će ga podići nad ostale suučenike, te će on preteći sve u službi. Teško mu je danas, osjeća da je na pragu borbe, ali će doći i vrijeme pobjedâ, a k tome treba samo srčanosti i postojanosti. Sve će sam izvojevati, zasluge bit će njegove kad uspije, no koliko je tu poteškoća! Oh, da je on plemić, tada bi lasno bilo! Vojnić zna da može dobiti na svaki prst deset žena, ali kakvu bi korist imao od njih? On valja da bude članom uvažene obitelji, valja da se zaboravi njegovo porijeklo, a Sabina je svemoguća, uplivna, ona zapovijeda u visokim krugovima. Jedna njezina riječ vrijedi više negoli sto zasluga; molbenice, zgnječene u njezinom džepu, u dvadeset i četiri sata bivaju povoljno riješene. Oh, Zorka, samo Zorka može biti njegovom ženom! A tada, osvetit će se on ljudima, ne zna još te kome, no osvetit će se. Dakako, u njegov ured neće se ulaziti bez bijela ovratnika!... Zorka ga ljubi, Zorka je divna djevojka, sav Zagreb govori o toj krasotici, ona je prva na svakom plesu, novine opisuju njezine haljine, sto mladića vene za njom, no ona ljubi njega, Vojnića, njega, seljačkoga sina, ona mora biti njegova! Pa zašto da i ne bude? Zar se on nije s njom razgovarao u njejoj toploj i prijatnoj sobi? Zar mu nije možda vraćala vatrene cjelove?... Da, Zorka me ljubi, šaptaše Jakov, mene, Vojnića! Vama barunima, vama grofovima, ja, ja ću vam je oteti ispred nosa! A Ribičević, Krišković? Glupani! Ha, ha, ha! - nasmije se Jakov gorko.

Jakov Vojnić stanovaše isprva, kad je došao na sveučilište u Zagreb, kod svoga strica. Među mladeži nije bio obljubljen, jer je s nekim prezirom promatrao njihova pregnuća i njihove ideale. One mladiće, o kojima se govorilo da su talentirani, iz sve je duše mrzio. Još u gimnaziji takmio se kroz više godina s jednim suučenicom koji mu je bio velik trn u oku, jer je bio uvijek pred njim, a manje je učio negoli on. To ga je boljelo. Kad je nekom zgodom izdao svoga suučenika, svi ga ostali zamrziše i ne htjedoše više s njim drugovati. Došavši u Zagreb, upoznao se s nekim besposlenim mladićima, te počeo raskalašeno živjeti. Bio je sretan što je mogao drugovati s gospodom koja su najvoljela govoriti o tuđim konjima nemajući svojih. Vojnić se počeo kartati. Stric ga rijetko vidao i ljutio se na njega, jer ga razapinjaše na muke zbog novaca. Stari bi Vojnić često obasuo psovkama i prijetnjama svoga sinovca, no to nije hasnilo. Stric stisne napokon uzicu na svojoj kesi. Već mu bilo dozlogrdilo ponašanje nevrijedna sinovca koji ga se sramio i koji je njegov novac rasipao u vjetar. Ali eto jada! Jakov se bio zaljubio u neku tuđinku koja je došla s kolodvora pješke u grad Zagreb srameći se trhonoše što je u ruci držao njezin mali kovčeg. Jakov se ponosio svojom tuđinkom, te se domala pokazao velikodušnim prema toj djevojci radi koje postade tatom. Stric Petar zgrozi se jednoga dana opazivši da je netko otpiračem pokvario ključanicu njegove škrinje, u kojoj nije bilo

sve u redu. Iza toga je presenećenja slijedio velik i žestok prizor između strica i sinovca. Jakov prizna da je uzeo - stric je govorio: ukrao - dvije hiljade forinti! Petar ispljuska Jakova i protjera ga iz svoje skromne građanske kuće. Od toga je vremena živio mladi Vojnić svakojako. Isprva posjeti nekoliko puta okrutnoga strica i zaklinjaše ga da mu oprost, no stric ne htjede slušati nego ga uhvati za vrat i gurne na hodnik. Stari je Vojnić bio dapače naložio svome sluzi Marku da dočeka Jakova s batinom, ako se usudi doći u kuću. Taj nalog uništi Jakova te odluči da će radije umrijeti od gladi negoli ma i jednom uteći se k stricu. To je bio strašan udarac za tvrdoglava i naduta mladića. Taj kramar da ga pljuska, njega, naobraženoga čovjeka, koji smije općiti sa sinovima najotmjerenijih obitelji!

Jakov razmišljaše o svom stricu i nadaše se da je stric zaboravio ono što se zbilo prije dvije godine. Nije znao bi li, ne bi li ga posjetio, ali se napokon osovi, osokoli i odluči da ne ide. Zorka mu je lebdjea pred očima, Zorka, ta dražesna plemkinja koja ga ljubi i obožava!

Lutajući gradom, ugleda već izdaleka Ribičevića koji je dolazio prema njemu vesela i svečana lica.

- O! - povikne Ribičević zaustavivši se naglo. - Kako ste, dragi Vojniću? - upita ga otegnuvši od riječi "dragi" prvu slovu, a drugu izgovorivši naglo.

- Veoma dobro, gospodine! - nakloni se Vojnić hladno.

- Koji vam je bijes? - gurne ga Ribičević ramenom o rame, te nakriviv glavu, poče se smijati.

- Gospodine, molim vas! - opomenu ga Vojnić. Njemu nije bilo toga dana do šale.

- A da, s vama, s aristokratima, šala nije dozvoljena! Pa još na ulici! Gospodine, to je strašno! Molim vas, oprostite! - nakloni mu se ponizno.

- Vi ste vrlo široke volje! - nakloni se sada Jakov i htjede otići.

- I te kako široke volje! Pst, evo gledajte! - reče Ribičević uhvativ ga za rukav kaputa. Prisloni se na njega i pokaže mu svežanj novaca, novih nota.

- Vi ste se noćas kartali! - kimne Jakov i otpuhne velik oblak dima uvis. U taj čas držao se Jakov kao da ima i on u džepu toliko novaca.

- Ja se kartao? Ha, ha, ha! Ta, zar me niste noćas vidjeli kod gospođe Sabine? Vojniću, što se bijesa kočite? Da, kod gospođe Sabine! Ja, ja sam se divno zabavljao! - reče naglasivši ono "ja" - A Zorka! E, zar nije bila najljepša? Prekrasna djevojka! Vojniću, vama, sviđa li se vama Zorka? - upita ga Ribičević i zažmuri, oponašajući Sabinino žmurenje.

- Molim vas! - obrani se Vojnić i osmjehnu mu se porugljivo.

- Gle, sad se sjetih: vi niste više kod Lozarovih! Čuo sam to danas, bez šale, danas - uvjeravaše ga Viktor, položivši ruku na prsa.

- Gospodine, dozvolite, to se vas ne tiče. - odgovori Jakov, a da sakrije svoju smetnju, zakopča jednu rukavicu.

- Da, to se mene ne tiče! Imate pravo! Gospodine, oprostite! - reče Viktor i raširi ruke, pa odmah nastavi ujedljivo: - Gle, odjeveni ste kao da ste došli iz Pariza! Čujete, taj vam crveni ovratnik ne pristoji! Vi ste krasan mladić! - govoraše Ribičević ogledavajući ga sa svih strana.

- Gospodine, zar ne znate da smo na ulici? Molim vas, ponašajte se kako...

- *Servus!* - pozdravi ga Viktor. - *Servus!* - mahaše mu rukom odlazeći.

Vojnić pogleda za njim sažaljivo, pa nastavi svoje razmišljanje šećući Ilicom odmjerenim korakom. Njegov hod i njegovo držanje odavahu čovjeka koga čeka sjajna politička karijera, odavahu možda budućega lidera parlamentarne desnice.

Prolazeći pod Zorkinim prozorima, nije se Jakov na njih ni osvrtao jer je mislio da će na taj način ljubavnog ratovanja umekšati njeno srce. Sabina se smijala Vojniću stojeći iza zavjesa. Negdje oko podne vidio je Jakov Kriškovića kako je unišao u Sabininu kuću. Krišković bijaše veseo i zadovoljan u licu. Jakov se ljutio na tu radost, te mu se činilo da je to izazivanje. Udarajući jednom rukavicom

o ljevicu, pogleda ispod oka u Sabinine prozore, a kad vidje da nema nikoga na tim prozorima, stade na časak i promjeri cijelu kuću usiljenim porugljivim posmijehom.

Zlatno se sunce sjajilo po staklu onih prozora, bijele zavjese mirno su visile i sjećale Vojnića onih lijepih gospodskih soba, one mirisave toplote, one udobnosti, sreće obiteljskoga života, raskoši Zorkinih cjelova. Sabinina kuća sva se kupala u sunčanom sjaju, snijeg se topio na krovu, na više mjesta kapala je voda na pločnik, nad kućom se dizao lijeno dim i gubio u bistrom modrilu nebosklona. Kroz široka vrata vidjelo se čisto dvorište i gola stabla u vrtu, a svuda je vladao neki gospodski mir u toj kući; neka matica poštenja, časti i nevinosti. Bilo je podne; radnici su se žurili Ilicom, seljaci idahu sredinom ceste, gospođa su se šetala pločnicima, neke seljakinje držahu se također pločnika, a na glavi im širok koš iz koga se diže velika polukugla zamotana bijelim platnom. Na trgu titra sunce po banovu spomeniku, staklo na jednom prozoru u daljini silno se bliješti, niz kočija trga se, jedna se gubi desno, druga tko zna kamo se kotrlja.

Lijep je zimski dan, ljudi su veseli, no Jakov Vojnić nije. One kuće u Ilici, jedna uz drugu, kao da ga dave i guše, sjećaju ga na siromaštvo i na gorke buduće dane, na borbu koja ga čeka dok ne izvojšti sebi zavidan, sjajan položaj u društvu, dok ne bude i on imao svoju kuću u Ilici ili drugdje u glavnome gradu. Vojnić opet preleti očima onaj niz visokih prozora, no sada drhtnu opazivši dvije glave do zavjesâ. Sive mu oči sijevnu, one glave kao da su ga ubole u zjenice; zakašljuca, pa pobraza iz Ilice na Zrinjevac. On poželi zraka, više prostora, samoće.

Kad se Zorka vratila kući iz očeva ureda, pogleda je majka značajno i upita je tiho:

- No?

Zorka se prigne malko, ispruži ruke prema majci i zavrti prstima u zraku. Na to stupi pred zrcalo, privine tijelo natrag, te oprezno snimi svoj klobučić. Položi ga na jedan stolac, spusti se teško na divan i duboko i glasno uzdahne.

- Ništa? - upita majka smrknuvši se u licu i sklopivši ruke pod grudima. Široki i jako izrezani rukavi njezine haljine visili su joj do koljena. Ti rukavi bili su opšiveni čipkama i postavljeni svijetlomodrom svilom. Ta boja podavaše neku hladnoću njezinim rukama.

- Ah, ali sam bježala! - uzdahne opet Zorka. - Dva su me časnika progonila, a ja sam uistinu trčala da dođem čim prije kući, k svojoj dragoj mamac! Strašni su to ljudi! - zaljulja Zorka glavom, uvali se među jastuke divana i prekriži noge.

- Ne luduj! Ništa, dakle? - ljutila se već Sabina.

- Šta ništa?... Ah, da, da, da! Jeste, ništa, ništa! - odgovori Zorka sjetivši se da je bila kod oca.

Sabina uhvati zubima gornju usnicu te puhne dva puta kroz nos klimajući glavom i udarajući hrptom desnice u dlan ljevice.

- Da, ništa! - ponovi Zorka nehajno.

- Šta da učinim? - upita Sabina, te sjednuvši nasloni glavu na ruku.

- Šta da učiniš? - začudi se Zorka i zirne u majku postrance okrenuvši malko glavu na drugu stranu, a to bez potrebe. Često bi ona tako poglednula.

- Šta da učinim? Ništa! Zar moraš znati sve moje poslove? Jesi li govorila s ocem?

- Da... - zapjeva Zorka i uzdahnuvši preobrnu oči.

- Pak?

- Govorila sam, no samo jedan hip. On veli da ima danas mnogo posla, da mu daš mira. Oh, kako sam gladna!

- Mira?... Mira?... Smiješno! - reče Sabina, udari rukom po stolu i stane šetati sobom.

- Trebaš li me jošte? - upita Zorka, uzdahne glasno i pođe prema zrcalu.

- Ne, ne trebam te! Zorko, što je tebi? Sveudilj uzdišeš i uzdišeš.

- Ja uzdišem? Uistinu?... Gle, to nisam znala! - odgovori pogledavši je postrance.
- Čudo da ga još nema! Već je podne prošlo! - govoraše Sabina zamišljeno.
- Koga čekaš? - Zorka će nehajno. Djevojka stajaše pred velikim ogledalom, popravljala kratke vlasi na čelu. Ti su vlasi sezali do polovice čela, a bili su i zafrknuti malko vrućim željezom. Sabina i Zorka bile su prve koje su se u Zagrebu počele tako češljati.
- Koga čekam? Vidjet ćeš ga, ako dođe. Idi, molim te, idi, preobuci se!
- Zbogom! - zapjevucka Zorka izlazeći iz sobe i protežući ruke kao da je ustala iz postelje.
- Sabina se zamisli gledajući u sat što je visio na zidu.
- Malo zatim naglo se otvore vrata. Njezin sinčić Silvio stupi u sobu i baci ljutito na pod knjige, pisanke i tablicu. Pisanke i olovke, sve se razleti po sobi! Dolazio je iz škole. Silvio bijaše plavokos dječak, okrugle glave, plosnata nosa i mutnih očiju.
- Ne idem više u školu! - stane vikati Silvio i gaziti knjige na podu.
- Što je, Silvio? Zašto si tako ljut? Daj, dušice, poberi knjige; daj, janje moje, ne ljuti svoje mamice! - govorila mu je majka i gladila mu kosu što mu je uvijek nad čelom uvis stršila.
- Ne, ne, ja neću više u školu! Ne, neću, neću! - derao se Silvio i trgao pisanke.
- A zašto nećeš više u školu? Silvio, budi dobar, umiri se!
- Istukao me učitelj! Ja ne idem, ja ne idem više u školu!
- A zašto te je istukao? Reci mi, dušice! Učitelj se ne smije tebe ni dotaknuti! To je strašno! Moga dobroga Silvija da je učitelj istukao! Molim te, umiri se, dijete moje! - tješila ga zabrinuta majka dragajući ga.
- Ja mu nisam ništa učinio, da, ništa! - vikaše Silvio gurajući od sebe majčine ruke.
- Da, ja ti vjerujem da mu nisi ništa učinio, jer ti si dobar - reče Sabina i poljubi ga.
- Kad je nešto učitelj s drugima pisao po ploči, ja sam mu onda... - ne htjede svršiti Silvio.
- No, šta si učinio?
- Napisao sam mu na zimskom kaputu..., ne, ne, ja ne idem više u školu! On bi me još tukao!
- A što si mu napisao?
- "Ja sam magarac."
- Sadrom si valjda napisao?
- Da, sadrom!
- Pa stoga te je tukao? - začudi se Sabina. - O, tvoj učitelj ne zna da si ti moj sin! - grozila se zabrinuta majka jadnom školniku.
- Drugi su se smijali, a on me uhvati za...
- Uši - pomogne majka.
- Da; mene je boljelo, jako boljelo! Ne, ja neću više u školu! - počeo se iznova derati.
- Dušice moja, ne plači, ti nećeš u školu! Daj, sada me poljubi, ne plači!
- Naš je učitelj magarac; ne, on ne zna latinski; tata je rekao! Mama, zar ne da je učitelj magarac?
- Da, dušice moja, da, magarac, magarac! Silvio, ti više nećeš među takve fakine!
- Mamice, daj mi deset novčića! - reče sada Silvio sjednuvši majci na koljena i gladeći joj lice.
- Dobro, dat ću ti ako ne budeš plakao.
- I velociped mi moraš kupiti!
- Ta, čemu ti dva velocipeda?
- Starom se ne vrte kolesa! Ja sam ga razbio!
- Dat ćemo da ga poprave.

- Ne, ne, ja hoću, ti mi moraš kupiti novi velociped! - poče vikati Silvio.
- Neću, to stoji mnogo novaca! Silvio, zar me nećeš poslušati? - ukori ga majka strogim glasom.
- Ne, ti mi moraš kupiti novi velociped! Ako mi ga ne kupiš, bit ću zločest, razbit ću veliko zrcalo, sve, sve ću razbiti! - ljutio se Lozarov sinčić udarajući nogama o pod.

- Silvio, budi dobar! - moljaše ga majka.
- Hoćeš mi kupiti? - vikne odrešito Silvio.
- Budi miran; hoću, hoću! - popusti dobra majka.

Zorka uniđe u sobu i reče srdito majci:

- Ma zar je vrijedno da se s njime prepireš?
- Šuti ti! - izdere se Silvio na sestru.
- Ti si fakin! - ukori ga sestra.
- Mama, znaš, Zorka mi je rekla da šutim, znaš, ona je, ja sam vidio... - ne svrši Silvio jer ga smete Zorkina ruka prišivši mu čvrstu čušku da je sobom oštro i zvonko odjeknulo.
- Zorko! - plane Sabina.

Silvio se zaleti na sestru, no ona ga uhvati za ruke da je ne izgrebe, kao što je to već više puta bio učinio. Silvio se koprcalo i vikao:

- Da, vidio sam, ljubila se s Milanom; mama, tuci je, rekla mi je da ti ne kažem, da, Milan ju je poljubio na stubama, tuci je!

Sabina probljedi, gane se i odmah se svlada. Zorka odvuče brata k vratima, pa ga gurne iz sobe na hodnik, gdje se skotura na sag. Sabina, gušeći svoj gnjev i svoju znaličnost, gledaše taj prizor malne smiješeći se.

U taj čas eto Ribičevića! On korakne preko Silvija, a kad bude na pragu sobe, reče čudeći se:

- O, o, o! Šta je, Silvio? Ustani! - pruži mu Viktor ruke, no Silvio se počeo kopitati nogama prema njemu.
- Ostavite ga; već će se umiriti! - mahne Sabina Viktoru, a Zorku ošine mrkim pogledom.

Na to osvane Solarić; pogleda Silvija, zaljulja plosnatom glavom, nakloni se hladno i uniđe u sobu. Sabini nije bio drag taj posjet.

- Imate li već kod sebe? - šapne Sabina Ribičeviću.
- Imam! - kimnu Viktor radosno što mu je sreća poslužila da ispuni tako brzo Sabininu želju. Ribičević je imao novce u džepu, kako je on mislio, za gospođu Jelu Martiničku.
- Sabino, mogu li s tobom govoriti? - nakloni se Solarić.

- Zorko, pođi na čas s gospodinom Ribičevićem u drugu sobu - reče Sabina i zaključa vrata, pred kojima se valjao na sagu Silvio. Dječak se jošte derao na hodniku, tukao po vratima, no otiđe napokon u dvorište, gdje istuče jednoga dječaka, sina nekog postolara, koji je stanovao prizemno u tom dvorištu.

Kad budu nasamo, Sabina i Solarić sjednu, te čekahu tko će da prvi progovori. Solarićeve oči stanu izlaziti iz svojih rupa, sjajiti se i širiti. Jabučica mu se gane u grlu, pokažu mu se zubi, te istisnu kroz njih:

- Sabino!

Sabina ne odgovori ništa. Ona gledaše mirno i spokojno u njegove koščate ruke. Njegovi dugački i mršavi prsti micahu mu se po koljenu kao noge one crvene morske rakovice. Sjedeći pognuto uzdignutih ramena i ispružena vrata, gledaše Sabinu i proždiraše je očima.

- Sabino, noćas si me ogorčila! Ti si luda, da, luda! - reče sagnuvši se prema njoj i zastruga po koljenima noktima.

- Luda?... Dakle, luda?... Ti si smiješan! - kimnu Sabina i potepa ga po ramenu.

Solarić uhvati bradu među dlanove obiju ruku, protare je, pa uzev jednu dulju dlaku među dva prsta, nategne je, pogleda je i ponovi:

- Da, ti si luda!

- Ha, ha, ha! - nasmije se Sabina usiljeno i uvali se posve u naslonjač, udarivši dlanom desnice po jakom i čvrstom stegnu.

- Idem! - reče Solarić i ustane vukući kožu čela prstima u sredinu nad nos.

I Sabina ustane. Približiv mu se, pruži mu desnicu i osmjehne mu se; pokazavši mu stolicu, reče:

- Molim!

Solarić sjedne.

- Čuješ, dragi Solariću, mi smo prava djeca! - poče Sabina nestašno i šaljivo. - Ti si, dakle, na mene srdit? Zašto, molim te? Razjasni, govori!

- Trebaš li novaca? - upita Solarić ozbiljno sagnuv se do njena lica.

Sabina kimnu, zažmuri i stisne usne.

- Dobro! Odlučio sam! Govori s udovom ili sa...

- Ružom? - upadne mu Sabina u riječ.

- Ako uspiješ... poštenja mi...

- Koliko? - šapnu Sabina uzvinuvši glavu na oslon divana. Bila je prekrizila ruke na grudima i uhvatila se za lakte.

- Dijelit ćemo! Ja bih volio Ružu, no ako nije moguće... Ti ćeš odmah uvidjeti... Čini mi se da se udovi sviđam. Sabina, meni su poznate okolnosti obitelji Lozarove - izusti Solarić naglašavajući svaku slovku.

- A ja? - šapne Sabina gledajući u pod.

- Ti?... Smiješno! Molim te, nije nam dvadeset godina! - reče Solarić ogledavajući se plaho.

- Moje srce, to nije, dakle, ništa? - upita Sabina trpkim glasom. U njezinim očima bila je sada neka niska razočaranost.

- Sabino, ja osjećam svoju najsvetiju dužnost, ja te moram spasiti. Razaberi se, pomisli na sve, nemoj se šaliti; čast, budućnost djece, Sabino, molim te - govoraše Solarić lagano; samo neke riječi kao "čast", "dužnost" preletjele su mu naglo preko usnica.

- Ti bi ipak ostao prijateljem gospodina Lozara? - Sabina će upitati važno.

- Smiješno! Ja se radi tebe žrtvujem! Ti, valjda, ne sumnjaš o mojem prijateljstvu?

Sabina se malko trgne na te riječi, upilji mu pogled u oči, no odmah ih od njega odvrne znajući da ga ne može proniknuti i osjećajući da bi to napinjanje zjenica bilo uzaludno. Solarićeve su oči sijevale, ali kroz taj sjaj vidio se dalje unutra tvrdi mrak koji je obavio njegove nakane. Solarić raširi ruke, približi joj svoje lice te gledaše u nju kao da joj hoće reći: "Na, evo, zaviri mi u poštnu dušu!" Njegovo je lice bilo tamnorumeno, kosti su se na njemu isticale, oštri i veliki zubi otkriše se, te onako stisnuti, odavahu živu želju da bi nešto htjeli zagristi i rastrgati.

- Sabino, ne luduj! - zaškrinu Solarić, a njegov suhi i vrući dah udari joj u lice.

Sabina je probljedjela. U njenom srcu križahu se sve strasti, i mržnje, i ljubav, i prezir. Širom otvorenih očiju gledaše u njega, prestravljeno, preplašeno. Sjeti se prošlosti, zadrhta, a krv joj od srama udari u glavu.

- Hoćeš li govoriti sa udovom? - zareži Solarić.

- Da, hoću, da - izlane ona drščući.

- Spasit ću te! - obeća Solarić i čvrsto joj stisne ruku.

- Danas idem k udovici! Ruža će biti tvoja - kimnu Sabina.
- Idi! - zapovjedi muklo Solarić.
- Ali ako Ruža ne bude htjela..., ti... si pripravan udovu? - upita ga gorkim glasom.
- Neću udove! Ostanimo pri Ruži! - odgovori Solarić odlučno i naglo ustane.
- No, ti se žrtvuješ..., ta, tebi nije do žene već do...
- Sabino, dosta! - plane Solarić.
- Ići ću... Dakle, Ruža?... Dobro - šapne Sabina grizući donju usnu. Teško je i naglo disala i mučno se zadihavala govoreći.

Solarić opet sjedne, prekriži dugačke noge, i gledajući uvis, reče:

- Kazuj kako misliš početi s udovom?

Dok je Sabina tumačila kako će ostvariti njegove želje, razgovarahu se u drugoj sobi Ribičević i Zorka, sjedeći jedno uz drugo i držeći se za obje ruke. Djevojka se nježila i udraživala, te sve nešto razmišljala, smijuckajući se stidno i otimajući se Ribičeviću, koji joj je gladio i stiskao ruku kao da je želi umekšati. Ta ruka bijaše ovelika, punana i glatka, te kad bi prste protegnula, stvorile bi se jamice na zglobovima. Viktor se čudio mekoći te ruke, stiskao je i obraćao, i osjećao pod prstima žile i kosti i vlagu na ružičastoj koži dlana. Zorka mu se smiješila dražesno i milo, pogledavala ga postrance nakrivivši glavu, pa bi naglo ispružila rt jezika da oslini rumene usne, a napokon se ljubazno namrgodi i sakrije ruke za leđa. Ribičević joj se posve približi i bojažljivo joj položi desnicu na rame. Zorka ga umoli pogledom neka to ne čini, mazila se kao da joj to nije milo, a drago joj je bilo što joj je malko rumenila oblilo lice. Ona nije samo malko porumenjela nego dovrh čela i izazvala je tu navalu krvi iz svoga srca nekim uspomjenama. Pritom joj bila od pomoći savjest koja ne bijaše s njom zadovoljna, pa i neka velika briga koja joj je morila srce.

- Slatka Zorko, vama noćas nije bilo dobro. Dugo sam o vama snivao - šaptaše joj Viktor.
- Da, nije mi bilo dobro - šapnu Zorka i obori oči.
- Dugo sam vremena čekao u plesaonici misleći da ćete doći. Zorko, gospođice, vi ne možete ni pomisliti kako mi je bilo teško pri srcu ne videći vas!
- Vi ste rano otišli iz plesaonice? - nasmiješi mu se Zorka.
- Da, rano. Razgovarao sam s vašim ocem - reče Ribičević, te nešto smeten pogladi joj lice.
- Molim vas! - prestraši se Zorka i plaho ga pogleda.
- Oprostite, krasna Zorko... Vaše je srce tvrđe od stanca kamena!...
- Moje srce! - šapne Zorka i poda mu ruku.

Toplota njene ruke osokoli ga, rastali mu srce, razveže mu jezik. Obavije je ljevicom oko pasa, okrene je malko prema sebi i reče zanosno:

- Zorko, recite mi iskreno i jasno, otkrijte mi svoje srce, ja se pozivam na plemenštinu vašega srca, umirite mi dušu; da, to je vaša sveta dužnost, recite da ili ne, barem ću znati svoj udes! Zorko, zašto mi ne kažete golu istinu pa bila i najgroznija! Recite tu veliku, slatku, strašnu i božanstvenu riječ, otvorite mi raj ili crni pakao, učinite me najsretnijim čovjekom ili me zgazite kao jadna crva! Zorko, ja vas ljubim, Zorko, govorite!

Glas mu drhtaše, a lice mu bilo u tom času blijedo i preobraženo. Zorka nasloni glavu na dlan svoje ruke i pomisli: "Gle, nisam znala da umije ovako brbljati!"

- Slatka Zorko! - uzdahne Ribičević. On je bio osvjedočen da Zorka ne može govoriti od prevelika ganuća.

Djevojka pridigne glavu, pogleda ga blaženo, uzdahne, pa pokrije oči prekrasnom rukom. Ribičević se smuti. Sada nije ništa shvaćao. Kad se nešto osvijesti, uze promatrati Zorkino lijepo lice, rumena joj usta i bijeli vrat. Njegov je pogled dragao sve dražesti toga zdravoga i mladoga lica.

Zorka jošte nije snimila ruke s očiju. Ona je teško disala, a kako je disala, i to je promatrao Viktor zanijev se u najsluđe misli. Jak i neodoljiv ųar ljubavi, ųestoka navala toga silovitoga i plemenitoga ųuvstva obuzme Ribičevića, svega ga pronikne, optoĳi, uzruja i obrva. On se i u toj besvjestici trsio da se otme bujici osjeĳanja, no ta ga sila svlada - i on naglo privine Zorku na grudi i poljubi je vatreno. Zorka se trųe, ali ne otme mu se iz naruĳa.

- Viktore!... Viktore!... - ųaputaųe Zorka.

- Zorko, zaųto me muĳite? Ne, to nije od vas plemenito! Recite da me ljubite! Zorko, izustite tu rijeĳ, to nije tako teųko..., tu kratku rijeĳ!...

- Znat ĳete; danas ne mogu, ne mogu! - smijeųila se Zorka slatko, a pogledom mu obeĳavala deveti raj blaųenstva.

- Oh, vi niste dobri!... Zorko, vi ne znate moje paklene muke! - uzdahne Viktor oĳajno i grĳevito je privine na svoje grudi, misleĳi valjda da ĳe tako istisnuti koju rijeĳ utjehe iz njezina ledena srca.

U taj se ĳas jedna priprta vrata lagano otvore, a na pragu se stvori gospođica Irena. Videĳi Zorku u naruĳu Ribičevićevu, malo da se nije strovalila na pod od uųasa. Lozarova sestra Irena, zlobno i okorno gane tankim usnicama, zalomi rukama, zaklima glavom i uzdahne: - Ah, ųto se sve zbiva u ovoj kuĳi!

Irena iųĳezne primivųi se za glavu objeruĳke. Zorka naglo ustane i pođe ljutita k prozoru. Ribičević se silno uzbuni videĳi Zorkino smrknuo lice.

- No, na ųta vam sada vaųa naglost? - upita ga Zorka trpko i okrene mu leđa.

- Gospođice, zar sam ja kriv?

- Da tko? Niste li mogli mirno sjediti? Irena veĳ i kuharici pripovijeda da ste me cjelivali! - govoraųe Zorka oųtro i naglo.

- No, pa ųta je napokon vidjela? - saųe Viktor ramenima. - Molim vas, umirite se, nemojte se ljutiti radi takve malenkosti! - tjeųio ju je Viktor govoreĳi umiljato i ponizno.

- Vi ne poznajete moju tetku! - kimnu jako Zorka. - Ona ne zna ųutjeti!

- Eh, boųe moj, zar je to tako velik zloĳin?... Jedan poljubac!

- Kakav zloĳin? - zaĳudi se Zorka mahnuvųi rukom; no odmah se sjeti da je pogrijeųila kad je izgovorila: "kakav zloĳin" ravnoduųno, malne nepristojno. Sad je uistinu od stida i ljutosti porumenjela.

- Gospođice, dajte mi ruku, molim vas!

Zorka mu pruųi ruku postrance gledajuĳi u Ilicu kroz zavjese.

- Straųni ste vi, muųkarci! - uzdahne Zorka. Njene se rijeĳi nisu svidjele Viktoru. ĳudno mu je bilo da tako otmjena djevojka govori o muųkarcima koje nije mogla poznavati. Viktor pomisli: "To je ona ĳitala" i odmah se umiri.

- Slatka Zorkice, ne ljutite se! - umoli je Viktor gladeĳi joj ruku.

- Mirujte! - otrese se Zorka ljuteĳi se i smijeųeĳi.

Viktor htjede neųto reĳi, ali se naglo otvore vrata. Bila je to Sabina. Pozove Viktora u svoju sobu, te ga upita uzvinuvųi glavu:

- Dakle?

- Milostiva, donio sam! Evo novaca! Vojniĳ je oduzeo kamate.

- Je li vam odmah dao? - upita Sabina brojeĳi desetaĳe.

- Ta, kako da mi ne da na mjenicu one gospođe? Gospođo, to vam je ĳudnovat starac, taj Petar Vojniĳ! - klimaųe Viktor.

- ĳudnovat? A, lihvar je, straųan lihvar.

- Zar Petar Vojnić? Gospođo, varate se! Ta, on ne uzima više od deset posto na mjesec! - branio je Viktor Vojnića.

- Pa zar je to malo? - čudila se Sabina.

- Dakako da je malo u današnjim okolnostima. Ima u Zagrebu lihvarâ, da, ima ih, no, gospođo, stari Vojnić nije baš lihvar! - mucao je sada Viktor jer mu je bilo žao što je o tim stvarima brbljao. On je znao da će Sabina pomisliti: "Ovaj Ribičević je, bez sumnje, neuman mladić, bez sumnje je u lihvarskim šakama, kad govori s tako dubokim poznavanjem o toj pasmini!" Viktor, da svrne govor, reče: - Stari je Vojnić boležljiv. Tužio mi se da nije više ma ni za kakav posao.

- Tako? Bolestan velite? - upita Sabina važno.

- Da, on je u postelji. Ustane pokoji sat da se prošeće sobom.

- A nije li ništa primijetio kad mu rekoste da gospođa Jela treba novaca?

- Isprva se malko začudio.

- Začudio?

- Rekao mi je da mu je udova Jela poznata, pa da...

- Ne pojmi kako može trebati novaca. Ha, ha, ha!

- Da, da ne pojmi...

- Ludorije, dragi Ribičeviću! I najbogatiji ljudi trebaju kadgod! - mahne Sabina rukama.

- Dakako, dakako! - povlađivaše Viktor razmišljajući o razgovoru sa Zorkom.

- Sjednite, dragi Ribičeviću, evo ovdje na divan do mene, tako, tako! - pozivala ga je Sabina tukući dlanom po divanu na onom mjestu gdje je valjalo da Viktor sjedne.

- Molim, gospođo, molim! - klanjao se Viktor i onda sjedne.

Sabina poče ga sada gledati. Nakon male šutnje reče mu:

- A što ste ono lagali mojoj Zorkici dok sam bila zabavljena poslom?

- La... lagao, milostiva? O, ne! Istina, nešto sam kazivao gospođici, no to nisu bile laži, nisu! - branio se Ribičević.

- A što ste joj kazivali? Zar ne mogu to znati i ja, njezina majka? - smiješila se Sabina ljubazno i povjerljivo.

- Gospođo... milostiva... - mucao je Viktor, te u zabuni dizao hlače na koljenima kao što čine mnogi siromašni gizdelini kad sjede i kad čuvaju hlače da im se ne nategnu na koljenima.

- Da, da, sve što se smije reći kćerci, ne smije se reći majci! Oh, sretno doba mladosti! - uzdahne Sabina.

- Vi mi, dakle, baš ništa nećete povjeriti? - upita ga. Ona ga u tom trenu gledaše kao da mu kaže: - Dragi Ribičeviću, govorite, govorite ako vam je štogod na srcu!

- Milostiva, vaša me dobrota uništava; ja ne mogu izreći što osjećam, da, ne mogu...

- O, o, o! - zaklima Sabina čudeći se. - Dragi Ribičeviću, molim vas, usilite se da izgovorite svoja... osjećanja - nukala ga je Sabina slatkim glasom, no na njenim usnama, u kutovima, pomaljao se porugljiv i tek primjetljiv smiješak, koji Viktor nije opazio. Sabina ga je ravno u lice gledala, a one njene velike, crne, svijetle i u taj čas nepomične oči silno su mu smetale. Sabina je to uvidala i radovala se tome.

Ribičević se nekoliko puta nakloni, ogledavajući svoje prste, pa teškom mukom proiznese:

- Dakle...

- Ta će riječ doći kasnije - zatrepeta Sabina rukom šaleći se.

- Da, pri kraju, da, kasnije - dosjeti se Viktor i umukne ne znajući što da reče.

- Govorite, jer drukčije nikada ne dođemo do onoga "dakle"! - smijala se Sabina.

- Gospodo, ja ću vam, evo, otkriti svoje srce...
- Izvolite, dragi Ribičeviću! - nakloni se Sabina. Smiješak što je titrao u kutovima njezinih usnica bude sada smjelijim, te preleti dosta jasan i vidljiv preko cijelih usana.
- Vi znate, milostiva... - umukne i pocrveni Viktor.
- Ja ne znam ništa, dragi Ribičeviću! - nakrivi Sabina glavu.
- Milostiva, ja ljubim Zorku! - usili se napokon Ribičević izustivši sve riječi strelovitom brzinom.
- Vi ljubite Zorku? - začudi se Sabina hotimice radosno.
- Da, milostiva, ja bih bio najsretniji...
- Dakle, vi biste htjeli, dragi Ribičeviću, da ja blagoslovim tu ljubav? Je l' tako?
- Ribičević kimnu da je baš tako.
- E, pa dobro! Govorit ću sa Zorkom! Dragi Ribičeviću, ako se volite, ja sam zadovoljna! Ali... ali, valja čuti što Zorka veli! - nasmiješi se Sabina.
- O, molim! - nasmjehne se sada i Viktor, a taj je posmijeh značio: "Pa vi sumnjate da li me vaša Zorka ljubi?"
- Sabina je bila u duši osvjedočena da ga Zorka ne voli, pa je stoga obećala svoj blagoslov, a povrh toga unaprijed se ogradila onim: "Ali... ali valja čuti što Zorka veli."
- Dragi Ribičeviću, ako Zorka privoli... - ogradi se ponovo Sabina.
- Milostiva, dozvolite da vam smjerno poljubim ruku za te utješljive riječi!
- Ribičević se prigne, a kad je ljubio njenu ruku gledaše ona žmureći u njegovo tjeme. Onaj skroviti i porugljivi posmijeh zaputi se sada do ustâ po svim crtama njena lica, no kad je Ribičević glavu pridigao, onaj je posmijeh bio opet ljubazan i sladak. Po Sabininu licu već se prostrlo čuvstvo ganuća, srdačan odraz toga svečanoga trenutka.
- Dragi Ribičeviću, posjetite nas češće! Oprostite što mi nije zasada moguće ostati dulje u vašem milom društvu, no valja da koješta prigledam. Na ženi je kuća! Jeste li me razumjeli, dragi Ribičeviću? Ova kuća neka vam bude kao da je vaša! Vi ste naš, domaći! Hvala vam u ime gospođe Martiničke, no molim vas, pst, o tom ni riječi!
- Milostiva, nisam dijete!
- Sabina ga isprati do stuba. Tu se s njim srdačno porukuje. Jedan hip gledaše za njim, a onda se vrati u sobu, tresne vratima, uvali se u naslonjač i uzdahne: - Ala je smiješan!

V.

Ivan Lozar je nešto zakasnio k ručku. Teško je uzlazio stubama vukući sa sobom debele noge. Bilo mu je u duši kao da ide u posjete neprijaznim, tuđim ljudima, pa kad se popeo u prvi sprat i kad je opazio na vratima svoga stana svoje ime na žutoj limenoj tablici, njemu se i to ime pričinilo tuđe, nesnosno, malne mrsko. Žao mu je bilo što je baš on taj Ivan Lozar. Došav u sobu, potuži se ženi da mu je studeno i baci sam u peć jedno drvo. Sabina mu mirno odgovori da zimi mora biti studeno. Malo kasnije sjedoše k stolu. Svi su šutjeli isprva; samo je Silvio pripovijedao svom ocu da će mu majka kupiti veloped. Otac ga je slušao i ne slušao pogledavajući na svoju ženu koja se silila da protjera s lica oblake sjete i dosade. Na njenu se licu vidjelo da joj u srcu kuha, da će domalo provaliti oluja. Lozar, sagnuv se nad svoj tanjur, iščekivaše nestrpljivo svršetak ručka. Irena bi svaki čas pritisla čelo prstima i duboko uzdahnula s boli što joj je sjekla glavom. Ona se držala dostojanstveno i važno kako se i pristoji biću koje čuva u svojim grudima veliku obiteljsku tajnu. Onaj zagrljaj Ribičevićev i Zorkin duboko joj se usadio u pamet, a drago joj je bilo što ih je iznenadila, jer je znala da će moći zabavljati svoju maštu bar koji mjesec dana onim prizorom. Pri

svršetku ručka ustane Irena, zlobno i ukorno pogleda Zorku i pođe u svoju sobu. Ostali članovi Lozarove obitelji zirnu za njom i svaki se za sebe sažalno osmjehnu. Lozar to ne bi učinio, no osjećao je da to mora biti s neke obiteljske sloge, a povrh toga je mislio da će to opaziti njegova žena te da će je time udobrovoljiti.

- Je li bila kod tebe Zorka? - upita Sabina muža opazivši njegov trajni i usiljeni smiješak.

Lozar se smrkne kad začu glas svoje žene, no odmah uvidi da je pogriješio, pogleda stoga ženu ljubazno i umiljato. Zorka gledaše uvis i bubnjaše prstima po stolu. Sabinu je srdilo to bubnjanje pa opali kćerku ljutim pogledom. Zorka zažmuri i prestane bubnjati. Majka ponovi pitanje.

- Da, bila je - odgovori Lozar pijuću vino iz velike čaše. Poplahne usta vinom i opet reče: - Da, bila je!

- Pa zar nisi znao zašto sam je k tebi poslala? - upita ga Sabina drhtnuvši ramenima i glavom.

- Sabino, molim te! - uzdahne Lozar točeći vino u čašu.

Sabina se smrkne u jedan mah. Srdito baci na stol ubrusac, ustane i pođe u drugu sobu.

Lozar raširi ruke i kimajući glavom gledaše za njom, a onda upre lakat o stol, nasloni na ruku debelu glavu i reče svojoj djeci:

- Ni pri stolu nemam mira! Ta koji joj je bijes da se danas ljuti? Djeco, Zorko, šta je tvojoj majci? Ah, to je strašno! Da, to biva obično poslije tih nesretnih plesova!

- Tata, znaš, moj velociped...

- Daj mira! Derane, hajde učiti! - ljutio se otac na svoga sina. - Što ti treba velociped? Dat ću ti ja velociped! Šiba, šiba!

Silvio se ražesti, trgne stolnjak tako da se prevrnuše na njemu čaše. Zorka pljusne brata, jer joj je bilo žao što se crno vino prolilo po stolu. Silvio počeo tuliti i pođe da traži majku.

- Zorko, ja ću poludjeti! - jadikovaše Lozar. - Poludjet ću! - ponovi i udari se po čelu.

Zorka slegne ramenima, te rekavši: - Ja ti ne mogu pomoći - ustane i stupi pred zrcalo da popravi onu ostrizenu kosu nad čelom. Od zrcala korakne k prozoru i zagleda se u Ilicu.

Lozar je sjedio sada sam pri stolu. Objed mu je prisjeo, a nije to bilo ni prvi ni zadnji put. Njemu je bilo na ovom svijetu svuda ljepše negoli u vlastitoj kući. Gladio je desnicom punu čašu vina i neprestano klimao. U grudima je osjećao veliku gorčinu, u grlu mu je bilo žuhko, pa je stoga ispio dvije-tri čaše više negoli obično. Vino ga je donekle razblaživalo, ono mu je bilo vjernim prijateljem, toliko mu je puta priskočilo u pomoć protiv zlovolje. Vino bijaše njegov najbolji saveznik protiv Sabininih hira, te bi on češće, obično uvečer, osujetio sve ženine navale zamaglivši svoj razum tako da bi ona morala uvidjeti da su joj uzaludne sve riječi sa čovjekom koji je ne čuje, koji je ne shvaća, koji joj ne može odgovoriti. Kad bi se Lozar napio, bio bi dobar, sve bi joj povlađivao tupo se smiješeći. To je Sabinu žestilo, te je bila odlučila da se na stol ne smije donijeti više od jedne boce vina. Lozar se smijao tim strogim mjerama: svake je večeri zalazio u jednu skromnu krčmu, a to mu Sabina nije mogla zapriječiti. On je ljubio vino svom dušom, on ga je štovao i obožavao jer je u njemu zaboravljao sve nevolje i sve Sabinine hire.

- Zorko - pozove tiho Lozar svoju kćerku.

- Želiš? - zapjeva djevojka, a da se nije ni okrenula ni ganula.

- Dođi amo! - mahne otac glavom. - Daj mi još jednu čašu vina!

- Nemoj više piti; zar nećeš danas u ured!

- Ima mlađih u uredu! - kimnu Lozar.

Zorka mu natoči čašu vina iz boce što je bila u ormaru. Otac joj uze ruku, zamašuka glavom, pa gorko i tugaljivo izusti:

- Zorko, ti si dobra, ti ljubiš svoga oca! Zorko, molim te, govori s majkom, reci joj da me ovako ne muči. Molim te, Zorko, reci joj, jer...

- Ali, dragi oče...

- Da, da, reci joj, milo dijete, jer ja ne mogu više ovako živjeti!

Zorkine usne drhtahu. Glas njezina oca bijaše tužan, dirao joj u srce. Zorka položi ruku na očevo rame i šapne:

- Majka je dobra, a znaš i sam...

- Zorko, vidiš, jučer smo opet mnogo potrošili! Moja plaća nije tolika da smijemo... Zorko, reci ti majci, ta vidiš da ja ne mogu jer se odmah razljuti.

- Ja da joj rečem? - začudi se Zorka, uprijevi kažiprst na svoja prsa. - Molim te nemoj to od mene zahtijevati!

Lozar kimnu, ispije vino, pogleda žalobno svoju kćerku, poljubi je, pa pođe u kavanu na crnu kavu. On je molio Zorku da govori s majkom, no znao je da su njegove riječi nesmisao, da Sabinine čudi ne može nitko preokrenuti. Govorio je da mu odlane srcu, nadao se nije ničemu, no takvi su mu razgovori bili dragi i donekle utješljivi.

Zorka je opet stala pred veliko ogledalo i opet je popravljala one kratke i zlatne vlasi na čelu. Dugo se vremena ogledavala i tražila koji bi bio najprikladniji izraz na njenu licu kad bi dala snimiti svoju sliku. Zatim se trsila da iznađe najsladji smiješak, najljepše držanje glave, a pritom je mislila na Ribičevića, Vojnića i na još neku gospodu. Učila je tu, pred tim velikim i čistim staklom, i uzdisanje i oponašala je stidnu djevojku, opsipanu slatkim riječima, hotimice se silila da naglo uzdiše, a bilo joj je milo vidjeti svoje bujne grudi kako se dražesno snizuju i nadimaju. Napokon pritisne srce, drhtne i uputi se prema svojoj sobi pjevajući tiho i sitno. Idući stanom, nabasa u jednoj sobi na majku, koja je sjedila na divanu i listala neku knjigu.

Zorka u prvi mah drhtne i htjede proći sobom, kao da i ne vidi majke, no ova je tiho, kroza zube, pozove: - Zorko! - Djevojka se naglo zaustavi na taj reski i oštri poziv, te uprije pogled u majku koja još te listaše knjigu. Zorka stoji usred sobe kao mramorni kip i čeka, a majka lista i šuti. Listovi knjige šušte pod njenim prstima. Ruka joj dršće. Nakon podulje i mučne stanke zatvori Sabina mirno knjigu, ustane i uze šetati sobom. Zorka, stojeći sveudilj na svom mjestu i okrećući se sad lijevo, sad desno, gledaše za svojom majkom, koja joj je prolazila pred nosom. Kad Zorki dosadi to čekanje, podigne ramena i, čudeći se, korakne prema izlazu, no majka se ustoboči pred njom, ustremi joj u lice svoje velike oči, pune gnjeva i jarosti.

Zorka uzmakne pred tim pogledom za jedan korak. Sabinine oči sijevnu sada još jače.

- Srami se! - istisnu Sabina muklo i gnjevno.

- Zašto? - izvine se s teškom mukom iz Zorkina grla.

- Dakle na stubama! Zar nisi čula Silvija? Na stubama cjelivaš ti beskućnike?

- Pa ti vjeruješ Sliviju? - izlana Zorka bojažljivo, dršćući i obori oči.

- Da, ja mu vjerujem. Srami se! Idi! - zaškrine Sabina i gurne je u rame pokazavši joj vrata.

Zorka ne pisne ni riječi nego iziđe oborene glave. Došavši u svoju sobu, sjedne na divan i teško se zamisli. Njene usne stanu grčevito podrhtavati, oči joj se zaliju suzama, koje se kotrljahu niz blijedo lice na ubava njedra. Kad isplače svoju tugu i svoj jad, umiri se nešto, no domalo je zaokupiše još crnje misli. Njenim licem prostirala se isprva mučna očajnost, sva bol stisla joj se oko usnica i grčevito ih nakrivila, a oči, kao da su posve ugasle, staklene i mutne gledahu u supor preda se. Ona mlada svježost i glatkoća njenih obraza bila je sada uvenula, zgrčila se i uzburkala. Klonuvši na divan, spusti glavu na jastuk, ruke niz gojno tijelo, te ležaše tako obrvana i nemoćna od ljute boli. Zaklopi napokon oči, lice joj oživi, gorčina oko usnica raspline se i šapne: - Možda se varam... Nekakva nada zasja joj sada na licu, ustane sa divana, obuhvati čelo desnicom, pa odnesavši je naglo od glave, odlučno reče: - Da, varam se... - Opet je stajala pred zrcalom i smiješila se... Naglo zadrhta, problijedi smrtno i prigine glavu nad grudi. Zorka bijaše silno uzrujana, i u toj uzrujanosti umah se bila skamenila, kao da nešto prisluškuje.

Opet navališe suze na oči...

Sunce se bilo nagnulo k zapadu kad se Zorka umivala. Odjenuvši se, pristupi k prozoru i zagleda se u malu baštu, što se prostirala iza kuće. Bio je vedar zimski dan; po golim granama caklio se snijeg, po zemlji provirivalo je gdje-kuda uvenulo lišće i po koji busen žučkaste trave. Zorka gledaše jato vrabaca što je skakutalo baštom, na onim mjestima gdje je bilo manje snijega. Zorkino lice sada bilo je nešto smireno; njene oči plivahu jošte u sjeti, no vidjela se na njoj neka pripravnost i odlučnost. Onaj bistri zimski zrak mamio ju je iz kuće, ona je već osjećala njegov svjež i cjelov, njegovo studeno draganje. Zorka uhvati rukavice, te navlačeći ih na ruke, iziđe iz sobe. Opet se sretne s majkom.

- Kamo ćeš? - upita je majka razdraženim glasom.

- Idem gospođi Stoberici! - odgovori Zorka nehajno. Stoberica zvala se njena učiteljica pjevanja.

- Zar su već četiri sata?

- Da - odvrati Zorka tiho.

- Idi! - reče Sabina i okrene joj leđa.

- Zbogom, mamice draga...

- To "draga" ostavi za drugi put, ti, primadono, koja se već sada uči kako će ljubiti tenore na stubama... na pozornici! - izusti Sabina porugljivo.

- Danas si...

- Šta sam danas? - upita oštro Sabina.

- Ta, molim te, ne ljuti se! Danas si zle volje! - primijeti Zorka umiljato.

- Idi!

- Hvala! - nakloni se Zorka i iziđe sva rumena od stida.

Sabina pođe k prozoru i gledaše dulje vremena za svojom dražesnom kćerkom. Majka se radovala videći je onako čilu, vitku, mladu i krasnu. Krv nije voda: Zorka je bila njezin ponos! Sabina se već nije srdila jer bijaše pomislila na svoje mlade dane i sjetila se nekih sitnih grijeha, pa joj je bilo sada gotovo žao što je Zorku onako strogo ukorila. - Ta, bože moj, - pomišljala je Sabina - svijet je takav, mladost je takva! Jedan poljubac nije baš najružasniji zločin, no na stubama, na stubama! To je strašno! Na stubama, kao kakva kuharica! Ne, tako se ja nikad nisam zaboravila!

Sabina se zatim odjene u skupocjeno zimsko odijelo. Ogleda se sa svih strana u visokom zrcalu, zadovoljno se nasmiješi sama sebi, pa uzevši iz jedne ladice novčarku, side lagano niz stube. Bila je to lijepa dama; krupnoća joj podavaše nešto dostojanstveno. Na haljine najnovijega kroja obukla je dugu, sametnu, crnu kabanicu, opšivenu crnim krznom, dugačkih i svijetlih dlaka. Nad grudima lepršahu joj široke vrpce francuskog šešira, koji joj je prekrasno pristajao. Sabina hodaše ilicom lagano, odmjereno, ponosito. Nagnuvši glavu nad zatiljak, otmjeno se osovala, a kad bi na pozdrave odvrćala, samo bi glavom kimnula. Sve se obaziraše za njom. Više žene negoli muškarci!

Došavši na Jelačićev trg, zaokrene u jednu ulicu, i tu sretne Mavra Šarinića, koji je pozdravi na svoj način, kako je sve ljude pozdravljao. Sabini nije to bilo po volji, njoj se dapače činilo da ju je taj pozdrav uvrijedio, jer je bila navikla na duboke i ponizne poklone. Sabina ga zaustavi i nakloni mu se vanredno duboko, htijući ga time sjetiti da joj se on nije naklonio kako bi valjalo pred tako visokom damom. Mavro nije razumio njene nakane.

- No, dragi Šariniću, kako ste spavali noćas?

Vi ste vrlo mnogo plesali! - smiješila se Sabina.

- Dobro, vrlo dobro, milostiva gospodo! - odvrćaaše Mavro, namještajući na nosu svoj pince-nez.

- A što radite u ovoj ulici? - upita ga sada i zaprijeti mu prstom. Ona je pratila svoje riječi otmjenim kretanjem tijela, ali to bijaše sve usiljeno. Htjela je da se svijet što je tuda prolazio čudi njenim visokim manirama, da probudi u ljudima pozornost. - Oh, znam, znam! - klimaše Sabina Mavru.

- Znete? Šta znate, milostiva gospođo? - pitaše je ravnodušno Mavro.

Sabini se nije sviđala Šarinićeva spokojnost i ono njegovo mirno razgovaranje kojim ju je ponizio, kako se njoj činilo.

- Je li na prozoru? - upita ga Sabina s osobitom važnošću. Ona se silila da ga smete, da ga stjera u granice ponizne pristojnosti, da s njom govori, da se drži pred njom kao časnik kad mu štogod nalaže general. - Gle, nema je na prozoru! Čudo! To nije lijepo od nje! - reče Sabina pogledavši u prozor kuće, gdje je Ruža stanovala.

- Nema je? Koga nema? - obrani se Šarinić smijući se kao da se šali s kojim prijateljem.

- Ukorit ću Ružu! Baš idem k njezinoj tetki! Dragi gospodine... - nakloni se Sabina i pođe zbogom, svojim putem. Šarinić joj htio pružiti ruku, no vidjevši da joj to nije milo, naglo je sustegne. Sabina opet hodaše odmjerenom i dostojanstveno, kako je već morala hodati - gospođa Lozarova. Svaki njezin kret, svaki pogled, sve je bilo proračunato. Već iz Ilice slijedio ju je neki pukovnik, visok, blijed, mršavih i klecavih nogu, nadutih prsiju i čvrsto namazanih kratkih brkova. Sabina, ulazeći u kuću udove Jele Martiničke, okrenula se na pragu prema pukovniku, osmjehnula mu se izazivno i porugljivo, te iščeznula dostojanstveno. Kad dođe pukovnik pred kućna vrata, zaustavi se i pogleda na stube. Sabina se opet osmjehnu pukovniku, koji je pozdravi rukom. Pukovnik pođe dalje oponašajući hod mlada čovjeka i zviždukajući neku polku.

Udova Jela stanovaše u prvom spratu. Sabina popostane malko na hodniku da odahne, jer se bila usopila. Izvadi iz džepa malo ogledalo, dotakne se rupcem nekoliko puta po licu; popravi uzao na vrpici svoga šešira, pa stane razgledavati hodnik zatvoren nizom visokih prozora. Pod je bio bijel, ljupki suton punio je hodnik sjetnom svjetlošću, a u tišini koja je tu vladala čuo se samo tik-tak sata, što se vidio kroz stakla na zidu u kuhinji. Sve je tu čisto i uredno; svuda se opažala radna ženska ruka. Iza onih svijetlih vrata udovičina stana slutio si građansku udobnost, ljude sretne, site, dobroćudne, čisto odjevene i čestite.

Sabina pokuca. U stanu se začu otvaranje vrata.

- Je li kod kuće gospođa? - upita Sabina starovitu ženu, sluškinju udove Jele.

- Na službu, milostiva. Izvolite! - odgovori sluškinja i pođe pred njom da je odvede u sobu za posjete.

Uto se otvore jedna vrata, a iz polumraka upita Jela:

- Tko je?

- Ja sam, draga dušice! - odazove se Sabina.

- O, dobro došla. Molim te, izvoli amo. Kako, kako si, draga Sabino? Da, da, dobro! E, lako tebi!

- uzdahne udova i izljubi se s prijateljicom.

- Ti si me, draga Jelo, očekivala?

- Da, nadala sam se tvom posjetu. Oh, kako mi je samoj dosadno! - potuži se Jela.

Gospođe unidu u sobu i opet se poljube. Sabina svuče tešku kabanicu i položi klobuk na jedan stol.

- Gle, još nisi ni svijeće upalila! Dakako, mlada udova i sumrak, ova mila polusjena, da, da, to se slaže! Je l' de, dušice, ti si sjedila i snatnila, tvoje su misli bludile svijetom?

- Molim te, draga Sabina! - mahne udova, a zatim upali svjetiljku, zasjenjenu velikim zelenim abažurum.

- Jelo, zar ne znaš da je danas?

- Šta, kakav danas?

- Ona malenkost!... Evo, molim te, drži, prebroj! - reče Sabina i uruči joj pet stotina forinti koje joj je dugovala. Jeli se razvedri lice, no Sabina to nije mogla opaziti jer je svjetlost svjetiljke padala na sto, a Jela je jošte stajala, pa joj je lice bilo u polusjeni.

Gospođe sjednu sada jedna nasuprot drugoj. Soba je bila prenatrpana namještajem; dvije garniture, jedna žuta, druga modra, bile su pomiješane; stolice su se gurale među sobom, veliki ormari zapremali zid; dva oveća stola i jedan stočić priječili su u hodanju, deset slika pokrivalo je stijene, a njihovi okviri sjajili su se u polutama; do prozora bilo je cvijeća, pa glasovir, onda jedan crveni naslonjač, kao izgubljen među svojim drugovima. Bila su tu još tri velika zrcala; nekoliko polica kratkih raznim sitnarijama. U jednom, napola otvorenom ormaru bijelile su se ženske haljine među ostalim odijelima.

- Zar nije Ruža kod kuće? - upita Sabina, promatrajući namještaj sobe.

- Ne, no doći će uskoro. Želiš li je vidjeti?

- Ne želim; dapače mi je drago da smo same! Znaš, mlade djevojke ne treba da čuju sve, što... prestane Sabina i pogleda Jelu, prignuvši se malko.

- Tako! - začudi se Jela i složi ruke pred sobom. Njezino rumeno i oblo lice i glatko počesljana plava kosa, sve se sjajilo kao da je masno.

- Draga Jelo, dozvoli da ti kažem dvije-tri od srca...

- Izvoli! - šapne udova i osmjehnu se nepovjerljivo. Jela nije poznavala Sabine u dušu, no plašila se svih gospođa, jer kamo bi god došla, svuda je slušala kako sve jedna drugu ocrnjuju, pa je stoga mislila da joj valja biti neprestano na oprezu.

- Dušice moja, ti ne sumnjaš o mojem iskrenom prijateljstvu? - upita je Sabina tužnim glasom.

- Molim te, zašto da sumnjam? - nasmiješi se udova dobroćudno.

- Sjećaš li se našega razgovora? - šapne Sabina i pomakne se svojom stolicom bliže k stolu.

- Noćas, na plesu? - upita udova, ganuvši se cijelim tijelom.

- Da, noćas! Jelo, što si se smrkla u licu?

- Ja smrkla? Varaš se ljuto! Molim te, govori, govori!

- Ti poznaš gospodina Solarića?

- Poznam, no teško da Ruža... - ne svrši udova, jer se uzbuni.

- Nije tu govora o Ruži već o nekoj drugoj...

Jela obori oči.

- Solarić je vrlo čestit čovjek. Govorio mi je mnogo o tebi, a meni se čini da se i on tebi sviđa.

- Sabino, molim te! - izlane udova porumenjevi.

- Jelo, ne budimo djeca! Zašto da ne govorimo iskreno? Ja te želim vidjeti uskoro sretnom!

Udova pogleda Sabinu posve pouzdano. Njeno se lice sjajilo sada više negoli obično.

- Draga Jelo! - nastavi Sabina najsladim glasom - usreći čovjeka koji te uistinu ljubi... Solarić mi je već dulje vremena govorio o tebi, no nisam se mogla odlučiti... - zape Sabinin glas. To zapinjanje bilo je hotimično.

- Nisi se mogla odlučiti? - pitaše udova nestalnim glasom.

- Da ti povjerim tu tajnu! Solarić drži da ga ti mrziš! - izusti Sabina sućutno, a promjeri je prezirnim pogledom.

- Ja?... Zašto da ga mrzim? - odgovori udova naglo.

- On veli da je tvoje srce hladno, beščutno...

- Oh, on se vara! - kimnu udova i obori glavu na grudi.

- Draga Jelo, hoćeš li da utješim Solarića?

- Da, reci mu što misliš da je najbolje! - izlane udova.

- On će poludjeti od radosti! - uzdahne Sabina, i u taj mah pričini joj se udova lijepom ženom. Sad se zamisli, oblak negodovanja preleti joj licem, no za časak se svlada. Misao da je Jela mlada od nje mučila ju je, ali ju je sokolilo osvjedočenje da je i gluplja negoli je ona.

- Reci mu neka me posjeti! Dovedi ga amo ti!

- umoli je udova pogledavši je velikim i bezazlenim očima. - Draga Jelo, reci ću mu! Oh, ti, sretnice!

- Sabino, ti si uistinu dobra, ne, ja ne vjerujem... - ne izreče udova nego se silno smete.

- Što ne vjeruješ? - usplahiri se Sabina.

- Ništa, ništa, draga prijateljice - ispričavala se udova.

- Ako si mi prijateljica, govori! - navali Sabina sluteći da joj je htjela reći nešto važno.

Udova se jošte branila, no najposlije reče:

- Ne vjerujem što zlobni jezici o tebi naklapaju! Oprosti, Sabino, i vjeruj mi da sam te svuda branila.

- Branila?... O meni naklapaju? - osupnula se Sabina, jer joj što takvo nikad ljudi ne rekoše.

- Da, o tebi; ali molim te, to su trice - reče udova i uze joj ruku.

Sabina se čudila i čudila da svijet o njoj zlo govori. To joj je bilo uistinu žao, to ju je ozlovoljilo. Htjela je znati tko su ti zlobni jezici, a Jela, ne htijući imenovati nikoga, reče bezazleno i nepromišljeno: - Mnogi, svi! - Sada se Sabina jošte više uzvrpolji, te neprestano ponavljaše: - Svi, svi, svi!

Jela ju je dulje vremena mirila i nikako nije htjela imenovati ljude. Sabina, uvidjevši da neće ništa saznati, upita:

- Jesi li već odlučila udati Ružu?

- Ružu? Za koga? - začudi se Jela.

- E, što znam ja?... Za Šarinića, valjda!

- Za Šarinića?

- Da! Čujem da je Ruža mnogo baštinila po svojem ocu - načme Sabina da čuje šta će reći udova, a znala je da je Ruža siromašna roda.

- Baštinila po svom ocu?... Ruža nema imetka, no odlučih da joj svoje ostavim - ispovjedi udova svoju iskrenu nakanu.

- Dakako, poslije smrti! - povladi Sabina plemenitu udovičinu namjeru.

- Da, poslije smrti! - odvrati udova nakon kratka razmišljanja.

- Ako se vjenča... koju hiljadicu...

- Dobit će ona već dosta. Oh, Sabino, ti ne znaš koliko ljubim svoju dobru Ružu! To je pravi anđeo!

- Ah, ta nam djeca zadavaju dosta brige! - uzdahne Sabina i ustane da pođe kući.

Već je bila večer. Prijateljice stajahu sada do prozora i jošte razgovarahu o Solariću, zlobnim jezicima, o Ruži i o drugim stvarima. Na suprotnoj kući gorio je plin i rasvjetljivao glave i ramena gospođa. Sabina je bila nevesela i ogorčena, a na Jelinu licu cvala je radost. Kad se Sabina počela oblačiti, dođe Ruža u sobu.

- Tetice, dobar večer! - pozdravi Ruža zvonkim i mekim glasom koji je uvijek iz srca izvirao.

- Dobar večer! - odgovore u isti mah Jela i Sabina.

- A! Vi ste ovdje, milostiva gospođo! - reče Ruža smeteno i nakloni joj se.

- Da, dušice! Zar ste bili na klizalištu? - upita Sabina.

- Nisam, gospođo; ja idem rijetko na led - odgovori Ruža, gledajući u tetkino lice.

- A jeste li koga sreli na ulici? - Sabina će, rastežući važno svaku slovk.

- Vidjela sam mnogo ljudi; večer je lijepa, a svijet šeće...

- No, no, što se stidite! Ružo, vi ste dražesno dijete... O, ja sam i govorila s njime! Je l' te, vi niste ljubomorni na mene? - smijala se Sabina.

- Ljubomorna na tebe! Sabino, ti se šališ, da, ti se šališ! - klimaše udova.

- I Zorku sam vidjela! - reče Ruža i zirnu u Sabinu, kao da je moli da joj više ne govori o ljudima koje je bila susrela na ulici.

- Zorku ste vidjeli? Kada? Gdje? - upita Sabina naglo i upre pogled u krasno Ružino lice.

- Vidjela sam je u n... ulici kad sam izašla; bit će već tome dva sata - otpovrnu Ruža nehajno.

- U n... ulici? Da, da, poslala sam je k jednoj prijateljici! Vi ste je, dakle, vidjeli? - smiješila se Sabina usiljeno.

- Baš je ulazila u onu veliku kuću, u najveću što je u onoj ulici - pripovijedaše Ruža svlačeći rukavice.

Sabina se na te riječi ganula. To ju je iznenadilo.

- Sad zbogom, draga Jelo... Ružo, poljubite me! Zbogom! - pozdravi Sabina i žurno iziđe.

Gospođe se srdačno izljube. Ruža i Jela isprate je na hodnik, i tu se opet izljube. Sabina, silazeći stubama, razgovarala se jošte s udovom moleći je da je čim prije posjeti.

Sabina hodaše sada naglim korakom uza zid kuća, prignuta i gledajući u pločnik. Bila je silno uzrujana; radost se i bojazan križahu u njenom srcu. Svjetlost plina svakih nekoliko koraka pala bi joj na bijelo i smrkuto lice i požutjela ga na časak, a sjena njezina krupna tijela duljila se zidom, uz koji je brzala, uzmicala. Išla je samotnijim ulicama, uz prozore prizemnih stanova, slabo rasvijetljenih, uz trošne kućarice, uz neke pocrnjele zidove, iza kojih se prostirahu velika i blatna dvorišta. Ljudi koji susretahu tako odličnu gospođu u tim samotnim ulicama čudili su se i gledali za njom, a ona hodaše ne ugibljujući se nikome, ne obazirući se ni na koga. Bila je tiha večer. Laka magla spuštala se na zemlju, vlažni su se pločnici na mjestima sjajili na mrtvom svjetlu, što je na njih padalo iz prizemnih prozora nekih malenih dućančića. Kroz zamagljena stakla prozora blatnih krčama vidjele su se omašne glave u dimu duhana. Cesta bijaše tu izrovana, pločnik nejednak, kuća je ponestajalo, mrko se obzorje otvaralo, a u njemu su se kočila stabla, svijetlile svjetiljke, daleko, kao udaljene zvijezde, u mraku, u sivkasto magli. Nebom se valjahu gromade oblaka, a između njih, u dubokim jazovima krijesila se pokoja sitna zvijezda na blijedom modrilu. Studen je vjetar lijeno, na zapuhe duvao, donoseći sa sobom miris vlažne zemlje, vonj bara i kaljuža i saneno ishlapljivanje plave Save, i raznosio sa crnih strništa uvelo lišće i šuljao se u gradske ulice, udarajući u uglove kuća i tresući plamenima plina. Sabina se prigibala i stiskala se u kabanici prkoseći vjetru, koji joj je bacio vrpce šešira preko ramena i njima lepršao. Vjetar bivaše sve jačim; dvije debele kaplje udariše joj u lice, te ona bojeći se kiše poče još naglije koračati. Ljutila se sama na se što tuda luta, no opet joj se činila ta šetnja važnim doživljajem, malne zanimljivom pustolovinom, koja je sjećaše mladosti, prvih odvažnih ljubavnih koraka. Veselila se što je udovu zaokružila jakom mrežom; nije sumnjala o uspjehu svoga posjeta, ali ono Ružino pripovijedanje da je vidjela Zorku gdje je unišla u onu veliku kuću, smućivalo je njenu radost. Ta kakva radost? Zar nije izgubila Solarića? Ah, udova je dosta lijepa, a mlađa od nje! Ta je misao ogorči. Sabina je bila udarila onim pustim ulicama jer nije htjela ići k svom cilju Ilicom, gdje je toliko ljudi, koji se u svojoj besposlici suviše zanimaju za tuđe poslove.

Napokon zamakne u jednu široku ulicu, što vodi u Ilicu s južne strane. Došavši pred najveću kuću, pogleda u prvi sprat, u dva rasvijetljena prozora. Bijele, prozirne zavjese bile su razvezane, te se ticahu od vrha do dna prozora. Sabina se zaustavi nasuprot kući, preko ulice. Stojeći u sjeni ovisoka zida, koji je zatvarao veliko dvorište, gdje je bila neka kovačnica, zagleda se u one prozore. Njoj se nije pričinjalo, nego je uistinu opazila kako se iza zavjese miču neke sjene, okrugle, velike kao čovječje glave. One sjene sad bi se približile k prozorima a sad odalečile, te bi se tako snizile i duljile po zidu iza Sabine. Jedna sjena neprestano se micala, uzdizala nešto široko kao bijel oblak nad glavu, te bivala svakim časom tamnijom. Sabinine oči točile su se u stakla onih prozora, njezine

su usnice drhtale, pest se stiskala. Ulicom se provlačila magla; odaljeni plameni vidahu se okruženi mutnom, svijetlom parom. Sabinine oči već su se suzile od naporna gledanja. Kad opazi kako jedna sjena diže objema rukama nešto okruglo nad glavu, poleti preko ulice, popne se naglo u prvi sprat, pa stane navrh stuba, na kraju tamna hodnika. Bila se usopila i mučila se da tiho diše. Malko se kasnije otvore jedna vrata na hodniku, a jaka svjetlost iz sobe sinu po podu i na suprotnom zidu. Sad se pokaže jedna žena, no nije se sva vidjela jer je bila stala baš na pragu. Vidio se jedan dio haljine i jedno rame. Ta se žena razgovarala s muškarcem koji je bio u sobi. Iz bijelih zidova tihoga hodnika širio se mlak, pljesniv, mrtvački vonj stare kućerine.

- Kasno je; zbogom, Milane - šaptaše žena koja stajaše na pragu sobe.

- Servus, Zorkice; podaj mi još jednom desnicu! - odgovori Milan iz sobe.

Kad se Zorka prignu u sobu da zadovolji zadnjoj želji Milanovoj, poleti Sabina hodnikom. Zorka, začuvši šušanj haljina, drhtne i skoči u sobu, ali da se i sjetila zatvoriti vrata, ne bi bila dospjela, jer je njena majka u jedan čas banula u Milanov stan. Zorka spozna majku i vrisnu, a onda drščući i prestravljena šapnu: - Ti!

Milan pobjegne u drugu sobu, odavde na hodnik, pa se sretno spasi doletjev na ulicu. Sabina bijaše blijeda, crne joj i velike oči plamsahu divljim žarom sipajući svoj gnjev jednakom silom u Zorkino skamenjeno lice.

- Nesretnice! - izvinu se muklo iz Sabininih grudi.

Zorka se spusti na divan i prikrije oči rukama. Sabina se zažari, grčevito je uhvati za ruke i trgne je sa divana. Zorka padne na koljena.

- Govori, šta radiš ovdje? - zakriješti Sabina gurnuvši joj glavu nad pleća.

- Majko!

- Besramnice! - plane majka i skine joj ruke s obraza.

- Već sam bila...

- Govori!

- Nakanila da ti rečem...

- Šta? - trže se Sabina silovito i odmakne za jedan korak.

- Oprosti!

Sabini klonu noge; sjedne na divan i izusti:

- Govori, ubij me!

- Mnome će se Milan oženiti - izlance Zorka nestalnim glasom; pogleda majku, a glava joj opet na grudi klone.

- Milan! - ciknu majka i skoči sa divana prestrašena.

- Da, Milan!

- A odakle da te hrani taj deran? Zorko, zar si poludjela? - zalomi Sabina rukama i svrne pogledom po prostranoj i dosta udobno uređenoj sobi.

Zorka, sveudilj klečeći, spusti glavu na jednu stolicu, a Sabina pođe k prozoru, te zureći u mrak osta nepomična i zamišljena do zavjesa. U sobi se čulo Zorkino prekinuto jecanje. Djevojka pridigne glavu i pogleda u majčina mirna pleća. Lice Zorkino bilo je nakvašeno suzama; do jabučice na jednom obrazu bilo se prilijepilo za kožu nekoliko vlasi. Sabina je slušala kćerino jecanje i onda osjetila čuvstvo smilovanja u svom srcu. Gledajući u sivu i mrku noć, reče Sabina mekanim glasom:

- Zorko, tebe ljubi Ribičević. Zar ti nije nikada govorio o svojoj nakani?

- Jeste, Ribičević mi je govorio; on me ljubi - šapne Zorka. Glas njezine majke oživio joj je srce. Još je klečala i gledala majku, čiji se krupni stas crtao na bijelim zavjesama. Klečeći, oslonila se laktima na stolicu, te čekala majčina dalja pitanja.

- Je li kazivao da bi se i domala želio vjenčati? - upita Sabina posve spokojno.
- To mi nije kazivao, ali ja mislim da bi Viktor želio...
- Ti, dakle, misliš da si...?
- Šta?
- Ala si glupa! - okrene se ljutito majka.
- Da..., da... - pripozna Zorka i obori glavu shvativši majčino pitanje.
- Sad nije pomoći! - uzdahne Sabina. - Što mi hasni da te psujem! Ustani!
- Majko, ti si dobra! Oprosti mi, zaklinjem te, oprosti mi! Ah, da ti znaš kako sam nesretna! - zaplače Zorka gorko.
- Ustani! Sad nije razgovora o tome! Ti ćeš uzeti Ribičevića! Jesi li razumjela?... On već ima dosta lijepu plaću! Ustani! - zapovjedi Sabina i sama je pridigne.
- Slatka majko! - zajeca djevojka i klone joj u naručaj. Taj iskreni uzdah gane Sabinu, no ne do suza. Ona je žalila što ne može otrti dvije-tri suze, ali se tješila da su tim dublja njena čuvstva. Zorkino kajanje nije bilo hinjeno, a Sabina se živo sjećala da nije protočila toliko suza kad je nju njezina pokojna majka, pred kojih dvadeset godina, korila zbog posve sličnoga prekršaja. Sabina je uvidala da se na svijetu ništa novo ne zbiva, nego da se obično ponavljaju isti događaji nekom postojanom tvrdoglavosti. Ta otmjena gospođa bila je duboko uvjerenjena da je to sudbina tako odredila u njezinoj obitelji, te da je posve naravno što nema ustuka takvu umovanju, nego da se valja pokoriti svome usudu, a to je i učinila Sabina.
- A gdje je ona ništarija? - upita Sabina.
- Tko? - šapne Zorka u majčina njedra.
- Milan... Kukavica! Gle, dobro je učinio što je umaknuo, ali koju zaušnicu neće izbjeći. Zorko, sjedi amo! - reče Sabina i povuče je k sebi na divan. - Da, koju zaušnicu, to je njegova sudbina!
- Nemoj, majko, osvetio bi se, brbljao bi...
- Pravo imaš! Gle, ti si dosta pametna! Dakako, on bi sve rasturio po cijelom Zagrebu! Zorko, čuvaj se, pazi na svaku riječ pred ocem!
- Hoću, majko! - obeća djevojka i htjede je grliti.
- Sabina se užasno smrkne, odrine je od sebe i usili se da reče čim hladnijim glasom:
- Mani me se! Dok nisi Ribičevićevom ženom, dotle ne trebam tvojih cjelova!
- Sabina je mislila da je pre naglo Zorki oprostila, pa da spase dostojanstvo matere, jošte je jednom istakla svoju strogost.
- Zorka poče opet plakati.
- Ustani, hajd'mo! - zapovjedi majka.
- Ne idem dok mi ne oprostiš! - natmuri se Zorka.
- Ti si, dakle, osvjedočena da te Ribičević ljubi, da će se s tobom vjenčati, ako ja dozvolim? - upita majka blaže.
- Pa zar ti nećeš dozvoliti? - začudi se uistinu Zorka, no Sabina, kako je voljela svakoga sumnjičiti, odmah se namrgodi misleći da je Zorkino pitanje ujedljivo.
- Vidjet ću... Da, dozvolit ću! - popusti Sabina i žmirne.
- O, Viktor me strastveno ljubi! - pohvali se Zorka.
- Ja te ne poimam, dijete moje... - ne svrši Sabina jer se sjeti da i nju mnogi ne pojme.
- Šta ne poimaš? - pogleda je Zorka u čudu.
- Ma, ti govoriš o Viktoru kao da ga ljubiš, a ovamo..., no, dosta... Ja te poimam! Zorka, Ribičević je čestit mladić; bit ćeš srećna! Ljubiš li ga?

- Koga? - upita Zorka i pogleda je postrance.
- Koga? - prasne u smijeh Sabina. - Ta, Ribičevića!
- Da, ljubim, ja mislim da ga ljubim - odvrnu Zorka dignuvši ruke pred čelo, mičući prstima i okrećući glavom.
- Ustani sada i otari suze! Ah, Zorko, Zorko! - prijetila joj je majka blago i milostivo.
- Majko, ti se više ne ljutiš? Oprosti što sam te ražalostila! - moljaše djevojka gladeći joj čelo objema rukama.
- A, molim te! Što bi mi hasnilo da se ljutim! - saže ramenima Sabina.
- Dozvoljavaš li sada da te poljubim? - umoli je Zorka smiješeći se, a dok se smiješila, podrhtavahu joj usnice od jecanja.
- Ah, ti zločesto dijete! Ne bih ti smjela dozvoliti! - popusti majka i odvrne joj cjelov.
- Zorka joj obavije sada ruke oko vrata, pa je uze cjelivati kao mahnita.
- Zorka, zagušit ćeš me! - branila se majka. - Zorka, dakle, Ribičević?... Ho, zar ne bi koji drugi bio?
- Ne znam... meni je najmiliji... ne, ne, ti ga mrziš...
- Tko ti je najmiliji?
- Onaj... znaš! - reče Zorka, i pokaže vrata.
- Vojnić! Hm! I on te ljubi, je l' de da te ljubi? - pitaše Sabina zamišljeno.
- On me obožava! - šapne Zorka.
- Čula sam da mu je stric obolio... no, ti ne možeš čekati... dok umre... Zorka, ostanimo pri Ribičeviću! - kimnu majka, udari rukama po koljenima, pa ustane.
- Majka i kći pristupe k zrcalu da poprave klobuke. Jedna se drugoj smiješila u ogledalu.
- Zorka, ni riječi o toj stvari! Budi oprezna! - opomene Sabina popravljajući vrpce na grudima.
- Zorka joj kimne u ogledalu. Poljube se i izidu iz stana Milana Kriškovića.
- Već je kasno, ali mi je drago što smo se u Milanovoj sobi porazgovorile, jer je kod kuće teško! Ah! ona nesretna Irena! - uzdahne Sabina kad budu na ulici.
- Gle, daždjelo je! - reče Zorka opaziv na cesti kaljuže blatne vode.
- Pridignu haljine pa, gledajući u pločnik, smicahu uza zid jedna za drugom, hodajući pognuto sve do Ilice, gdje je bilo manje vode na pločniku. Ilicom se šetalo vrlo malo svijeta. Sabina još nije učinila dvadeset koraka u glavnoj ulici Zagreba, a pred nju stanu Celestin Solarić i Ribičević. Prvi stupi o bok Sabini, drugi Zorki.
- Ribičević se razgovarao sa Zorkom o običnim stvarima: o kazalištu i plesovima. Kad se udaljiše od njih za tri-četiri koraka Sabina i Solarić, upita ovaj:
- Jesi li bila kod udove?
- Tiho! Jesam!
- A Ruža?
- Molim te, ustrpi se, govorit ćemo sutra!
- Ne, ja želim znati! Sabina, umiri me! Radi se više o tebi negoli o meni!
- Dobro! Hoćeš li da ti sve kažem u dvije riječi?
- Govori!
- Iz svih sila, oprezno i lukavo, trsila sam se da saznam što god o Ružinu srcu, no napokon uvidjeh da udova luduje za tobom.
- Jela?... Sabina, govoriš li istinu? - upita Solarić, a oči mu sijevnu.
- Da, istinu!

- Ali Ruža? - šapne muklo i hrapavo Solarić.
- Udova mi je rekla da te Ruža ne voli - lagaše Sabina.
- Sabina, tako se nismo pogodili!
- Razumijem: Ruža je mlada i lijepa, no ne zaboravi da je udova bogata, a naš je cilj... Solariću, promisli dobro!
- Misliš?
- Dvjesto hiljada!
- Teško! - drhtne Solarić.
- Bez sumnje! - dahne Sabina.
- Nije, dakle, pomoći? - upita Solarić griskajući brk i misleći na Ružu.
- Nije!
- Govorit ćemo. Dvjesto! Dvjesto! - mumljaše Solarić, oči mu sve jače sijevahu.

Tako razgovarajući prispiju pred kućna vrata, pred stan gospođe Sabine, koja pozdravi gospodu vrlo srdačno, a osobito Ribičevića. Zorka je bila pružila Viktoru obje ruke i dulje mu se vremena smiješila. Zнала je da je Viktor zaljubljen i u njezine ruke, znala je da ih on tako rado stiše i gladi.

Jedan sat zatim sjedjeli su Lozarovi pri večeri. Osim Irene, bili su svi vanredno veseli. Silvio je znao da će dobiti nov velociped, te se o njemu razgovarao s ocem koji se smijao videći da su mu žena i kći dobre volje. I Zorka se izmirila s bratom. Irena se svojim kiselim držanjem, svojim žuhkim opaskama trsila da pomuti radost, no, na nju se nije pazilo: Negdje u pò večere, kao slučajno, upita Sabina muža:

- Dragi Ivane, viđaš li češće gospodina Viktora Ribičevića?
- Vidam; čemu sve to pitaš?
- Tako; ne znam ni sama kako mi je to sinulo u pamet! Ribičević je vrlo čestit mladić - kimnu Sabina lagano.
- O, divan dečko! - usklikne Lozar, pa ispije čašu vina. - Divan mladić! - cmokne jezikom, nakrivi nešto glavu i digne ruke kao kada svećenik čita sveto evanđelje.
- Vrlo ljubazan i čuvstven! - zapiskuta Irena pogledavši koso Zorku, koja dosadno okrenu glavu od tetke.
- Zar je i s tobom ljubazan i čuvstven? - ugrize Sabina Irenu i zažmuri.

Slušajući te ujedljive riječi, stari se Lozar uozbilji.

- Sa mnom?... Oh, sa mnom si... ti jedina ljubazna! - odgovori Irena Sabini, koja se na to nasmije usiljenim grohotom.
- Sa... Sabino! - umoli Lozar ženu, bojeći se neugodnih prizora.
- Da, pravo veliš, dragi Ivane: bolje da šutim! - uzdahne Sabina i odmah nastavi: - Ribičević je vrlo čestit i uman mladić, pa, da ti iskreno kažem, on mi je najmiliji od te mlade gospođe što nam dolaze u kuću. Da, da, vrijedan mladić, vrlo naobražen, uljudan, iskren. Ivane, ako ga vidiš sutra, dovedi ga na ručak. Njegovo mi je društvo vanredno milo. Zorko, ti se ne protiviš tome? - upita Sabina i osmjehnu se lukavo gurnuvši je nogom ispod stola.

- Ja, draga mamice? I ja sam tvoga mnijenja... Da, Ribičević je vrlo čestit čovjek - odgovori Zorka hotimice stidno, a postrance zirne u tetku Irenu, koja prevrne oči i duboko i glasno uzdahne.

- Zorkice, Zorkice, meni se sve čini da ti je Viktor... - zaprijeti joj otac i nasmiješi joj se znajući da će time ugoditi ženi. Lozar je predviđao sve ženine želje. On ih nije naslućivao, on ih je uistinu predviđao, jer mu to bijaše ušlo u krv tečajem mnogih godina njegova sretna braka. Da, sretna; Lozar bi često sa zanosom govorio o svojoj ženi pripovijedajući i tvrdeći da se nije mogao namjeriti na bolju drugaricu. - Oh, Zorkice, Zorkice, meni se čini... - klimaše Lozar zadovoljno.

- No, no, dragi Ivane, što ti se čini - upita ga ljubazno žena i položi mu ruku na rame. Lozara smete ta prerijetka ženina ljubežljivost, pa reče bojažljivo:

- Čini mi se da Zorkica ne mrzi gospodina Ribičevića. Da ti istinu kažem, on se i meni svi... sviđ... - ustručavao se Lozar.

- On ti se sviđa - pomogne Sabina klimajući mu da dobro govori.

- Da, on mi se sviđa! - odahne Lozar radosno, videći da nije glupo mislio.

- A tebi, Zorko? - Sabina će tiho.

Zorka obori oči, ne previše, kao glumica kad zna da i galerija mora vidjeti igru njezinih očiju.

- Gle ti nje! - klikne otac. - Pa što se stidiš? Zorko, ne budi dijete!

Sabina se čudila kako joj je muž predviđao svaku njezinu želju. On je i pitao i odgovarao, kao da mu je ona u uho šaptala.

- Dragi Ivane, ja bih rado blagoslovila taj brak! - uzdahne Sabina, a u tom je uzdahu bilo suviše svečanosti i ganuća.

Irena porumeni čuvši Sabinine riječi.

- Draga ženice, ti znaš da mi je sreća našega djeteta... - ne svrši Lozar, jer ga svlada iskreno ganuće.

- Oče! - izlane Zorka i ogri oca.

Nasta podulja stanka. Silvio videći da nitko ne govori reče:

- Mamice, hoćeš li mi sutra kupiti veloped?

Dječaku nitko ne odgovori. Irena je žalila što je Silvio prekinuo onu svečanu tišinu. Taj se trenutak njoj činio važnim, velikim, ganutljivim, ali je Silvio svojim brbljanjem uništio sav njezin užitak toga velebnoga obiteljskoga prizora. Irena je drhtala obuzeta svetim uspomnama tolikih razočaranja i ugasnutih nada.

Kad se svrši večera, posjeti Ilija Hribar Lozarove. Sjednuvši do Zorke, odmah poče pogledavati Sabinu. Bio je te večeri ozbiljan i mučaljiv. Neprestano je gladio celavu glavu i micao se na stolici kao da sjedi na iglama. Kad popiju čaj, pođu u sobu, gdje bijaše glasovir. Zorka uze igrati veselo i nestašno, i njezin je otac morao plesati sa sinčićem. Lozar se vrtio sobom, hihotao i nukao Hribara da pleše. Široke nogavice hlača klepetahu mu oko članka, a on neće da prestane, onako usopljen, nego se skliže po glatkom podu, glavurda, trese se i smije se ženi. Irena se bila udaljila, ispričavši se da je u glavi siječe.

Dok je Zorka igrala, razgovarahu Sabina i Hribar stojeći u praznini jednoga prozora.

- Ništa, ništa izvjesno? - mljaskaše Hribar.

- Nisam mogla s njom govoriti u prisutnosti Ružinoj, no ja mislim da ćemo uspjeti. Jeste, dragi Ilija, udova te voli; to ja razumijem - tješila ga je Sabina.

Hribar se smijuckao nepovjerljivo, puhao na nos i neprestano micao usnama. On je bio osvjedočen da pozna Sabinu u dušu, a Sabina se trsila da je on ne pronikne.

Bilo je dosta kasno kad se razidoše; Hribar k svojoj kući, a ostali svaki u svoju sobu. Te večeri svi članovi Lozarove obitelji srdačno se izljubiše - svi osim Irene, koje nije tu bilo. Stari je Lozar odmah usnuo. Sabinu su mučile razne misli. Zorka je slatko usnula i cijelu je noć snivala da drži nad sobom rumena i zlatokosa anđelka, pa da joj se smiješi, tepajući joj po grudima svojim ružičastim nožicama.

VI.

Iza noćne kiše osvanuo veseo zimski dan. Sjajno sunce, nagnuto k jugu, spušta okomito svoje trake nad Zagreb. Pločnici su u Ilici čisti i suhi, mnogi su prozori otvoreni, stakla se na mjestima bliješte,

stanovi se izvjetravaju; u bistrom i prozirnem zraku, pod neobično odaljenom modrinom nebosklona, nagone se svijetlosivi, rijetki oblaci, tjerani mlakom jugovinom. Njihove sjene lete preko ulica, trgova, kuća i povlače se po Okiću i Sljemenu, zasjenjuju livade, crne oranice i žute valove hrle i razlivene Save. Po šiljastim se krovovima topi snijeg i puži u velikim grudvama po glatkom crijepu, ostavljajući za sobom velike vlažne ljage, što se domalo posuše, prevrne se preko strehe i ruši na pločnik, gdje se sav razleti, a kad se rastrese na čijoj glavi ili ramenu, smiju se neki gizdelini toj nesreći. No jošte se više raduju ako se ta nesreća pripeti kojoj poznatoj gospođici, jer će joj izreći svoje duboko sažaljenje na budućem plesu, moći će cijelu noć o tome razgovarati i tako zabavljati svoju plesačicu. Ilica je na više mjesta ispresječena sunčanom svjetlošću, što u nju upada iz ulica s južne strane. Mnogo svijeta šeće otkopčane kabanice, neki mladi ljudi osjećaju već preveliku toplinu, te imaju na sebi kratak i tijesan kaput i uske hlače, što im dosežu do članka, pa misliš da su na sebe navukli odijelo mladega, stasom manjega brata. Ima tu mladih djevojaka, sve po dvije, tri, pet i više njih banu u Ilicu iza nekih uglova. Te djevojke nose knjige i pisanke, ozbiljna su lica, na kome se crta samosvijest. Jedna se plavka među njima glasno smije, sad govori s jednom, sad s drugom, a pritom je turnula ruke u džepove otkopčana kaputa, skrojena na mušku. Među tim djevojkama jošte jedna plavka, vitka, visoka, pomodno, suviše elegantno, odjevena. Ta sakriva knjige kad prolazi mimo muškaraca, kao da se stidi, pa pogledava u dućane, u izložene nakite lakomo i požudno.

Ilica je neobično vesela. Krasan je zimski dan. Zrak je lagodan i procijeden mirisom oranica i livada, gdje je snijeg okopnio. Iz rahle se zemlje dižu lake pare, a zapuhe mlake jugovine donose ih u grad i naviještaju skoro proljeće.

Zorka se Lozarova naslonila na prozoru i smiješila Ribičeviću, koji šetaše suprotnim pločnikom. Zorka mu se toga dana pričinjala dražesnijom negoli obično. Njezin je pogled bio pun miline, a na usnama joj lebdio bolan smiješak. Zorka je spustila zastor, pa, držeći ga jednom rukom, sad bi se povukla u sobu, sad bi se opet više ispružila nad ulicu. Lice joj je bilo u sjeni, ispod zastora se nije vidjelo čelo, no njene mile oči gledahu u njega povjerljivo kao nikada. Sunce joj je oblilo samo bijelu ruku, ali kad bi nešto podigla zastor, pao bi joj trak i na njedra, te pozlatio njeno modro odijelo.

Ivan se Lozar žurio kući da ne zakasni k ručku. Gusto je i naglo koračao i poskakivao, kao da se odbija od ploča, kao da je pruživ. Idući tako, nabasa na Milana Kriškovića nedaleko od svoga stana.

- O! Milane! - povika Lozar i uhvati ga prijateljski pod ruku, okrene ga i odvede ga sa sobom. Milan je bio smeten i kiselo se smiješio.

- Dragi Milane, jesi li gdje vidio gospodina Ribičevića? A, vražji je on dečko! - zaustavi se Lozar u hodu i udari Milana rukom po ramenu.

- Da, da, vidio sam ga malo prije! Idite susrest ćete se s njime. Gospodine, oprostite, moram kući...

- A, što si se vraga uzbunio? - upade mu u riječ Lozar. - Ti vrebaš na neku od ovih lijepih gospođica! - nasmiješi se Lozar, rekavši to malne u lice jednoj gospođici koja je mimo njih prošla. Gospođica s knjigama osmjehnula se starom šaljivdžiji i stidno oborila oči.

- Čujem da ste bili u mladosti pravi Don Juan! - kimnu Milan.

- Što? U mladosti! Ha, ha, ha! Dragi Milane! Ti, dakle, misliš da dan-današnji ne bi moglo zakucati za mene koje srce? Dakako, ti to misliš! Hajd'mo, danas si moj gost; popit ćemo čašu vina!

- Hva... hvala! Ne mogu, da, ne mogu! Drugi, drugi put - izvине se Milan.

- Ta ne luduj, Milane! A, evo Ribičevića! I on će s nama!

- Ne, bez šale, valja da idem! Oprostite, da, drugi put! - branio se Milan.

- Nije ti pomoći! Gle ti njega! - reče Lozar i proveze svoju desnicu pod pazuhu Milanove ljevice. Milan na to priblijedi. Lozar ga je sada silomice vukao.

- Što se pravdate, gospodo? - upita Ribičević približivši se i podavši im ruke. Viktor je bio veseo.

- *Servus*, dragi Ribičeviću! Hajde, pomozite mi! - smijao se Ivan Lozar svojoj šali, a nije znao da se Zorka na prozoru mrgodi videći nesmotrenost svoga oca, koji, uostalom, nije ni snivati mogao da će dolazak Milanov Sabinu ozlovoljiti. Lozar je bio posve nevin jer mu nisu bili poznati neki odnošaji njegove obitelji.

- Šta da vam pomognem? - pitaše Viktor i pogledavaše u Zorku. Bio je opazio naglu promjenu na njenu licu, te se poboja da je nešto skrivio. Ni njemu nisu bili poznati neki odnošaji dražesne Zorke.

Milan se otimao, klanjao se i obećavao da će doći slijedećega dana, no Lozaru se činilo da se mladić šali.

- Pozvah ga k ručku, a on veli da ne može ići. Dragi Ribičeviću, moja žena umoljava i vas da nam danas počastite stol. Vi, valjda, nećete zamjeriti što vas tek sada lovim ovdje na ulici. E, vi ste domaći! Ribičeviću, uhvatite Milana ispod druge ruke. Tako! Ha, ha, ha!

- A... a... ali, dragi gospodine, molim vas, uistinu ne, ne mogu, nemam vremena! - moljaše Milan u najvećem strahu.

- *Silentium!* - Ribičeviću, držite ga čvrsto! - hihotao je Lozar.

Milana odvuku sada u vežu. Na dnu je stuba jošte molio da ga puste, ali napokon uvidi da mu se valja podati udesu. Zorka čekaše, strepeći i drščući; već joj bio neugodan prizor pred očima, no ona se prevarila. Kad opazi Sabina Milana, žacne se malko, ali shvativši sve u jedan čas, savlada svoje presenećenje i svoj jad, i poda ruku Milanu veoma ljubazno, a nije ga htjela ni okom ošinuti, jer je uvidala da ga mora osokoliti i osloboditi njegove pojmljive zabune. Milan se čudio njenoj prijaznosti. Ne shvaćajući njena ljubaznoga susreta i onoga nagloga preobražaja na njenu licu, uze se klanjati i glupo smiješiti. Zorka bijaše sve opazila i poglednula važno majku, koja ju je kradomice povukla za haljinu htijući joj reći: "Ne boj se prizora, sve je u redu! Govorit ćemo kasnije!" Zorka pomisli da joj je majka htjela reći: "Ala je glup tvoj otac!" Kako se vidi, nisu se razumjele.

Gospođa odlože kapute.

- Mila ženice, je li ručak već gotov? - upita Lozar tarući veselo ruke.

- Jeste! - nakloni mu se Sabina. - Zar si gladan, dragi Ivane? - doda zatim zabrinuto i nježno, kao kad majka pita svoje dijete da li ga što boli.

- Kako ste, milostiva?... A vi, gospođice? - reći će Ribičević.

Sabina, oslonjena o rame svoga muža, kimnu da je dobro. Zorka upita njega za zdravlje.

- A gdje ste se s Milanom sastali? - zavrti Sabina lagano glavom.

- U Ilici, milostiva, da, u Ilici; vani je lijepo vrijeme, divno! - pentaše Milan stojeći pognuto, pravo ispruženih ruku sve do koljena. Dok je pripovijedao o vremenu, vukao je iz rukava kaputa ošve košulje, a to je činio samo s tri prsta svake ruke. Milan se nosio na gospodsku, tako da se Lozar često snebivao od čuda kako da mu ne stišču prste one uske i šiljaste cipele, što su bile omotane žutim suknom. Toga dana imao je na sebi žučkast i kratak haljinac, iskrižan crtama raznih boja. Modre mu hlače bijahu već nešto izlizane na dnu nogavica, a kad se klanjao, neprestano je stiskao pete da se ne opaze one izjedene niti. Mutnim je očima lagano micao, a glavom je neprestano kretao, kao kad nešto ispred sebe na stolu tražimo. Njegove su zjenice bile sive i zalivene nekim mrtvilom.

Zorka mu je gledala preko ramena, preko glave, razgovarajući s njime, te je hinila pred Ribičevićem kao da joj je Milan od malo vremena poznat, kao da ne drži ništa do njega, da joj je tuđ, dosadan. Sabina se već na Milana nije ni obazirala, a kad bi joj on štogod rekao, nije mu odgovarala nego se pričinjala da je prečula njegove riječi, i naglo bi štogod upitala Ribičevića. Kad je Viktor govorio, ona bi ga slušala, sagnuvši se prema njemu i smiješeći mu se, pa ako bi se tada u njegove riječi uplitaio Milan, mahnula bi mu rukom neka šuti, a Viktora bi umolila pogledom da oprostí što mu smeta taj dosadljivac svojim glupim primjedbama. Sabina je isticala veliko prijateljstvo, srdačnu

pouzdanost prema Ribičeviću. Sve ljubaznosti kojima je izražavala svoju radost, bile su namijenjene Viktoru.

Pri stolu bijaše sve otmjeno; svako se trsio da bude duhovit, uslužan i umjeren u jelu i piću. Soba se bila napunila veselom svjetlosti, koja je sjećala gospodu lijepih proljetnih dana. I mali je Silvio bio dobar i čedan pri stolu, jer mu majka bješe kupila nov veloped. Irena se veoma čudila otmjenom ponašanju gospode i naslućivala da se zapleo nekakav važan događaj. Njoj je godilo što gospoda tako tiho govore, da ne prekidaju riječi jedan drugomu, a kad ju je Viktor veoma prijaznim smiješkom umolio za dozvolu da joj natoči čašu, stalo joj se srce rastapati od miline. Ribičević je sjedio do Sabine, koja ga umoljavaše da uzme ovo i ono, a kad se on zahvaljivao, opet ga je nudila najboljim komadima pečenke, te mu ih svojom vilicom metala na tanjur. To se Ireni nije svidalo. Sabina je natakala Viktoru čašu vinom, a kad bi joj dokazivao da nije dostojan tolike dobrote, gurnula bi ga laktom, kucnula bi se s njime i smiješila mu se neprestano i slatko. Ribičević se divio toj miloj gospođi, svojoj dobroj punici, i svakim bi časkom zirnulo u Zorku, koja mu sjedaše nasuprot, do Milana. Zorka je bila blažena, i najsrdačnije bi mu se osmjehnula baš onda kad bi joj Milan pod stolom najjače pritiskao prste, pa to ne stoga, što bi je, možda, boljeli prsti, nego ne znajući šta da kaže Milanu, kako da ga ukori, a da ostali ne opaze i ne čuju. Uvidala je da je najpametnije smiješkom sakriti svoju zabunu, negodovanje i jad. Zorka je bila sapeta u modru odijelu, koje je bilo zakopčano sve do vrata. Odras modrine njena odijela podavaše krasnom joj licu nešto nevino i dobro. Njene se grudi dizahu milovidno, te se činilo Viktoru kao da hlepte za njim.

Zorka bijaše mirna i spokojna.

- Dragi Ribičeviću, zašto dolazite tako rijetko k nama? Zar vam već nisam rekla da su vam naša vrata uvijek otvorena? - pitaše ga Sabina položivši svoju ruku na njegovu.

- Milostiva, vi ste suviše dobri! - nakloni se Ribičević.

- Ribičeviću, u vaše zdravlje! Vi ste divan čovjek! - vikne Lozar i isprazni čašu.

- Živio gospodin Ribičević! - klikne mali Silvio, doleti k Viktoru, kucne se s njime, ispije do dna i reče: - Evo, tata, i ja sam ispraznio kupicu! - Svi se nasmiju, samo Irena uzdahne: - Silvio!

- Da, divan čovjek! - mrmljaše Lozar u tanjur. - Divan čovjek, no Ribičeviću nešto manjka... Ženica, ženica...

- Molim te, dragi Ivane! - umoli Sabina, koja nije dozvoljavala da se dira u Ribičevićeva čuvstva.

- Ta, nije dijete! Dakako da nije! - mahne Lozar znajući da taj razgovor godi njegovoj ženi.

- Da, dakako da nije! He, he, he! - nasmija se Milan, a da nije znao zašto.

- A šta se ti, Milane, smiješ? - upita Sabina.

- Ja, milostiva gospođo? Da, dakako da nije dijete! E, gospodine Ribičeviću, je l' te, mi se poznajemo! O, mi smo vražji dečki, mi smo...

- Ti si, *amice*, velika bluna! - mahne Lozar prema Milanu objema rukama. Sabina ukori muža, gurnuvši ga nogom ispod stola. Lozara to iznenadi, pogleda je i zine: - A! - Sabina se naglo okrene prema Viktoru, a muž joj se dosjeti da je počinio nekakvu nesmotrenost.

- Ha, ha, ha! To je divno, da, divno! - smijao se Milan, jer mu je rekao Lozar da je bluna.

- Ali molim te, zašto se smiješ? - upita ga sada Ribičević.

- Zašto?... Da, smijem se..., da, sad sam se sjetio! Oh, to je divno! Ha, ha, ha! Ta, zar ne znate da je danas generalica pala na ledu?

- Koja generalica? - uzvine glavu Sabina i sakupi u sredini čela kožu.

- Ta, naša patronesa! Ha, ha, ha! Divno, divno!

- Generalica! - mahne Sabina prezirno, pa klimajući glavom ponovi još prezirnije: - Generalica, generalica! Cijeli se božji dan skita Ilicom!

- O, vrlo naobražena žena! - obrani generalicu Milan.

- O, ti si velika bluna! - reče Lozar oponašajući njegov glas, a obrativ se k Ribičeviću nastavi:
- Evo, dragi prijatelju, ovakvih imate mnogo u Zagrebu!
- Milan je vragometan dečko! - kimnu Ribičević.
- Hvala ti, *amice!* Divno, divno! - nakloni se Milan.
- Milane, znaš li ti čitati? - upita ga Lozar.
- Čitati? Želite da vam čitam jedno bezimeno pisamce? - reče Milan i segne u džep.
- Od kakve kuharice? - upita Lozar, a Sabina ga opet gurne. Objed je bio lijepo započeo; do pečenke je vladala pristojnost, a sad se, evo, sve izvrglo. To je ljutilo Sabinu.
- Divno, divno! Da, bezimeno! O, krasan jezik, valja da je naobražena dama, da...
- Molim vas, prestanite! - razljuti se Irena. Takvi bi je govori uvijek ogorčili.
- Gospođice... - naceri joj se Milan.
- Vaše kuharice ne spadaju amo! Zar vas nije...
- Ireno, to je šala! - zapjeva Sabina i ustane.

Objed se svršio. Svi osim Lozara ustanu i upute se u drugu sobu, gdje je bio glasovir. Zadnji je izlazio Ribičević pa kad je umolio Zorku, stupivši malko postrance i naklonivši joj se, da uđe u salon pred njim, stari je Lozar važno zakašljucio, namignuo mu i mahnuo rukom neka mu se približi da ispije s njim još jednu čašicu. Dok su oni pili, čekala je Zorka u drugoj sobi Viktora i smiješila im se kroz otvorena vrata. Viktor cmokne jezikom, otare usta i bradu, pa pritrči k djevojci.

Sabina umoli Milana neka zaigra štogod na glasoviru, no Zorka preleti salon skližući se po glatkom podu i sjedne pred pijano.

Zorka igraše neki valcer ljuljajući glavom i tijelom i pogledavaše majku i Viktora koji se razgovarahu povjerljivo. U njihov se razgovor bio upleo i Milan. Irena je sjela podalje od svih i zadubila se u veliku knjigu pozlaćenih korica. Sabina pripovijedaše Viktoru cijelu historiju o muzikalnom naobraženju svoje kćerke; hvalila je njene učitelje i dokazivala mu da je Zorka rođena za glazbu. Milan je povlađivao Sabinine riječi veleći da gospođica divno igra, da joj u Zagrebu nema premice. - U Zagrebu! - rekla je Sabina i porugljivo se osmjehnula. Silvio je međutim skakao kao mahnit i vikao majci neka ga gleda kako pleše, ali u jedan mah bio se zaustavio usred salona i zagledao u sobu, gdje je njegov otac sjedio pri stolu. Zapanjenost i čudnovat posmijeh na Silvijevu licu opaze Sabina i Viktor. Dječak dođe k majci i šapne joj u uho: "Tata je poljubio Reziku!", Majka ga poljubi, pogladi mu glavu i reče mu neka ide u dvorište, gdje mu je velociped. Sabina se nije bila niti najmanje uzbunila, no ljutilo ju je što je Silvio opazio šalu svoga oca. Jošte se razgovarahu o glazbi, a zatim Sabina pogleda Zorku vrlo važno, te pođe u drugu sobu, ne u onu gdje su objedovali. Sabina uzme u ruku jedan ženski škrljak, priđe k vratima i zovne Zorku i Ribičevića. Za ovima je htio unići u sobu i Milan, no oštar Sabinin pogled zaustavi ga u hodu. Taj pogled nije bio proračunat, već posve naravan, a odavao je strah koji obuzima majku kad misli da će joj tkogod pomrsiti račune u bijesnom lovu na zetove. Milan se bio trgnuo pred onim crnim okom, raširenim, gnjevnim i lakomim kao u gladne mačke što obilazi koš svježih sardelica.

Sabina, vrteći škrljak u ruci, upita Viktora:

- No, kako vam se sviđa?
- Prekrasan, prekrasan! - odgovori Viktor motreći vrpce i cvijeće na klobuku.
- Danas sam ga kupila - reče Sabina i metne ga na Zorkinu glavu. - Zorka, amo, okreni se prema svjetlu da te vidi naš dragi prijatelj Ribičević! Zar ne da imam dobar ukus, dragi Ribičeviću?
- Divan, gospođo! - nakloni joj se Viktor.

Zatim ga umoli Zorka da joj sveže vrpce škrljaka, a on uzme svilu u ruke, te htjede napraviti lijep uzao pod njenom bijelom i punanom bradom. Topal dah vijao mu u lice iz Zorkinih rumenih ustiju, između ona dva niza bijelih, čistih i zdravih zuba; a okrajci rukava doticahu se njezine haljine.

Ribičević ne mogaše svezati vrpce jer su mu prsti suviše drhtali. Zorka se smijala, a Sabina mu reče: - Kakav ćete vi biti suprug! Joj meni, ni vrpce ne znate svezati! - uzdahne i osmjehnu mu se. Ribičević je tvrdio da će i to naučiti kad bude imao ženu. Zorka porumeni na te riječi i obori stidno glavu. Majka, stojeći iza nje, povukla ju je za haljinu dajući joj tako znak da ne popusti, da je sada najveća borba, neka se junački drži.

- Ribičeviću, dragi Viktoro, da vi se zovete Viktor..., zar ne da nije baš ružna moja Zorka? - pitaše Sabina žmureći mu u oči.

- Divna! - uzdahne Ribičević.

Zorka se poda majci u naručaj, te joj se nasloni na rame da sakrije lice na njezinu jakom ramenu.

Majka joj pogladi mekanu zlatnu kosu i reče:

- No, Zorkice, budi dobra; gospodin Viktor..., naš Viktor nije ljudožder!

- Dakako, ja nisam ljudožder! - potvrdi Ribičević, a oči mu sijevnu i obuhvate Zorkin dražesni stas oko pasa.

Sabina opazi taj pogled; usne joj drhtnu, oči joj se širom otvore i promjere znalački Viktora. Sabina, da sakrije svoju zabunu, naglo reče:

- Dođite amo, Viktoro; jošte ću vam nešto pokazati što sam danas Zorkici kupila!

Majka htjede otvoriti jedan ormar da pokaže Viktoru novu haljinu, ali je uto zovnu Lozar, jer da je došao u posjete g. Ilija Hribar. Sabina se nasmiješi Viktoru, namigne Zorki pa ih ostavi same.

Ribičević se sada zagleda u Zorku, koja stajaše pred njim oborene glave. Ruke joj se spustiše mrtvo niz ubavo tijelo. Sabina je bila za sobom zatvorila vrata. Iz salona su se čuli zvuci glasovira. Sunce je naginjalo k zapadu, poprijeko. Nakon dulje šutnje uze Ribičević Zorkinu ruku i vruć cjelov utisne na onu bijelu i glatku put. Zorka mu se milo osmjehnu, a on je dovede do jedne stolice i pritisne je malko na ramenu da sjedne. Zatim klekne na jedno koljeno i obuhvati joj obje ruke. Zorka se slabo branila.

- Slatka Zorka, vi me... ljubite? - pitaše je Viktor, a glas mu drhtaše i zapinjaše.

- Ustanite! - šapne djevojka.

- Ne, prije valja da saznam svoju sudbinu!

- Viktoro, vi me ne ljubite! - huknu Zorka malne očajno.

- Ja, ja da vas ne ljubim? Ta, umirem za vama! Zorko, ako me ne ljubite, ja ću se...

- Oh, ne, ne! - prestraši se djevojka i položi mu ruku na glavu, koju on spusti na njezino oblo koljeno, na njezinu jaku nogu. Tako stajaše nekoliko časaka, a onda reče drščućim glasom:

- Dušo moja, zašto me mučite? Oh, budite dobri i plemeniti! - moljaše je uzdignuvši oči vlažne i mutne.

- Da, ljubim vas, ljubim! - šapne Zorka i klone mu glavom na rame.

Viktor primi lijepu glavu objema rukama i pritiskivaše je na svoj obraz govoreći nestalnim glasom: - Znao sam da me ljubite, no htio sam čuti tu preslatku riječ iz vaših usta! Vi, dakle, vi, ti želiš, ti hoćeš biti mojom milom ženicom?

- Da! - odvrati naglo Zorka i odlane joj kao vojskovođi kad vidi da neprijatelj polaže oružje.

Viktor naglo ustane, uhvati je desnicom za bradu, te kako je sjedila, uzvine joj glavu nad lakat svoje ljevice, nad niskim oslonom stolice; sagnuvši se, poče joj cjelivati rumene usne, silovito, čvrsto po srijedi, u uglovima, do samih bijelih zubi, a onda čelo, jagodice, vrteći glavom i zatvarajući oči.

- Viktoro, je l' te, mi ćemo biti sretni!

- Da, dušo mila, sretni i blaženi! Ja ću te do groba, do crna... - ne svrši Ribičević, jer se naglo otvoriše vrata. Sabina se hotimice začudi, pa odmah uze hiniti duboko ganuće.

- A, zar tako, kad se časak udaljim? Zorka, Viktoro! - kimnu Sabina i dotakne se očiju rupcem.

- Majko! - uzdahne Zorka.

- Milostiva... - htjede nešto reći Viktor.

- Ah, djeco, djeco! - uzdahne Sabina duboko. - Zorko, ti ne ljubiš svoje majke, a vi, okrutniče, vi ste me lišili njenoga plemenitoga srca! Viktore, vi ne znate što ćuti majka, kad..., ah, to je strašno! Ljudsko srce ne može ljubiti i ovo i ono... Grozno, grozno! - zdvajaše Sabina.

Majka zagrlj sada jedinicu i stiskaše je na velike grudi kao da se boji da će je u istom času zauvijek izgubiti. Očajno ju je privinula na njedra i plaho gledaše Viktora, strepeći pred njim, pred tom grabežljivom nemani, koja je začarala i koja će da joj ugrabi dobru Zorkicu, njezinu jedinu radost, jedinu utjehu!

- Da, da, vi se ljubite, vi se ljubite! - šaptaše Sabina. - Oh, ljubav, prava se ljubav poznaje kao i čisto zlato! Viktore, vi šutite, vi šutite?...

- Milostiva, šta da vam kažem?

- A ti, Zorko?... Utješi me! Ne, ja bez tebe ne mogu živjeti!

- Majko, ja ga...

- Da, da, ti ga ljubiš, a što mogu ja, jadan stvor, protiv vječnih zakona naravi? - uzdisaše Sabina.

- I on mene ljubi! - izlane Zorka.

- Je li to istina, Ribičeviću? - preplaši se Sabina.

- Gospođo, da, obožavam je, i molim vas za njenu ruku! - izusti Viktor s teškom mukom. Njemu je bilo malne žao što je prouzročio toliku bol u Sabininu srcu.

Sabina je jošte pò sata uzdisala i pripovijedala kako živi samo za svoju Zorku, kako je još mlada za udaju, i kako se nije nadala da će što takvo tako rano saznati. Govorila je o Zorkinu djetinjstvu, o materinskim brigama, o strahu što je pretrpjela nad zipkom svoga djeteta kad je bila Zorka jednom teško oboljela. Zatim je razvila veliku sliku o svojim besnenim noćima, o tolikim radostima, te o tuzi koja bi je obuzimala kad je pomišljala da će jednom svanuti crn dan, njoj, bez sumnje najboljoj majci, dan kad je bude ostavila njena kćerčica da pođe s nepoznatim čovjekom, među bešćutne ljude, sama, mlada, vikla na svako dobro, neiskusna, dobra i povjerljiva.

Sabina se isprva pretvarala, ali je napokon opoži zvuk njezina vlastitoga glasa, koji bivaše svakim časkom toplijim i srdačnijim. Zorka je bila mekana srca; riječi njene majke duboko je ganuše. Ona jecaše. I majci je i kćerci godilo što su ganute, to im bijaše neka utjeha, neka isprika pred svojom savjesti. Sabina, čim je umukla, čim joj je prestao zujati vlastiti glas u ušima, odmah se osvijesti. Ribičević je gledaše očaran i uznesen; on se bojao pred takvom kreposti, uviđao je svoju ništetnost i držao je da nije dostojan da bude mužem kćerci tako plemenite žene.

- Djeco draga! - reče Sabina tužnim glasom: - kad se ljubite, kad ne možete živjeti jedno bez drugoga, čemu da se onda ovako sakrivete da uzmognete kazati koju riječ? Zar ne bi bilo bolje da čim prije stupite pred oltar božji? Viktore, je li te, da pravo govorim?

- Da, gospođo, čim prije! Zorka i ja ne poznamo se od jučer... Rođeni smo jedno za...

- Dobro, dragi Viktore! Za koji dan zaruke, a vjenčanje za...

- Za... za mjesec dana! - pomogne Viktor Sabini.

- Ah, djeco, djeco! - uzdahne Sabina. - Jeste li sada zadovoljni?

- Milostiva, da je moguće, i danas bih u crkvu! - osmjehnu se Viktor.

- Viktore! - ukori ga Zorka nježno.

- No, sad hajd'mo u salon! Viktore, izvolite! - pokaže mu Sabina vrata da prvi iziđe, a kad one ostanu iza njega, šapne Sabina kćerci: - No, sad je u redu!

Irena umah opazi njihova vesela lica; razvali oči, zatvori knjigu, pa dostojanstveno iziđe iz sobe. Sabina gledajući za njom kimnu dva-tri puta, pljesne rukom o ruku i glasno se nasmije. I stari se

Lozar nasmije bojeći se da bi uvrijedio ženu da nije njezinih nazora u svakom pogledu. Lozar stajaše uz glasovir do Milana, a bio je donio u salon bocu vina i dvije čaše, te sve postavio na glasovir. Sabina opazi vino, ali ne htjede učiniti nikakve primjedbe.

Sabina mignu Milanu neka je slijedi u jedaću sobu. Milan probljedi i posluhne. Kad budu sami, uhvati ga svakom rukom za jedno rame, strese ga, približi ga k sebi, tako da joj je udario prsima o grudi, pa ga odrine i zapovjedi mu neka sjedne pokazavši mu ostrim zamahom desnice stolicu. Milan je gledaše okamenjen. Dugački prsti drhtahu mu na koljenima.

- Čuješ, Milane, ti znaš da si zaslužio... - pokaže mu Sabina dlan ispružene desnice.

Milan zakašljuca i odmakne se od nje sa stolicom.

- No, nije vrijedno da te ispljuskam... Ne boj se; zar ti ne velim da nisi vrijedan?! Milane, ti si velika ništarija!

- Molim, da, da! - potvrdi Milan gorkim osmijehom.

- Pazi se! Ako dočujem da si igdje pisnuo ma jednu riječ...

- A, a, molim, nisam dijete! - obeća, gledajući u njenu desnicu opet ispruženu.

- Dakle! - šapne Sabina i prekriži usnice kažiprstom, pogleda ga važno, nasmiješi mu se, protare zatim palcem kažiprst, klimajući mu kao da ga nešto pita. Milan pogladi kosu, protegne noge, izvrne ih i pokaže Sabini izluzane hlače oko pete.. Sabina ustane, uzme novčarku iz jedne ladice, pa prijeteći mu očima, utisne mu u ruku jednu desetaču. Dok ju je Milan privijao i metao u svoju lijepu, praznu novčarku, uhvati ga Sabina iz šale za uho..

- Znaš, ako čujem da si izustio jednu riječ!... - zagrozi mu se i makne rukom.

Ona ga je sveudilj držala za uho, a on se smijuckao i zurio sad u njene oči, sad u novčarku.

- Sad hajde! Gdje ti je klobuk? Idi! - gurala ga je prema vratima.

- Da pozdravim barem gospodu...

- Šta im treba tvoj pozdrav!

- Zorka se, dakle, udaje? Čini mi se - da, Ribičević...

- Benol!

- Molim... Ha, ha, ha!

- Hoćeš da te... - mahne Sabina desnicom.

- Za Ribičevića?... E, e, e! Divan dečko!

Sabina kimnu.

- E, e, e! - smijao se i klimucao Milan, izlazeći iz sobe.

Sabina ga je opet držala za uho. Još na pragu sobe, onako okrenute glave i nakrivljena vrata, smijao se Milan i žmirkao u Lozarovu ženu, u svoju zaštitnicu, kako bi običavao reći Ilija Hribar, kojemu bijahu poznate sve Sabinine tajne.

Kad se zatim Sabina povrati u salon, opazi Zorku u naručju svoga oca. Lozarove oči zalile su se suzama. Naglo je otirao crveno lice hrptom rutave ruke.

- Draga Sabino, sve već znam, sve mi je rekla Zorka! - govoraše Lozar smijući se iskreno i srdačno.

- Baš nam treba petljanija! Ljube se, pa neka se uzmu, a to neka bude čim prije kad već valja da bude! - klikne Sabina i uzme za ruke Zorku i Ribičevića.

VII.

Viktor Ribičević bio je presretan, jer je znao da će doskora, za mjesec dana, postati mužem dražesnoj Lozarovoj kćerci. Prijateljima, koji su se čudili toj njegovoj nagloj odluci, odgovarao bi: -

E, to vam dođe da i ne sanjate! - Da, on bijaše uistinu blažen. Gotovo cijele dane boravio je u Lozarovoj kući uz svoju dobru buduću ženu. Grlilo se sada to dvoje do mile volje. Ribičević je bio sve u Sabininu stanu, posve se već bio udomaćio, svaki mu je kutić već bio poznat, a samo se na njega pazilo, po njegovoj se volji kuhalo, sve mu se smiješilo, samo se njega slušalo pri stolu. Tek je sada stao uvidati kako je gospođa Sabina otmjena i ljubazna dama, pa mu se srce širilo od radosti što se namjerio na tako dobru punicu. Pri stolu je Viktor sjedio do nje, a ona ga odlikovaše u svakom pogledu i svakom zgodom, neprestano mu povlađivaše svaku riječ, gledajući mu živo u oči, kao majka u sina, koji se povratio iz rata. Već jutrom bi dolazio Viktor u Lozarovu kuću, kad bi Sabina bila u postelji, pa ako je želio da joj što god reče, njemu, Viktoru Ribičeviću, bilo je dozvoljeno ući u sobu. Sabina, podivši pod glavu jake i bijele ruke, povjerljivo i radosno bi s njime razgovarala dok bi se Lozar oblačio.

Na Ribičevićevu je licu sijevala sreća, njemu se pričinjalo da je postao drugim čovjekom, zreлим, razboritim, štedljivim. Četiri su dana prošla da nije bio s prijateljima u gostionici, u kojoj bi obično provodio prvu polovicu noći; da, četiri su dana prošla da nije po licu potepao djevojku što je služila njega i prijatelje njegove u gostionici. Ribičević je uživao u svom preobraženju, u tom poboljšanju svoga moralnoga bića. On je sada samo otmjeno govorio, birao je riječi, a žalio je svoje drugove, kojima je još bilo suđeno da se potepaju po gostionicama i krčmama, koji su još bili u takvim društvima gdje te ne smatraju duhovitim ako ne izustiš po koju krupnu. Ribičević se naglo zaljubio u obiteljski život; vrlo mu je godilo sjedeći uz Sabinu poslije večere, kad je pomišljao na svoje drugove rastrkane po gostionicama u dimu, u zapari, u zagušljivom zraku. Kad bi ih sreo u Ilici, nagovaraše ih neka naslijede njegov primjer, neka se pobrinu za stare dane, jer da je bečarski život užasan, te da čovjek lakše umire kad zna da će mu djeca zaklopiti oči.

Jednoga dana šetahu Mavro i Viktor Jelačićevim trgom. Viktor je svome prijatelju opisivao sreću koja mu je punila srce i dokazivao mu da je posve zdrav otkad ne jede u gostionici i da ga želudac nikad ne boli. - Da, *amice* dragi, domaća hrana, domaća hrana! - govorio je Viktor prijatelju, no on ga je slušao nehajno, jer su mu misli lepršale oko prekrasne glave gospođice Ružice. Bilo je podne kad su prijatelji prolazili ulicom gdje stanovaše Ruža, najmilija i najljepša djevojka u Zagrebu, po Mavrovu sudu. Ruža je bila baš na prozoru, i to ne slučajno! Mavro bi svakog dana prolazio njenom ulicom, i to o podne! Djevojka se osmjehnu i porumeni, a on je pozdravi i uzbuni se tako da ga je Ribičević već po treći put nešto pitao.

- Da, da - odgovaraše Mavro... - Je l' de da mi se osmjehnula?

- O, i Zorkin je osmijeh božanstven! Čuj Mavro, nisam ni sam znao da mogu ovako silno ljubiti! - tvrdio je Ribičević s iskrenim osvjedočenjem svome prijatelju koji ga nije slušao nego je samo ponavljao riječ "božanstven", jer mu je bila ipak zazvučila u uhu.

Ribičević je još nekoliko časova govorio o svojoj Zorkici, ali najposlije uvidi da to nije od njega lijepo, pa sućutno upita prijatelja da li mu je Ruža na pismo odgovorila. Mavro mu reče da nije, ali da se nada da će doskora primiti odgovor. - Ta, jučer je dobila list, - reče on - pa se valjda stidi, boji se da bi me uvrijedila da odmah odgovori...

- Boji se? - začudi se Viktor. - Da, zbilja, meni i Zorkici, nama ne treba da pišemo, dakako...

- Nije lijepo da djevojka odmah odgovori, a to ona zna - reče Mavro.

- Ti ne poznaješ žene, ti ne poznaješ ženske ćudi! - saže ramenima Viktor nekako sažalno.

- Gle, Solarića - upozori Mavro. - Sav je u crnini!

Gospodin Celestin Solarić uzimao je uza zid, pognut, crven u licu, plaho se ogledavajući. Naglo je koračao, kao da se boji ljudi, gladio je bradu i brkove i tako pokrивao rukom donji dio svoga lica da ga svijet tobože ne prepozna. On se šuljao ulicom kao čovjek koji ide nekamo da učini nešto nepošteno. Kad opazi mlade prijatelje, otvori usta, prestrašeno ih pogleda i namrgodi se. Vidjelo se da mu nije bilo drago što ih je baš tu sreo. Bio je u svečanom odijelu. Da mu se ne opazi bijeli

ovratnik, naglo se zakopča. Solarić pozdravi mlade prijatelje kimnuvši im, pa uze jošte naglije koračati.

- Nismo u njegovoj milosti! - nasmije se Ribičević.
- Ide nekamo u posjet! - primijeti Mavro zamišljeno i okrete se.
- Eno ga, gleda na nas, a, ide, da, ide u kuću bogate udove! - govorio je Viktor.
- U kuću? U...? - uzbunio se Mavro.
- Da, zar nisi vidio? Šta ti je, Mavro?
- Hm!... Mi se često sastajemo u ovoj ulici...
- Tko?
- Ja i Solarić... Neke slutnje... - reče Mavro i zavrti prstima pred licem.
- Slutnje... slutnje! - klimaše Viktor i pozorno gledaše prijatelja.
- Da, on vrebna na udovu ili na... - stisne Mavro usne i nakrivi glavu.
- Na... na Ružu? Ah, ne vjerujem! Sabina zna sve, a nije mi ništa kazala!

Mavro zaljulja glavom.

- Ti, dakle, misliš da... - ne svrši Viktor jer poče vući dim iz smotke, koju je baš tada zapaljivao, a kad odbaci napola izgorjelu šibicu, opet upita otpuhnuvši oblak dima: - Ti, dakle, misliš da on vrebna na udovu?

Mavro prođe rukom preko čela i ne reče ništa.

Prijatelji se sada vrnju, pa kad prispiju na izlaz ulice, na jedan ugao Jelačićeva trga, stanu i nastave svoj razgovor. Viktor pripovijedaše sada Mavru mnogo ružnih stvari o Solariću. Tvrdio je, mećući ruku na prsa, da je on velika hulja, te da će zlo svršiti. Mavro primijeti da ima ipak ljudi koji Solarića hvale, pa da on ne vjeruje sve ono zlo što svijet o njemu govori, jer da nije moguće da čovjek bude tolik zlotvor.

Viktor se smijao svome prijatelju koji se nešto razljuti te reče: - To je strašno, bio ja ma u kojem društvu, svuda slušam te grozote o Solariću, ta, zašto se vruga ne nađe čovjek da mu skinje krinku s lica? - Viktor se sada jače stade smijati. Zabadajući batinu u kup snijega, počeo je dokazivati prijatelju da ima na svijetu mnogo Solarića, pa baš stoga da ima i ljudi koji hvale Celestina Solarića. - Jeste, dragi *amice*, mnogo ih ima, a valjalo bi da se ožigošu ti nepoštenjakovići, ne poimence, nego sav njihov ceh.

- A kako da ih ožigošemo? - pitaše Mavro.
- Kako? Rušiti ih sa pijedestala njihove slave! Pokazati ih svijetu kakvi su, bičevati ih kao Isukrst one Farizejce!
- Viktore, to je veoma teško kod nas; mi smo malen narod, pa čuj da ti kažem: pred koji dan govorio sam baš o tome s jednim starijim piscem, a on mi reče da je kod nas u modi zabašurivanje, da se općinstvo plaši istine...
- Ta, molim te, to su stare diple! - mahne Ribičević prekinuvši mu besjedu.
- Hm! Solarić! Solarić! - klimaše Mavro.
- Ja bih žalio udovicu! - zatrumbeta Viktor odbacivši daleko komad smotke, za kojom polete dva čovjeka - tko da je prvi ugrabi.

Dok se prijatelji razgovarahu na Jelačićevu trgu, bio se već Solarić popeo u stan bogate udove. Solarić, posavjetovavši se sa Sabinom i doznavši od nje da ga udova voli, odluči da čim prije posjeti svoje zlato. Vidjesmo ga u crnom odijelu. Penjući se lagano čistim stubama, navlačio je bijele rukavice. Na stubama ga uhvati jak kašalj, koji ga mučno svijaše. Sluškinja udove Jele začuvši taj kašalj istrča iz kuhinje i nasloni se na ogradu hodnika, te gledaše mršavoga i visokoga Solarića dok

se iskašljao. Solarić upita sluškinju da li tu stanuje ta i ta gospođa, i pokaže sam vrata. Sluškinja se nešto začudi, kimnu i šuteći ga odvede u salon.

U salonu su bile Jela i Ruža. Tetka namigne Ruži neka se udalji. Udova se uzbunila; krv joj je skočila iz srca u vrat i lice, a i ruke, njezine punane i bijele ruke, budu ružičaste.

- Milostiva... - reče tiho Solarić i poljubi joj toplu i oveliku ruku.

- Sjednite, molim, sjednite - ponudi udova smeteno.

Solarić počne iznova kašljati gledajući plaho u vrata, gdje bijaše izašla Ruža.

- Milostiva, vi se ne čudite mom posjetu... - nakloni se Solarić i sjedne.

- Meni je milo, gospodine - šapne udovica i otare usne rupcem.

Udova mu je sjedila nasuprot i držala rubac na krilu. Sjedila je na rubu naslonjača, nešto pognuta prema Solariću. Krv iz lica bila se spustila lagano u vrat, koji se još rumenio nad bijelim "rišem", prišitim na ovratniku crne svilene haljine. Udova je bila sapeta u toj haljini, a nategnuta svila na njedrima više se sjajila negoli na mjestima gdje je bilo nabora. Otvoreni rukavi, opšiti čipkama otkrivahu joj ruku, što je bivala naglo jačom i oblijom, gubeći se prema laktu. Solarić je u prvi mah opazio debelu zlatnu narukvicu, na kojoj je blistao ovelik alem-kamen. Lice lijepe udove bilo je zadahnuto izrazom radosna iznenađenja i velike sreće, koja se sada slijevala u drijemežnu i nesnošljivu prazninu njena samotnoga živovanja.

- Gospođa Sabina govorila je s vama, vi znate što moje srce... - nakloni se Solarić.

- Da - kimnu udova i opet porumeni.

- Draga gospođo, u meni ćete naći čestita muža koji će znati... - ne svrši Solarić zbog kašlja.

Udova uzdahne i povjerljivo ga pogleda. Solarić je promatraše divljim pogledom. Oči mu isplaziše i mutno se zasjajiše. U zjenicama se zatim krijesila ukočena svjetlost, kao u mačka kad gleda, u najmračnijoj noći, kako da skoči s krova na krov bližnje kuće. Iste njegove ruke micahu se po mršavim nogama prema koljenima, ispružajući koščate prste, slične zgrčenim pandžama grabežljive zvijeri. Udova je bila oborila glavu. Njeno je lice bilo dobro i milo; glatka plava kosa sjajila se sredinom tjemena; smiješak njenih usnica bio je povjerljiv do skrajnosti, bezazlen, smiješak dobre i čestite ženske glave. Udova ne podrhtavaše, lagano disaše, ali se osjećaaše onemoglom i slabom kao da je izišla iz mlake morske kupelji, iz onoga modroga mora koje se duboko svjetluca kad mu na glatkoj površini titra omarni odraz razvrćenih surih pećina, iz onoga mora gdje ima najviše soli, gdje nema nablizu slatke vode. Udovi bijaše kao da je izjeda morska sô što se prihvata puti u sparnim srpanjskim dnevima. Solarić se prignu prema Jeli, uhvati je za ruke, a njegove oči povuku se u svoje rupe, uvijek uprte u lijepu udovicu, te misliš, povući će je za sobom, ispit će je u svoje lakome zjenice. Jela ga pouzdano poglednu, podatno i povodljivo mu se nasmiješi.

- Draga gospođo - reče Solarić suhim i hrapavim glasom - htio sam vam pisati, no ja mislim da sam bolje učinio, došavši amo osobno, jer nismo djeca...

- Da, bolje... što ste došli... - šapne udova i izvadi jedno pismo iz džepa. Pređa ga Solariću i reče: - Čitajte, pa mi recite šta da učinim.

To je bilo pismo Šarinićevo; u njemu je bio otkrio ljubav krasnoj Ruži, koja nije bila kod kuće kad ga je listonoša donio, pa je, eto, došlo u tetkine ruke. Udova, pročitavši pismo pomisli da joj je dužnost posavjetovati se s kojom pouzdanom osobom da sazna štogod poblize o Šariniću, te ako je čestit čovjek, da će već dati pismo Ruži. Jela je svesrdno ljubila svoju nećakinju i nije htjela da joj srce smuti taj gospodin Šarinić, koji je, možda, vrijedan mladić, no koga ona ne poznaje.

Solarić čitaše pismo i klimaše glavom smiješeći se prezirno. Kad je pročitao, upita ga Jela da li poznaje toga gospodina. On joj kimnu da ga poznaje i mahnu rukom. Jela mu pripovijedaše sada kako su se sastale sa Šarinićem na plesu, te kako ga otada često viđa u ulici, pod svojim prozorima.

Udova oda Ružu veleći da joj se sve čini da je djevojka zavoljela toga mladića. Solarić se na te riječi uznemiri, bojeći se da Jela ne pronikne njegove misli, no u jedan čas svlada svoju uzrujanost.

- Ali, molim vas, savjetujte mi šta da učinim - pitaše ga udova. Ona mu time htjede pokazati da drži mnogo do njega, da će uvažiti njegov savjet.

- Ja?... Draga gospodo, to su škakljive stvari! Ja da vam savjetujem? Ne, ne mogu, ne mogu! - nakloni se Solarić, a oči mu neprestano igrahu. Nešto je snovao.

- Zar ga ne poznajete поближе? Vi ste, valjda, dobar poznavalac ljudi! - nasmiješi se udova i zaprijeti mu, kao da će reći: E, vi ste odmah proniknuli moje srce, vi ste odmah uvidjeli da vas ljubim! - Jela se radovala svome odgovoru i bila je pomislila: Ovako ne bi ni Sabina znala govoriti!

Solarić joj počne sada pripovijedati da poznaje veoma dobro gospodina Šarinića, no da mu je teško, njemu, ozbiljnom čovjeku, upletati se u takve stvari, pa da se ne bi htio zamjeriti nikome a kamoli dobroj gospođici Ruži, koja, možda cijelom dušom ljubi toga mladića. Solarić mahnu objema rukama napokon, te sažalno reče da ga dobro poznaje.

- Recite mi iskreno svoje mnjenje, jer ako... - porumeni Jela neobično jako. Udova bi često porumenjela i ne znajući zašto.

- Da, ako stupimo pred oltar da nam blagoslove...

Udova uzdahne, a on nastavi:

- Ljubav, bit će mi najsvetija dužnost da posvetim očinsku brigu tome milom djetetu. Hm! Mavro Šarinić!... Jadan mladić!...

- Dakle tako?... Slutila sam; o, moje srce me nikada ne prevari! Znala sam zašto mi je šaptalo: Jelo, spravi taj list!

Solarić reče sada da je Šarinić propalica, da je zadužen preko očiju, no da nije ni čudo, jer ta nesretna mladež neprestano pijančuje, karta se i kojekuda klatari. On govoraše kako drži da mu je dužnost upozoriti je na to, jer bi ga srce boljelo da naša Ruža bude nesretna, kako se to dan današnji viđa u Zagrebu, u svijetu. Riječ "naša" jako je naglasio.

Udova mu se srdačno zahvaljivaše najsladim riječima na tom iskrenom savjetu, ponižavajući samu sebe i sav ženski spol, jer mu je ponovo rekla: - Ah, šta ćemo, mi žene, mi ne znamo ništa!

Solarić nije htio zaključiti taj razgovor nego je nagovarao udovu neka predoči Ruži pogibelj koja joj prijete; da joj izliječi srce, ako je uistinu ranjeno, a kad izusti ovu posljednju riječ "ranjeno", slatko joj se nasmiješi i pogladi svoju plosnatu glavu straga.

Nakon kratke stanke upita je da li je sasvim odlučila da ga učini najsretnijim čovjekom. Udova se ganula na to na stolici i udarila mu po desnici koja mu bijaše na koljenu.

- Ah, vi ste strašni! - uzdahne Jela.

Solarić sjede do nje, ispruži noge, htjede ih prekriziti, no odmah ih povuče k sebi pod stolicu. Njegove su noge bile velike i ružne. Postolar ga nije nikada mogao zadovoljiti, jer su mu bile na nogama velike kvrge, čvorovi, koji su podavali cipeli vrlo ružan oblik. Solarić uze udovičinu desnicu, položi je na svoje koljeno i stane je gladiti. Jela poče teško uzdisati, a on navali opisivati svoju ljubav, pa i njoj pripozna da ne sumnja o njenom plemenitom srcu. Osvjedočavaše je da će biti sretni i pitaše je da li je dobro promislila jer je velik taj korak u životu, a on ne bi htio da bude kajanja i suza.

- Da, draga gospodo, ja sam, kako vidite, iskren, a takav sam uvijek bio. Oh, vi ne znate, kakav je svijet! Ja bih se volio ubiti negoli reći najsitniju laž! Vi ste, dakle, dobro promislili!

- Da; neću da ovako sama živim - šapne udova i stisne mu ruku.

- Mila Jelo, vi ste divna žena! Zar me vi uistinu ljubite? - reče Solarić i poljubi joj ruku.

- Da, vi ste dobri i plemeniti! - izlaze udova nestalnim glasom.

- Mila Jelo, kada mislite da bismo mogli pred oltar? - upita je Solarić, gledajući u neke ormare.

- Kako vi želite! - uzdahne udova i nasloni mu glavu na rame.

Solarić ne drhtnu; to ga ne iznenadi, no oči mu isplaziše, usta mu se otvoriše. On gledaše u njenu glavu, koja mu se bila spustila s ramena na prsa. Iz glatke plave kose dizao se slab miris, a on neprestano gledaše u široki put kose sredinom glave. Pridigne joj glavu i poljubi je u čelo.

Ruža bijaše već nestrpljiva, njoj se činio taj posjet predugim, pa je sve ujedno razmišljala, što li pripovijeda teti gospodin Solarić. Juha se bila već ohladnjela na stolu. Ruža pokuca napokon na vrata i javi teti da je objed gotov. Jela se smela i glasno odvratila: - Odmah, odmah!

- Draga Jelo, mi smo, dakle, sporazumni! - reče Solarić i uzme joj iznova ruku!

- Da, da, posve sporazumni! - osmjehnu mu se udova.

Solarić progovori o uzgrednim nekim malenkostima koje se daju i kasnije lasno urediti. Udova ga osupnuto gledaše ne znajući o kakvim se to malenkostima radi. Solarić joj se usiljeno smiješio i molio je neka se umiri, jer, valjda, i sama zna da na vrijeme valja urediti neke sićušne stvari, posve uzgredne u pravoj ljubavi, no da se on s njom želi posavjetovati, s njom, umnom i razboritom ženom, prije nego uglavi vjenčanje, a kasnije će zadovoljni uživati mir i bračnu sreću. Udova ga najposlije shvati, uzbuni se nešto, pocrveni i reče mu da je to najlakša stvar, te da ona sama uvida kako je najbolje da se pristupi k oltaru uredivši i ovo i ono. Jela ga umoli neka je posjeti jošte istoga dana oko osme ure da će ispiti tasu čaja, pa će lijepo o svačem porazgovarati. - No reći ću vam što sam nakanila - govorila udova - da, odmah vam mogu reći...

- Što ste odlučili? - pitaše je Solarić nestrpljivo, videći da joj je riječ zapela u grlu.

Udova se osokoli, krene ramenima i izlane: - Bit ćemo oboje zadovoljni! - No Solarić ne bijaše zadovoljan tim odgovorom, nego je opet upita šta je odlučila.

- Polovicu... - šapne udova sramežljivo.

- Polovicu, dakle? - kimnu Solarić, a oči mu sijevnu, ruke mu se ganu, prsti ispruže i naglo zgrče.

- Da, polovicu ću vam zapisati... no, šta je moje i vaše je... ta mi se...

- Ljubimo! - hukne Solarić.

Udova ga stidno pogleda. On joj pruži ruku, povuče je na svoje grudi, te šapne:

- Draga Jelo, oh, kako ste mi mila!

Usta mu ostanu otvorena, oči mu naglo isplaze i jače je privine na grudi. Njegova oštra brada dodirivala se Jelina čela. Bila mu je teška u naručaju, gledala ga je napola zatvorenih očiju, a lice joj je bilo zažareno, vrat crven. Njegov topli dah plazio joj je po jakom zatiljku, zaraslom kratkim rudim vlasima. Solarić joj pridigne glavu i poljubi je u usne, cjelovom vrućim i naglim. Sada osjeti jošte više težinu njezina tijela, pa je ostavi da sjedne. Jela prisloni glavu na dlan ruke. Bila je blijeda, bilo joj se smučilo. Solarić je promatraše stisnutih usnica. Njemu se čudno činilo što je već u prvom sastanku cjeliva - no šta da činim, mišljaše, kad već na tom prvom sastanku govorimo o ljubavi, kad već mislimo na dan vjenčanja, kad već govorimo i o uzgrednim malenkostima, o njenom novcu? - Da se nisu cjelivali, smiješno bi bilo, jer se smatrahu starim prijateljima. Razgovarati o vjenčanju, pa rasti se bez cjelova, bila bi stvar nečuvena!

Solarić uzme klobuk i pruži ruku udovi obećavši joj da će je posjetiti oko osme ure. Udova pozove Ružu da se pozdravi s gospodinom Solarićem. Krasna se djevojka ispriča što je bila neuljudna kad ih je smela u razgovoru veleći: - Mislila sam da ste već bili otišli! - Ruža pocrveni. Solarić joj ne bijaše mio, a nije znala uzroka tome svome čuvstvu. Udova je bila radosna, no nije mogla da podigne svoje oči na Ružino lice: gotovo se stidjela pred njom. Kad je Solarić izišao, pitaše Ruža tetku što joj je toliko vremena pripovijedao onaj gospodin. Jela se smela i nije znala šta da reče u prvi mah, nego se smiješila i radosno zirkala nećakinju prijeteći joj prstom i pitajući je: - A što si ti, dušice, radila?

- Ja? - začudi se Ruža uprijevši prst u grudi.

- Da, ti si bila, bez sumnje, na prozoru! O, ti mala zlobnice! - prijetila joj opet tetka.

Ruža pocrveni kao rak. Kad sjednu k stolu, reče tetka Ruži da je gospodin Solarić veoma voli, da mu je mila kao rođena kćerka. Ruža se tome čudila, no jošte se više začudila kad joj Jela reče: - Tvoja sreća, tvoja budućnost veliku brigu mu zadaje!

- Moja budućnost? - osupne se Ruža i položi nož i vilice na sto, pa sklopi ruke pred dražesnom bradom.

Jela joj poče sada kazivati da je gospodin Solarić dočuo kako joj pod prozorima šeće neki gospodin, a taj da je gospodin prava propalica. Ruža nije ni disala. Velik val krvi naglo joj udari u lice kao krvav plamen. Jela joj zatim reče da se taj gospodin zove Šarinić, te da ona vjeruje riječima gospodina Solarića, koji nema razloga da ocrnjuje čovjeka, najvećeg pijanca u Zagrebu. Ruža poče na to blijedjeti, no ne po cijelom licu, jer joj je krv ostala na nekim mjestima pod tankom i prozirnom kožom. Tetka se uzbuni videći je onako blijedu i prestravljenju.

- Dušo draga, tebi se Šarinić mili, pa misliš, sve je zlato što se sjaji. Poslušaj ti mene, dušice, a ako meni ne vjeruješ, možeš pitati gospodina Solarića kad dođe k nama danas navečer - mirila ju je i uvjeravala tetka.

- Zar će danas amo doći? - trže se Ruža.

- Tebi nije drago što će doći? - uzbuni se udova.

- Meni?... - šapne Ruža. - Meni je sve isto - doda i obori glavu.

- Ne, ne... no kako da ti kažem?...

- Teto, draga teto! - preplaši se Ruža.

- Dušice, ne boj se!... Znaj, gospodin mi je Solarić govorio... On je vrlo čestit čovjek... Dušice, ljepše bi nam bilo, da, i meni i tebi! Nije ovako dobro, ja ne mogu na sve paziti! - govoraše udova prekinutim glasom.

Ruža priskoči k tetki, sjedne do nje, objesi joj se o vrat i spusti glavu na njene grudi.

- Gospodin Solarić želi... - nasmiješi se udova i poljubi Ružu.

Ružine ruke spuste se mrtvo sa tetkina vrata; tužna djevojka klone joj na krilo, obrnuvši se plećima k stolu.

Jela uze tješiti Ružu i dokazivati joj da je Solarić dobar i plemenit. Ona je izgovarala te riječi kao da se ispričava pred svojom nećakinjom koja bi je savjetovala u svim važnijim okolnostima. Udova bijaše osvjedočena da je Ruža pametna djevojka, te joj je bilo sada teško pri srcu što joj ne odobravaše izbora. Jela je bila bogata, živjela je udobno i bezbrižno, a nikad u svom životu nije sebi glave trla šta bi bolje bilo da uradi u ovoj ili onoj prilici. Kad bijaše djevojkom, malo je mislila, drugi su se za nju brinuli, pa kad su joj našli muža, imala je još manje briga. Sada joj je Ruža bila zvijezda po kojoj se ravnala. Udova je bila dobre ćudi, bezazlena, te, možda, i od naravi nadarena, no ljudi, njeni pokojni roditelji, nisu se potrsili da probude njezin um, da ga razviju. Muškarcima koji su Jeli duševno slični, velimo da su dobričine.

Jela je tješila Ružu uvjeravajući je da će joj Solarić biti pravim ocem, i molila je da bude s njime ljubazna.

- Ali, teto draga, kad je to želja vašega srca, vjerujte mi, sretna sam!

- Ja vidim, Ružo, na tvom licu da ti nije po volji ova vijest; reci mi iskreno svoje mnjenje!

Ruža ne htjede odgovoriti, a Jela je ukori: - Da, da, ti mrziš gospodina Solarića jer znaš što on veli o tvojem Šariniću!

- Molim te, draga teto!... Da ti istinu kažem, meni je gospodin Solarić...

- Što? - drhtne Jela na Ružin odlučan glas.

- On mi je nesnošljiv - izusti Ruža zlovoljno i nestrpljivo.

- On!... Tebi!... Nesnošljiv! - žacne se udova i sva uzdrhta.
- Da, on! - smrkne se Ruža.
- A zašto? - dahne Jela.
- Na plesu kod Lozarovih cijelo je vrijeme u mene buljio! Već sam bila ljutita! - reče Ruža, pridigne joj se s krila i popravi svoju crnu kosu.
- Udova problijedi. Nakon kratke stanke izlane gorko:
- Tebi se pričinilo... On... on mene ljubi!
- Ruži stanu drhtati usne i pogledne tetku tužno, a ona ponovi:
- Da, mene!
- Draga teto, budi sretna! - zajeca Ruža. Oči joj se naglo zaliju suzama i klone tetki u naručaj.

VIII.

Bilo je u sumrak kad se Mavro Šarinić šetao ulicom gdje stanovaše Ruža. Snijeg je tiho pršio. Prozori bogate udove bijahu slabo rasvijetljeni, a pahuljice što se spuštahu na zemlju nedaleko njih, za časak bi pale u žuto svjetlo i činile se gušćima. Mavro je zavidio onim pahuljicama i pomišljao je da bi bio sretan kad bi mu bilo moguće lebdjeti pred onim prozorima koliko bi okom mignuo. One je pahuljice gledala možda i njegova Ruža sjedeći u toploj sobi do prozora i snatreći o njemu. Mavro bi popostao pred kućom, na drugoj strani ulice, upirući svoje poglede u mračnu vežu i u odaljene stube u dnu te veže, gdje padaše velika ljaga svjetla, mirna i nepomična. Svjetiljka se nije vidjela. Ruža je običavala u taj sat polaziti neku gospođu, koja je poučavala u francuskom jeziku. Mavro je nestrpljivo čekao, a kad bi začuo korake sa stuba, srce bi mu naglo zadrhtalo. No prevario bi se; bile su to služavke, sobarice i drugi ljudi. On se već sramio stajati pred kućom, jer ga već poznavahu neke djevojke, koje bi došle na kućni prag, pogledale u zrak i u njega, te otrčale u vežu pjevajući i domalo zamakle na stubama. Mavro se udalji od kuće i stane na mjestu gdje nije bilo svjetla. Opet čekaše ustremivši oči u crni otvor vratâ Jeline kuće. Sivi zrak bivaše surim, tamnijim, olovno se nebo spuštalo sve niže i niže, snijeg je pršio, velike se pahuljice zaustavljahu na rukavima kaputa, na prsima, na ramenima Mavra Šarinića, pa se ne rastapahu začas, kao one što sjedahu na vlažan pločnik. Nije bilo studeno te večeri jer je Mavro i kaput napokon otkopčao. Njega obuzimala neka proljetna prijazna toplota što mu je prolazila tijelom, a srce mu se širilo od ugodne slutnje, osjećao se zdravim i lakim, bilo mu je lagodno, duša mu je težila za poletom i zanosom, milo mu je čeznuće nadimalo jake grudi, vuklo ga nešto k vratima Jeline kuće...

On korakne nekoliko puta i naglo se trže opazivši na pragu vitku ženu odjevenu tamnom haljinom. Bila je to Ruža. Krasna djevojka svrne očima ulicom veoma pažljivo, upre ih zatim u ono tamnije mjesto gdje se bio zaustavio Mavro, prepozna ga, gane se, korakne neodlučno s praga i naglo iščezne iz ulice izgubivši se u mraku. Šariniću se ne izgubi s vida. Za nekoliko časova dobrza Ruža na Zrinjevac, a kad bude po sredini trga, na onoj okrugloj čistini, zaustavi se jer već uz nju stajaše Mavro.

- Dobar večer, gospođice, oprostite! - pozdravi je smeteno.
- A, vi ste! - usklikne Ruža prigušeno i zagleda mu se u lice.
- Da, ja sam, gospođice! - nasmiješi joj se Mavro.
- Pa šta radite ovdje? - šapnu Ruža i obori glavu.

Mavru se činila blijedom. Na lice joj padaše mrtvo svjetlo plina, oslabljeno pršenjem snijega. Ruža pridigne krasne i velike oči i šapne što se tiše može:

- Kada ste amo došli?

- Amo?... Došao sam sada, da, baš sada! - ispriča joj se nekako Mavro. U tom trenu mišljaše da ne bi smio doći na trg.

- Gle, sve jače sniježi! - reče Ruža i odbaci svojom desnicom nekoliko pahuljica s rukava njegova kaputa.

- I po vama je pao snijeg! - opazi Mavro, te joj prođe rukom preko ramena.

- Sad ste smočili rukavice! - ukori ga Ruža smiješeći se milo.

- A vi, zar i vi niste svoje?

- Da, pravo velite! - nasmija se Ruža glasno, pa nastavi dižući bijelu koprenu na čelo: - Ah, bedaste li mode ove koprene! Od disanja se smoči pa se prihvata za usne.

Njezina koprena sezala joj baš do usnica. Mavro je sada sav očaran i zapanjen gledaše. Nikada mu nije bila tako mila! Lice joj je radosno sijevalo, rumena usta dražesno se smiješila, a koprena, sabrana na čelu, podavaše tome licu izraz bolne slasti. Ruža je bila vitka i visoka malne kao Mavro. Velika, prerijetka ljepotica, prava divota stasom, a u izrazu lica ozbiljna i spokojna, krasna i zadahnuta nekom plemenitom strogosti u kojoj se vidalo njeno dobro i nevino srce.

Mavro je zatravljeno gledaše. I ona je dvaput u njega zirnula i snuždila se zatim. Umukoše. Zrinjevac je bio pust. Iz vojarnje se čulo pjevanje i prekinuto vikanje. Sa zapadne strane sjajili su se prozori, a daleka se čuo mukli šum. Ruža i Mavro stajahu među golim stabaljem. Po njima se bijelio snijeg. Nad njima i oko njih križahu pahuljice u svjetlu plina.

- Gospođice, vi idete k učiteljici francuskog jezika? - upita napokon Mavro.

- Kako to znate? - začudi se Ruža i pogledne mu u oči.

- Ja... ja to znam, no vaša je učiteljica u Ilici - osmjehnu se Mavro.

- Da, ali valja da nešto kažem jednoj prijateljici... - uzbuni se Ruža i krv joj navali na obraze, naglo, poput plamenih jezika.

Mavro je umoli neka mu oprostí što ju je zaustavio na trgu. Videći da mu ona ništa ne odgovara, reče joj snuždeno:

- Gospođice, vi se ljutite na me?

- Zašto? - prihvati Ruža i nasmiješi mu se milo, malne sućutno.

- Kad mislite odgovoriti na...? - odvaži se Mavro i položi svoju desnicu na njezinu rukovnicu od svijetla crna krzna.

- Odgovoriti? - dahne Ruža.

- Da, gospođice, na ono... moje pismo! - klimaše Mavro gladeći krzno rukovnice, koju bijaše uprla o nogu nad koljenom.

- Vi ste mi pisali? - začudi se Ruža i spusti rukovnicu, koja osta u njegovoj ruci.

- Da, pisao sam vam, a nisam mislio da ću vas uvrijediti - govoraše Mavro tiho, oborene glave. Dok je govorio, turio je ljevicu u toplu rukovnicu, a desnicom joj je skubao dlake.

- Kada ste mi pisali? - pitaše Ruža, gledeći u zemlju. Ona je metnula ruke u džepove svoga kaputa, te se malko sagibala, ispružila jednu nogu i njome valjala jedan oveći kamenčić u snijegu, držeći ga neprestano pod potplatom male cipele što se laštala na žutom svjetlu plina.

- Već su tri dana, da, tri dana!

- Nisam dobila vaše pismo! - šapne Ruža i pritisne jače onaj okrugli kamenčić tako da je osjetila bol pod nogom.

- Tako?... Ne, ne, vi ste ga dobili, no nećete da mi odgovorite! - reče tužnim glasom Mavro.

- Gospodine, zar vi zbilja mislite da ne bih...?

- Vi biste, dakle, odgovorili da ste ga...?

Ruža pocrveni, nagne glavu i tiho izlaze: - Bih!

- Oh, gospodice! - zadržta Mavru glas.

Ruža se naglo snuždi i turobno ga pogleda.

- Gospođice, vi ste žalosni! - reče Mavro, gledeći joj u lice, koje bijaše zastrla tuga.

- Gospodine! - uzdahne djevica i drhtne. Htjela je nešto reći, no predomislivši se šapne: - Ah, ne, ne!

Mavro se prestraši i uze pitati zar nema u njega nikakva, ma baš nikakva pouzdanja! On joj dokazivaše da ga je htjela nešto pitati. Ruža ga pogledavaše tako žalosno da ga je upravo srce boljelo. Jošte se više prestravi kad opazi kako joj se oči zališe suzama. Niz premilo lice odrone se nekolike suze, naglo, kao da hoće dostići jedna drugu.

- Gospodice, zaboga, šta vam je? - zabrine se Mavro i primi je za ruku. Njegova se tresla, no njezina je bila mirna.

- Poznajete li vi?... - usili se Ruža da ga pita.

- Koga?

- Gospodina Solarića! - dahne Ruža.

- Poznajem, gospodice! - odgovori Mavro žuhko, a čelo mu se smrkne.

- Da, vama mogu reći, tetka mi nije to zabranila! - poče Ruža pripovijedati da je Solarić bio kod tetke, te da će se doskora vjenčati s njom. Mavro se ne mogaše načuditi toj vijesti. On, Solarić! On hoće da se ženi bogatom udovom! Pa zar ne zna udova tko je taj Solarić?! - mišljaše Mavro.

- Zašto se čudite? - upita Ruža.

Mavro je poče uvjeravati da se niti najmanje ne čudi, da to nije, napokon, ništa neobično, no da mu je ipak ta vijest nenadna, jer da je gospodin Solarić uman čovjek, ali da nije baš na najboljem glasu, a njega, Mavra, da se to, napokon, ne tiče.

Sad opet umuknu. Ruža je oborila oči, pa kad zatim pridignu glavu, tiho ga upita:

- Idete li danas u kazalište? - Ne čekajući odgovora na ovo pitanje, nastavi još tiše: - Šta radite obično svake večeri?

- Čitam i pišem - odgovori Mavro sluteći nešto. Njemu je vanredno godilo što ga Ruža to ispituje.

- Vi ste, dakle, obično kod kuće? - Ruža će radosno, oživljenim glasom.

- Ne obično, nego uvijek! - potvrdi Mavro.

Ruža duboko uzdahne, kao da joj se nešto svalilo sa srca. Zahvalno ga pogleda i umiljato ga umoli neka joj oprostí što ga je to ispitivala. Mavro joj kimnu važno i reče joj da razumije njezina pitanja, da im zna razlog.

- Solarić vam je o meni govorio!

- Ne, nije, nije nitko! Ne znam ni sama zašto sam vas to pitala. Gospodine, zbogom; valja da idem! - pozdravi ga zvonkim glasom, koji radosno drhtaše.

- Gospođice!... - reče Mavro i umoli je pogledom nešto neizvjesno.

- Drugi put više! - šapne Ruža i rajski mu se nasmiješi.

- Smijem li vam pisati?

- Da... smijete! - dozvoli mu gledajući postrance.

Mavro joj stisne ruku. Ruža nehotice odvrti stisak, jošte mu se milo osmjehnu i udalji se. On, ostavši sam, htjede da skine šešir, da popravi kosu, ali eto mu u ruci Ružine rukovnice. Poleti za njom, dostigne je i reče: - Gospođice, molim, vaša rukovnica!

- Moja rukovnica! - začudi se Ruža. - Zar je nisam kod kuće ostavila?... Da, da, to je moja!

- Da, vaša, vaša! - potvrdi Mavro.

Opet se porukuju i opet se osmjehnu. Oboje bijahu sretni i blaženi.

Ruža se gubila u sivom mraku, njezin se vitki stas razabirao sve manje i manje u snježnim pahuljicama, a Mavro gledaše za njom stojeći na istom mjestu, blažen i duboko ganut. Njegove oči probijahu mrak, raširene i vlažne. Krasna djevojka iščezne, pa se opet prikaže u svjetlu plina, na uglu jedne ulice, a onda je nestane. Mavro duboko uzdahne, pa, opazivši svoj dah pred licem, kimnu smiješeći se radosno. On počne sada šetati trgom. Nije htio da je pričekava, jer je mislio da se to ne pristoji. Dosta su govorili, a doći će vrijeme kad će joj otkriti sva svoja čuvstva. - Da, ne bi bilo lijepo da joj razgali svoje srce onako bezobzirno na trgu, jer će Ruža biti njegovom ženom, dakako, ona ili nijedna, a možda bi je i uvrijedio da joj je sve rekao u prvi mah. Takva anđela valja poštovati, ta nije to bog bi znao kakva djevojka da joj na trgu otkriješ svoju ljubav! To je nježna i čitljiva djevica, pa valja s njom imati obzira, ne valja da joj se pričiniš običnim ljubavnikom koji se igra ženskim srcem. E, da je proljeće, noć, mjesecina, pa skrovita bašta, onda bih joj mogao reći! - mišljaše Mavro. A zar treba prava ljubav riječi?

Mavro bijaše ganut od velike miline što mu se talasala u grudima; osjećao je nepoznate slasti u svom srcu, njemu se činilo kao da mu u srcu cijeli nekakva rana, oko koje se toči topla krv, lagodno i ugodno strujeci. Znao je da ga Ruža ljubi, čutio je da mu je dobro, da to nije opsjena, sve se u njemu razigralo od velike i neizmjerne široke radosti, što mu je ispunjavala cijelo biće, što ga je opajala. Godilo mu je što je dobar i pošten, što mu je prošlost neokaljana, te se sjećao svojih najmlađih godina i činilo mu se da je opet djetetom, da je posve nevin i bezbrižan. Pa ona tiha zimska noć, gola stabla, svjež zrak, miris vlažne zemlje, sve ga je to opijalo. Šetao se naglo, pogledavao velike palače rasvijetljenih prozora, pred očima lebđahu mu razni prizori obiteljskoga života, slike se razvijahu jedna za drugom pune milja, dobrote i čara. Tople sobe, radosne mlade supruge, vesela djeca, sretni muževi slikahu se pred njim, a on slušaše njihov smijeh, njihove šale, nježne i utješljive riječi. Mavro bi popostao u šetnji i slušao mukli šum iz napučenijih ulica. Taj hlapat glavnoga grada zanio ga je u misli, te, ganut, promišljaše kakav će biti taj grad kad bude domovina Hrvatâ ujedinjena i svoja. Mavro otare suzu. Snijeg mu je škripao pod nogama i tiho pršio; stane snuđen i osloni se o stablo. Podalje od njega, tamo sredinom trga, prolazila je u sjaju plina vitka djevojka, bijela na ramenima i na glavi, okružena pahuljicama koje tiho padahu na malen dio hrvatske zemlje, na tlo okršteno slavnim imenom.

Mavro pođe zatim kući. Prolazeći pred jednom kavanom na Jelačićevu trgu, opazi Jakova Vojnića gdje pije bijelu kavu za večeru, i pomisli: ovaj čovjek možda i ne zna da mu je stric bolestan. Mavro je bio u bludnji: Jakov je znao da mu je stric bolestan.

IX.

Viktor Ribičević držao je pero uvis i čekao na zapovijedi udove Regine Lukaček, svoje gospodarice, kojoj je otkazao stan. Pred njim na stolu bio je ovelik komad žuta papira. Udova ga je umolila da joj napiše cedulju što se izvjesi na kućna vrata kad hoćeš iznajmiti sobu. Udova je uprla mršave ruke o sto i žalosno je pogledavala sad Viktora, sad onaj žuti papir koji je morao dovesti u Ribičevićevu sobu bog bi znao koga nepoznata joj i neuredna čovjeka.

- Dakle, "soba s lijepim pokućstvom"! - govoraše Viktor glasno. Da pokaže udovi kako je lijepo njezino pokućstvo, zaljulja se na klimavu divanu, koji se oglasi jakim škripanjem.

- Oh, vi ste zlobni! - ukori ga Regina tužnim glasom. - Pišite: "soba s pokućstvom"!

Ribičević napravi rukom okrug nad stolom pa napiše njezinu želju velikim i debelim slovima. Udova ga zapita zatim da li je već našao nov stan, a kad joj on zamišljeno odgovori da nije, stane mu ona tumačiti da mu trebaju najmanje tri sobe i kuhinja, jer se dan današnji svaka bolja obitelj tako ugnijezdi. Udova uzdisaše tko li će k njoj doći, a Viktor joj obećavaše da će joj on naći stanara. Dok se tako razgovarahu, tražio je Viktor nešto po stolu, premećući papire. Regina ga napokon sjeti

nekih dužnosti, za koje se nije već pobrinuo dva mjeseca. Viktor joj obeća da će je namiriti čim se oženi.

- A ono nekoliko forinti što sam vam posudila? - upita udova nakrivivši glavu.

- Da, znam, bit će i to! - odgovori Viktor klimajući i sveudilj tražeći nešto po stolu.

Njegovi odgovori nisu udovu mogli utješiti. Ona mu se tužila da joj je teško čekati, da su nastala teška vremena, a on sve klimaše i klimaše smiješeći se. Viktor ustane naglo, položi joj ruke na ramena i vanredno se uozbilji. Regina, stisnuvši oči, lukavo ga gledaše. Shvativši njegov pogled reče mu da nema ni krajcare. Viktor joj se osmijehnu nepovjerljivo pa joj poče tumačiti kako nužno treba novaca i osvjedočavati je da ona, bez sumnje, poznaje ljude koji rado učine uslugu, a on je pripravan i na veće kamate, jer su takve okolnosti da se ženi, da mora iz oka, iz boka naći oveću svotu. Regina odvrtaše tiho da nema ni prebijene pare. Viktor joj uze pričati o nekoj svojoj bogatoj tetki koja da će mu darovati nekoliko hiljada čim se oženi.

On nije poznao te svoje tetke, a čudio se udovi Regini koja ga uvjeralaše da nije nikada čula govoriti o toj bogatoj gospođi. Ta tetka, o kojoj je kazivao Viktor da živi u Beču, bila je izmišljotina. Lagati da ima bogata strica to se činilo Viktoru suviše obično, malne glupo. Regina slegnu ramenima i opet šapnu: - Ni krajcare!

- Ne pitam vas, draga gospodo, no vi poznajete ljude koji priskoče u pomoć...

- Prije koji dan silno je trebalo nekoj gospođi novaca te mi je dala razne srebrnine da je založim. Bilo je to poslije podne; zalagaonice su bile zatvorene, a ja, ne znajući kako da dođem do novaca, pođem jednom gospodinu. Taj daje samo na zaloge - svrši udova i zirne tužno u svoga stanara.

Ribičević opipa džepove, pogleda u prste, pa reče da on nema ništa što bi se moglo založiti.

Regina, nakon podulja oklijevanja, reče mu ime onoga gospodina šapnuvši: Ilija Hribar! Ribičević mahnu rukom kao da misli reći: da idem k tome, bilo bi uzalud! Pitaše je zatim da mu kaže ime one gospođe koja je založila srebrninu, no Regina se dugo vremena branila dok nije napokon uvidjela da ne može odoljeti svojoj navadi, koja ju je silila da otkrije svaku tajnu Viktoru.

Kad je Viktor saznao da Sabina zalaže srebrninu kod Ilije Hribara, začudi se uistinu. Regina se kajala zbog svoje neopreznosti videći da mu nije rekla ništa ugodno.

Udova izađe iz sobe, a Viktor uze opet premetati papire da nađe list što mu je pisao Jakov Vojnić moleći ga neka ga pričeka kod kuće jer ima s njime govoriti o vrlo važnom poslu. Bilo je već jedanaest sati. Vojnić mu je pisao da će ga posjetiti u taj sat.

Viktor bijaše veoma zabrinut, budući da se ženio i imao je samo nekoliko forinti. Od vjerovnikâ nije imao mira; već ranim jutrom - deseta ura bila je po sudu Viktorovu rano jutro! - budili bi ga i napastovali, a on im obećavaše koješta, izgovarajući se i ovako i onako. Zadužio bi se na tri mjesta da plati štogod na jednom mjestu; usopljen bi letio od lihvara do lihvara - tvrdio je često da ih ima vrlo mnogo u Zagrebu - produljivao je mjenice, doplaćivao, naplaćivao i isplaćivao, a svi mu novci padahu u neki bezdan, te bi svakim danom zagrezao u nov dug. Često bi sanjao o lihvarima. Svojim bi prijateljima govorio da će se domalo iskopati iz svih neprilika, a tvrdeći to, posve bi se ugrijao i uzrujao, te bi bio osvjedočen da govori istinu.

Viktor čekaše i Vojnića i Milana Kriškovića. Ovaj potonji bio mu je obrekao da će zajedno poći gospodinu Hribaru. Šećući sobom, otraga prekrizanih ruku, razmišljavaše Viktor o zadnjim događajima koji ga zadesiše tako nenadano. - Sad se, eto, ženim, mišljaše, da, ženim se, a u džepu?... Ja bih uistinu htio znati kako ću se oženiti! To je najodsudniji čin u životu, a taj čin zavisi o meni! Ženiti se moram, ljubim je i ona ljubi mene, no novca nije! Ako se ne oženim, propao sam: propit ću se, a to bi bila šteta i za narod, jer nisam baš glupan! Brak - to je moj spas! Društvo mi mora pomoći, jer se uistinu želim spasiti! Ima ljudi koji mogu živjeti bez obitelji, no to nisu moje čudi! U koristi je društva da mi pomogne, jer se društvo osniva na obitelji, a ja sam, eto, čvrsto odlučio da osnujem obitelj, te da tako ojačam društvo, narod.

Ribičević bi još bio zaključivao da nije Jakov Vojnić pokucao na vrata njegove sobe. Viktor otvori i u prvi mah opazi neki svečan izraz na Vojnićevu licu. Pozdrave se hladno i sjednu. Vojnić je jednom rukom gladio bradu, a drugom je držao klobuk na desnom koljenu. Ruke mu bijahu stisnute u crvenkastim rukavicama, kosa sredinom glave razdijeljena, navučena na sljepočice i čvrsto prilijepljena na koži.

- Jeste li primili moje pismo? - upita Vojnić promatrajući se u raspuknutom zrcalu preko Viktorove glave. Vojnić bijaše vrlo zadovoljan videći svoje otmjeno držanje u zrcalu.

- Jesam! - klimnu Ribičević i odgrize rt smotke, te odmah doda: - Ah, oprostite! Izvolite li pušiti?

- Hvala! - otkloni Vojnić ponudu mahnuvši rukom, pa uozbiljiv se i pogladiv bradu, reče spokojno: - Gospodine, naobraženi smo ljudi, te mislim da ćemo moći trijezno raspraviti stvar koja se tiče nas obojice.

- Taj ste uvod dobro napamet naučili! - nasmije se Ribičević ribajući šibicom po jakom stegnu desne noge.

- Molim, gospodine, doskora ćete uvidjeti da se... - uzbuni se Vojnić.

- O, o! Već ste ispuzili iz kolotečine! - nasmije se opet Ribičević, zapaljujući smotku i nakrivivši glavu.

Vojnić ga uvjeravaše da mu nije do šale, a on ga je slušao pomno i smiješeći se. Viktor se uhvatio za koljena, te sagnuvši se prema njemu, sve mu je povlađivao klimajući i hinio je kao da polaže na svaku Vojnićevu riječ veliku važnost. On nije pritom uzeo smotke iz ustiju, nego ju je držao među zubima onako postrance i nešto uvis, veoma prpošno kao da ga ismjehuje. To je ponašanje ljutilo Jakova, koji mu prizna da je s njime, s Ribičevićem, teško razgovarati. Viktor, videći da neće nikad na kraj doći, uozbilji se i namjesti se na stolcu oponašajući Jakova.

- Čujem, gospodine, da se vi kanite vjenčati s gospodicom Zorkom pl. Lozarovom - reče Jakov i mahne klobukom prema Viktoru, koji zažmuri, stisnuvši obrve.

Jakov se ispriča što ga je uznemirio, pa reče da mu je to dužnost naložila, jer je uvidio kako je nakanio počinuti veliku nesmotrenost. Ribičević ga je isprva gledao začuđeno, a zatim ga umoli neka sebi ne tare glave radi njegove sreće, da se to sve njega, g. Vojnića, ni mrve ne tiče.

- Vaš brak, gospodine Ribičeviću, bit će nesretan! - usudi se Jakov.

Ribičević naglo pocrveni, ustane i osovi se, pa ga upita tko ga je k njemu poslao.

- Gospodine, vi se nećete vjenčati sa Zorkom pl. Lozarovom! - odgovori mu oštro Jakov.

- Ne ludujte!... Izvolite, molim, izvolite! - pokaže mu vrata Ribičević.

Vojnić probljedi, stisne usnice, reče jedovito da Zorka njega ljubi.

- Lažete! - kriknu Ribičević.

- Gospodine, u vašem sam stanu; ne vrijeđajte me! - nakloni se Jakov.

Viktor ga umoli da iziđe, pa mu okrene leđa i stane šetati.

Vojnić stajaše kao prikovan na svom mjestu ne znajući šta da učini. Nakon nekoliko časova zaustavi se pred njim Viktor, pogleda ga gnjevno, pa ga upita: - Zar ste još ovdje?

- Gospodine, vi ste uzrujani bez razloga! Umirite se i saslušajte! - smiješio se Vojnić usiljeno.

Ribičević mu opet okrene leđa, te idući prema prozoru mahne ljevicom kao kad tjeraš od sebe štene koje hoće da ti zaprlja kaput kad ide s tobom na šetnju. Vojnić se sada držao ponosito. Desnicom je upro klobuk o stegno, a ljevicu bio metnuo na prsa i turio prste pod prsluk.

- Gospodine, ja vas žalim! - kimnu Jakov.

- Vi, vi me žalite? - viknu Viktor okrenuvši se malo kao na igli i ispruživši ruku prema njemu.

Vojnić se odmače za korak i pocrveni. Viktor navali pitati zašto da ga žali, a Jakov mu reče da Zorka njega ljubi. Nakon kratka prepiranja izda Jakov Zorku veleći da su mu njeni cjelovi dokazali da ga

ona ljubi. Ribičević se trže, uhvati ga za ramena, okrene ga naglo te ga gurne na vrata. Jakov mu se zagrozi s praga: - Govorit ćemo! - U licu je bio pomodrio od jarosti.

- Da, govorit ćemo! - viknu Viktor za njim, lupi vratima i poče naglo šetati. Malo zatim stane usred sobe, digne desnicu pred čelo, skupi pa otvori prste, sagne ramenima i upita se: - Što ćemo govoriti?... On veli da njezini cjelovi... ne, Vojnić laže! Hm! Ne, ne!... Njezini cjelovi? Njezini, Zorkini? - šaptaše Viktor, prignuvši se tijelom i udarajući se prstima po čelu, kao da nije moguće da je Zorka cjelivala Vojnića. - Zorka, moja slatka Zorka! - nastavljaše - ona, ona da počini takvo šta! Ne, to nije moguće!... Ali da je istina, pa šta onda? Da, pa šta onda?... Gluposti! To se, valjda, zbilo prije nego se sa mnom zaručila, ako je istinu govorio, da, ako nije lagao! Pa zar to može pomutiti moju sreću? Hm! Jedan cjelov! Ta, i u igri se cjelivaju muškarci s djevojkama, i te kako, ma u prvim salonima! - No, no, Ribičeviću, budimo pravedni: zar nisi ti nikada nijedne poljubio?... Gle, bijesa, ja opažam neki preokret u svojim nazorima o ženi otkad sam odlučio stupiti u bračnu svezu. Prije bijah za emancipaciju tih jadnih stvorova, a sada?... Da, i sada jesam; pa kako da mene smuti takva malenkost, mene, mene? - pitao se, uprijevi kažiprstom u čelo. - No, šta ćemo govoriti?... Ništa! - Zorkici neću da kažem o toj stvari ni riječi, ne, neću... Plakala bi, a ja ne volim gledati ženskih suza. Gusta koprena neka obavije moju prošlost, a ako i Zorka ima koji sićušni grešić u svojim mladim dnevima, neka i to utone u zaborav. Ta koja žena nije ljubila do svoje osamnaeste godine? Oh, taj je Vojnić bio, valjda, bezobrazan, pa zar je pametno brbljati o takvim stvarima, pa još meni, njezinu zaručniku?! - Da, valja da govorim s Vojnićem!... Ne, ne! Mogla bi se izleći iz svega toga ružna sablazan... plač; ne, ne, ja ću šutjeti! - odlučio Viktor, sjedne na divan i zamisli se.

Iz teških misli prene ga kucanje na vratima. U sobu stupi Milan Krišković, ispriča se što je zakasnio.

- Idemo li? Misliš da je sada kod kuće? - upita ga Viktor.

- Da, ja mislim. Ti si vrlo blijed! Molim te, kako ti se sviđa moja nova kravata? E, lijepa, ha, ha, ha! - smijao se Milan popravljajući svoj šareni ovratnik pred zrcalom.

- Ti si divan čovjek! - udari ga Viktor po ramenu.

- I gospođa Sabina divi se mome ukusu! Oh, samo da je više novaca! - uzdahne Milan i pogladi plave brkove malom četkicom.

Sad iziđu. Putem govorahu o Zorki. Milan je čestitao Viktoru na divnom izboru i uvjeravao ga da će biti blažen uza Zorku, koja je pravi anđeo nevinosti i dobrote. Zatim mu pripovijedaše da je Hribar plemenita duša, te da je već mnogima priskočio u pomoć. - Ja sam njegov pouzdanik - govoraše Milan - on me je umolio da dovedem k njemu ljude koji trebaju koju svoticu, ljude koje je snašla kakva nesreća. Da, Hribar je plemenita duša, a već je stekao i lijep imetak.

- A jesi li mu već o meni govorio?

Milan reče da nije, jer bi se Hribar o Viktoru propitkivao, te da...

- O, za moje dugove Hribar ne zna! - ustvrdi Viktor.

Ilija Hribar ukopao se u nekakve papire kad mu uljugoše u sobu Milan i Viktor. "Plemenitoj duši" namrgodi se čelo opazivši Viktora. Starac zamljaska, dignu očale na čelo i ponudi im da sjednu. Bio je u staroj i izlizanoj kućnoj haljini žute boje. Haljina mu je sezala do članaka, i bila je opasana izglođanim gajtanom, što mu se spustio nisko na trbuhu pod pritegom šarenih rojta.

Milan reče Hribaru da je doveo prijatelja, te da se nada da mu neće odbiti molbu. Hribar pogladi svoju čelavu glavu i kiselo se nasmiješi. Viktor ga umoli neka se ne čudi što se baš k njemu utekao, jer to je učinio budući da je mnogo čuo o njegovom plemenitom srcu. Kad reče Viktor da se ženi, uzdigne Hribar glavu i puhne uvis, te prizna Viktoru da shvaća njegove želje. Viktor mu obeća da će doskora učiniti svoju dužnost, povratiti svotu koju još nije imao u svojem džepu. Hribar ga upita da li treba oveću svotu. Ribičević mu odvažno reče da treba do tri stotine forinti. Hribar razvali oči i zamljaska: - Ta, ta, ta, mnogo! Gospodine, ja, ja nemam novaca! - Viktor se osupne na te riječi. Hribar klimaše neprestano, vukući na koljena, na izluzane hlače, trošnu haljinu.

- Gospodine, vi se šalite; zar se ne zna da u vas ima dukata i hiljadarki? - nasmiješi se Milan.
- Šta, šta! Tko vam to veli? Tko to znade? - uznemiri se Ilija Hribar.
- Vi hoćete da vas molimo i molimo... - ne svrši Milan.
- Ne mogu, nemam! Gospodine, tko vas sili da se ženite?
- Ali, gospodine! - umoli Viktor.

Hribar reče sada da vrlo žali što je Milan baš k njemu doveo Viktora, pa uze pripovijedati kako je mnogome mladiću pomogao, dakako, mladiću koji je obećavao svojim talentom da će biti od koristi domovini. Dok je tako govorio, bio se uvukao u naslonjač i vrtio je rojtu gajtana pred licem.

Viktor snuždeno gledaše u velike crne ormare i u kupove starinskih knjiga. U sobi zaudaraše na bršljivo drvo i na paljevinu. Velika se peć dimila po raspucanim bridovima, a pod stropom lijeno se premještao dim.

- Dakle, ništa? - umoli opet Ribičević.
- Hm, ta, ta, ta - kimnu Hribar i udari se jednom rojtom po čelu.
- Dvije stotine, dvije stotine! - reče Viktor, uvukav glavu u ramena i ispruživ ruke prema Hribaru.

Milan se nasmiješi Hribaru kao da mu veli: No, to barem nije velika svota! Hribar nategne haljinu na koljena, zavrti glavom i reče: - Ni krajcare!

Viktor navali opet svojom molbom tvrdeći da će se za tri mjeseca, tačno i s velikom harnosti, odazvati svojoj dužnosti. Hribar stane tumačiti da je teško dugove plaćati, a mladi ljudi da o tome nikada ne misle, te da se samo poštenom radnjom dolazi do novca. Viktor i Milan snuždeno slušahu dugu prodiku, a Hribar ih uvjeravaše da će zlo proći, da će ugreznuti u blato, da će pasti u šake lihvara koji će im i krv isisati. - Da, draga gospodo, čuvajte se tih krvopija koje žive o tuđem znoju! - završi Hribar.

Ribičevića hvataše već nestrpljivost, te reče nešto jedovito da on ne poznaje nijednoga od tih bezdušnih krvopija. Prijatelj ga Milan gledaše u čudu znajući da laže.

- Šta! Vi ne poznajete nijednoga? - zaljulja Hribar glavom.
- Da, ja ne poznajem nijednoga! - odgovori Viktor sustežljivo. Hribar uze sada nabrajati sve Ribičevićeve vjerovnike. Viktor se preseneti, te ne mogaše pojmiti kako to sve Hribar zna. Napokon prizna da duguje tim ljudima i potuži se da su ga uništili. Hribar uze tvrditi da Viktor plaća silne kamate, ma trista posto!
- Da, silne plaćam kamate, ali ću se ipak iskupati iz svih neprilika! - reče Viktor s dubokim osvjedočenjem.

- Iskupati?... Nikada! Vi ste, dragane, u razbojničkim šakama! - uzdahne Hribar.
- No, molim vas, kako ste saznali za dugove moga prijatelja? - upita Milan čudeći se.

Hribar se smete, pogleda Milana plaho pa se usekne velikim modrim rupcem.

- Kako, kako sam saznao? Hm, hm! - klimaše Hribar smještajući se u naslonjaču. - E, Zagreb je malen grad, da, malen, sve, sve se zna - skrene ramenima gledajući preko raširena rupca u mladiće.
Viktor ustane, nasloni se i reče: - Eh, kad ne može biti, ne može! Gospodine, u odlučnom sam času svoga života, no...

- Da, da, u odlučnom! - klimaše opet Hribar.
- Domalo bih vam novac povrnuo...
- Tako?

Viktor mu uze dokazivati da će se doskora svršiti njegova parnica s nekim lihvarom koji ga je htio prevariti za neke nekretnine, ostavštinu pokojnih roditelja.

- A tko vam veli da ćete vi dobiti parnicu? - nasmiješi se sada Hribar.

- To mi vele svi suci! Dobit ću je bez sumnje! Gospodine, izvolite se popitati kod suda! - govoraše Ribičević živahno.

Hribar se zamisli, ustane, pogleda u neke spise, pa reče mekim glasom:

- Da, da, vi ste, dragi Ribičeviću, veoma lakoumni, no osvjedočen sam da vam je srce čestito. Htio bih vam pomoći, spasiti vas iz lihvarskih šaka, no bit će vrlo, vrlo teško! Rekoh vam već da sam sve svoje razdao za razne... - ustručavao se Hribar.

- Plemenite svrhe! - nakloni se Milan, a Hribar mu zahvali osmijehom.

- Gospodine Ribičeviću, potrsit ću se... imam prijatelja koga je bog obdario bogatstvom... Dobro... potrsit ću se... Da... parnicu... govorit ćemo... prepustit ćete meni... za koji dan dođite k meni! A kada se ženite? - osmjehnu se Hribar dobrohotno.

- Za koji tjedan! - odgovori Ribičević veselo. Lice mu se razvedrilo; sve su nade uskrsnule. Njemu se činilo da ima novce već u džepu.

- Vi ste sretan čovjek! - uzdahne Hribar i stisne mu desnicu.

- Duskora dva pira u Zagrebu! - primijeti Milan.

- Tako?... Nešto sam bolešljiv, dva su već dana da ne izlazim. A tko se to ženi?

- Vaš prijatelj, gospodin Solarić! - odgovori Milan naglo.

Hribar se osupne i razvali oči, stisne zatim usnice, te počne njima micati. Naglo je koračao.

- Vi se tome čudite? E, sretna li gospodina Solarića! Udova je lijepa i bogata! - klikne Milan.

Hribar naglo stane, okrene se, i prestrašeno reče:

- Udova! Koja udova?

- Ta gospođa Jela Martinička! - odgovori Milan.

- A! - hukne Hribar i drhtne.

- Da, Jela Martinička, ona bogata!... - ponavljaše Milan.

- E, e, e! - naceri se sada Hribar i poče se useknjivati.

- Solarić je vaš najbolji prijatelj! Uvalit će se bogme u gospoštiju! - mahne Ribičević.

- Da, da, prijatelj! - puhne Hribar i otare uznojenu glavu.

Uto netko pokuca.

- Dalje! - viknu Hribar ljutito.

U sobu uđe blijeda žena od kojih trideset godina.

I Hribar se uzbuni. Žena stane do vratâ i tu se spusti na stolicu. Viktor opazi da joj dršću ruke. Bila je odjevena u trošne haljine.

- Gospodo, dođite sutra! - reče joj Hribar i nakloni joj se nespretno.

- Ne mogu ostaviti djecu kod kuće... Došla sam da vas još jednom umolim...

Njezin je glas bio nestalan.

Hribar umoli mladu gospodu da ga ostave nasamu s gospodom.

Milan i Viktor naklone se gospođi, koja ih tužno i sramežljivo pogleda, pa iziđu. Kad budu na hodniku, stanu dva koraka daleko od vrata, a Viktor reče:

- Pričekajmo dok je otpravi; ja moram znati kada da dođem po novce!

- E, pa dobro, pričekajmo! Čuj, ova žena bit će sirota, udova; došla je, valjda, tražiti milostinju! - nasmiješi se Milan.

U kući je bilo sve tiho, Viktor i Milan začuju glasove iz sobe.

- Govorite s mojim odvjetnikom! - čuo se Hribar.

- Zar nemate ni iskre milosrđa? - molila je ona žena.

- Ne mogu više čekati! Hoću svoje novce! - ljutio se Hribar.
- Gospodine, pričekajte koji tjedan, platit ću vam sav dug! Smilujte se!
- Ne mogu!
- Pomislite da sam udova s petoro djece! Dakle, sve, sve ćete mi prodati? - plakaše udova.
- Govorite s mojim odvjetnikom! Zar mislite da sam ja svoje novce našao na cesti? Zadužili ste se, sad morate platiti! Ja vam ne mogu pomoći! - reče joj Hribar oštro.
- Vi nemate duše! Ta kamo da se skućim sa svojom djecom? - zarida ona žena.
- To je vaša briga! - odsiječe Hribar.
- Lopov! - šapne na hodniku Viktor.
- Da, da, lo... lopov! - ponovi Milan smiješeći se.
- Gospodine, pomislite da vas bog čuje! - viknu žena u sobi.
- Ne ludujte, već platite svoj dug! - zakriči joj Hribar.
- Svoj dug, svoj dug? - upita ga žena muklim i prezirnim glasom. - Danas vam dugujem četiri stotine forinti, a koliko ste mi posudili kad mi je muž prije dvije godine umro? Ne sjećate li se više? Da, onda ste mi posudili osamdeset forinti, a prije devet mjeseci, kad mi je majka umrla, dvadeset. Vi ste mi se grozili kad bih zakasnila sa svojim otplatnim obrokom, a ja sam potpisivala nove mjenice, jer su mi djeca skapavala od gladi.
- To je laž, laž! - branio se Hribar.
- Razbojnik! - dahnu Viktor na hodniku i oči mu se zakrijese.
- Da, da, razbojnik! - ponovi Milan smiješeći se.
- Laž? Vi velite da lažem? - vrisnu žena.
- Umirite se, idite, imam posla! - uze je tišati Hribar.
- Vi ste me uništili pa hoćete da šutim?! Vi niste čovjek, divlja ste zvijer! - vikaše žena, očajno i bijesno.
- Tiho, ne mogu čekati, ne vičite, idite! - molio ju je Hribar.
- O, sav će svijet saznati kakav ste krvopija, tat, lupež! Idem, idem, no govorit ćemo pred sudom! - grozila se žena.
- Gospođo, umirite se! Da, još jedan mjesec, još jedan čekat ću vas! Umirite se! - nagovarao ju je Hribar.
- Ne, ne treba da me pričekate! - vrisnu žena, pa iziđe naglo iz sobe i žestoko lupi vratima.
- Viktor joj se i Milan ugnu, ona ih i ne pogleda nego prolazeći između njih, muklo istisne: - Oh, ti, razbojniče!
- Jadna žena bila je probljednula na smrt, a velike crne oči sijevahu joj kao dva ugljena. Njezine crne haljine bile su poškropljene blatom i otrcane, cipele oglodane i žučkaste na mjestima; kabanica joj je bila izlizana i preširoka. Oko dugačka i požutjela vrata svila je crn svilen rubac, na koji su straga pale debele pletenice crne kose. Naglo je prošla hodnikom, a kad se spuzao sa gornjeg stupnja stepenica otrcan rub njezine suknje, upita Milan Viktora:
- Kad ćeš amo doći po novac?
- Kakav je to lopov! Ja k njemu po novac? Ne, ne! - zavrti glavom Viktor i hrlo se spusti niza stube.

X.

Još istog dana, poslije podne, u suton, sjedio je Viktor Ribičević uza svoju Zorku. Na staklu prozora titralo je večernje rumenilo i punilo sobu neobičnom svjetlošću. Viktor je bio nešto neveseo, a Zorka

mu se umiljavala i udraživala, no ne suviše, nego proračunato, tako da se njezino umiljavanje moglo pričiniti posve naravnim. Ona je slutila da joj Viktor želi nešto reći, no tko bi znao što se tada vrzlo u njegovoj glavi. Soba se punila sve gušćom sjenom, predmeti u uglovima gubljahu se sve više i više, rumenilo neba bilo je već posve iščeznulo, izvan prozora zrak već posivio.

Viktor se nije otimao njenu draganju i njezinim cjelovima. Govorio je malo, isprekidano, a ona mu je šaptala slatke riječi. Ali kad bi opazila da mu je već ono nešto na jeziku, kad je predviđala da će se on koristiti zgodnim časom da olakša svoje srce, ona bi se sustezala, bila bi hladnijom, samo da ne dođe do neugodna razjašnjavanja. Zorka je imala velik dar predviđanja, te se bojala onih čestih ljubavnih nesporazumljenja, za kojima slijede, bez sumnje, vrele suze, uzdisaji, mala ogorčenost, a konačno mir, radost, nestašnost i smijeh.

Toga je dana Viktor bio doživio dosta neugodnosti. Velika ga briga trla jer nije znao otkud da skuca nešto novca, a bez novca ni makac! Hribar mu se pričinjao nekom nemani, ljudožderom, te nije više ni mislio da bi mu s te strane moglo svanuti sunce. I Vojnić ga je bio ozlovoljio svojim brbljanjem, u koje on, uostalom, kako je bio u duši osvjedočen, nije vjerovao, no ipak je žalio što se jedan čovjek usudio darnuti u djevičansku čistotu mile mu Zorke, kojoj je sada stiskao bijele ruke u polumračnoj, tihoj i prijatnoj sobi.

Zorka šaptaše milujući ga, a on joj odgovaraše zamišljeno i gotovo nehajno. Pomišljao je i bio je uvjeren da je razdražljiv i razdražen, no nadao se da će iščeznuti ta razdražljivost čim uredi svoje stvari, te da se neće nikada pomoliti ni najmanji oblačić na obzorju njegove, njihove ljubavi.

Isprva bijaše nakanio da neće ni slova reći o onom razgovoru sa Jakovom Vojnićem, no sada mu se činilo da je to baš nužno. On nije sumnjao o Zorkinoj nevinosti, ali je bio osvjedočen da će cijeli svoj život misliti o cjelovima koje je Zorka dala Vojniću, ili, bolje reći, koje mu nije dala, nego o kojima mu je Vojnić pripovijedao. Viktor je znao, slutio je da će mu misao o tim cjelovima dok bude živ kopati u moždanima, da će mu ta misao ogorčavati svu bračnu sreću, da će mu smučivati srce do posljednjega kucaja. Valjalo je, dakle, da mu Zorka svakako svali taj teški kamen sa srca, a što se njega tiče, on je bio pripravan i priseći na Zorkine riječi, jer bijaše tvrdo uvjeren da će mu ona jasno dokazati da je Vojnić lagao. Da, on, Viktor, zaručnik njezin, on joj je mogao povjeriti ono što ga je u duši mučilo; to je bila, dapače, njegova dužnost. Da, on joj je morao reći svoje glupe i netemeljite sumnje, pa to čim prije, svakako prije negoli mu bude Zorka milom ženicom. Tako je Viktor razmišljavao, no nije znao kako da započne govoriti o onim cjelovima.

- Viktor, šta ti je danas? Tako si mučaljiv, ništa mi ne veliš! - ljubazno ga korila Zorka.

- Dušo, ti se varaš! Šta da mi bude? Zar nisam posve sretan, dušo moja, kad sam uz tebe?

- Ne, svakim se časkom zamisliš, te zaboravljaš da si uza svoju Zorku! Ti valja da budeš neprestano veseo i bezbrižan!... Zar te ja ne ljubim? - upita ga slatko i utisne mu cjelov na čelo.

- Ali, Zorko!... Vjeruj, blažen sam! - uzdahne Viktor i stisne joj ruku.

- Ne, ne, dragi Viktor, tebe taru neke brige: no, reci mi iskreno, zašto si tako neveseo? - šaptaše ona tugaljivo, gladeći mu bradu.

- Da, nešto mi nije pravo, no uviđam da nije razloga... jer... - htjede on početi o cjelovima, no Zorka mu naglo prekine riječ:

- Idemo li danas u kazalište?

Ona ga je silila da joj se povjeri, ali se bojala njegovih pitanja, nečega neizvjesnog. Viktor odgovori hladno:

- Ako izvoliš, ići ćemo! Ja bih najvolio leći zarana! Veoma sam umoran! - ispriča se i prođe rukom preko čela.

- Umoran? - Zorka će zabrinuto. - A zašto si umoran, slatki Viktor?

- Čudne, glupe, smiješne me misli obletavaju! - odgovori joj kao da se sam sebi ruga.

- Danas si veoma čudne čudi; zar te često spopada takva razdražljivost? - upita ga mrgodeći se nježno.

- Dušice, veoma rijetko. Istina je, danas sam... no ako izvoliš...

- Šta? - začudi se Zorka.

- Da se o nečem porazgovorimo! Vidjet ćeš, opet ću se razveseliti...

- Viktor, ima vremena, govorit ćemo sutra, preksutra, ne znam kada! - nagovarala ga Zorka, sluteći nešto neugodno.

- O, ludorije! Znaš, danas je bio kod mene Vojnić! - reče Viktor gledajući joj u lice ne da je promatra nego slučajno. Zorka mu se smiješila. Viktor očekivao kakav odgovor, ali videći da ona šuti, upita je:

- Vojnića, ti poznaješ Vojnića?

- Misliš li onoga... onoga što je bio kod nas u službi? - odgovori Zorka prignuvši se i mičući prstima pred čelom, kao da se ne može sjetiti toga Vojnića.

- U službi! - začudi se Viktor. - Vojnić je bio učitelj tvome bratu, pa i tebi! - popravi Viktor.

- A, a... - otegne Zorka - da, sad se sjećam, no već je kasno; zar ne bih pitala majku hoćemo li u kazalište? - htjede Zorka svesti govor na druge stvari.

- Nije još kasno, dušice... Vojnić je bio kod mene... vjeruj, dušo, bješe to čudan prizor! - nasmiješi se Viktor prisiljeno.

- Gle, prizor! - osmjehnu se Zorka.

- Da, zbog tebe! Je l' de, vrlo smiješno!

- Zbog mene? Ha, ha, ha! - nasmija se Zorka usiljeno, no taj se smijeh pričinio Viktoru posve naravnim, srdačnim, te je stoga zaključio da je Zorka uistinu nedužna. Sad mu se jezik posve razvezao.

- Znaš, Zorko, taj je Vojnić vrlo bezobrazan; pripovjedio mi je, ha, ha, ha, da se s tobom cjelivao! Ha, ha, ha! - smijao se od srca Viktor.

- Ha, ha, ha! Gle, bezobraznika! Ha, ha, ha! Ta molim te, nije vrijedno da o njemu govorimo! - mahne rukama Zorka. I njoj je odlanulo.

- Ala je bezobrazan! - viknu sada Viktor malne ljutito.

- Dragi Viktor, molim te, zašto mi kazuješ takve gluposti? - uozbilji se Zorka hotimice i nastavi: - Viktor, ti si, možda, i povjerovao Vojniću? Ne, to nije lijepo od tebe! Ja nisam ništa skrivila, a ti si tako bezobziran sa mnom! - ukori ga i nasloni mu glavu na grudi.

Viktor je stade osvjedočavati da nije ni za časak Vojniću povjerovao. Napokon je umoli za oprost, no ona mu uze dokazivati da je okrutan, razdražljiv i da je ne štuje dosta.

Kad je napokon stala jecati, htjede Viktor kleknuti pred njom, ali mu ona obavije ruke oko vrata i upita tužnim glasom:

- Ti me, dakle, nisi htio rastužiti?

- Zorko, ja, ja tebe rastužiti? Ta, ne budi dijete!

- Da, vjeruj mi, taj mi je Vojnić baš oduran; drago mi je što ga već nema u našoj kući. Majka mu je otkazala službu, jer nije znao poučavati Silvija i jer..., jer... - nije htjela svršiti.

- Što, jer..., jer?

- Jer je majka vidjela da se ljubaka sa sobaricom! - reče Zorka oborivši stidno glavu.

- A! Sa sobaricom! O lijepa je... - malo da se nije prenaglio Viktor i izgovorio sa zanosom da je Rezika lijepa djevojka.

- Što si htio reći: O lijepa je?... - trže se malko Zorka.

- O lijepa je to historija! Htio sam reći! - popravi Viktor lukavo.

- Da, da, lijepa je historija! Ali čuj, majka ih je našla jedne večeri pred koji dan, gdje su se cjelivali, Vojnić i sobarica, pa je njega odmah iz kuće protjerala! Pomisli, dragi Viktor: takav čovjek, pa da bude odgojiteljem mojem bratu! - zgražala se Zorka i smijala u sebi što zna tako vješto lagati.

- Ti si divan andeo! - usklikne Viktor, sav ushićen zdravim uzgojem svoje Zorke.

On se smiješio i blažio se gledajući joj krasno lice, što se bijeljelo pred njim u polutamnom zraku. Njene svijetle modre oči bile su vlažne i posve otvorene, zjenice raširene, a ona ga je zaokupila milim i pouzdanim pogledom, punim tople i požudne zaboravi. Topli njezin dah vijao mu je u lice, mekano i raskošno; njena ruka podrhtavala mu u desnici. U otvorenoj peći nagorjelo se drva, žarki su se ugljeni sjajili, svjetlost im se mirno duljila po glatkom, voskom namazanom podu, poigravala se po lijepom pokućstvu i nestalno titrala po Zorkinoj plavoj kosi, licu, grudima. U ugljenima je prskalo i pucketalo; po koje drvce, nagorjev se, sleglo bi se, te se čulo ono tiho rušenje, a mali modruljasti plameni sunuli bi tada uvis i jače rasvijetlili Zorkino lice. Oni su sjedili na divanu, nasuprot peći, te su im bila najviše ožarena koljena, a kad bi se Zorka okrenula k Viktoru, sjajio joj se onaj žar ugljena po jednoj nozi sve do pasa i padao na uzdignute grudi s jedne strane.

U sobi nastaje jednim mahom mrak. Zorka i Viktor poglednu u prozore. - Gle, sniježi! - šapne Zorka i prikuči se Viktoru. - Da, sniježi; a bit će jedan sat što je bilo vedro! - odgovori Viktor potihano. Na to makne glavom od nje i zagleda se u njene poluotvorene, punane, vanredno crvene usne. Viktor je strasno poljubi, a taj je cjelov dugo trajao, bio jako utisnut, nemiran, sastavljen od deset manjih cjelova, sakupljenih na raznim mjestima njenih toplih i vlažnih usnica.

Taj ih cjelov prestraši, pa se zagledaše u prozore. Stakla su bila zadahnuta parom, te se vidjelo kao kroz maglu da sniježi. Pokoja pahuljica pala bi na stakla, prilijepila bi se na časak, a onda bi se odmah rastopila, te kao kapljica puzila.

Zorka se slatko smiješila, usne joj lagano podrhtavahu, bolno čeznuće preobrazilo joj je lice, a disala je naglije negoli obično. Naglo je zatvarala oči, stiskala ramena, zadržavala, pogledavala sad milo, sad plaho, uvis, u prozore, u oganj u peći, a napokon, uzdahnuvši teško, nasloni se na Viktorovo rame.

Dok su Viktor i Zorka snatрили o budućoj sreći, razgovarala se gospođa Sabina sa Solarićem u trećoj sobi. Glasovi ovih potonjih ne dopirahu u Zorkinu sobu. Sabina je sjedila nasuprot Solariću. Njeno lice bilo je svježije i mlađe, jer se bila malo prije umila. Po licu se sjajilo gdje-gdje prašak "veloutine", kojim bi se ona svaki dan omučila da joj bude koža glatka i bijela. Kosa joj bila našušurena, uzdignuta i na deset načina isprepletana. Vrapci bi mogli u njoj saviti lijepo gnijezdo. Jaki joj vrat, lice, ruke, sve se sjajilo i sva je bila prokađena mirisom ljubica, a u tom mirisu bilo je nešto mlako, trulo. Sabina se bila priredila za kazalište. Jako tijelo sapinjao joj je kratak "život" od crvena baršuna, opšiven bijelim krznom. U kosu, postrance, zatakla je veliku crvenu ružu.

- Solariću, u velikoj sam neprilici zbog tebe! - zakašljuca Sabina, okrećući na obloj ruci zlatnu narukvicu.

- Reci mu da si govorila s udovom, da si učinila sve što si mogla, ali da udova neće te neće! Možeš mu, dapače, reći da si me i ocrnjivala pred Jelom! Osvjedoči ga da je udova u mene slijepo zaljubljena! Da ti uistinu kažem, i ja se bojim Hribara! Znaš kakva je hulja; on će se poslužiti svakim sredstvom da osujeti moje vjenčanje. Hribar je pogibeljan čovjek! - kimnu Solarić i usta mu ostanu otvorena.

Dok je on govorio, pogledavaše ga Sabina ispod oka, žmureći. Sad je obraćala svoj vjenčani prsten na mesnatom prstu.

- A Irena? - upita tiho Sabina, pa zakašljucav dotakne se prstima ustâ.

- Nje se ne bojim! - šapne Solarić i naglo ispruži vrat.

- Solariću, to ti je zmijsa! - uzdahne Sabina i gane se u naslonjaču.

- Sabino, ja se u tebe pouzdajem! Ti znaš što sam ti obećao!
- Jesi li govorio o toj stvari s udovom? - upita Sabina značajno, naglasivši jako neke riječi.
- Jesam; prije vjenčanja ništa!... Poslije smrti... poslije vjenčanja!...
- Lažeš! - reče Sabina i pocrveni.
- Ne lažem! Udova veli: što je moje, to je i tvoje, no u glavnicu neće da dira!
- Ti si mi obećao da ćeš me osloboditi svih neprilika! - reče Sabina ljutito i naglo ustane.
- Imam svoga imetka!... Sabino, budi uvjeren...
- Pazi, Jela još nije tvoja!... - zagrozi se Sabina.

Solarić se trgne, oči mu zasvijetle, u grlu mu poskoči oštra jabučica, pa reče tiho:

- Ni Zorka nije još Ribičevićeva žena!

Sabina drhtne i šapne:

- Šta veliš?

Solariću ispuzae oči, upre ih u nju i zlorado se nasmiješi.

Sabina ga gledaše prestrašeno.

- Sve znam! - reče Solarić kroza zube.

Sabina probljedi, trže se, no začas se opet gorko nasmiješi.

Solarić nije lagao. I njemu se sviđala Zorka, te je neko vrijeme vrebao na svaki njezin korak. Napokon bijaše opazio da Zorka posjećuje Milana. Koji dan iza toga otkrića pozva k sebi Milana, ponudi mu novaca, opije ga pri večeri, pa onda sve ispipa, lukavo i oprezno.

Sabina, šetajući sobom i griskajući usne, reče:

- Solariću, ti nećeš izvrći ruglu moje ime!

- To ovisi o tebi! - odgovori Solarić ravnodušno. On je u taj čas dizao svu bradu na usta i hvatao je zubima.

- Amo ruku, dragi Solariću! - pruži mu desnicu Sabina.

Solarić se osmjehne i stisne joj desnicu. Sabina uzdahne i uze opet šetati sobom. Sada umuknu. Ona se šetala, a on, stojeći posred sobe, gledaše za njom, dijeleći bradu nadvoje i omatajući je oko prstiju.

Solarić se napokon gane, uzme klobuk, stupi k Sabini, potepa je pobjedonosno po ramenu i korakne prema vratima. Sabinino se lice ožari, oči joj se od gnjeva zakrijese. Sad netko pokucne, te bez dozvole otvori. Malo da vrata nisu udarila Solarića u lice. Sabina i Solarić ljutitim pogledima ošinu Hribara, koji se osupne i odmah kiselo nasmiješi. Solarić značajno namigne Sabini, kimnuvši na Hribara, pa iziđe ne izustiv ni riječi. Hribar okrene leđa Sabini i zagleda se u zatvorena vrata na koja je izišao Solarić. Hribar, stojeći tako koji časak, skrene glavom, pogleda preko svoga ramena Sabinu i puhne. Sabina mu pruži ruku, no on je ne htjede primiti.

- Sjedni! - reče mu Sabina gušeći se od jarosti.

- Ja, ja ne mogu više čekati! U roku od osam dana hoću da mi daš sav novac! - izusti Hribar naglo zapuhavajući se.

Sabina ga je molila da se umiri, da sjedne, no on zahtijevaše svoj novac i ponavljajaše riječ novac, udarajući hrptom desnice po dlanu ljevice.

Kad ga je Sabina umolila da je pričeka još koji mjesec, počeo se silno ljutiti, rekao joj da uzajmi novaca od udove Martiničke, od Solarića, od njezina, Sabinina Solarića! Hribar je izgovarao ime svoga prijatelja s najvećim prezirom, grozio se Sabini da će se već kajati što ga je tako ružno prevarila, da, gadno prevarila! Sabina mu je priznala da je bila dva puta kod udove radi njega, ali da je bilo već prekasno, jer se Solarić s njom zaručio prije tri mjeseca, a to je i za nju, Sabinu, bila

tajna. Sabina govoraše toplim glasom i neprestano mu prisezашe da je Solarića opisala udovi kao najveću ništariju, da ju je zaklinjala... ali sve uzalud.

- Ti znaš, dragi Hribaru, da je ta udova plitke pameti, a Solarić je lija, lo...

- Lopov, ništarija! - puhao je Hribar, tarući znoj po ćelavoj glavi.

- Govorila sam udovi da si ti najčestitiji čovjek!

- Hm! - zakašljua Hribar i stegne vratom.

- Dragi Ilija! - reče Sabina, videći da se malko umirio - dragi Ilija, nije ta žena za tebe!

- Žena?... Šteta za njezin imetak! Solarić će ga doskora rastepsti! - žalio je Hribar iskreno, iz duše.

Sabina ga uze sada za obje ruke, nasmiješi mu se, primakne se ustima k njegovu uhu i šapne:

- Dragi Ilija, zaboravi tu udovu!

Hribar se trgne, a onda doda, potvarajući:

- Da je čestita, ne bi sa Solarićem živjela kao da je već s njim vjenčana!

Hribar probljedi, znoj, debeli znoj izbije mu po ćelu.

Iz bližnje sobe začu se sada prigušen smijeh. Bila je to Zorka.

- Ma... mo, ide... mo li... u... u kazalište? - pitaše Zorka smijući se glasno i izgovarajući slovke razvezano.

- Jesi li se već opravila? - odazva se Sabina.

- Jesam, evo me odmah! - odgovori Zorka veselo. Zorka stajaše pred velikim zrcalom i svezivaše bijeli rubac od ćipaka, rubac što joj pokrivaše ramena. Dok je ona prstima poravnavala rubac na grudima da mu nabori budu ćim ljepši, smetaše je u tom poslu Viktor, dragajući joj lice, pa se ona stoga onako glasno smijala. Kad se posve uredi, unide s Viktorom u sobu gdje joj je bila majka. Sabina se lukavo nasmiješi Viktoru i zaprijeti mu prstom.

- Hvala, valja da svršim jedan ćlanak! - nakloni se Hribar Sabini, koja ga je pozvala u kazalište, u svoju ložu.

- Da, da, pravo imaš; ostani ti kod kuće! Neću da te silim, jer ih je ionako premalo koji rade za prosvjetu naroda! - odgovori mu Sabina, zakopćavajući puceta na rukavicama.

- A zar ne ide u kazalište gospođica Irena? - upita Hribar tobože slučajno.

Sabina mu odgovori da Irena ne ide u kazalište jer je boli glava.

- Hajd'mo! - reče Sabina i prva izade.

Hribar joj ponudi ruku kad budu na ulici. Zorka se uhvati za Viktorovu desnicu. Hribar bješe donio u Sabinin stan svoj kišobran, no sada ga je hotimice tu ostavio da se kasnije po nj vrati.

Sabina i Zorka omotale su glave bijelim vunenim rupcima i ogrnule se odugim kabanicama sive boje. Snijeg je tiho pršio. Idući Dugom ulicom u gornji grad, ćešće bi stale da Sabina odahne. Zorka se svijaše u svojoj kabanici, kretaše ramenima i glasno govoraše o operi koja se pjevala te večeri, pripovijedajući Viktoru kako se ta opera divno pjeva u Beću, te kako je to samo smiješna parodija u Zagrebu. Rijeći "Beć i "opera bećka" mnogo je glasnije izgovarala.

- No gluma je u Zagrebu dosta dobra; imamo, dapaće, izvrsnih sila! - primijeti Viktor.

- Molim vas! - mahne Sabina prezirno.

Kad bi više ljudi prolazilo mimo njih, Zorka bi majku štogod francuski upitala. U Lozarovoj se kući govorilo samo njemaćki. Sabina se ponosila svojom francuštinom, te kad bi kojoj prijateljici štogod javljala na svojoj posjetnici u tom jeziku, njezine bi prijateljice pokazivale te posjetnice svojim znancima, koji bi se porugljivo osmjehnuli, i ne znajući zašto, iz puke udvornosti.

Hribar doprati gospođe do kazališta, pa se naglo povrati u donji grad. Bio je silno uzrujan. Ispod oka pogleda u Sabinine prozore. Bio je osvjedočen da mu se žuč razlila. - Sabina laže, da, laže! - puhnu Hribar i velik oblak daha zasuklja mu iz usta i pričini se maglom u studenom zraku.

Hribar se popne u prvi sprat Sabinine kuće. Pozvoni. Mali Silvio otvori vrata.

- Ostavio sam ovdje kišobran - reče Hribar dječaku.

- Ja ne znam gdje je vaš zakrpani kišobran! - odgovori Silvio osorno.

- Ti si veliki deran! - razljuti se Hribar.

- A moja je mama rekla, da ste vi... da ste... - ne htjede izreći Silvio.

- No, no, šta je tvoja mama rekla? - upita ga Hribar slatko. Hribar je htio znati što je to Sabina rekla.

- Mama je rekla da ste vi ništarija! - izusti Silvio naglo i otrča hodnikom poput strijele, ali zapevši na kraju hodnika o sag, pade potrbuške, udari glavom o jedna vrata, pa se počne užasno derati.

- Šta je, šta plačeš, Silvio? - upita ga prestrašeno Irena, otvorivši vrata svoje sobe.

- Pao je, nije zlo! - ogłosi se s druge strane hodnika Ilija Hribar.

Irena se prestraši na Hribarov glas, no odmah reče:

- Baš ste me preplašili! Oh, strašan je ovaj dečko! Želite li štogod, gospodine Hribaru? Izvolite u sobu!

Silvio se derao jošte i vikao: - Da, da, mama, hulja, mama, rekla, Hribar, hulja!

- Grozno, užasno dijete! - zgražala se Irena, zatvorivši uši rukama. - Gospodine Hribaru, oprostite i vjerujte mi da ga nisam ja odgojila! - ispričavala se zatim gospođica.

- Ta, molim vas, gospođice, djeca su djeca! I mi smo bili ovakvi! - smiješio se Hribar prisiljeno.

- Šta! Gospodine, ja da sam bila ovakva?! Gospodine, vi me vrijeđate! - namrgodi se Irena.

- Ne, nisam mislio vas, gospođice, nego nas muškarce, mene, da, muškarce! - popravi Hribar.

Za to je vrijeme odvušla sobarica Silvija u jednu sobicu. Silvio je grebao Reziku noktima i čupao je za kose, a ona ga je nemilosrdno ćuškala. Zatim se čulo vikanje i deranje i nemilosrdno pljuskanje nečije masne ruke. Silvio je bio u kuhinji.

- Gospođice, rekoše mi da vas boli glava! - izusti sućutno Hribar, vukući pram sijedih vlasi nad uho.

Irena potvrdi da joj nije dobro, i umoli ga neka sjedne. Sad i ona sjedne i nasloni glavu na dlan. Gledajući u pod, poče se ona tužiti na ljude, jer da su zlobni, da je svuda zavlada laž i nevjera. Hribar bijaše istoga mnjenja, on je, dapače, jošte crnjim bojama opisivao društvo i tvrdio da se gaze i obećanja i zadane riječi i sve svetinje. Nakon poduljeg razgovora razgali Irena svoje srce veleći da joj je sav život ogorčen, da se njezina tuga ne da opisati. Dok je tako govorila, debele su suze ronile njenim licem.

Hribar, radujući se tome, primače joj se i uze je za ruke, pa je stane moliti da mu iskreno kaže da li je on štogod skrivio. On je uvjeravaše da on nije uzrok njezinim suzama, a ona se tome uvjeravanju donekle čudila, jer nije znala s kojega joj razloga Hribar to priča.

- Oh, gospodine, vi... vi ste anđeo dobrote! Ah, zašto nisu i ostali ljudi dobri i pošteni kao što ste vi! Gospodine, vi ne biste mogli pogaziti?...

- Gospođice, govorite, govorite, da vam odlane! - molio ju je Hribar mekanim glasom.

Irena bolno uzdahne. Hribar je osvjedočavaše da dršće od boli, od sućuti. On gledaše živo u njezino mršavo lice, u crven vrat iza uha. Njezine tanke i uvele usne naglo podrhtavahu kad ga pitaše da li bi on mogao pogaziti djevojačko srce, otrovati ga zauvijek. Hribar joj reče da takvih ljudi nema na svijetu.

- Nema? - klimnu Irena nepovjerljivo.

- Da, nema; ja ih barem ne poznajem! - reče Hribar i ispruži se prema njoj očekujući nestrpljivo odgovor.

Irena mu odgovori da ih poznaje, da mu je jedan takav dobar prijatelj - i glava joj klone na grudi. Hribar se branio da on nema takvih prijatelja, da su je prevarili, da to ne vjeruje.

- Zar nije Solarić vaš prijatelj? - izlaze stidno Irena.

- Solarić moj prijatelj!... Šta ste rekli? - nakrivi Hribar vrat i približi joj se uhom, koje zaokruži rukom, kao da nije dobro čuo.

Irena ponovi svoje pitanje i suznim ga očima pogleda. Hribar se nasmije i reče joj da se šali. Silno se uzruja: - On, Solarić, on moj prijatelj! - sklapaše Hribar ruke u čudu.

Irena se također čudila i htjela je nešto reći, no on to ne dopusti nego joj naglo govoraše da sebe suviše štuje, a da uzmogne mirne duše podnijeti takva sumnjičenja, te da bi se bio prije svemu nadao nego da će čuti da mu je Solarić prijatelj!

- Ja sam to mislila sudeći po vašim riječima, po vašem drugovanju! - uplete se u govor Irena.

Hribar se sada ispravi, osovi, pa reče hladno i dostojanstveno, da je on Solarićev drug samo u znanosti, da mu je prijatelj kao učenjaku, a ne kao čovjeku, jer je Solarić kao čovjek nepošten ili, bolje reći, lakouman. Hribar je uviđao da je zabasao u škripac. On je morao da postigne svoj cilj, uspaliti srce Irenino za Solarića, a kad tamo, umjesto da hvali svoga prijatelja, on ga je ocrnjivao, morao ga ocrnjivati, jer je njihov razgovor tako nanio. Međutim, on se domalo dosjetio novoj strategiji i stao tumačiti da bi se mogao veoma lasno spasiti Solarić, no da bi ga valjalo oženiti kojom plemenitom i naobraženom djevojkom, koja bi stekla time zaslugâ i pred bogom i pred ljudima. Irena je drhtala od radosti.

- Da, plemenita gospođice, anđela kao što ste vi ima malo na svijetu, a božja vas je providnost poslala među ljude da joj pomognete pridići čovjeka koga je zavelo ništavilo svijeta. Solarić ne ljubi udovu, on se pomamio samo za njezinim novcima, a vaša sveta ljubav izliječit će sve njegove rane, rasvijelit će mu dušu i oplemeniti srce! Gospođice, Solarić nije nikakav zločinac; ljudi su zlobni, svi smo grešnici, bog neka nam svima sudi! A šta je, napokon, poštenje? Neki mudraci vele da je na svijetu sve relativno, da, gospođice draga, rela... relativno! - naglasi Hribar, videći da na nju ta riječ moćno djeluje. - Gospođice, vaša je zadaća uzvišena, vi ne smijete dopustiti da Solarić izgubi dušu, vaša je dužnost da uznastojite postati njegovom ženom, jer ga samo vi možete spasiti!

Irena plakaše od radosti; te riječi bile su melem njezinoj duši.

Hribar joj kazivaše zatim da Solarić nju ljubi a ne udovu, jer ga je promatrao u nekim časovima zaboravi, pa je vidio da mu je uklesana u srcu.

- Da, gospođice, jednoga dana, čitajući nešto, duboko je uzdisao i izgovarao vaše lijepo ime.

Irena drhtnu.

Hribar je uze nagovarati neka osujeti Solarićevo vjenčanje s udovom. Irena ga pitaše neka joj savjetuje što da uradi. Hribar se uozbilji.

- Solarić nije, dakle, tako grozan čovjek? Zar se ne sjećate što ste malo prije o njemu govorili? - smiješila se sada Irena.

- Dragi bože, rekoh, da mu nisam prijatelj, ali tko je meni dao pravo da sudim ljude? Videći vas onakvu tužnu, srce me zaboljelo te ne znam ni sam što sam u ogorčenosti o njemu govorio! Ja ga visoko štujem kao učenjaka i otadžbenika, a nikada se nisam trudio da mu u savjest zavirim. Čovjek sam, čuo sam govoriti druge ljude, no bit će to izmišljotine! Gospođice, ne sudimo da nam ne bude suđeno! Gospođice, vi ste plemeniti, bit ćete sretni uz njega, jer kad muž ljubi svoju ženu, a on vas ljubi, žena vlada njime po svojoj volji! - pokazivao je Hribar prateći svoje riječi odmjerenim njihanjem ruke, u kojoj je držao naočare.

- Ali šta da učinim? Savjetujte mi! - umoli Irena. Hribar puhne i reče joj da je to vrlo teško, pa se zamisli. Nakon male stanke zapucketa jezikom, metne naočare na nos, pogladi glavu, zakašlje i počne ljuljati glavom, veleći da bi najbolje bilo uteći se k peru. Irena ga gledaše.

- Da mu, dakle, pišem? - šapnu gospođica.

- Njemu! A, a! - mahne Hribar.
 - Kome, dakle? - razvali Irena oči.
 - Hm, hm! - kimnu Hribar i dotakne se prstom čela, kao da mu je sinula dobra misao.
 - Kome, dakle? - ponovi Irena nestrpljivo.
 - Njoj... njoj! - zamrsi Hribar prigušenim glasom.
 - Njoj? Udovi?
- Hribar samo klimaše.
- Ali... - izlane Irena, gledeći ga zapanjeno.
 - Udova neće znati tko joj piše! - zakašlje Hribar.
 - Neće znati?
 - Pišite, no ne potpišite svoga imena!
 - Čije, dakle?... Vaše?
 - Moje? - trzne se Hribar. - Pišite bezimeno!
 - A!

Hribar je umoli da donese papira, crnila i pero. Pogledavši na sat doda da se opera još neće svršiti. Irena ga posluhne. Njezine ruke drhtahu noseći pisaću spravu. Hribar je umoli da sjedne i da uzme pero. Irena sjedne. Hribar joj uze govoriti u pero. Isprva je Irena pisala dobre volje, ali kad je stao Hribar ocrnjivati Solarića; reče mu: - Nemojte tako; ja ne vjerujem da ima na svijetu opakih ljudi, kako vi sada Solarića opisujete!

- Gospodice, radi se o vašoj sreći! Naša je nakana plemenita!

Irena plakaše pišući. Taj list je bio remek-djelo svoje vrsti. Kad list bude zapečaćen, turi ga Hribar u džep.

- Gospodice, ni riječi!... - opomene je Hribar prekriziv usne.

Hribar joj poljubi ruku, izide i stane tražiti kišobran, no nije mu više bilo traga, jer ga Silvio bijaše bacio na dvorište. Malo je zatim prolazio ulicom, gdje stanovaše udova Jela. Njeni prozori bili su jošte rasvijetljeni. Hribar pomisli na Solarića i šapne kroz stisnute zube:

- Ah, lopove!

XI.

Već je proteklo dvadeset dana što je gospođa Sabina onako ljutito i bezobzirno pokazala vrata svoje kuće Jakovu Vojniću, koji ne mogaše nikako zaboraviti taj mrski čin. Vojnić stanovaše sada u gornjem gradu, u malenoj i vlažnoj prizemnoj sobici. Ta ledena sobica imala je samo jedan prozor na dvorište, gdje se sušila rubenina na konopcima prepregnutim s jedne na drugu stranu. Posred dvorišta bio je zdenac, a oko njega dosta razlivene vode, modruljaste i pune sapunače. Vojnić sjedeći u svojoj sobici često bi pogledavao u neke žene jakih i crvenih ruku kad bi prale oko zdenca rubeninu. Svaki put kad bi polazio kući ogledavao bi se na sve strane, jer se sramio unići u staru kućicu gdje mu bijaše stan. On, Vojnić, čovjek koji je dulje vremena drugovao s najotmjenijom mladom gospodom glavnoga grada, pa i sa istim odvjecima slavni aristokratskih porodica, on se stidio ulaziti u dvorište gdje su se vidjele sa ulice stare slamnjače, zakrpane haljine i rubenina po niskom zidu hodnika, koji je kružio sve naokolo cijelo dvorište.

Jakov Vojnić, došavši jedne večeri kući, izvadi iz džepova kaputa dva zamota, pa ih položi na svoj maleni stolčić. U masnom papiru bile su dvije kobasice, a u drugom zamotu dobar kus kruha. Jakov upali lojanicu, priredi na stolu spravu za čaj, omota noge velikim šalom, pa i ne svukav zimskoga kaputa, sjedne i upali špirit. Teško se zatim zamisli piljeći u modruljasti plamen što je lizao dno

bijeloj limenoj posudi, u kojoj zakipi domalo voda. Vojnić je drhtao od studeni u svojoj sobici golih zidova. Vlaga se širila tim zidovima u velikim mrljama i povlačila se po njima poput pruga, a sjaj lojanice jače se svijetlio po vlažnim mjestima zida. Dvije klimave stolice, kratak i uzak krevet, bršljav stočić, prozor sa crvenim platnenim zastorom; sva nevolja te sobe nije se slagala s lijepim Vojnićevim zimskim kaputom, s njegovim bijelim i krasnim rukama, s čistim ovratnikom i ošvama njegove košulje i sa gospodski počesljanom mu glavom.

Pijuckajući svoj čaj, razmišljavaše o svom stricu, za koga je znao da je bolestan. Petar Vojnić, njegov stric, cijelu je već godinu dana pobolijevao. Jakov je već više dana razmišljao da posjeti strica, ali se nikako nije mogao odlučiti na taj korak, jer je mislio da ga stric ne bi ni pogledao, da nije jošte zaboravio na onaj dan kad je ono opazio da mu nestaje novaca iz blagajne. Jakov ispije napokon svoj čaj, a zatim strese na sto nešto žute prašine iz svoje duhankese, sabere je na uglu malim prstom desnice i gurne je oprezno u papirić što ga je držao pod rubom stola, te stade smatati cigaretu. Zapali, ustane i počne šetati ljuteći se na duhan što mu se prihvaćase usnica.

Vojnić opet sjedne i opet se duboko zamisli, zureći u supor preda se. Zatim slušaše crvića koji je negdje u ormaru griskao drvo. Ono tihano i muklo škrgutanje i točenje crvića uljulja ga u turobne misli. Iz tih tužnih misli prene ga kucanje na vratima. Vojnić se okrene i reče: - Dalje! - U sobu uljeze žena odjevena u crninu, mlada, ali uvenulih i propalih obraza. Ta mu je žena iznajmila sobu. U naručju je nosila maleno dijete žučkaste kose, rumena lica, velikih modrih očiju.

Gospođa pozdravi Jakova, pa mu reče da nije znala da je kod kuće, jer mu nije čula korake kad je prošao hodnikom. Dok je govorila, upirala je u njega svoje velike i zagasite crne oči. Vojnić joj odgovori da kod kuće nije još ni jedan cio sat.

- Dvapat vas je tražio neki čovjek; reče mi da želi s vama svakako govoriti, jer...

- A kako je bio odjeven? - upadne joj Vojnić u riječ.

- Bio je odjeven priprosto, kao radnik. Rekao je da dođete k svome stricu.

Jakov se trže, usne mu drhtnu. Klone na stolicu, Pa odgovori tiho:

- Dobro, hvala, hvala!

Žena ga gledaše nešto začuđeno. Izide i tiho zatvori za sobom vrata.

Vojnić je mučno disao, ruke mu se tresle, čelo mu se naglo uznojilo, a po leđima osjećaše mrzle srhe kao da ga groznica hvata. Pritisne rukom srce, uzdahne, osovi se i opet mu se od srca otrgne dubok uzdah. Uhvati zatim ljevicom oslon stolice, grčevito stisne okruglo drvce na oslonu, oči mu sijevnu, drugom rukom obuzme čelo i ruknu: - Ah! - Sav se na to strese, pa dohvati klobuk, a kad bude na pragu sobice, svrne okom po golim zidovima, klimnu i hrlo izide. Domalo stigne na gornjogradske šetalište, i tu stane uz jedno stablo. Prisloni se o deblo i poče zuriti u blijedu zimsku noć. Nebo bijaše vedro, rijetke zvijezde trepetahu iskreći se živo po blijedomodrom svodu, a pun je mjesec sipao svoj tihi sjaj na grad Zagreb i svu malko maglovitu okolinu. Silna se ravnica gubila daleko preko Save u sivom i srebrnom moru, mjesečinom protkane noći. I nad snijegom pokrivenim krovovima Zagreba provlačila se prozirna maglica dižući se iz ulica gdje slabije, gdje jače. U toj maglici razabirahu se plameni plina, a dva ih se dugačka niza vidjelo na širokoj cesti što vodi k savskom mostu. Na željezničkom nasipu jurio je vlak od Save prema kolodvoru, te se čuo šum grdnih kola, a dvije žarke crvene tačke naglo se približavahu gradu. Jak i oštar zvižduk prodre zrakom; one crvene tačke iščeznu, jer se vlak okrenuo na zavoju. Vojnić duže vremena gledaše u ono mjesto gdje su iščeznule luči lokomotive, a zatim pođe naglim korakom na istočnu stranu šetališta. On sveudilj mišljaše što da reče svome stricu, kako da ga umoli za oprost, kako da ga ublaži. Teško mu je bilo poći bolesnom svom stricu, čovjeku priprostu i naprasitu, jer je slutio da taj stric neće birati riječi kad bude govorio sa svojim sinovcem. Jakov se bio priučio na gospodski život, a njegov stric bio je jošte uvijek prost seljak, koji u toliko godina nije mogao naučiti kako se valja razgovarati sa gospodom, s njim, s Jakovom! Mladiću je srce drhtnulo kad mu je zatim sinula misao u glavu da će stric, možda, doskora umrijeti. On je to, dapače, i poželio, no umah ga obuzelo

kajanje s te ružne misli, pa mu se činilo da se stidi sam sebe, ali ona želja da mu stric umre, nikako ga se nije dala mahnuti, nego mu je sve jače obletavala srce. S tom tjeskobom u srcu naslonio se Jakov na željeznu ogradu šetališta i zagledao se u zbijene hrpe kuća oko crkve sv. Marije i u Opatovini. Kuće, crkve i tornjevi, sve bijaše u mraku sa zapadne strane, gdje još nije sjala mjesečina. Crkva sv. Kralja dizala se kao velik otok u tankoj magli, u kojoj se njezin obris kao raširio. Jakova je stezalo u grudima, plašio se stupiti pred svoga strica, ali napokon se spusti u Ilicu i udari prema zapadu. Hodao je naglo i mahom bi popostao i zamislio se. Za koji čas dođe pred jednokatnu starinsku kuću, uđe i stane u veži. Studen zrak što se spuštao s jednog brežuljka u blatno dvorište duvaše na zapuhe kroz vrata u Ilicu. Jakov se popne uskim i mračnim stubama, stupajući uza zid, u prvi sprat, i tu opet stane. Bilo je malne posve tamno, samo na jedan omalen otvor ulazio je slab odraz mjesečeva sjaja što se odbijao od snijega na obronku brežuljka.

- Marko, netko je na hodniku - začu Jakov Vojnić slab glas iz jedne sobe.

Uto se otvore vrata; svjetlo iz sobe obasja Jakova na hodniku.

- Jeste li vi to, gospodine Jakove? - upita visok i plećat čovjek stupivši iz sobe na hodnik.

Jakov ne uzmogne ni riječi prosloviti.

-Izvolite u sobu, jer je ovdje studeno! - reče Marko, sluga staroga Vojnića.

Jakovu klecahu koljena. Unide za slugom i spusti se na stolicu.

U jednom kutu oveće sobe ležao je na postelji njegov bolesni stric. U sobi je bilo prevruće. Namještaj nije ni skup ni izabran, ali se vidjelo da tu ne stanuje crna nevolja. Bio je tu velik divan od crne kože, nekoliko teških stolica, dva starinska ormara i nekakve malene slike po zidovima. Pred jednom slikom tinjao je plamičak u čaši napunjenoj vodom i uljem od masline. Velika brada i ključevi na toj slici odavali su sv. zaštitnika staroga Petra Vojnića.

Bolesnik okrene glavom i upre svoje upale oči u Jakova. Te su se oči tiho sjajile pod visokim i požutjelim čelom, na koje padahu, s objiju strana, dva prama sijede kose. Među tim pramovima svijetlio se širok prostor čelave glave. Sijeda bolesnikova brada bila je kratka i gusta, a debeli se brci rašepurili nad tankim usnama.

- Jakove! - pozove bolesnik sinovca, a onda reče sluzi neka izide iz sobe.

Jakov se približi k postelji, sjedne do uzglavlja i obori glavu. Bolesnik se pridigne malko, pa mu položi mršavu desnicu na rame.

- Jakove, ti si rijetko kod kuće! - poče bolesnik slabim glasom. - Marko je našao tvoj stan s teškom mukom! Da, nismo znali gdje stanuješ! - ne uzmogne dalje starac jer ga poče gušiti suh kašalj.

Jakov pogleda strica plašljivo. Kad se Petar umiri, nastavi tiho: - Mišljah da si još u onoj kući u Ilici, znaš, gdje si bio učitelj!

- Vi ste, dakle, znali da sam bio kod Lozarovih? - prošapta Jakov i sjeti se Zorke i njezine gospodske sobe.

- Da, znao sam! - kimnu starac.

Nakon kratke stanke, upita Jakov:

- Kako vam je, dragi striče? Vi ste opasno bolesni?

Bolesnik se gane, oči mu se zakrijese i živo pogleda sinovca.

- Što! Opasno? Ne, nisam bolestan, ne, nisam opasno! - izgovori naglo i smiješeci se gorko. Na te riječi problijedi Jakov, a stric doda spokojnije: - Da, nije mi baš dobro; bit će godina dana što me zdravlje najbolje ne služi, no sad me baš prikovalo o postelju, te ne znam da li ću... A, ti misliš da ću...

- Dragi striče! - dahne Jakov molećivim glasom.

Bolesnik se opet gorko nasmiješi i gane glavom po jastuku koji nije bio posve čist.

- Striče, vi ste mi već oprostili! - reče Jakov i primi bolesnika za vruću ruku.
- Šta, oprostio! Oh, ti, jadniče!... Da, oprostio sam ti, no bojim se da se ti jošte nisi promijenio! Ta, zaboga, mogao si lijepo uza me živjeti, ali ti si htio biti velikim gospodinom! Jakove, mani se te oholije, ne srami se svoga roda, jer nije sramota roditi se u seljačkoj kući! Sjeti se kako ti je dokončao otac... No, tome sam ja krivac, jer da mu nisam davao novaca, da nije trgovao po sajmovima, ne bi se propio! I on je htio biti gospodinom, a mišljaše uvijek: Eh, dat će brat Petar!
- Dragi striče, mnogo ste nam dobra učinili! - usili se Jakov.
- Bio bih i više da ste bili vrijedni! Tvoj je otac umro mlad, a ni ti nećeš dočekati starosti ako se ne opametiš! Jakove, srce me boli kad pomišljam da ću sve svoje siromaštvo ne znam ni sam kome ostaviti, jer za tebe nije novac, pa će biti bolje da pomognem siromasima nego da ti rastepeš moju muku! - klimaše tužno bolesnik.
- Učinit ćete, dragi striče, kako vas bude bog nadahnuo! - šanu Jakov i stisne stričevu desnicu.
- Da, učinit ću kako mene bude volja! - razljuti se starac i ljut ga kašalj spopade.
- Striče, što se ljutite? Umirite se, vama nije dobro!
- Ja se ne ljutim, no žalim što se ne možeš opametiti! - srdio se Petar. Sva se postelja tresla od njegova kašlja.
- Ali, dragi striče...
- Da, zar nije sramota što smo živjeli u istom gradu, ja i ti, stric i sinovac, da, u istom gradu, a ne pod istim krovom?! Svijeta sam se stidio, a tko je tome kriv?... Jakove, neka ti bog oprost!... Ti si mi otrovao stare dane!
- Striče, oprostite! - umolio ga Jakov gledajući plaho u njegovo žučkasto, narovano i uznojeno čelo.
- Zar te nije duša boljela kad si mi krao novac da ga ludo razmećeš? Jakove, srami se! - reče Petar drščući.
- Striče, dosta sam pretrpio! Oprostite mi!
- Tat! Tat! Moj sinovac tat! - istisne kroz zube Petar, pa gurne od sebe nećakovu ruku.
- Jakov probljedi smrtno. Sav drhtaše. U glavi mu je šumjela riječ: tat! Pogleda bolesnika, pa kad mu opazi suze na upalim obrazima, zaželi da i sam protoči koju suzu da tako ublaži svoga strica. Stoga poče dozivati u pamet najžalosnije časove svoga života jer je mislio da će tako ganuti svoje srce, da će ga obuzeti neka milina. Silio se da živo predoči sebi onaj trenutak kad mu je majka dušu izdahnula, pa i onaj kad su je spustili pred njim u grob, no sva muka da umjetno izvadi iz svojih očiju nekoliko suza bijaše uzaludna - srce mu je bilo tvrdo i hladno!
- Jakove! - uzdahne starac i potraži mu ruku, pa je povuče na svoja kočata i razgaljena prsa. Jakovljeva bijela i mlada ruka bila je jošte ljepša na starčevoj crnomanjastoj i rutavoj koži. Jakov, čuvši mekani glas strica, gane se na stolici i umilno ga pogleda.
- Da, opraštam ti, bio si mlad, zla su te društva zavela; Jakove, opraštam ti! Hoćeš li doći k meni da s tobom pod istim krovom proživim ono malo vremena što mi je bog dosudio? - upita starac, a debele su mu suze ronile po blijedim obrazima.
- Hoću! - šapne Jakov i bjeloputno njegovo lice naglo pocrveni. Jakov spusti glavu na uzglavlje svoga strica...

XII.

Tri dana poslije izmirenja Jakova Vojnića sa stricem došla je udova Jela Martinička k Sabini u pohode. Bilo je to negdje oko trećega sata po podne. Te dvije prijateljice sjedile su na mekanu divanu jedna do druge, a predmet je njihovu razgovoru bio prevažan. Jela je bila neobično uzrujana

i ogorčena, jer se nepoznati gosti upletahu u njezine poslove. Lijepa je udova svakim danom primala po koje važno pisamce u kojem je opominjali iskrene prijateljice neka se čuva Solarića, čovjeka zlobna i beznačajna, čovjeka koji hlepti samo za njezinim imetkom. Udova Jela pokazivaše ta zlosretna pisma Sabini, svojoj najboljoj prijateljici, i moljaše je da joj savjetuje što da učini, jer su ljudi do skrajnosti zlobni i zavidni, a ona neće ogorčiti Solarića, koji je neizmjerljivo ljubi i obožava. Sabina smatraše svoju prijateljicu Jelu najglupljim stvorom pod kapom nebeskom; ona je slušaše i ne slušaše, te osvjedočena da sjedi na ugljenima, trsila se da utješi udovu i da je čim skorije skine s vrata. Sabina je uvjeravaše da se ne smije osvrutati na bezimena pisma, jer su to gluposti kakve se prečesto zbivaju na ovom svijetu. Prijateljice razgledavahu pisma, promatrahu svaki potez, no tko da prepozna ruku koja ih je napisala, kad u Zagrebu ima toliko ruku koje znaju pisati?

- Oh, saznat ću već tko mi ovo piše! - ljutila se krasna i zaljubljena udova Jela.

- Ta, nemoj ludovati, draga prijateljice! Solarić je čestit čovjek, pa zar bih ga ja zagovarala da je takav kako ga opisuju ti tvoji nesretni listovi? Umiri se, draga Jelo; vjeruj, ti si najsretnija žena! - uzdahne Sabina, smiješeći se zamišljeno. Sabinine misli bile su veoma daleko od Jelinih listova.

- Ah, da mi je znati tko...

- Da, zbilja, kad ti je rekao Solarić da je pokojnik sve ostavio svome sinovcu? - uleti joj u riječ Sabina kao nehajno.

- Danas mi je pripovijedao! - odgovori Jela; pogledavši na zlatni svoj sat, doda: - Evo, doskora su tri sata; sad ćemo vidjeti sprovod!

- Stari je Vojnić bio čestit čovjek, a i sinovac mu je vrlo naobražen mladić, učtiv, pametan, pa i krasan! - govoraše Sabina s velikim osvjedočenjem.

- Bio je kod tebe u kući nekoliko vremena. Meni se ne sviđa: vrlo je nadut, a govori uvijek kao da je silan učenjak! Ja takve...

- O, varaš se, draga Jelo! Jakov Vojnić divan je mladić! Da, bio je kod mene dok se nije izmirio s pokojnim stricem! Tko bi znao sve obiteljske razmirice! - zažmiri Sabina i zavrti narukvicom.

- Mladi je Vojnić sada najbolja partija u Zagrebu! - primijeti udova bezazleno.

- Molim te, zašto? - začudi se Sabina hotimice.

- Zašto? Ta, mlad čovjek, krasan i bogat! Solarić veli da je baštinio do dvjesta hiljada! - reče udova podižući svoja okrugla ramena i klimajući važno.

- Dragi prijateljice - zaljulja Sabina mudro glavom - novac, to je zadnja stvar na svijetu! Zar se može novcem steći sreća, mir, ljubav? Gdje nema ljubavi, prave ljubavi, tu nije ni blaženstva!

Udova Jela porumeni jer mišljaše da se nje, bogate žene, tiču Sabinine riječi. Sabina, opazivši tu rumen, primi je za ruku, pa utješljivo i ljubavno reče: - Eto, draga Jelo, tvoj brak bit će pravi raj, jer znam kako te Solarić žarko ljubi, kako ljubi tebe, da, tebe, a ne tvoj imetak!

Glatko i oblo lice dražesne udove oblije se sada rumenilom radosti.

Sabina se i Jela jošte razgovarahu o Solariću i o pokojnom Vojniću. Sabina izgovaraše svaku riječ oprezno i mudro, a svaki čas svračaše razgovor na ostavštinu pokojnoga Petra. Jela opazi napokon da Sabina suviše govori o toj ostavštini, pa se osmijehne prijateljici kao da shvaća njene tajne misli. Sabina osta ravnodušna na taj osmijeh.

U isto doba šaptahu u bližnjoj sobi Zorka i Viktor Ribičević. Zorka bijaše toga dana zamišljena, nevesela. Već ju je dva dana boljela glava, sjeklo ju je nad desnom sljepočicom, a to je vjerovao Ribičević jer je znao da takva bol može snaći svakoga. Zorka se baš nije otimala njegovu draganju, no odvrćalaše mu na isto hladnije nego obično, nekim tek primjetljivim sustezanjem. Ribičević se silio da bude ljubazan i duhovit, birao je najslade riječi u ljubavnom svojem rječniku; mučio se da mu bude glas topao, prodirući i drščući, no domalo opazi da je i on zle volje, a najposlije se osvjedoči da mu nije dobro, pa se uze ispričavati da ga boli glava jer je radio u kasnu noć. Zorka snimi njegovu desnicu sa svojih ramena, ustane i uze šetati sobom igrajući se okrajcima svoga

fichu, koji joj sezaše od vrata pa gotovo do pasa. Bila je vrlo zamišljena. Šetajući, prigibala se, opirala se o prste noge i posklizavala se po glatkom podu. Ribičević gledaše za njom sumorno. Zorka pođe k otvorenom glasoviru. Odigra, stojeći, dvije-tri skale jednom rukom, udalji se od glasovira i stupi u prazninu prozora. Ne znajući šta da radi, zadahne nekoliko puta stakla, otare ih zatim laktom, a napokon, prekrizivši ruke straga, zagleda se u Ilicu.

Bilo je lijepo vrijeme i mnogo je svijeta šetalo suprotnim pločnikom. Viktor ustane s divana i približi joj se u praznini prozora. Tu stajahu jedno do drugoga šuteći i tihano dišući. Ribičeviću dosadi taj muk; uzme je za ruku i upita je malne tužno:

- Zorko, što ti je danas? Vrlo si nevesela!

- Ja, zlovoljna, nevesela? - začudi se Zorka sitnim glasom. Ona gledaše ravno u Ilicu i bubnjaše prstima po staklu.

- Da, dušo! Nisam te još vidio tako ćudljivu! - reče Viktor i htjede joj pogledati u oči.

- Ah, strašni ste vi muškarci! Joj kako ste mušičavi! - uzdahne djevojka nemirno. - Zar da se neprestano smijem?

- Zorko, budi dobra, molim te...

- Gle, sviđa li ti se onaj husarski časnik? - upita ga Zorka iznebuha, te mu pokaže časnika koji je prolazio Ilicom. Taj je časnik baš navlačio rukavice, koračao naširoko, gurao nogom sablju na stranu i pogledavao Zorku. Viktor je šutio, no ona nastavi: - Taj je časnik vrlo lijep čovjek! Poznajem ga još od prošle zime! Predivno pleše; da, vjeruj, predivno... Gle, ti mi ne vjeruješ! - uzvine Zorka obrve.

- To me ne zanima ni mrve! Zorko, ti hoćeš da me središ! - ukori je Viktor s očitom zlovoljom.

- Ja da te srdim! Danas si strašno dosadan! - natmuri se Zorka i okrene mu leđa.

- Zorko, molim te...

- Ne zanovijetaj mi cijeli božji dan!

- Zorko, šta ti je danas? - Viktor će nešto ljutito.

- Šta da mi bude? Da me uistinu ljubiš, ne bi toliko zadirkivao! Molim te, Viktoro, ma'ni me se danas - strese Zorka ramenima.

- Zorko, nemoj me više mučiti! Molim te, umiri se! - popusti Viktor!

- Ti mene mučiš! Nisam znala da si takav tiran! Ah, to je grozno! - uzdahne Zorka i sjedne na stolicu. Nadvivši ruku na oslon, spusti na nju glavu.

- Zorko, ja ću poludjeti! - izusti Viktor očajno. Glas mu silno drhtaše.

- Pa poludi! - odsiječe Zorka ljutito, ustane i pođe u prazninu drugoga prozora.

Viktor osta zapanjen i kao začavljn na svom mjestu. Ponašanje Zorkino ga je porazilo. Njoj, koja će mu biti za koji tjedan ženom, njoj je sve to isto da li je on pri zdravoj pameti ili je pomahnitao! Viktora je gušilo u grlu. Napokon sjedne obrvan od velike boli.

U sobi bijaše tiho. Zorka se bila malne sva sakrila u praznini prozora, iza visokih zavjesa. Viktor, sjedeći malko podalje, blizu drugoga prozora, gledaše očajnim pogledom u rub njezine haljine na podu. Zorka se bila naslonila na prozor, te se vidjelo samo nešto odijela i jedna lijepa cipelica i njezin novi, žuti potplat, jer je bila prekrizila noge i uprla prste jedne noge okomito o pod.

Sad se začulo u Ilici tužno pjevanje. Ribičević ustane i pogleda u Ilicu, gdje se lagano micao sprovod. Povorka ubogih staraca, sivih i zgurenih, lijeno se približavala, a za njom su dolazili fratri i dosta ostalih ljudi. Pod crna i pozlačena pogrebna kola upregnuta su četiri velika crna konja. Pred kolima se sjaje žuta glazbala. Zorka otvori jedan dio prozora, pa ispruži svoju lijepu glavu. Sunce se nagnulo već nisko k zapadu. Zlatna je svjetlost obasjala plavu Zorkinu glavu i titra po crnim kolima i po vijencima. Povorka je dugačka. Koprana na križu, koji nosi neki starac na čelu povorke, već leprša na Jelačićevu trgu. Sjene visokih kuća zastrle su trg, a samo mu je istočna strana obasjana

suncem, no i u taj sjaj pada sjena banova spomenika. Zorka je blijeda, srce joj je obumrlo, koža joj se ježi na licu. Pogrebna kola već su pod njezinim prozorima. Za kolima stupa mladi, visok čovjek, sav u crnini. U jednoj ruci drži bijeli rubac, u drugoj svoj svijetli klobuk. I njegova je plava i glatka počešljana kosa obasjana suncem straga i po tjemenu. Zorka je posve otvorila svoje lijepe modre oči i uprla poglede u glavu Jakova Vojnića, koji korača odmjereno i dostojanstveno, gledajući u zemlju i u lijes svoga strica. Jakov pridigne nešto oborenu glavu i upre čudnovat i trajan pogled najprije u Zorkino lice, a zatim u Sabinino. Sabina i udova Jela bile su naslonjene na prozoru druge sobe. Povorka iziđe iz Ilice; ljudi, što bijahu stali na pločnicima razidu se svaki svojim putem, no Zorka jošte gledaše za povorkom koja se svršavala velikim mnoštvom žena. Zorka zatvori sada prozor, pa kad je salonom prolazila prema vratima svoje sobe, zaustavi je Viktor, primi je za ruke i osjeti da joj dršću.

- Zorko, ti si užasno blijeda! - proiznese teškom mukom Ribičević. I on je bio blijed, uzrujan, zapanjen.

Zorka ne odgovori ništa, nego ga pogleda prestrašeno pa ponikne glavom. Njene su usne naglo grozničavo drhtale. Opet ga plaho i bojažljivo pogleda, a nekoliko debelih suza odroni joj niz lice.

- Zorko, tebi nije dobro! - prepadne se Viktor i uze je u naručaj. Ona se poda besvjesno, kao mrtva. Htjede mu nasloniti glavu na rame, no iznenada drhtne i udalji se od njega za jedan korak. Opet joj navru suze na oči. Tužno mu zirne u lice i reče tiho: - Oprosti... - Oborene glave prođe salonom i uđe u svoju sobu.

Ribičević ostane okamenjen. Kad se malko osvijesti, sjeti se Jakova Vojnića i njegova pogleda. Zazebe ga oko srca. - Zašto je Vojnić, idući za lijesom svoga strica, onako pogledavao Zorku? Zašto je Zorka plakala? - pomisli Viktor, a krv mu se stisne u žilama. Sjedne i upilji očajne poglede u pod. Sada već nije ništa mislio; u glavi mu je šumjelo, pred očima mu se maglilo, u srcu ga je bolo i paralo. - Ah, ona me ne ljubi! - uzdahne, smrtan znoj mu oblije čelo.

- Gdje je moja Zorka? - upita Sabina Viktora kad je malo zatim unišla u salon.

Viktor se prepadne, okrene se i pogleda zapanjeno Sabinu, koja bješe ono upitala oštrim i ukornim glasom. Ustane i teško izusti:

- Gospodo...

Sabina uzvine glavu i veoma se uozbilji. Njeno je lice bilo u taj čas strogo i materinski zabrinuto.

- A što je vama da me tako u čudu gledate? Gdje mi je Zorka?

Viktor pokaže vrata Zorkine sobe.

- Čini mi se da ste se porječkali! - Sabina će gorko.

- Gospodo, nije moja krivnja! - nakloni se Viktor raširivši ruke.

- Dakle sam ipak pogodila? - kimnu Sabina ponosito.

- To jest, mi se nismo porječkali, no Zorka je danas vrlo čudne čudi.

- O, o, o! - poviče Sabina i svede obrve u poluluk. - Čujte me, dragi Ribičeviću, nije ni lijepo ni pristojno da tako govorite o svojoj vjerenici! Kad se već sada zbivaju takvi prizori, šta će biti za godinu, za dvije godine dana!

- Ali, gospodo! - umoli Viktor.

- Ja poznajem svoje dijete! - reče Sabina stisnuvši oči. - Da, priznat ću da ima koju manu, no budite uvjereni, gospodine Ribi... Ribičeviću, da Zorka ne zna vrijeđati ljude! Gospodine, vrlo vam se čudim što ne znate postupati s djevojkom ćutljivom i dobro, da, dragi gospodine, dobro odgojenom! - ukori ga Sabina gladeći neprestano svoje bijele i tuste ruke.

- Gospodo, prisežem vam da nisam izustio ni riječi koja bi je mogla uvrijediti! - ispričavao se Viktor svečanim glasom.

- Nadam se da se takvi prizori neće više ponoviti - zakašljuca Sabina i pruži mu ruku slatko se smiješeći.

- Bih li mogao govoriti s gospodicom? - Ne mogu otići a da se prije stvar ne razjasni, da se s njom ne pomirim! - reče Ribičević osokolivši se.

- Ne, dragi Viktoro, ne! Idite, pa se vratite večeras, sutra, a ne tražite nikada razjašnjenja od svoje vjerenice, jer su žene čudna bića! Da, da, dragi Viktoro, slušajte vi mene! - nagovaraše ga Sabina.

- Htio bih je barem pozdraviti! - usudi se Viktor.

- A, pustite je da joj se živci umire! - mahne Sabina rukom želeći da ga se čim prije riješi.

Ribičević strpljivo slegne ramenima; poljubi ruku Sabini, otiđe tiho hodajući, kao da se boji da bi njegovi koraci jošte više mogli razdražiti Zorkine živce. Došav na ulicu, stane lutati gradom da mu odlane.

Dok je Ribičević križao gradom i razmišljao o Jakovu Vojniću, stajao ovaj blizu otvorena groba svoga strica. Bilo je tu još tridesetak ljudi. Sunce je baš zapadalo, a zadnji mu žuti traci oblijevahu golo stabalje šumice, što se prostirala iza velikoga groblja. Po križevima, po spomenicima, svuda se bijelio snijeg obliven gdjegdje sjajem sunca. Sjene križeva i spomenika duljile su se po humcima, po pločama, po vlažnim stazicama. Ljudi koji stajahu oko groba pogledavahu sada u lijes, što je bio na rubu toga groba, a sada bjeloputno lice Jakova Vojnića. Sunčani traci, prošuljav se među ljudima, savijahu se po crnom lijesu poput širokih zlatnih obruča, puknutih s jedne strane, na osoju. Kad spustiše u grob Petra Vojnića, ne začu se ni jecanja, ni plača. Niz Jakovljevo lice odroni se nekoliko sitnih suza. On probljedi, videći kako grobari bacaju vlažnu zemlju na njegova strica, a udaranje gruda po pokrovu lijesa sjeti ga mladih godina kad je kao seljačko dijete klečao na rubu groba svoje majke. Sad mu se zaliješe oči vrelim, srdačnim suzama. Bio je sretan što je mogao plakati. Ljudi se razidoše, zureći u Jakova s poštovanjem. Neke žene odvezoše se u grad kočijama.

Jakov se teško zamisli, ostavši sam pred grobljem. Kočijaš, koji je na njega čekao, začuđeno promatraše bogata baštinika trgovca Vojnića. Sunce je bilo već uminulo. Dan je gasnuo, a bljedilo sutona se zguščavalo. Okolina bivaše sve tužnijom. Jakov se osovi, ispruži desnu nogu, prekriži ruke na prsima i upre oči u Zagreb koji je tonuo u olovnom sutonu. Zapadno obzorje jošte nije bilo posvijelo. Mrk oblak, kao ovelik otok, plivao je nad Okićem.

Jakov dugo vremena upiraše pogled u Zagreb. On se sjećao svoje prošlosti, sjećao se gorkih poniženja što je podnio u zadnje vrijeme, a sada je znao da se može osvetiti. Pogled mu je bio mrk, obrve stisnute, čelo namrgođeno. Zorka mu je lebdjela pred očima; sve su se njegove misli vrtjele oko te djevojke. To ga je i ljutilo. Pomisli: - Zar je uistinu ljubim? - a srce mu odgovara: - Da, ljubim je! - Jakov obori glavu, a časak se zatim sav strese pomislivši da je bogat, da je jedan od najbogatijih mladića u Zagrebu. Nasmiješi se slavodobitno, zapali smotku pa skoči u kočiju. Ispruži se udobno te počuti nepoznatu sreću. Kočija se zibala, a njemu je bilo ugodno u duši kao nikad. Izbacujući velike kolobare dima iz ustâ, zadovoljno se smiješio te mu se napokon pričinilo kao da se cijeli svoj život vozikao kočijama. On se trsio da sjedi, poput ljudi kojima je gospodski život ušao u krv. Čudno mu je bilo u duši kad je kočija jurila gradskim ulicama, jer je osjećao da je sam na svijetu, te se malne bojao svoga bogatstva, ne znajući šta da započne s tolikim blagom.

Napokon se doveze u gornji grad, pred kuću gdje je stanovao. Već je bio mrak, pa se nije sramio unići u svoj stan, gdje je imao nešto knjiga i haljina. Kad uđe u sobu, otvori ormar, pobaca odijela na krevet, skupi ono malo knjiga i zamisli se, jer nije znao gdje da se nastani, a u svojoj studenoj sobici nije htio prenoćiti. Šetajući promišljavaše u kojoj da se gostionici nastani. Izvadi iz džepa debelu lisnicu, otvori je, nasmiješi se, zatvori je, udari po njoj, pa reče glasno: - Ima ovdje dosta, a bit će i više!

Jakov se sada naglo okrene i metne lisnicu u džep. Njemu se činilo da je netko pokucao. Gledaše u vrata i čekaše. Prođe koji časak, i opet se začu tiho, plaho kucanje. - Dalje! - povikne Jakov.

Vrata se otvore lagano, a obla i ćelava glava zaviri u sobu.

- Je li slobodno? Dobar večer, gospodine! - pozdravi Hribar Jakova, glasom mekanim i laskavim.
- Molim... - nakloni se Jakov, čudeći se tome posjetu. Hribar se duboko klanjao i molio ga da mu oprostí ako je došao u nezgodan čas. Jakov mu ponudi stolicu, a on sjede i otare znoj sa čela. Dugo je vremena Hribar micao ustima, dok mu je rekao da je njega, gospodina Jakova, snašla velika nesreća. Hribar se plaho ogledavao, pripovijedajući zatim da je bio najbolji prijatelj pokojnom Petru, dičnome njegovu stricu, koga oplakuje sav Zagreb. Jakov mu odgovori tužnim glasom da je velika šteta što je legao u grob njegov stric, jer je mogao poživjeti još koju godinu.
- Šteta, šteta! - uzdahne Hribar i položi ruke na koljena.
- Vi ste mu, dakle, bili dobar, najbolji prijatelj? Ja vas nisam nikad vidio kod svoga strica! - opazi Jakov i zirne mu u oči znalično.
- Tako, tako? Nikad me, dakle, niste vidjeli kod svoga strica? - upita Hribar nešto smeteno. Hrlo izvadi rubac iz džepa, onaj svoj veliki modri rubac, uze se useknjivati i govoraše u rubac gledajući preko njegova ruba u Vojnićevo lice: - Da, da, pravo imate, jer sam ja k njemu zalazio u ono zadnje vrijeme kad vas nije bilo u kući!
- Jakov se namrgodi i odgovori da mu je stric koješta kazivao u ono dva dana prije svoje smrti, da je on, Jakov, bio bez prestanka uz njegovo uzglavlje, ali da nije nijedanput spomenuo ime gospodina Hribara.
- Gle, gle! - E, dakako, bolestan se čovjek ne sjeća svojih prijatelja! - klimaše Hribar.
- Jakov ga upita zašto nije posjetio svoga najboljeg prijatelja na smrtnoj postelji. Hribar razvali oči, nakesi se kiselo i reče da je on i sam bio bolestan nekoliko dana, pa da uistinu žali što nije stisnuo poštenu pokojnikovu desnicu prije negoli je izdahnuo svoju dobru i plemenitu dušu.
- Jakov promatraše Hribara nepovjerljivo, a kad to ovaj opazi, poče mu govoriti bojažljivo i okolišajući da mu treba utjehe i savjeta, jer je jošte mlad i neiskusán. Vojniću se smrkne lice.
- Oprostite, gospodine, što ovako govorim, jer to činim s neke svete dužnosti i radi uspomene na vašega pokojnoga strica. Stric vas je neizmjerano ljubio, a nije tome dugo što mi je rekao: Dragi prijatelju, kad me bog k sebi pozove, priskoči savjetom i očinskom uputom mome Jakovu, jer znaš da je mlad, a mladost je...
- Ludost! - uleti mu u riječ Jakov klimajući i gorko se smiješeći.
- Hribar se osupne, pogladi glavu, pa oborenih očiju pokuša jošte: - Dragi gospodine, došao sam danas amo, jer znam kako vam je teško srcu! Ako štogod želite, ja sam...
- Hvala vam, gospodine! - odgovori naglo Jakov i promjeri ga oštro pa uze slagati knjige.
- Veoma, da, veoma žalim što sam vas uznemirio, no ako što trebate, znate, u prvom času nesreće, da, ja vam... - ne svrši Hribar gvireći u Jakova.
- Ne trebam ništa! - saže Jakov zlovoljno ramenima.
- Gospodine, oprostite, srce bi me boljelo... O, vi ne znate kako je svijet opak! Da, žalio bih da se namjerite na bezdušne ljude...
- Što mislite time reći? - ošinu ga Jakov ljutito.
- Hribar zakašlje i šapne Jakovu da ga je pokojni Petar vruće molio da bude od pomoći njegovu sinovcu barem u prvi mah.
- Jakov se začudi. Hribar opet zakašlje. Smiješeći se dobrohotno, doda: - Vaš mi je stric ovako govorio: "Ako se ne nađe ništa - mislim u gotovu - poslije moje smrti, molim te da mu dadeš ti koju stotinu, jer se bojim da bi on, moj Jakov, mogao pasti u šake lihvara ili štogod prodati." Govoreći tako, živo gledaše Jakova, koji udari rukom po džepu kaputa i reče da se našlo dosta u gotovini.
- Našlo se, dakle? - trgnu se Hribar i oči mu zasvijetliše.
- Da, našlo se! - odsiječe Jakov.

- He, he, he! Mnogo, je l' te, mnogo? - upita Hribar naceriv se lukavo, tako da mu se koža od nosa i ustâ povukla k jabučicama.

Jakov stupi pred Hribara, stisne obrve i reče ljutito:

- Gospodine, šta vas je k meni dovelo?

Hribar razvali oči, lice mu se protegne, pa promuca:

- Želio sam vas utješiti, pomoći vam! Evo, ako trebate, donio sam sa sobom! Evo, gledajte! - reče i izvadi lisnicu.

- Hvala vam! - otrese se Jakov.

Hribar uzmakne za korak i šapne:

- Dakle, vi, vi ne trebate?

- Do bijesa! - vikne Jakov.

- He, he, he! Nemojte se ljutiti! Znete, vaš pokojni stric, moj najbolji prijatelj, on vas je meni, da, on je mene vama, meni vas preporučio! - mucaše Hribar nadajući se sveudilj da nije uzalud posjetio Jakova.

Sad kucne opet netko. Hribar upre prestrašene poglede u vrata. U sobu uljeze Marko, sluga pokojnoga Vojnića. Hribar probljedi. Jakov zapovjedi Marku da složi knjige u sanduk, no sluga kao da ne sluša nego sve pogledava Hribara. Jakov se razljuti i upita slugu: - Zar ne čuješ? Šta si se to zablenuo u ovoga gospodina?

- U ovoga?... E, poznajem ga! - odgovori Marko.

- Kako da ga ne poznaješ kad je često dolazio k pokojnom stricu - opazi Jakov čudeći se zabuni Hribarovoju.

- Da, vrlo često! - dahne Hribar.

Marko pogledavaše sad Jakova, sad Hribara.

- Bio je kod nas samo dva puta, koliko ja znam, da, samo dva puta - reče Marko.

- Gospodin je Hribar bio najbolji prijatelj pokojnom stricu! Marko, ti se varaš!

- Duše mi, ne varam se, ja sam toga gospodina bacio jednom niza stube na zapovijed vašega strica! - istisne Marko kroza zube.

Hribar uze kašljati. Jakov se preseneti.

- Dragi gospodine, želim vam laku noć! - pozdravi Hribar i htjede izići.

- Molim vas! - reče Jakov i zadrži ga, a Marka ukori, jer se bojava da je sluga nehotice uvrijedio Hribara. Sluga je tvrdio da se ne vara. Hribar se kiselo smijuljio i htio svakako izići, jer da mu nije milo da ga sluge vrijeđaju. Marko se razljuti i otkreše: - Da, poznajem vas dobro; bit će godina dana što ste prevarili pokojnoga gospodina za nekoliko stotina forinti! Pokojni mi to gospodin kazivaše krsteći vas i ovako i onako!

- Gospodine Vojniću, vaš je sluga poludio! - progundā Hribar drščućim glasom.

- Šta! Ja da sam poludio? - plane Marko; stisne šake i korakne prema Hribaru, koji uzmakne k prozoru. Jakov se čudio tome prizoru koji bude još napetijim kad stupi u sobu ona blijeda gospođa; noseći Jakovljevu rubeninu. Udova drhtne, opazivši do prozora ćelavu Hribarovu glavu. Svi umuknu. Udova, stojeći posred sobe, uprla je svoje velike crne oči u Hribara, te nije mogla progovoriti niti riječi. Lice joj je bilo blijedo; stisnute usne odavahu bol i gnjev svojim drhtajima. Jakov upita gospođu da li poznaje gospodina Hribara.

- Proklet bio čas u koji ga upoznah! - uzdahnu udova pa sjede drščući cijelim tijelom.

Jakov se snebivaše. Iz praznine prozora svijetlile su Hribarove oči gledajući ukočene udovičine obraze.

- Uništio me je ovaj nečovjek! - viknu udova.

- Uništio! - trže se Jakov.

- Da, uništio me taj lopov! - zastenje i pokrije lice rukama.

- A, a, jeste li čuli? Rekla mi je da sam lopov! Bit ćete svjedoci, svjedoci pred sudom! To je uvreda! - mumljaše Hribar pušuci.

Udova ispriповijeda kako ju je Hribar prevario. To je bila ona ista žena koja je molila Hribara za milosrđe kad su je ono pred koji dan slušali Ribičević i Krišković. Jakov pomno slušaše udovu moleći Hribara da joj se ne upleće u riječi. Kad udova svrši, reče Marko Vojniću: - Gospodine, sad ste osvjedočeni da poznajem ovoga gospodina! E, hoću li ga? - upita ispruživ ruke.

Vojnić kimnu, a Marko primi Hribara za ruku, pa ga turi iz sobe na hodnik, gdje udari nemilice u neku staru strunjaču što se sušila na niskom zidu. Marko bješe na pragu sobe još podigao i naglo ispružio svoju pest te velikom silom udario Hribara, koji je zajauknuo i poviknuo: - Ah, to je nasilje!

Udova počne sada nabrajati svoje jade Jakovu. On joj obeća pomoći veleći: - Zasada ne mogu mnogo učiniti, ali čim uredim svoje stvari... Međutim, evo, plaćam vam sobu za cijeli mjesec! Jakov metne na stol pet forinti. Udova porumeni i tiho zahvali, pa iziđe sa suzama u očima.

Još iste večeri Jakov je prolazio Ilicom. Tu je šetalo mnogo ljudi. On je hodao naglo, ne obazirući se ni na koga. Pred jednim dućanom, otkud se točila žuta svjetlost plina na sokak, opazi Zorku. Pogleda je ispod oka, i djevojka mu se nužno i umiljato nasmiješi. Zorkino je srce silno zadrhtalo.

- Jesi li opazila? - upita majku.

- Koga, što? - začudi se Sabina glasu svoje jedinice.

- Mimo nas je prošao Vojnić! - odgovori Zorka tiho.

- A!... Je li nas pozdravio?

- Nije!

- Nije? - dahne Sabina i oblačak zlovolje preleti joj licem.

- Prekasno nas je opazio; nije mogao na vrijeme dići klobuka!

- Je li te pogledao?

- Jeste, no onako, znaš, ispod oka! Čini mi se da sam ga smela svojim pogledom.

- A jesi li imala vremena da mu se nasmiješiš? - upita Sabina strogomvažnošću.

- Da, jesam; nije me zatekao nepripravnu, ja sam upravo u onaj mah mislila kako da mu se osmjehnem ako ga sretnemo!

Sabina je milo pogleda na te riječi i šapne:

- Gle, nisam znala da si tako mudra... Zorko, gospodin je Vojnić prošao mimo nas, no na koju stranu?

- Išao je prema kolodvoru!

- Hajde da se okrenemo pa da ga sretnemo, ako se povrati! - predloži Sabina.

Majka i kći vrte se prema zapadu, prema gornjoj Ilici. Kad stignu u sredinu Ilice, šapne Zorka:

- Eno ga, ide prema nama! Vidiš, mamo, odmah sam ga prepoznala, već u daljini! - pohvali se djevojka.

Zorka zaokupi Jakova milim, dugim i začuđenim pogledom tako jako, da ju je morao opaziti, da je bio prisiljen snimiti klobuk. I majka i kći, smiješeći se vanredno ljubazno, dva tri puta mu se naklone i odzdrave mu na njegov tihi i smeteni pozdrav najsladim glasom, milo, prijateljski, bratski, kao čovjeku njima jednaku, dapače, jošte nešto višem, no ipak prijateljski i malne rodbinski. - Dobar večer, dobar večer! - rekoše mu glasno, jako glasno. Vojniću je laskao taj pozdrav. Velika ga obuzela uzrujanost. Zorka bijaše lijepa i dražesna te večeri, glas joj je bio topao i prodirući, oči sjajne, velike, vlažne i pune dobrote. Njene rumene usne, punane i nemirne opojile su ga onim otmjenim, bolnim, ljubaznim i dragim smiješkom. Osjećao je svu moć ljubavi. On bi jošte jednom

bio prošao Ilicom, no suzdržao se sjećajući se zadnje noći u Sabininoj kući, pa i znajući da bi mu ljudi zamjerili da dulje šeće ulicom, kuda je pred koji sat prolazio sprovod njegova strica.

Jakov pođe kući, u gostionicu k "Caru austrijskom". U toj gostionici, u prvom spratu, nastanio se sada. Sluge su u gostionici znale tko je taj novi gost. pa mu se ponizno i preponizno klanjahu. I to je godilo Vojniću! Sobarica je tri puta došla popitati se da li je njegovoj "milosti" studeno u sobi gdje će večerati i da li izvoli jošte štoagod zapovjediti.

Jakov, sjećajući se svoga pokojnoga strica, nije htio k večeri u dvoranu, gdje su drugi ljudi večerali, a tim više što je toga dana svirala tu vojnička glazba. Njemu je godilo što zna štovati uspomenu na svoga pokojnoga strica, što zna očuvati čuvstvo pristojnosti. Dulje je vremena čitao "jestvenik", pomno je birao svako jelo jer je htio osvjedočiti konobara da on znade kako bogati i otmjeni ljudi večeraju. On se ravnao u svemu po gospođi Sabini te je žalio što nije nikada s njom u gostionici večerao.

Jakov se gospodski navečera, ispi čaj, zapovjedi da mu donesu razne novine, sve zagrebačke dnevnik. Zapali havanu, protegne se na crvenom divanu i poče čitati nekrologe svoga strica, koga su novine silno hvalile jer je dosta teško izmišljati nove fraze i buduću da je bio Petar Vojnić ostavio nekoliko hiljada raznim dobrotvornim zavodima. Jakovu je to veoma godilo, i razmišljaše kako će razglasiti među svojim znancima da je njegov stric učinio tako plemenitu oporuku samo na ponuku njegovu. Listovi su pisali i o Jakovu: "Sreća je velika što je taj lijepi imetak zapao g. Jakova Vojnića, čovjeka čestita, plemenita i zadahnuta otadžbeničkim osjećanjima. Domovina mnogo očekuje..." itd.

Dugo je vremena čitao laskave riječi zagrebačkih novina. Tako čitajući, usne na divanu s havanom u zubima. Teško je disao jer snivaše da spava na rubu groba svoga strica, te da se ne može maknuti u vlažnoj ilovači što ga okružuje s oba boka. On leži u studenoj ilovači i može samo glavom kretati. Grob je otvoren, dubok i mračan, a na dnu u žuckastoj i gustoj vodi pliva lijes bez pokrova. U tom se lijesu protegnuo mrtvac; mršave su mu ruke složene na prsima, požutjelo, modruljasto i upalo lice osula mu sjeda i oštra brada; velike, staklene oči ukočeno gledaju u nebo. Oko lijesa plivaju lubanje, vlasi, odijela, blatna, trula i rastrgana a mrtvačke kosti crne, velikih zglobova gvire, strše iz zemlje u grob. Povisoko nad lijesom iz najbližega groba probija se lijepa bijela noga mlade žene. Jakov gleda u grob, u mrtvaca, gleda nogu, lubanje i kosti, a sve je to sada obliveno krvavim sjajem neizmjerne velikoga mjeseca što se spustio nisko nad široko groblje. Onaj mrtvac otvara sada jače svoje duboke oči, diže se, sjeda u lijesu i miče mršavim prstima kao da nešto broji. Mrtvac škripne zubima, ljutito pogleda Jakova pa se svali na leđa. Lijes uzdrhta, voda se uspljuska i napuni lijes, koji potone. Sad plivaju samo lubanje, udaraju jedna o drugu, mjesec je potamnio, no ona noga još se bjelasa. Voda u grobu naglo raste, već se prelijeva i toči se i klokoće oko Jakova...

Mladi Vojnić zadrhta, trže se i sjede na divanu. Glazba se nije više čula. U gostionici bilo je tiho, čuo se samo u bližnjoj sobi prigušen smijeh. Jakov ustane i pogleda na dobnjak. Već su bila dva sata. Zamisli se, prošeće se sobom, a zatim se lijepo počeshlja i uredi bradu. Obuče se, uzme klobuk u ruke i stane posred sobe oborene glave. Natisne klobuk nad čelo, omota dobro vrat, pa izide iz gostionice. Dulje vremena gledaše u Zorkine prozore, a napokon iščezne pustom i mračnom Ilicom.

XIII.

Bogati je baštinik Petra Vojnića svakoga dana po više puta prolazio Ilicom da vidi dražesnu Zorku, koja stajaše cijele sate do prozora, kao da je tu o pod prikovana. Zorka mu se tužno smiješila i milo ga pogledavala. I Sabina je pazila na Jakova stojeći iza zavjesa: ona promatraše njegov hod, svaki njegov kret, njegove osmijehe, te stvarala svakojake zaključke. Sada je iskreno žalila što ga je uvrijedila one večeri; proklinjala je svoju neopreznost, svoju naprasitost, a jošte nije znala kako da popravi svoju pogrešku. Cijele je dane razmišljala o tome i često se dogovarala sa Zorkom o tom

važnom pitanju. Bila je posve osvjedočena da joj Jakov ljubi kćerku, no kako da se pomire, to ju je mučilo. Međutim, vrijeme leti kao strijela i još brže, a nesretne druge okolnosti nisu Sabini dopuštale da odahne, da štogod razmisli, da pričeka. Ona je morala raditi navrat-nanos, jer su se "one okolnosti" već počinjale boriti protiv svakog zatezanja. Puklo kud puklo! Sabina je znala da će lako skinuti s vrata Ribičevića ako se pomiri s Vojnićem.

Petar Vojnić je već pet dana ležao u grobu, a Sabina je opažala da se nije ni za vlas primakla k svome cilju. Ne, jošte nije prošlo punih pet dana, jer je tek unočalo, a tko bi znao šta se može slučiti u jednoj pokladnoj noći.

Zorka i Sabina neprestano se pogledavahu, kao da znaju neku veliku tajnu, kao da nešto radosno slute.

Bilo je poslije večere. Stari je Lozar mirno pušio i pijuckao i ispod oka pogledavao ženu i kćerku, važno i lukavo kao da i on nešto znade. On se osjećao sretnim, držao je više do sebe toga dana negoli obično, jer mu se Sabina bijaše povjerila, a to mu je godilo. Ona ga bijaše, dapače, upitala za savjet, samo da mu polaska, a ne da čuje šta on misli o toj i toj stvari! Lozar se zadovoljno smiješio. Do njega je sjedio Viktor Ribičević gledajući snuždeno u stolnjak. On je smijesio malenu kuglicu od kruha te se sada njom igrao držeći je sveudilj nad prstima. Osim Ribičevića svi bijahu veseli u duši, no govor je ipak zapinjao, nije nikakvo čudo, jer je to Sabina htjela; bilo je, dakle, odlučeno u obitelji Lozarovoj da govor mora zapinjati u prisutnosti Ribičevićevoj.

Stari bi Lozar katkad zakašljucao, ispio pola čaše vina, cmoknuo jezikom i potreptao Ribičevića po ramenu veleći mu: - Da, da, dragi Ribičeviću, tako, tako vam je na ovom svijetu!

Viktor je osjećao da se u svim Sabininim sobama od nekoliko dana rasplinuo velik oblak sjete, da je sve članove Lozarove obitelji spopala neka dosadna mučaljivost: Nagli njihovi pogledi, prekinute riječi, pa ono besavežno govorenje, njihovo namigivanje, sve ga je to ogorčavalo, a najvećma ga je boljelo kad bi majka i kći naglo umukle ili počele govoriti o kakvoj trici pri njegovu dolasku.

Zorka je pokazivala da je još uvrijeđena što joj je ono Viktor dosađivao kad je bio Vojnićev sprovod. Ona se sa svojim vjerenikom ponašala hladno, nije mu rado odgovarala, a katkad bi hinila da ga ne čuje, te bi gledala u zrak, nekamo oko njegove glave, ali ne u njegovo lice! Najposlije bi mu prekinula govor i upitala štogod svoju majku. Zorka se tako ponašala, ali se vidjelo u nekim njenim riječima, u nekim pogledima, da će zaboraviti na sve, da će se pomiriti s Viktorom. Kada će to biti, nije se moglo čitati u njezinim očima, no bit će sigurno ako Viktor bude dobar! To se moglo naslućivati!

I Lozar se silio da bude nešto hladan s Viktorom. Žena mu je dosta stvari razjasnila: sve ono što je bilo od potrebe, a zašto bi dobro bilo čim prije udati Zorku, to mu nije rekla. Stari Lozar je žalio Viktora tvrdeći da je on duša od mladića. Sabina je upozorila muža da bude oprezan, neka čuva njenu tajnu nakanu, jer bi Ribičević mogao Zorku zapustiti, a s ovim drugim još se ne zna kako će biti.

- Da, da, tako vam je, dragi Ribičeviću! - kimnu Lozar i potepa Viktora po ramenu.

Ribičević smrvi onu kuglicu kruha i teško uzdahne. Pogleda Zorku, no ona gledaše u jednu sliku, ljuljaše glavom i micaše usnama kao da nešto pjeva.

- Danas hrli sav Zagreb u streljanu! - reče Lozar i lukavo se osmjehne Sabini, a ova ga oštro pogleda da šuti o toj stvari. Lozar, htijući popraviti nešto, nadoveza: - Čujem da će biti sjajnih krabulja!

Sabina ga pogleda sada još oštrije, a on je gledaše zapanjeno, jer nije ni sumnjao da govori nepromišljeno.

Gospođica Irena reče da ima dosta gluposti na svijetu, no da ona ne poima kako se može razborit čovjek okrabuljati. Zorka je sumnjivo gledaše držeći donju usnicu među zubima i tresući glavom. I Lozar je tvrdio da je to lud običaj, te da će prestati kad svi ljudi budu prosvjetljeni. Irena mu povlađivaše, te zaključa da bi vlada morala zabraniti takve ludorije, nedostojne pametnih ljudi.

- Viktor, gospodine Ribičeviću, jeste li vi ikada bili u krabuljama? - zapjevucka Zorka, zureći u Irenu.

- Ja? - prene se Viktor. - Da, bio sam, no samo jedanput!

- Vi ste bili? - poviče Irena u čudu.

- E, e, jedanput, to nije mnogo! - zaljulja se Lozar braneći Ribičevića.

- Mamice mila, i ti si vrlo blijeda! - reče Zorka zabrinuto i gurne Sabinu nogom ispod stola.

Sabina se potuži da je užasno siječe u glavi.

- Da, Sabino, strašno si blijeda! Gle, ovdje ima suviše dima, pušim kao Turčin, da, draga ženice, idi u sobu, ta već je skoro deset sati! - reče Lozar, ustane, ispruži se, dignuvši ruke uvis, pa kimnu Viktoru i doda: - Da, da, tako vam je, dragi prijatelju! Ej, ne bismo li još jednu za laku noć?

Ribičević zahvali, smiješeći se usiljeno.

Dok razgovarahu Lozar i Ribičević, žmirkala je Sabina u Zorku i ljuljala tek primjetno glavom, jer se čudila neobičnoj oštromnosti svoga muža, koji je vršio te večeri tačno i savjesno njezine naloge. Lozar je to činio radi budućnosti svoga djeteta, svoje dobre Zorke.

- Dragi gospodine Ribičeviću, želim vam laku noć! - pozdravi ga Sabina i odmah doda: - Oh, puknut će mi glava.

- Gospodine Viktor, zbogom; spavajte slatko! - zaželi mu Zorka, oponašajući glas svoje majke, koju je grlila u taj mah na pragu spavaće sobe. Grlila je majku, samo da ne treba pogledati Viktora.

- Dajte mi barem ruku! - umoli je Viktor.

Zorka mu postrance pruži ruku, te ga ni sada ne pogleda dragajući sveudilj majku.

- Tako, tako, dragi prijatelju! - zijevne Lozar.

Ribičević mu poda ruku, pozdravi jošte jednom sve, pa iziđe oborene glave, snuždeno. Lozar gledaše za njim sažalno.

Kad bude Viktor na ulici, oćuti u srcu tešku tjeskobu, počne tumarati gradom razmišljajući o događajima zadnjih dana. Njegove misli bijahu bez saveza, pretrgane; nije znao šta s njime biva, a čudne mu se slutnje motahu dušom. Ponajviše je mislio o bogatstvu, čeznuo za novcem, računao je samo s milijunima i gorko se naslađivao u misli šta bi on sve učinio da je bogat, neizmjereno bogat. Čudio se što mu najviše na pamet dolazi Jakov Vojnić, a između toga imena i njegove tuge kao da je neki tajni odnošaj, savez. Na tu pomisao on bi se porugljivo osmjehnuo, jer je bio osvjedočen da Zorka ljubi njega i da će mu doskora biti ženom. Ribičević je dugo vremena lutao gradom nadajući se da će se umiriti u šetnji, ali napokon opazi da ga obuzima sve to veća uzrujanost. Nije znao šta da učini: predviđao je da neće lasno usnuti, a bojao se samoće. Naglo se zaustavi u hodanju i reče tiho: E, pa zašto da ne idem? Uzet ću krinku i nitko me neće prepoznati. Zar je to kakvo zlo? Zar nije sve to isto da li sam na plesu ili kod kuće? Idem, proći će mi barem noć, zabavit će mi se oko, bit će mi lakše na srcu.

Ribičević pođe u streljanu, na krabuljni ples.

Malo poslije njegova odlaska od Sabine, oko desete ure, pozvoni na vratima poslužnik, trhonoša. Sabina i Zorka, očekujući toga poslužnika, otpraviše Viktora Ribičevića.

- No? - upita Sabina trhonošu.

- Oh, milostiva, sav drščem od zime; e, nadam se pokorno da ću dobiti od vaše dobrote još za jednu litru! - govoraše poslužnik tiho.

- Jeste li ga vidjeli? - upita Sabina; prekriživši prstom usta opomenu ga da govori čim tiše. Ona se bojala Irene koja bijaše već uostalom u svojoj sobi.

- Da, milostiva, išao je, baš sada!

- A jeste li zapamtili njegovo odijelo? - upita Zorka.

- O, dakako; ta, rekli ste mi da pazim na odijelo! Da, on ima crnu dugu haljinu, znate, sve do članka, a i glava mu je pokrivena kapucom. Straga mu vise dvije dugačke žute vrpce, a kakvo mu je lice ne znam, jer je on maškara!

- Je li baš tako? Crni domino, dakle, i žute vrpce? - pitaše Zorka.

- Ali prosim vas, gospođice, dakako da je tako, baš tako! - mahne poslužnik kapom.

- A tko vam veli da je to bio baš onaj gospodin? - šapne Sabina.

- Joj, milostiva, zar mislite da sam baš takva bena? Pitao sam sobaricu za gospodina, pa mi je rekla da je išao na ples. O, dugo sam čekao dok je gospodin došao u vežu hotela!

Sabina utisne poslužniku u ruku forintu i otpravi ga.

Oko jedanaeste ure prislušivala je Zorka na vratima Irenine sobe, tiho se približila i prislonila uho na otvor ključanice. Kad začu odmjereno disanje svoje tetke, kad se osvjedoči da spava, tiho se povratila u malenu sobu što bijaše blizu kuhinje.

- Obucimo se! - reče Zorka majci.

- Spava?

- Bez sumnje!

- Rezi, pomози; već je kasno!

Majka i kći odjenu se u malo časova. Lozar je već spavao. Žena mu je povjerala da će poći na krabuljni ples, a što mu je to povjerala, nije nikakvo čudo, jer bi i on sam bio, valjda, opazio da mu žena nije kod kuće.

Još nije bilo pola noći kad se išuljaše iz Lozarove kuće dvije krabulje, odjevene u ružičasti domino s vrpčama razne boje. Te krabulje podoše Ilicom. Bila je lijepa, vedra zimska noć; pločnik suh i čist. Domalo stignu u streljanu.

Uske dvorane stare streljane vrvjele su krabuljama. Taj je ples priredilo neko društvo, no mogao je unići svatko plativši ulaznicu. Stoga bijaše tu, kako neki vele, vrlo "mješovito društvo". U plesaonici bijaše velika stiska i strašno guranje. Čuo se žamor, smijeh, onaj nenaravni govor krabulja i hihot, te šušanj svile, sklizanje i topot nogu, i u sali, gdje se blaguje, i tu je bilo sve dupke puno. Krabulje viču, smiju se, zanovijetaju, guraju se među svijetom; tu prolazi Turčin, tamo muž iz Turopolja, pa Poljaci, mornari, seljakinje, Figaro, mlinari; ovdje nespretno poskakuje jaka krabulja, tamo zamiču iza crnih odijela slabo sakrita ramena neke žene, sapete u crvenu baršunu; tajanstveni domini dostojanstveno prolaze plesaonicom, te kao da na nešto vrebaju. Ispod krinka, kroz male otvore, iskre se crne oči, sijevaju modre, toče se pogledi dvoranom. Nekim otmjenijim krabuljama vidi se nešto bijele i lijepe brade, no dražesni, možda, potezi ostaloga lica gube se pod crnom krinkom. U sredini plesaonice stoji hrpa gospode s bijelim ovratnikom, a ta hrpa čini ti se otokom u onom šarenom svijetu. Vrlo je sparno; zrak titra zasićen disanjem ljudi; nad golim ramenima nekih krabulja plovi tanka maglica; gore, pod stropom plesaonice, na jednom kraju, vide se vojnici i njihova žuta glazbala, a vide se obavijeni prozirnom zaparom.

Zorka i Sabina proturaju se u plesaonicu i počnu razgledavati krabulje. Zorka za koji tren spazi prekrasan ženski domino. Poleti k toj krabulji, uhvati je ispod ruke i počne s njom razgovarati. Ljubičasti domino umoli svoga pratioca, također krabulju, da oprost, no da se mora za koje vrijeme s njim rastati.

- Je li ovdje? - upita Zorku ljubičasti domino.

- Jeste, u crnom je dominu sa žutim vrpčama. Prošećimo se, naći ćemo ga odmah! - odgovori Zorka.

- A gle! Možda je onaj tamo što se oslonio na zid do vrata! - pokaže ljubičasti domino krabulju Zorki.

- Moguće da je on! Znat ćemo ako se okrene; ali rekao bih da se prilijepio uza zid. Žute su mu vrpce straga.

- Hoćeš da mu progovorim? Zorka, ne znam zašto, no ja sva drščem! - reče tiho srebrn glasić ispod crne krinke.

Zorka poče moliti ljubičasti domino da pođe k onoj krabulji, no domino se ustručavao veleći da ne zna šta da joj reče, te da se malne boji.

- Reci mu "ti", a onda govori kako sam te molila kod kuće. Idi samo, idi, bit ću ti do groba zahvalna! Sabina bijaše sjela do lijepe krabulje također u ljubičastom svilenom dominu, te gledaše sa svoga mjesta kćerku, razgovaraše se sa susjedom - nekom ženskom.

- Da, on je! - šapnu Zorka. - Gle, išao je u onu malu sobu! Idi, tamo sada nema nikoga.

- Zorko, hoćeš da mu sve kažem? - pitaše ljubičasti domino.

- Da, sve; idi!

Ljubičasti domino zaljulja glavom, slegne ramenima, pa uđe u malu pobočnu sobu, gdje se plesači odmaraju.

Muškarac u crnom dominu mirno je sjedio na divanu i gledao u plesaonicu. Ljubičasti domino približi mu se; oklijevajući bi li, ne bi li sjeo uz njega, odvaži se napokon i sjedne, te bojažljivo upita:

- Šta radite... radiš ovdje?

Crni se domino okrene i odgovori nehajno da ne zna ni sâm.

- Gle, ti si zle volje!

- Varaš se, draga i lijepa masko! - odgovori crni domino.

- Drago mi je ako se varam! Čuješ, ja te poznajem!

- Tako?... Ja mislim da se sada uistinu varaš!

- O, ne; hoćeš da ti rečem prva slova tvoga imena i prezimena?

Crni se domino gane. Taj glas bio je zvonak, sladak i iskren. On je šutio i gledao u lijepe i velike crne oči ženske maske. Uze je za ruku i osvjedoči se da je to gospodska ruka; pogleda joj i nogu, malenu, prekrasno svedenu. Ljubičasti domino povuče nogu pod haljine i reče:

- Početna slova jesu J. V.!

Crni se domino trže i zapanjeno upilji svoje oči u krasnu krabulju.

- Da, ti si Jakov Vojnić! - šapne krabulja.

- Tiho! - opomene Vojnić. - Masko, tko si ti? Ti govoriš naravnim glasom, no ja se ne sjećam da sam ikada čuo taj glas!

- Jesi; dvaputa si sa mnom govorio... Gospodine... ti si vrlo nesretan, ti ljubiš...

Vojnić se čudio.

Ljubičasti domino poče tvrditi da poznaje sve njegove tajne, da poznaje i djevojku koja ga neizmerno ljubi, te da je i ta djevojka nesretna. Pripovijedaše nadalje da je ta nesretna djevojka bila dan prije kod nje i da ju je srce boljelo gledajući njezine suze. Vojnić moljaše da mu ljubičasti domino reče svoje ime, no domino izjavi da ne može, da ne smije i nastavi kazivati kako roditelji sile onu djevojku da pođe za čovjeka koga ne ljubi. - Da, ja ti ne mogu opisati njezinu tugu! - šaptaše ljubičasti domino iskrenim glasom. Sve što je ta krabulja govorila, govorila je iz duše. Zorka je bijaše na to sklonila, uzdišući pred njom bolno i otirući s lica himbene suze.

- O kojoj ti djevojci govoriš? - navali Vojnić držeći joj ruku.

- O onoj koju ti ljubiš! Da, i ona tebe ljubi, dokazala ti je...

- Govori, masko! - drhtnu Vojnić.

- Svojim cjelovima! - izlane krabulja.

- Tko si ti, masko? - prepadne se Jakov.

- Jedna koja želi da svi ljudi budu sretni! - izusti krabulja srdačno.
- Čuj me, masko; kaži mi svoje ime, jer drukčije ne mogu razgovarati s tobom o tim stvarima! - reče Vojnić bojeći se kakve zasjede.
- Vi, dakle, ljubite Zorku?
- Jakov zadrhta i šapne muklo:
- Tko si ti?... Zorka! Ne, ne!... Ona nema crne oči!
- Oh, vi je ljubite, vi je ljubite! - krabulja će radosno.
- Vojniću klone glava na grudi. Krabulja ga gledaše neko vrijeme, a napokon ga primi za ruku i reče: - Da, čemu da se krijem? Dođite amo u kut da me tko ne vidi! - Vojnić poslušne, ustane i učini četiri-pet koraka. Kad budu u kutu sobe, ljubičasti domino snimi svoju krinku. Prekrasno, rumeno i uznojeno lice sinu pred očima Jakova Vojnića. Punane usne sućutno su se smiješile, a u cijelom njenom licu, okruženom ljubičastom svilom, bilo nešto dobro i plemenito. Njene velike i sjajne oči radosno i mirno prosijevahu srećom.
- Poznajete li me? - osmijehne mu se dražesna djevojka i opet pokrije lice krinkom.
- Vojnić kimnu da je pozna, obori glavu i poljubi joj ruku. On sav drhtaše.
- Gospodine, vi ljubite Zorku, a zar ne biste htjeli govoriti s njom?
- Sa Zorkom? Zar je ona ovdje? - upita Jakov presenećeno i osjeti se obnemoglim.
- Jeste, ovdje je... Ako želite, dovest ću je amo.
- Ne, ne! - izusti naglo Vojnić.
- Vi je, dakle, ne ljubite? - krabulja će tužno.
- A je li joj i majka ovdje? - upita Vojnić tiho.
- I ona je ovdje... Zorka mi je rekla da joj je majka silno rastužena, jer vas je uvrijedila.
- Zar i to znate?
- Kada, kako vas je uvrijedila, ne znam, no znam da je stoga plakala.
- A, tako... - odlane Vojniću.
- Hoćete li da je dovedem?
- Vojnić uzdahne, a ništa ne reče.
- Čudno, ljubite je, a nećete da s njom govorite!
- Vojnić opet uzdahne i šapne: - Dovedite je!
- Ljubičasti domino odleti u plesaonicu, potraži Zorku i uhvati je za ruku.
- Jesi li govorila? - izlane teško Zorka.
- Jesam, on te silno ljubi! Rekao mi je da te k njemu dovedem. O svemu smo govorili!
- Zorku oblije znoj. Ruke joj drhtahu. Bila je teško smućena i uzrujana. Kad je prelete mrzli srsi, osjeti se slabom - te sjedne, ne izustivši ni riječi. Napokon stisne ruku svoje prijateljice i uzdahne: Hvala ti, draga Ružo! - Njene su se oči sjajile, njen dah bijaše topao i jak. Kratka svilena koprena, prišivena na dno krinke, bila joj je vlažna od daha, pa joj se lijepila za usnice, kojima se vidjelo rumenilo kroz sitne luknjice koprene.
- Ruža pođe za Zorkom u sobu, gdje ih je čekao Jakov Vojnić. Prolazeći dvoranom, sagnula se Ruža k jednoj muškoj krabulji i šapnula joj: - Doći ću odmah!
- Kad uđe ljubičasti domino sa Zorkom u pobočnu sobu, ustane Vojnić i pođe im u susret i pruži svakoj po jednu ruku. Ruža odmah odleti u plesaonicu, poda se u naručaj svome plesaču i iščezne u vrevi vesele mazurke.
- Vojnić i Zorka sjednu, sveudilj šuteći. Napokon upru jedno u drugo oči kroz otvore crnih krinika. Duša im je bila u pogledima. Zorkine grudi naglo se dizahu ispod nabora svilena domina. U joj

haljini činila se Zorka većom, ubavijom i raskošnijom i teškom poput mramorna kipa kakve božice. Jakov jošte jednom pogleda u njene oči i u vlažnu koprenu nad ustima pa obori glavu. On se silio da joj štogod reče, no sapinjalo ga u grlu. Nakon duljega muka približi joj se te proiznese: - Gospođice, nisam se nadao...

- Da ćete se danas sa mnom sastati! - prihvati odmah Zorka toplim glasom. - Ja sam slutila, znala sam da ćete danas amo, jer mi je Rezika pripovijedala...

- Da, sinoć sam slučajno sreo vašu sobaricu i pitao sam je da li vi kanite na krabuljni ples. Sobarica mi je rekla da ne zna zastalno...

- Gospođice, i ja sam slutio...

- Vi ste dulje vremena razgovarali s Ružom...

- Da - šapne Jakov, a malo poslije doda: - Oh, da je sve istina kako je vaša prijateljica...

- Vi sumnjate? - uleti mu u riječ Zorka i uhvati ga za desnicu.

- Vi me, dakle, uistinu ljubite?

- Gospodine, zar me vi možete ljubiti? - upita Zorka tužno.

- Mogu ljubiti?

- Moja vas je majka uvrijedila - kimnu Zorka.

- Da, one uvrede ne mogu zaboraviti! Nikad! - uzdahne Jakov.

- Gospodine, vi ne poznate moju majku. Zar da joj zamjerite što joj je moja sreća iznad svega?

- Ne, ne mogu zaboraviti one noći! - drhtne Jakov.

Zorkin se jezik posve razveže, te mu stane kazivati toplim i srdačnim glasom kako majka samo za nju živi, kako joj je ona sve na svijetu, pa da nije čudo što je onako oštro i bezobzirno s Jakovom postupila, jer da bi to ona, njezina majka, bila učinila i s kraljevskim sinom. Zatim mu pripovijedaše da nije nikako mogla utješiti svoje majke koja se dosta natužila zbog Jakova, te se već slijedećeg dana ljuto kajala i žalila svoju naprasitu ćud. Jakov klimaše i mirno slušaše, a Zorka nastavljaše sve toplijim glasom da majka pazi na nju kao na zjenicu svoga oka; da ona uvida sama da je majka imala pravo kad se onako razljutila, našavši ih u sobi gdje se cjelivahu. Jakov je upita zar je nekoliko cjelova tako grozan zločin, a ona uze govoriti s velikim osvjedočenjem da je to uistinu zločin i da nikako ne poima kako se onoliko mogla zaboraviti. Zorka šapatom doda, ispričavajući se što je to ona učinila, da je prva ljubav slijepa, te se srcu ne može odoljeti. Ona završi da bi i sama bila onako stroga kad bi svoje dijete našla u zagrljaju ma i najčestitijega čovjeka i ukori jošte Jakova veleći mu da ima tvrdo srce, da ne zna šta znači riječ: majka.

- Vi nećete, dakle, nikada zaboraviti? - pitaše ga, stišćući mu desnicu.

- Zorko, ako me ljubite, kako ja vas ljubim... - umekša se njegovo srce.

- Grozne su te vaše sumnje! - reče Zorka muklo, malne očajno, no njezine su oči radosno sijevale, njezine su se usne pobjedonosno smiješile. - Gospodine, vi se upravo trsite da mi otrujete srce! Šta da vam kažem, kako da vam opišem svoje besane noći, svoje muke, svoje suze? - uzdahne ona duboko i spusti glavu nad njedra.

Vojnićevo se srce topilo od miline sućuti. I on uze kazivati svoje boli, opisivati svoje ogorčenje, a ne zaboravi ni tuge koja ga je snašla stričevom smrću. Mladić je osvjedočavaše da mogu biti domalo sretni, jer je on slobodan čovjek, baštino je lijep imetak, pa on sve polaže pred njezine noge. Jakov bi počeo govoriti s nekim zanosom, no Zorka mu prekine naglo riječ veleći mu da je on vrijeđa, pripovijedajući joj o svom imetku, jer ona prezire taj njegov imetak i ona samo njega ljubi, ona ne čezne negoli za njegovim srcem. Jakov ju je slušao sa svetim presenećenjem; njezine ga riječi opajahu, a napokon sav uzdrhta od radosti, jer mu ona šaptaše milo i slatko: - Da, vaše srce, to je jedino blago za kojim žudim, vaša ljubav jedino je vrelo gdje se može napojiti moja duša slasti

kakvih vi, muškarci, ne poznate! - Te riječi potresoše Jakova. Ona ih je izrekla iskreno i glasom bolesne djevojke.

Vojnić se zakune da je nije htio vrijeđati, nego je htio reći da polaže pred njene noge srce, budućnost, sve.

- Zorko, vi ste plemeniti! Da, vidi se da vam je u žilama plemenita krv! - Zorko, oprostite mi! - moljaše je sav obrvan raznim čuvstvima.

- Da vam oprostim?... Vi ste mi duboko ranili srce, pa hoćete da vam oprostim, a vi ne možete zaboraviti sićušne bezobzirnosti moje majke! - ukori ga Zorka.

- Sve, sve ću zaboraviti! - obeća Jakov tihim glasom.

- Hoćete li nas doskora posjetiti? Sutra po podne, možda? - upita Zorka teško dišući. Ona se bila sva uznojila dok je izvojsila tu ljubavnu pobjedu.

- Hoću, dušo moja... vaša mi je prijateljica rekla da je i vaša majka ovdje. Bih li i s njom govorio?

- Ne... dragi Jakove; govorit ćete sutra! - reče Zorka i ustane.

I Jakov ustane. Uhvate se ispod ruke, pa iziđu na hodnik. Zorka pogleda na prozor i reče: - Oh, krasne li noći! Hoćete li da se malko prošećemo pred streljanom?

- Bojim se da se ne prehladite.

- Neću; danas nije studeno!

Razgovarajući o svojoj ljubavi, sidu lagano stubama. Pred streljanom bilo je sve pusto. Tu šetahu nekoliko vremena, a zatim stanu pri južnom uglu streljane. Zorka snimi sada krinku sa lica. Jakov je primi za ruke i zagleda se u njenu lijepu glavu obasjanu mjesecinom. Noć bijaše vedra i jasna, gotovo kao dan. Zorka se neprestano smijušila. Tiho noćno povjetarce šuštilo je uvalom i treslo grančicama visokih topola koje se oštro crtahu na blijedom nebu. Pun mjesec sjajio se među vrhovima topola i svijetlio se na staklu prozora jedne kuće što se diže na gornjogradskom šetalištu. Zorkino lice bilo je blijedo; domino cijelo joj prikrio čelo, a ispod svile padalo je nekoliko vlasi do gustih obrva.

- Zorko, slatka Zorko, je li da me ljubiš?

- Da, ljubim! - uzdahne krasna djevojka i padne mu u naručaj.

Jakov je privine na grudi; njena glava klone mu na rame. Ona ga gledaše vlažnim očima, a njene usne poluotvorene i uzvinute otkrivahu dva niza bijelih zubi i naglo podrhtavahu. Kako je bila okrenuta licem prema zapadu, njeni su se zubi sjajili među rumenilom usnica, obliveni tihom mjesecinom.

Zorka mu se umiljavaše i, tepajući ga po licu lepezom, slatko mu se smiješila. On bijaše sretan...

- Zorko, studeno je ovdje; hajd'mo u kuću! - opomenu Vojnić.

Popnu se u streljanu, te pođu u blagovaonicu i sjednu uz jedan stol. Bili su sami kod toga stola. Nakon nekoliko vremena opazi Zorka jednu krabulju koja je bila slučajno odjevena kao i Vojnić.

- Molim te, gledaj onu krabulju kod vrata! - reče Zorka. - Odjevena je kao i ti, a i tvoga je stasa!

- Vidim je! Slušaj; bit će nas, možda, i više ovako odjevenih! - odgovori joj Jakov, pa stanu opet šaptati o svojoj ljubavi i ne obazirući se na onaj crni domino.

Baš je u taj čas ulazila u blagovaonicu Ruža sa svojim plesačem, s Mavrom Šarinićem. Ona se već dulje vremena ogledavala da spazi gdje Zorku, a sada, susrevši se sa crnim dominom, što stajaše do vrata, i opazivši na njemu žute vrpce, približi mu se, upita ga tiho:

- No, jeste li se pomirili?

- A? - šapne crni domino i gane se malko.

- Gdje je Zorka? - upita Ruža.

- Zorka?... Da, nema je... da...

- Tražim je svuda, a u plesaonici je nema!
- U plesaonici... da... ne znam! - odvrćaše crni domino nešto smeteno.
- Oh, vi ste, gospodine Vojniću, danas najsretniji čovjek! - uzdahne Ruža i udari ga lagano lepezom po ramenu.
- Da... najsretniji!... - trže se crni domino.
- A što će reći gospodin Ribičević kad sazna da ste se pomirili? - šanu Ruža.
- Ri... Ribičević! Da... ne znam!...
- Ruža opazi sada Zorku koja je sjedila u jednom uglu blagovaonice, pa reče:
- A, eno Zorke... no! - zape joj riječ u grlu opazivši malne u istom mahu uza Zorku drugi crni domino.
- Zorka! Ono je Zorka! - drhtne krabulja što se s Ružom razgovarala.
- Ruža se osupne i krikne: - Ah! - i potrči k Zorki.
- Zorko, Zorko, oprosti! Oh, lude li mene! Oprosti! To je strašno! Oprosti - moljaše Ruža sjednuvši do svoje prijateljice.
- Zorka se preplaši a Ruža je upita:
- Zar nije to uz tebe Vojnić?
- Jesam! - odgovori Jakov.
- Ah, jadne li mene! Mišljah da ste vi, pa se neoprezno razbrbljah s jednom krabuljom; eno s onom tamo što stoji pri ulazu!
- Ruža ispriповjedi sada sve što je govorila s onom krabuljom.
- Hoću da saznam tko je ta krabulja! - reče Vojnić i ustane te pođe k ulazu. Približi se krabulji i reče:
- Gle, jednako smo odjeveni!
- Da, jednako! - odgovori domino hladno i neprestano gledaše u onaj kut dvorane gdje su bile Ruža i Zorka.
- Čuj, masko; sad je s tobom govorila jedna ženska krabulja... - reče Vojnić, no ne svrši, jer krabulja kojoj je govorio, prepozna ga, te potrči k stolu gdje je bila Zorka. Sjedne do nje, uhvati je za ruke i muklo istisnu kroza zube: - Zorko!
- Zorka drhtne kao da joj je srce puklo i baci se na Ružina njedra.
- Zar te danas ne boli glava? - upita je gorko Ribičević.
- Tko si? - Vojnić će sada ljutito videći kako je ta krabulja Zorku uhvatila za ruku.
- Tko sam? Saznat ćeš, a sada se udalji od mene! - zaškrine Viktor i sjede bliže uz Zorku, a Vojniću okrene leđa.
- Ruža je sva drhtala od straha.
- Gospodice! - nakloni se Jakov Zorki pozvavši je k sebi rukom.
- Zorka ustane; uhvati se za Vojnićevu desnicu, pa pođe s njim u plesaonicu. Ona se sva tresla; teškom je mukom hodala. Bila je posve izmučena i obrvana. Ruža pritrči k Mavru Šariniću, koji promatraše cijeli taj prizor stojeći podalje za kojih desetak koraka. - Oh, svemu sam ja kriva! - potuži se Ruža u najvećoj uzrujanosti.
- Ribičević osta dulje vremena na svom mjestu. Nije se mogao maknuti. Krv mu je silno ključala u srcu, nadimala ga i navaljivala mu u glavu. Njegove su oči krvavo sjale i ukočeno gledale u vrata blagovaonice. Bilo mu je užasno; gvozdeni obruči sapinjahu mu čelo, smrtni ga je znoj oblijevao po cijelom tijelu. Napokon ga obuže grozničava drhtavica, te osjeti da ga pali i reže u prsima. Usta mu bijahu suha, peklo ga je u grlu i gušilo, jezik mu se hvatao nepca, pred očima mu se maglilo. Sve u njemu zakipi; kao mahnit pobježe iz streljane. Jedan sat zatim sjedio je u nekoj maloj, zadimljenoj i

smradnoj krčmi nedaleko od Ilice. Pio je naglo, jer je u njemu sve gorjelo; a da uguši taj požar, pio je i pio lijevajući u sebe jednim gutljajem pune čaše, no i vino je u njemu kipjelo i trovalo mu razlivenu žuč.

Zorka se napokon umirila i rekla Ruži, koja se dugo ispričavala, da ništa ne kaže ni njezinoj majci, ni svojoj tetki Jeli. Lijepa udova bila je također na plesu i razgovarala se sa Sabinom. Zorka se bila osvjestila od svoje velike prepasti, no osjećala se vrlo slabom. Njoj je bilo uistinu zlo, ali se nije htjela potužiti svome Vojniću.

- Grozan je taj Ribičević! - govoraše Zorka Jakovu, sveudilj zadihavajući se. - Još ne poimam zašto su me silili roditelji da pođem za njega...

- No, umirite se, slatka Zorko! Već vam neće zanovijetati! Ti, dakle, vi mislite da bi bilo najbolje da dođem sutra k vama?

- Da; ja ću s majkom govoriti; ona me ljubi, i osvjedočena sam...

- Dušo, o čemu si osvjedočena? - upita je Jakov gladeći joj ruku.

- Da će majka napokon privoljeti da ti budem ženom! - šanu Zorka.

Uto zasniva glazba polku. Jakov i Zorka ne mogahu više šetati plesaonicom a da drugima ne smetaju.

- Lijepa je ova polka! - opazi Zorka.

- Da, veoma lijepa! Ja volim polku!

- Ti ne plešeš, jer tvoj stric... Oprostite, oprostite što te sjetih... Ali čuj, tko te ovdje poznaje? - Zorka će upitati.

- Imaš pravo, pa kad sam već ionako ovdje...

Jakov obavije desnicom dražesnu djevojku, te počnu plesati kao pomamni. Zorki nije bilo dobro, no plesala je bez prestanka, požudno, samo da zaboravi na sve neugodnosti. Ona se htjela posve umiriti, omamiti se. Kad bi svršio koji ples, teško je hodala, noge joj malne klecahu, ali čim bi počela glazba opet svirati, letjela bi ona plesaonicom kao pero u Vojnićevu naručju, ne osjećajući svoje slabosti. Pod krinkom joj je curio znoj; njena ramena bila su topla, oko pasa kao da je gorjela. Njezin vrući dah udario je u vrat Vojnićev kroz koprenu što mu pokrivaše bradu. Jednom se Zorki ipak smučilo. Odoše u malenu sobicu, i tu ona otpočinu, naslonivši glavu na njegovo rame. Malo zatim opet plesahu.

Sabinino se srce širilo od radosti videći Zorku neprestano u naručju Jakova Vojnića. - Ah, nisam uzalud došla na ples! - pomišljavaše. - Pobjeda, pobjeda, slavlje!

- Krasno plešu! - laskala je Sabini udova Jela, koja je bila odjevena kao i Ruža.

- Da, eno ih, eno ih! - odgovaraše Sabina ne krijući svoje radosti.

- Gle, i moj Turčin pleše! - reče udova Jela jedovito, a zatim doda: - Ali tih krabulja jošte nema!

- Doći će, valjda; još nije kasno! Draga Jelo, ja još mislim da su ta pisma nečija glupa šala! - mahne Sabina lepezom.

Jela bijaše, naime, primila bezimeno pismo slijedećega sadržaja: "Velecijenjena gospođo! Preksutra je u streljani krabuljni ples, a ako se želite osvjedočiti da je Solarić beznačajnik, dođite i vi na ples, pod krinkom. Prevarite Solarića da ste bolesni, ako vas bude pitao zašto da ne idete u streljanu. Solarić će doći na ples i bit će odjeven na tursku. Poslije pola noći doći će na ples Solarićeva draga. Ta krabulja imat će crno svileno odijelo i veliku koprenu oko glave, kao što to nose Mlečanke. Ako želite znati tko je ta žena, pođite za njom kad bude išla kući sa svojim Solarićem. Učinite kako vam pišem, pa da se osvjedočite na svoje oči! Jedna vaša iskrena prijateljica."

Udova Jela bješe osvjedočila Solarića da neće posjetiti taj ples. Svoju tajnu o onom bezimenom pismu povjerila je Sabini negdje oko pola noći jer se bojala da bi je Sabina izdala Solariću.

Gospođe su se dogovorile, da će na ples, istoga dana poslije podne. Čim je unišla udova Jela u dvoranu, odmah je opazila onoga Turčina, a po stasu i kretu prepoznala je da je Turčin njezin Solarić.

Celestin Solarić veoma je volio pokladne ljubavne pustolovine, a najmiliji mu bijahu krabuljni plesovi. To su znali oni ljudi koji su pisali udovi Jeli ono bezimeno pismo. Te večeri Solarić se baš lijepo zabavljao ne sluteći da ga promatra bogata udovica, kojoj se prelijevala srcem žuč. On obletavaše ponajviše one krabulje koje se isticahu slobodoumnom nošnjom. Jela se gušila od ljubomornosti i nije sumnjala o istinitosti onoga pisma. Jedan dio sadržaja se bio već ispunio: Turčin je bio tu! Valjalo je čekati da se i ostalo ispuni! Udovi je bila pretijesna koža s nestrpljivosti!

- Oh, ti Turčine, ti Solariću! - šaptaše ona u krinku.

Nešto prije dva sata poslije ponoći dahne Jela prigušeno i uhvati Sabinu za ruku veleći:

- Eno, došla je!

I uistinu, bješe unišla u plesaonicu oniska i jaka žena sva u svilenom odijelu i s velikom crnom koprenom oko glave. S tom krabuljom unidoše jošte dvije: jedna žena, odjevena u velik crn domino, te jedan muškarac u odijelu seljaka iz zagrebačke okolice.

Ona punana Mlečanka prođe dva puta plesaonicom i stane pred Turčinom. Udova Jela drhtnu. Sabina se uistinu snébivala od čuda.

- Da, pismo ne laže! - šapne Sabina udovi.

Očito bijaše da je Turčin čekao na onu Mlečanku, jer joj je odmah pružio ruku i počeo s njom živahno razgovarati. Mlečanka je imala lijepu malenu nogu, hodala je veselo, šalila se i smijala.

- Draga masko, molim te, reci mi svoje ime! Gdje ti stanuješ? - pitaše je Solarić.

- Zovem se Eleonora, a gdje stanujem saznat ćeš jošte danas! Zar me nećeš sprovesti kući? - šaptaše Mlečanka.

- O veoma rado, mila masko! Jučer sam dobio tvoje pisamce da...

- Moje pisamce? Ja ti nisam pisala! - čudila se Mlečanka.

Solarić se nasmiješi misleći da se krabulja šali. On bijaše uistinu dobio kratko pisamce u kojem ga pozivaše na krabuljni ples žena koja samo za njim uzdiše. Ta žena ga je molila u pismu da se odjene kao Turčin, a ona će doći kao Mlečanka. Solarić, osvjedočen da je pismo pisala njegova krabulja, nije htio o tome ni govoriti, pa i stoga što je mislio da bi to bilo nepristojno.

- Ja ću domalo kući! - reče mu Mlečanka.

- Kako izvoliš...

Mlečanka ga uvjeravaše da je došla samo radi njega na ples, a nakon pola sata razgovora reče mu posve jasno da ga ljubi. Solarić se veselio svojoj nenadanoj sreći.

- A otkud me poznaješ? - pitaše je.

- Poznajem te mnogo godina!

Ona je govorila tiho, no posve naravnim glasom. Tko je taj Turčin, nije znala. Solarić je bio isprva oprezan jer se bojava zasjede. Oni iziđu iz plesaonice, a za njima išuljaju se i seljak i onaj ženski domino.

Udova Jela pozdravi Sabinu, potraži Ružu, uhvati je za ruku i odvede je u garderobu. Ruža se čudila. Tetka joj šapne da bude mirna i da će već sve saznati.

Iz streljane iziđu najprije Turčin i Mlečanka, pa Ruža i Jela, a napokon seljak i njegov nerazdruživi ženski domino. Ovo dvoje slijedilo je isprva ostale izdaleka, no u Ilici sve im se više i više približavalo.

Kad stigne Mlečanka pred Sabininu kuću, reče Turčinu:

- Hvala ti što si me sproveo!

- Zar ti ovdje stanuješ? - upita Turčin u čudu.

Mlečanka otvori vrata te odgovori stojeći na pragu:

- Da, ovdje u prvom katu! - Dok je tako govorila, dizala je lagano krinku s lica.

- U prvom! - osupne se Turčin.

Baš u onom trenu kad je Mlečanka skinula posve krinku, stupe Jela i Ruža pred vrata za Solarićeva leđa.

- Rezi! - uskliknu u isti mah Solarić, Jela i Ruža. Solarić se okrene i opazi četiri krabulje iza sebe.

Seljak i ženski domino bjehu se već primakli. Solarić odbrusi na Jelačićev trg. Rezi i ženski domino iščeznu u Sabininu kuću, dok se udova Jela zanjihala i pala u naručaj onoga seljaka.

- Tetko, draga tetko, šta vam je? - preplaši se Ruža gledajući zapanjeno kumeka, koji joj je tetku pridržao. Ruža nije ništa znala o onom bezimenom pismu.

- Oh, bože! - uzdahne Jela. - Hajd'mo kući!

- Gospodo, dozvolite da vas sprovedem! - ponudi se kumek.

- Tko ste vi? - upita udova videći uza sebe seljaka.

- Vaš najbolji prijatelj! Hajd'mo! - kumek će i ponudi udovi ruku.

Vrata Sabinine kuće bila su već zatvorena. Kumek i Ruža vodili su sada udovu koja je cijelim putem molila svoga pratioca da joj kaže ime. Sve uzalud! - Izdaleka je slijedio to troje Turčin, koji se bio sakrio za jednim uglom na trgu. Ono troje krabulja stane pred kućom udove Jele. Turčin se tome nemalo začudi.

Udova i Ruža zahvale kumeku i uđu u kuću. Kumek se vrati prema trgu, hodajući veselo i ribajući ruku: Sve je nešto sam u sebi mumljao. Ta je ulica bila pusta.

Kad nabasa kumek na Turčina, htjede ga obići, no Turčin skoči k njemu, skine mu krinku i kriknu prigušeno:

- Hribar!

- Da, da, Hribar! - odvrati kumek smijući se prestrašeno.

- Huljo! - zaškrinu Solarić, silno ga udari i naglo otide.

Hribar se osupne, odskoči za dva koraka, pa gledaše za Turčinom otvorenih usta. Malo zatim opet je veselo hodao. Cijelim je putem puhao na nos, hihotao i ribao ruke od radosti, jer se sve onako zbilo kako je on to bio zasnovao.

Razumije se da udarac nije bio u osnovi. Hribar je znao da Solarić polazi krabuljne plesove, pa se bio dogovorio s Irenom, onim ženskim dominom, kako da udovi Jeli otvore oči. Sobarica Rezika je znala da će Sabina i Zorka poći na ples, i to je bila rekla Ireni, kojoj bi pripovijedala sve svoje tajne. Irena ju je naučila kako će govoriti na plesu s nekim Turčinom i što će sve učiniti.

Tko je taj Turčin, nije joj htjela reći. Rezi bijaše vesela što može u krabulje, te nije trebalo da je dugo nagovaraju. Hribar i Irena su pisali udovi i Solariću. Kad je Sabina polazila na ples, Irena se bila pritajila da spava. Oko jedan sat poslije ponoći došao je Hribar po nju i sobaricu.

Oko treće ure teturao je Mesničkom ulicom ovisok čovjek u crnom dominu. Hodao je čudnovato: deset koraka pravo, a onda bi se zaletio sad lijevo, sad desno. Kad bi se zaletio, lepršale bi na njegovu dominu duge žute vrpce. - Da, ja, ja ću ga ubiti! - mumljaše, pružajući ruku kao da drži mač. - Zorka ljubi mene, moja je zaručnica, da, ubiti, ubiti, dvo... dvoboj! Šta misli on da je Ribičević kukavica? Ubiti, ho, ho, da, ubiti! Da, neće Zorka... šta novci? Briga nju, briga nas, ubiti ga mora Zorka, ne ja, ja! Zorka ljubi mene, mene! - udari se po prsima i zaleti s pločnika u sredinu ulice. Tu stane malko i uzdahne: - U-u-u! Mnogo sam pio! Dakako, odmah ubiti, salon, šta je salon! - mahne rukom i zaleti se na pločnik. Sad se nasloni leđima o zid jedne kuće, glava mu se objesi nad prsa i počne se ljuljati. Opet se usili i nastavi svoj put ševrdajući. - A gdje mi je krinka?... Ah, evo je, da,

moram se sakriti! - reče i metne krinku na lice, no nešto nakrivo, tako da je vidio samo na jedno oko.

Teškom se mukom popne u streljanu, pa skupiv sve sile, uđe u plesaonicu. Bilo je jošte mnogo svijeta. Krabulje šetahu dvoranom. Baš je prestao ples. Ribičević se ljuljao na nestalnim nogama i tražio očima Jakova Vojnića i Zorku, koji su također šetali. Kad ih opazi, skoči k Vojniću, skinu mu krinku s lica i zavapi promuklim glasom:

- Evo ga! Stric mu prije pet dana pokopan, on Zorku, ne!

Sva se plesaonica uskomeša. Zorka krikne i srušila bi se bila na pod da je nije Vojnić pridržao.

Sabina doleti k svojoj kćeri i odvede je iz plesaonice.

- Da, ono je Zorka! - vikaše Ribičević, mašući Vojnićevom krinkom.

Jakov blijed kao smrt, pođe iz plesaonice i domalo uteče iz streljane sa Sabinom i Zorkom. Viktor vikaše neprestano. U dvorani nastaje velika metež. Mnogo se krabulja zgrne oko Ribičevića; uhvati ga tko za rame, tko za ruke i bace ga na hodnik!

Ribičevića odvede kući prijatelj mu Mavro Šarinić, koji nije znao gdje je Ruža. Svuda ju je tražio.

- Dragi gospodine Vojniću, to je grozno! Kakav li je to prostak taj Ribičević! To je sramota za sav Zagreb! - govorila je Sabina ulazeći u svoju kuću.

- Sramota! - nakloni se Vojnić.

- Govorit ćemo, dragi Vojniću! Posjetite nas sutra! - nasmiješi se Sabina slatko i stisne mu ruku.

- Gospodo, gospodiце... - nakloni se opet Jakov.

- Meni nije dobro! - potuži se Zorka.

Njoj je bilo uistinu zlo. Sva je grozničavo drhtala.

XIV.

Debela, ošišana i uznojena glava Ivana Lozara uvalila se u mekane jastuke njegova bračnoga kreveta. Već je osam sati, a on jošte spava pod bijelim i nadutim blazinama. Silno mu disanje otpuhiva i uzdiže sa usnica rašepurene brkove. Soba se već napunila rumenkastim svjetlom, kad se ganuše blazine kao da je u njihovoj utrobi nešto oživjelo. Lozarove se oči otvore, zabijele; trepavice mu se stanu naglo micati, a naposljetku se sasvim probudi i zagleda se u strop, te stane razmišljati o nečem. Domalo mu bude čudno što ne čuje disanje do sebe, u postelji, što bijaše do njegove. Sabina bi obično hrkala, a disala je uvijek glasno. Lozar okrene glavu na jastuku lijeno i bojažljivo, pa svali oči nadesno, no njegovi pogledi ne zapeše o jaka Sabinina pleća. Sad sjedne, prožulji oči i začuđeno ih razvali gledajući u krevet svoje žene. - Šta je to? - pomisli, osvjedočiv se da Sabina nije na njemu ležala. Sjedeći nepomično, neprestano gledaše u ženinu postelju. Iz Ilice čuje se vreva ljudi, škripanje kola, njihalo na satu tiho i odmjereno mjeri vrijeme; kazalo se već dobro odmaklo od osme ure. Lozar posumnja da sanja, da mu se to pričinja. Otkad je oženjen, nije još nikada opazio da je Sabina ustala prije negoli on. Pogladi dlanom njenu postelju i osjeti da je platno ravno i svježje. Opet se zamisli, te nikako nije mogao pojmiti zašto mu nije žena ondje gdje običavaše biti u taj sat. On pomisli da je Sabina dobre volje, pa da se skrila negdje u sobi, no na tu se pomisao nasmiješi nekako nepovjerljivo jer je znao da je Sabina ozbiljna žena i da se s njime nikada ne šali. - Osam sati je već prošlo! Ples traje obično do zore! Čudno, čudno! A Zorka? - E, e, ja mislim da su došle kući, dakako da su došle! - klimaše spuštajući se lagano na pod. Svrne okom po sobi i, ne videći Sabininih haljina, opet zaklima.

Lozar se naglo odjene; htio je da potraži ženu i kćerku u drugim sobama, htio se osvjedočiti da li su kod kuće, te i saznati štogod o plesu. Kad iziđe iz svoje sobe, doskora se namjeri na Irenu. To mu nije bilo milo. Što je sreo sestru, nije bio slučaj jer je ona na njega vrebala. Irena nije spavala cijele

noći. Bila je blijeda, žuta, slomljena, a ipak se osmjehnula bratu gorko, porugljivo i zlobno. Nazvavši mu dobro jutro, upita ga zašto je spavao tako do kasna, a on joj smeteno reče da nije kasno, da on spava obično do osme ure.

- A kada je ustala Sabina? - upita ga Irena nehajno.

- Sabina? Dakako da nije, nije još ustala! Da, nisam je htio buditi!

- Oh, u kući je toliko posla! Idem je probuditi! - reče Irena i učini dva koraka.

- Molim te, ostavi je u miru! Cijelu ju je noć boljela glava; usnula je tek u zoru! - ustvrdi Lozar naglo.

- Tako! - uzdahne Irena sućutno i sklopi ruke.

- Da, da, u zoru! - šaptaše njezin brat.

Irena ga pogleda koso i nasmiješi se zlorado. Lozar zakašlja, ispruži vrat i mahne glavom nekoliko puta. U velikoj zabuni upita sestru da li je Zorka ustala.

- Nije; to je strašno danas u našoj kući! Kao da je sve zaklano. Čekaj da je probudim! - šapne Irena i korakne prema vratima Zorkine sobe.

Brat je uze moliti neka je ne budi, jer da je mlada i zdrava i da se zimi rado spava i koji sat više negoli ljeti. Irena ga ukori veleći mu da će lijepo odgojiti djevojku, koja da će se, bez sumnje, zalijeniti. Lozar mahaše samo rukom da to nije istina. Ona ga sada upita da li je čuo u noći škripanje vrata i reče da je to grozno, da nije cijele božje noći oka stisnula! - Ti, dakle, nisi čuo kako je netko hodnikom koračao? Čuješ, Ivane, ja ti ne vjerujem u duhove, u sablasti...

- Duhovi! Sablasti!... Irena, ti si sanjala! Tko bijesa da hoda noću?

- Pitat ćemo Zorku! - šapne Irena tajanstveno i zlobno se nasmiješi.

Približivši se vratima Zorkine sobe, pogleda brata i veliki joj se zubi otkriju. Pokuca. Nitko se ne oglasi, a onda pokuca jače.

- Tko je? - začu se ljutit glas iz Zorkine sobe. Brat i sestra poglednu se i dahnu u jedan mah: - Sabina!

Irena se nakesi bratu: - Ona, dakle, nije u svojoj sobi?

- Da, glava ju je boljela; no, znaš, dok se mi ovdje razgovaramo, došla je k Zorki, okolo, hodnikom.

Umuknu i stanu se gledati. Iz Zorkine sobe začu se opet glas:

- Zar nije netko pokucao na vrata?

- Zorka se probudila! - šapnu Lozar.

Irena mu kimnu i prekrži prstom dršćuće mršave usnice u znak da šuti. Ona se nadala da će se majka i kći razgovarati, pa da će tako štogod dočuti.

Lozar nije znao šta da učini. Iz sobe začu se opet:

- Spavala sam i naglo se probudih! Da, i meni se pričinilo da je netko pokucao! - Kako ti je, Zorko? - pitala je Sabina tako glasno da su mogli čuti muž joj i Irena svaku riječ.

- Silno sam umorna; nije mi dobro! - odvratila Zorka majci.

- Ti ćeš ostati dulje vremena u krevetu, ja ću se već... - govorila je sada Sabina tiho, te se više nije moglo razumjeti u drugoj sobi njezina šaputanja.

Lozar se bojao da će Sabina opet glasnije govoriti i, sluteći da bi to mogla biti kakva tajna, koje ne bi smjela znati njegova sestra, dođe mu dobra misao da pokucne jače na vrata, pa da tako opomene svoju ženu da se čuva, da šuti. Lozar podigne ruku da pokucne; Irena se razljuti i htjede mu to zapriječiti, no on povikne:

- Sabina! - i oštro pogleda sestru.

- Šta želiš? - odazva se Sabina jedovito.

- Ništa, ništa, dušice! Ja i Irena tražimo Zorku; htjeli smo je probuditi! - odgovori on slatko i pokorno.

- Idi u ured! Ostavite nas u miru! - zapovjedi Sabina i obrne jošte jedanput ključem.

Lozar se i Irena pogledahu plaho, pa se išuljaju iz sobe hodeći na prstima, prestrašeni kao da su počinili kakav zločin. Sabinin je glas bio oštar, okoran i rezak. Na hodniku uhvati Irena brata za rukav kaputa i upita ga kroza zube da li je prestao biti gospodarom u svojoj kući, da li je on uistinu zadnje pometalo! Lozar je gledaše snuždeno. Irena mu se približi licu, izvali velike i bijele oči, usne joj se rašire i nategnu, uzrujanost je neodoljive znaličnosti obuze, pa ga opet upita:

- Ivane, šta se to zbiva u našoj kući?

Lozar saže očima, stisne ramenima, mahne rukom, ali joj ne odgovori, nego side niza stube glavinjajući i mrmljajući u debele brkove.

Irena je sva uzdrhtala. Oko nje se zbivalo nešto čudnovato, neobično. Pođe u svoju sobu, sjedne na divan te počne razmišljati šta bi to moglo biti u Zorkinoj sobi, zašto je Sabina kod svoje kćerke, zašto su se ključem zatvorile, zašto je netko u noći kućom hodao? Da, negdje u zoru zatvarala su se i otvarala vrata Zorkine sobe, a kad bi nastala tišina, Ireni se činilo da čuje prigušeno stenjanje. Ona je bila ustala, neko je vrijeme prisluškivala i bojala se da je tko ne opazi, a kako je bila praznovjerna, strepjela je i plašila se duhova koji se šeću najradije mračnim hodnicima.

Ona sada uviđa da to nisu bili nikakvi dusi nego ukućani, možda Sabina ili Zorka. Svjetlost sunca podala joj je srčanost. Irena izuje cipele, te pođe k vratima Zorkine sobe, hodajući tiho na prstima, raširenih ruku i ljuljajući se da uzdrži ravnovjesje svoga visokoga tijela. Htjede zaviriti u sobu kroz luknju ključaonice, no ključ je baš tako ostao da nije ništa mogla vidjeti. Prisloni uho na otvor ključaonice, priguši svoje disanje, ali ne ču nego šapat. Sva dršće, oči su joj ukočene, crveni vrat ispružen, usnice uzvinate, lice na mjestima modro, na mjestima crveno.

- Oh, šta se to zbiva u toj sobi! - misli Irena, a moždani joj se trzaju od muke - nepojmljive je slutnje obuzimaju, sjeća se svoje prve mladosti i tolikih razočaranja, srce joj puca od boli i čezne za minulim danima. Htjela bi znati šta znači onaj tajanstveni i sumorni šapat mlade... mlade djevojke! Prije, kad je bila pred tim vratima sa svojim bratom, Irena je čula kako je Zorka rekla majci da je umorna, da joj nije dobro, a te riječi čine joj se nešto veliko i otajno, i motaju joj se mozgom kao rastaljeno željezo. U Zorkinoj se sobi gane Sabina, začu se šušanj haljina, pa onda hod. Irena se trgne od vrata, pođe u svoju sobu dugim koracima. Sad navuče cipele, uvali se u naslonjač i uzme neku knjigu. Njene se ruke tresu. Spusti knjigu na koljena; glava joj klone na oslon naslonjača. Velika je obrva slabost i sumornost i činilo joj se da je došla od ljubavna ročišta, da je nešto vanredno doživjela, da ju je cjelivao i grlio netko šapćući joj najslade riječi.

Zorka došavši s plesa do kuće teškom se mukom popela u prvi sprat, u svoju sobu. Već se putem tužila majci da joj nije dobro. Majka ju je ljubazno ukorila da je preveć plesala, pa da se prehladila kad je onako vruća i uznojena otišla s njom iz streljane. Zorki je bilo uistinu zlo; neumjereno plesanje, sve one ugodnosti i neugodnosti koje je doživjela na krabuljnom plesu, toliko žestoka osjećanja silno je potresoše. Sabina se isprva preplašila, no domala ju je minula ta velika prepast. Kao prava majka, nije mogla ostaviti svoje kćeri, nego je, probdjevši nekoliko teških sati, u njejoj sobi zadrijemala. I Zorka je napokon usnula, a probudiše je otac i Irena.

Sabina se bila razljutila na svoga muža kad je kucao na vratima i rekla Zorki:

- Čudan je tvoj otac!

- Ne ljuti se, mamice, on je samo zabrinut! - šaptala je Zorka baš onda kad je Irena uzalud prisluškivala.

- Vidjet ćeš, saznat će se da smo bile na plesu! Tvoj je otac, bez sumnje, sve Ireni izbrbljao! Za sobaricu se ne bojim! - Kako ti je, Zorkice?

- Umorna sam! - osmjehne se kćerka.

- Nekoliko ćeš dana ostati u krevetu. Ah, ti, mala zlobnice!
- Danas će doći k nama Vojnić! Oh, koliko ga...
- Da, ti ga ljubiš! - potvrdi majka s velikim osvjedočenjem njene i neizuštene riječi.
- Šta ćeš reći Vojniću ako bude za mene pitao?
- Da si se prehladila! Zorko, budi mirna, spavaj! Ja idem da što god prigledam.

Sabina ustane, sagne se nad Zorkinu glavu, koju obuhvati objeručke, okrene je prema sebi i zagleda se u lijepe kćerine oči smiješeći se dobrohotno i srdačno.

- Ah, pojela bih te od radosti! - šaptaše Sabina otkrivši bijele svoje zube i tresući naglo svojom glavom.

Zorka ogrli majku objema rukama, otvori posve oči, namrgodi se hotimice, raznježeno i dražesno, pa naglo poljubi svoju dragu majčicu usred usnica. Majka joj sada izljubi cijelo lice, ugrize je za punanu bradu, opet je poljubi i zaprijeti joj prstom.

I majka i kći nasmiju se glasno.

- Zbogom! Zbogom! - šaptaše Sabina, odilazeći od postelje. Kad bude u drugoj sobi, ispruži glavu kroz pritvorena vrata, snimi poljubac prstima sa usnica i baci joj ga, smiješeći joj se i klimajući veselo, kao da joj veli: Dobro, dobro, sad je sve u redu!

Kad se vrata zatvoriše, podvije Zorka bijele i oble ruke pod glavu, uzdahne i zagleda se u dno postelje gdje je prstima nogu potezala pokrivalo. Tijelo joj je bilo posve protegnuto, onako nauznak ležeći, pa se čudila što je tako dugačka i mislila je o svom lijepom stasu i o svojim najnovijim haljinama. Lice joj je bilo blijedo, no spokojno, mirno i zadovoljno, kao čovjeku koji osjeća da mu se zdravlje vraća. Na njenom licu vidjelo se čuvstvo neobične bezbrižnosti, a to čuvstvo slijevalo se i splinjavallo oko njezinih usta, u posmijeh tihe radosti i sreće. Takav se smiješak viđa na licu ljudi kojima se sa srca svalila neka velika briga, i na licu mlade, zdrave i sretne zaljubljene djevojke kad prvih proljetnih dana ulazi u zelen i svjež gaj, gdje je stalno čeka njezin dragi. Zorka mišljaše zatim o prošloj noći, nabrajaše sama sebi po redu sve zgone te noći trseći se da se sjeti svih upita i odgovora, svake riječi. Kad joj napokon sune u glavu čudna misao da bi morao biti dosta dugačak lijes za njezino tijelo, da je umrla, makne nožnim prstima pod pokrivalom, osmjehnu se. Ta misao izazove zijevanje na njena usta. Poče drijemati i usne, snivajući da je umrla, o svom pogrebu i o vijencima koje je položio Jakov Vojnić na njezin mrtvački lijes.

Sabina se toga dana odjenula s velikom pomnjom. Dugo se vremena mučila njena sobarica ne mogavši joj nikako udovoljiti. Oko jedanaeste ure bi svršen taj teški posao. Sabina se kao podmladila; skupo odijelo od modre svile, posuto žučkastim čipkama vuklo se za njom po glatkom podu. Lice joj se rumenjelo pod bijelim praškom, oči su joj neprestano žmirkale. Hodala je ponosito; glasnije negoli obično davala je naloge svojoj sobarici. U dubini njenih očiju tinjala je velika radost koju je s teškom mukom pritajivala. Uzrujanost ju je tjerala iz jedne sobe u drugu; sjedala je, naglo ustajala i pogledavala se u zrcalu. Otvarala bi knjige, pregledavala albume, note, odijela i svakojake druge sitnice u svojem pisaćem stolu.

Sabina i Irena srele bi se sad u jednoj, sad u drugoj sobi, no one se ne bi ni pogledale. Samo se jedanput ošinuše ljutitim pogledom. Sabina se bila zamislila na Irenin pogled, po kojem je sudila da Irena nešto naslućuje, da je možda već što god i nanjušila. Sabinino oko bijaše pronicavo. Valjalo je biti na oprezu.

Oko podne posjeti Sabinu udova Jela. Udova je naglo banula u sobu, osupnula se malko pred pobjedonosnim držanjem svoje najbolje prijateljice i pred njenom lijepom haljinom. Jela bijaše vrlo uzrujana. Sabina je umoli neka sjedne nasmiješivši se neobično otmjeno i pouzdano. Udova sjedne i duboko uzdahne.

- Jelo, šta je? - upita je prijateljica zabrinuto, pa sjedne uz nju.
- Grozno! - uzdahne Jela i suze joj skoče na oči.

- Grozno? - ponovi Sabina uzvinuvši glavu.
- Da, onaj Turčin bio je Solarić, Oh!... Znaš, evo, baš je sad bio kod mene! On taji, veli da je cijelu noć čitao, no ja znam da laže, ta zar mu ne poznajem glasa? - ljutila se Jela tarući suze i gnječeći svoj rubac.
- Možda se varaš! - sklopi ruke Sabina i zaklima.
- Ne, ne varam se! Grozno! Više mi ne smije pred oči! Tvoja sobarica, ah, sobarica!
- Moja sobarica? Šta govoriš o mojoj sobarici? - razvali oči Sabina.
- Da, radi tvoje sobarice je došao na ples... Ona krabulja, ona Mlečanka!...
- Bila je moja sobarica? - ustane Sabina u čudu.
- Udova klimnu snuždeno, a Sabina je stane uvjeravati da je to sanjala.
- Sanjala! Ta lice joj vidjeh kad je s njim govorila na pragu tvoje kuće!
- Na pragu moje kuće? - osupne se Sabina.
- Udova joj sada sve ispriповjedi. Sabina probljedi i zovne sobaricu koja stupi u sobu smiješeći se i tajeći svoj nemir.
- Rezi, da mi kažete istinu! Kada ste noćas legli? - upita Sabina strogim glasom.
- Ja? - začudi se sobarica.
- Da, vi! Govorite! - zapovjedi Sabina.
- Pola sata poslije vašega odlaska! - odgovori Rezi posve mirno.
- Lažete! - uplete se udova Jela.
- Kako, milostiva? - hoće sobarica ravnodušno.
- Vi ste bili noćas na plesu, a kući vas je dopratio jedan Turčin, jedna krabulja! - reče Jela tajeći svoj gnjev.
- Ja na plesu? Mene pratila krabulja... Turčin?! - snebivala se sobarica.
- Da, vas; vidjela sam vas ja, da, ja, kad ste skinuli na pragu ove kuće krinku pred Turčinom! Zar vas nije stid tako lagati?! - plane udova.
- Sobarica zadrhta, probljedi i obori glavu.
- Sabina ustremi u nju svoje velike oči. Rezi se čudila. Ona je bila opazila neke krabulje pred vratima kad se razgovarala s onim Turčinom, no nije slutila da bi među onim krabuljama mogla biti i udova Jela. Rezi nije znala zašto je morala onako govoriti s Turčinom na plesu. Sad se prepala i uvidjela da mora priznati da je bila na plesu. Sabina navalila na nju dosta prostim izrazima i reče joj da se nosi iz kuće! Rezi počne plakati i prizna sve iskreno, a Jela i Sabina najvećma se začudiše kad uvidješe da Rezi ne zna da je onaj Turčin bio Solarić.
- Idite, Rezi! - zapovjedi joj Sabina i zamisli se. Već za koji časak pronikne cijelu zasjedu Irene i Hribara, no udovi ne razjasni sve, dapače je počne uvjeravati da nije moguće shvatiti te spletkarije, te da onaj Turčin nije bio Solarić, jer bi ga sobarica sigurno po glasu prepoznala. Udovi nije bilo sve jasno, ali je ipak donekle shvatala cijelu spletku.
- Dakle, Irena i Hribar odvedoše na ples sobaricu! Da, da, onaj seljak, da, ono je bio Hribar! Oni je, dakle, nagovoriše šta ima reći Solariću! - umovaše udova.
- No, tko ti veli da je ono bio Solarić? Ta zar nisi vidjela da ga Rezi nije poznala, da ne zna tko je ono bio? Uostalom, ja ništa ne vjerujem sobarici! Ta cura besramno laže! - reče Sabina, koja je sve Reziki vjerovala.
- On, on je bio! - klimaše udova.
- Jesi li mu vidjela lice?
- Nisam, ali njegov stas, njegov kret, pa i glas sam mu čula!

- Molim te, draga Jelo, ti si bila uzrujana, pa ti se to sve samo pričinilo. Ta i ja sam ga vidjela, no prisegla bih da je ono bio netko drugi. Pa zar nisu mnogi ljudi slična stasa? - uvjeravaše je Sabina.

Njoj je sto misli križalo glavom u isti mah, a uvidala je da se to sve mora stišati, da joj valja umiriti udovu koja je već sumnjala o zdravom vidu svojih očiju. Sabina se bojala bruke, a željela je da Jela bude Solarićevom ženom. - Ne, sablazni neću! - pomisli i poče uvjeravati udovu da je Solarić čestit čovjek koji ne može počiniti šta tako. Toga je dana za prvi put hvalila i Irenu veleći da je ona naobražena i čestito odgojena djevojka, koja se bavi samo ozbiljnim stvarima. Jela počne govoriti o bezimenim listovima. Sabina je naposljetku posve smete. Udova pođe kući nešto umirena, no jošte nije bila posve načistu.

Sabinino se čelo sada smrkne. Ljutila se na udovu, koja joj je mutila radost toga lijepoga, velikoga dana. Zнала je sada da je Irena pisala bezimena pisma, znala je sve, no nije htjela mutiti kaše. Njoj se vrzlo najviše glavom kako da dočeka Jakova Vojnića i kako da se riješi Ribičevića. Šetajući sobom, tako razmišljaše, ali eto jednim mahom stane i trže se. Tome je bio razlog misao da ne treba više Jelina novca, da može sada, dapače ugrabiti Solarića udovi. - Ta zar mi neće biti zetom bogati Vojnić? - upita se Sabina i žmirnu u zrcalo.

Sabina je zatim dva puta pokucala na vrata Zorkine sobe, no budući da joj se ne odazva bolesnica, pusti je da mirno spava. Kad je po drugi put kucala, nadode Irena i poče premetati neke knjige na jednom stolu.

- Zar Zorka još nije ustala? - upita Irena nehajno.

- Nije! - odsiječe Sabina.

- Valjda se gdje prehladila! - reče Irena sažalno.

- Da.

- Tako?... Da je gdje bila na plesu, ne bih se tome čudila! - Irena će ujedljivo.

- Ne luduj! - otrese se Sabina.

Irena razvali oči i upre ih u Sabinu pa gnjevno izusti:

- Molim te, ja ludujem?

- Šuti! Probudit ćeš Zorku! - mahne Sabina prezirno rukom.

- Dobro, dobro! - grozila se nešto Irena.

- Šta! Kome se ti groziš? - upita je Sabina posprdno.

- O, ti si uzrujana od noćasnje zabave! - htjede uštipnuti Irena.

- Kako znaš da sam bila na plesu! - upita je Sabina i uništi je svojim pogledom. - Ja sam pratila na ples svoju kćer, a tebe, tko je pratio tebe?

Irena zadrhta. Nije bila pripravna na to pitanje.

Sabina je bila sada o svemu posve osvjedočena.

- Mene pratio, mene? - smete se Irena.

- Šta zahtijevaš od mene, šta hoćeš? Da, nisam znala da tako naobražene djevojke polaze krabuljne plesove sa sobaricama! - nakloni joj se Sabina porugljivo.

- Ne vrijedaj me! - vrisnu Irena.

- Ja da tebe uvrijedim! Ha, ha, ha!... A molim te kad... ćeš... opet... pisati udovi Jeli? - upita je Sabina, žmireći joj u lice.

- Šta? - dahne prestrašeno Irena i klone na stolicu blijeda kao smrt.

- Srami se! - zakriješti Sabina prigušeno; ošine je pogledom i naglo pođe u drugu sobu, gdje se sastane sa svojim mužem, koji uzmakne pred njenim zažarenim i od jarosti nabuhlim licem.

- Sabino, što se ljutiš? - upita je bojažljivo.

- Oh, grozna je ta tvoja sestra! Već mi je dozlogrdila!
- No, no, draga Sabino, umiri se!
- A šta se tebe tiču ženske gluposti?
- Ne ljuti se, molim te!
- Ne budi smiješan!
- Gle, nisi pravedna; nešto si ljutita pa hoćeš da nada mnom iskališ svoj jad! - govoraše Lozar ljubazno. A gdje je Zorka?
- U postelji; prehladila se! - odgovori Sabina smireno.
- Jadno moje dijete! Da idem k njoj?
- Nemoj jer spava! - Ne brini se za nju, molim te!
- A, a, da se ne brinem za nju, ja, njezin otac! - klimaše Lozar umiljato. - No, no, da se ne ljutiš, neka bude kako ti voliš, da, kako ti voliš, jer ti znaš, Sabino, da se ja uvijek... - ne svrši Lozar jer mu žena mahnu da šuti začuvši zvonce na hodniku.

U sobu uđe Rezika i preda gospođi posjetnicu, na kojoj je bilo natiskano: *Jacques Voinics*.

- Sa cs na kraju! Divan čovjek! - usklikne Lozar pogledav posjetnicu.

Jakov Vojnić, sav u crnini, stupi u sobu. Sladak, materinski Sabinin ga smiješak osokoli. I Sabina i muž joj pruže mu u isti mah ruke. Sabina mu oduze crni visoki klobuk i umoli ga da sjedne na divan. Jakov posluhne nešto smeteno.

- Kako ste noćas spavali, dragi gospodine? - upita ga Sabina toplim glasom.
- Hvala! A vi, milostiva gospođo? - nakloni se Jakov.
- E, Sabina rano ustaje; malo je spavala! - odgovori mu Lozar, gledajući ga zaljubljenom, oponašajući svoju ženu.
- Zorka još nije ustala; vrlo se prehladila! - reče Sabina tužno.
- Tako?... Prehladila? - uznemiri se Jakov.
- No, no; to će proći! - dahne Lozar i osmjehne mu se.
- Gospodine Vojniću, dozvolite da vam izrazim čuvstvo svoje duboke sućuti... Vas je zadesila velika tuga. Sav Zagreb oplakuje pokojnog vašeg strica! - izusti Sabina tužno, pečalno.
- Da, da, velika šteta što je onako kršan u grob legao - kimnu Lozar.
- Kršan?... Bolest ga je bila posve obrvala u ovo zadnje vrijeme - reče Jakov mirno gledajući u svoje lijepe ruke što su mu bile na koljenima.

Jakov je sjedio sam na divanu, a Lozar i Sabina nasuprot njemu. Oni se sagibahu prema njemu, neprestano ga gledahu, smiješeći mu se, a kad bi opazili da želi štogod reći, samo bi rukom mahnuli jedno drugome, dajući tako znak: šuti, dopusti da on govori, on, gospodin Vojnić!

I Jakov je govorio i pripovijedao o zadnjim časovima svoga strica i o nekim osnovama, ali nije htio ni jednom riječi sjetiti Sabinu one noći kad ga je protjerala iz kuće. I o Zorki se zametnuo razgovor, a sad se Sabina počela tužiti na svoj udes i na udes svake majke, jer je strašno otrgnuti se od svoje djece, od kćerki, ako je u kući samo jedna kao u nje. Lozar uzdahne dva-tri puta i pogledne Jakova da ga upozori kako Sabina pametno i istinski govori.

- Da, dragi gospodine, teško nama majkama! Oh, koliko odgovornosti pred bogom! Al' što ćemo kad je u svijetu tako! Vidite, ja imam samo dvoje: onoga dječaka i Zorku! Silvio, kad svrši nauke, tko bi znao kamo će! Zorka je djevojka, pa će i ona od kuće, ostavit će nas! Dragi Ivane, ja je ne dam i ne dam u Beč! - obrani se Sabina.
- O, nikako, nikako! - zaljulja glavom Lozar.

Muž i žena bjehu se sporazumjeli da će tako govoriti. Lozar, razmišljajući o tome, bio se naposljetku malne osvjedočio da mu Zorku snubi neki Bečlija. Kad je Sabina rekla da neće dati svoje Zorke u Beč, trgnuo se Jakov, a ona je to, na svoju radost, opazila.

Sabina poče sada pripovijedati da se već Zorka mogla udati, ali da ima još vremena. - Oh, svijet je zloban! - tužila se Sabina, obuhvativši objeručke glavu, kao da se želi obraniti od toga svijeta. - Da, zloban, zavidan, a ljudi vam izmišljaju stvari o kojima nisi nikad ni sanjao.

- Dragi Vojniću, moja žena govori istinu! - ustvrdi Lozar okrenuvši se na stolici.

I Jakov potvrdi Sabinine riječi klimanjem.

- Da, zbilja! Vi ste, valjda, također, dragi Vojniću, čuli glas što se prosuo Zagrebom o mojoj - znate li o kome? - o mojoj Zorkici! Ne znaš da li ćeš se ljutiti ili smijati! Dakle, vi ne znate? Ha, ha, ha! Ma da, svjetina brblja da se moja Zorka udaje za nekoga, znate, onoga Ribičevića!

Jakov je gledaše, a Lozar obori oči i zamisli se. On nije više slušao svoje žene koja nastavljaše: - Da, za onoga Ribičevića! Taj je čovjek nekoliko puta k nama došao, napio se, a svijet je stao..., no, znate i sami kako je u malim gradovima!

Jakov je začuđeno pogleda. Sabina shvati taj pogled i upita ga da li je, možda, i on vjerovao u tu izmišljotinu.

- Kako ne bih kad mi je sam Ribičević pripovijedao da...

Sabina se stane glasno smijati i reče svome mužu:

- Ivane, Ivane, i Ribičević je to razglašavao!

Lozar, ne znajući šta da reče, ljuljaše glavom kao da se čudi Ribičeviću.

- O, to je drzovito! - uzdahne Sabina, uozbiljivši se jednim mahom. - Pokazat ću već ja... ne svrši. Htjela je reći da će pokazati vrata Ribičeviću, no time bi sjetila Jakova one poznate neugodnosti. Uostalom, zabuna Vojnićeve bila joj je dokazom da su ga one neugodnosti sjetile već njezine prve riječi: "Pokazat ću već ja."

Bilo joj je jasno da se zaletjela; da popravi svoju pogrešku, reče Vojniću, smiješeći se: - O, sad razumijem! Ribičević vas je htio samo ljutiti...

- Zašto? - upita Jakov.

Sabina uvidi da ju je taj upit bacio u škripac; ona nije mogla iz pristojnosti reći Jakovu: "jer zna da je vi ljubite". Da se iz neprilike izvuče, osmijehne se slatko Jakovu i reče mužu: - Zar ne da je Ribičević htio samo razljutiti gospodina?

- Dakako, to je jasno, dragi prijatelju, jer on zna, dakako, da, on zna, da, dobro zna... - ne mogaše doreći Lozar svoje misli, gledaše ženu da ga izbavi iz škripca.

- No, dragi Vojniću, šta znate vi? - odvaži se Sabina, zaokupivši ga pogledom i osmijehom da prevrne govor.

- Gospodin suprug veli da Ribičević zna, a ne ja! - odgovori Jakov.

- A tako! - nasmiješi se Sabina i pocrveni malko.

Lozar pogleda na dobnjak i reče da je već kasno. Vojnić na to ustane, no Lozar mu položi ruke na ramena veleći mu da ga nije htio otjerati, nego da će ga, dapače, vrlo veseliti ako ostane kod njih na ručku.

- Da, bit će nam milo! - nakloni mu se Sabina.

Jakov se ispričavao, ali mu nije koristilo jer mu Lozar odnese klobuk u drugu sobu; povrativ se poče ga koriti što neće da počasti njihov stol. Jakov privoli. Sabina mu zahvali stisnuvši mu srdačno desnicu.

Kad uniđu u sobu, gdje je već bila juha na stolu, nađu tu Irenu i Silvija, koji ljutito pogleda Jakova Vojnića misleći da će mu biti opet učiteljem. Irena poda ruku Jakovu i nakloni mu se hladno. Sabina

je mnogo govorila dok je objed trajao, a na Irenu se nije ni osvrtna kao da je i nije bilo pri stolu. Razgovor se vrtio oko običnih stvari - plesovi, kazalište, vjenčanja, zaruke, raspiti i nešto o politici; koju je Vojnić mrzio. Sabina je izabirala najbolje komade pečena purana i metala ih svojom vilicom na Vojnićev tanjur; Lozar mu je natakao čašicu vinom, a budući da je Jakov neprestano morao slušati Sabinu, nije se mogao s njim češće kucnuti, no on bi svojom čašom kucnuo na stolu o njegovu, da ga ne čeka dok je uzme u ruku. Silvio je bio ljut, te je Ireni, koja ga je korila, pokazivao jezik dok ga nije majka uzela za uho i bacila iz sobe. Ona to nije učinila stoga što je vrijeđao Irenu, nego stoga što se htjela mirno razgovarati s Jakovom. Silvio se užasno derao, tako da je Sabina morala opet ustati i zapovjediti sobarici neka ga zatvori u neku sobicu. Vojnić se nije čudio tome prizoru jer je poznavao dječaka. Kad ga umoli Sabina neka to ne zamjeri jer su svi ljudi bili djeca, slegne ramenima i osmjehne se. Ali se Irena oglasi:

- O, nisu sva djeca takva! To je odgoj!

Sabina je ošinu pogledom a Lozar uzdahne:

- Ireno!

- Ta, zašto da ne kažem istinu?! Ja kao dijete nisam bila takva! - obrani se Irena.

- E! Tko bi to znao?! Tebe su kao dijete poznavali oni ljudi koji su nešto stariji negoli sam ja! - odgovori Sabina i ne uzmogne pritajiti svoj gnjev.

Irena probljedi.

- Sabino! - umoli je Lozar bojeći se neugodna prizora.

Srećom, bio je objed svršen. Sabina ustane i pozove Jakova u drugu sobu, iz koje se ulazilo u Zorkinu. Lozar je dulje vremena mirio sestru, koja mu se tužila da ne može živjeti uz Sabinu.

- Šta ćeš da ti ja učinim? Obadvije ste jednake! - šaptaše on, bojeći se da ga čuje žena.

- Zar tako braniš svoju sestru? Nisi li čuo kako me vrijeđa? O, dakako, gospođa je srdita i zlovoljna, jer noćas nije spavala! Da, svi ste se protiv mene urotili! Ja sam u kući prava tuđinka, meni se ništa ne kaže, pa ni onda kad se polaze plesovi!

Lozar je pogleda u čudu.

- Da, sve znam! - reče mu u gnjevu sestra i udalji se iz sobe.

- Oh, vi, babe! - uzdahne Lozar pa ispije još jednu čašu.

Lice mu se već rumenjelo. Ustane i pođe u sobu gdje je bila Sabina s Vojnićem. Kad ga žena opazi onako rumena, namigne mu i reče:

- A, ti ideš u kavanu? Idi, idi, dragi Ivane!

Lozar shvati njezinu želju pa pozdravi nju i Jakova. Otiđe iz kuće žaleći što žena nije dozvolila da još malo brblja s Vojnićem. Ta, radilo se tu o sreći njegova djeteta! - E, nije lijepo od Sabine što me je otppravila! Zar Zorka nije i moja kćerka? - mišljaše silazeći stubama.

Sabina se razgovarala s Vojnićem kao s najboljim prijateljem, bratom, sinom. Gledala ga je neprestano, s nekim je čeznućem očekivala da joj što rekne, smiješila se, udarala ga po ruci, svaku mu riječ povlađivala.

On je bio obećao Zorki da će zaboraviti onu kobnu noć kad su se cjelivali, te da o onim neugodnostima ne treba nikada ni slova proslaviti, a Sabini je to kazala kćerka, te joj je uistinu bilo drago što se ne treba ispričavati zbog svoje naglosti. Njeno je lice sjalo od radosti, oko joj se krijesilo, bila je rumena i bijela, mlada jošte, otmjena i duhovita, prekrasno odjevena, dobra, ljubazna, prva gospođa u Zagrebu. Vojniću se rastapalo srce videći pred sobom tu svoju lijepu i dobru buduću punicu, ženu strogih moralnih načela, strogu do skrajnosti, do naglosti; ženu koja se bojala svake sjenke u čudorednom pogledu, koja je smatrala ljubavni potajni cjelov zločinom, a to je Jakovu rekla Zorka, koja ne zna šta je laž, ona divna Zorka koja je tako plakala zbog njega, kako mu

je Ruža na plesu kazivala i prisezala; da, to mu je rekla ona krasna i obožavana Zorka, koja leži, eno, tamo, u onoj sobi, snatreći o njemu.

Vojnić bijaše blažen u tom lijepom salonu, sjedeći do najotmjjenije gospođe u Zagrebu. On je tako mislio o Sabini; to je bilo njegovo duboko osvjedočenje. Pa, uistinu, u ono se vrijeme mnogo govorilo o Sabini; njezin je salon bio na glasu. Tu se sastajahu Solarići, Hribari, bogate udove, krasne djevojke i mnogi drugi ljudi, koji najvole nositi haljine od engleskoga sukna iz Moravske. Jakov prispodabljaše stan svoga strica sa stanom Lozarovim, prispodabljaše svoju rodbinu s rodbinom gospođe Sabine, te osjećaše veliku slast u srcu, znajući da će biti rođakom jednom pukovniku, jednom dvorskom savjetniku, jednom ravnatelju neke tvornice u Pešti i mnogoj gospodi, a svi će ga nazivati "Jacques" ili "ti". Sad prizna sebi da mu je drago što mu je stric umro. Jakov se bojao svoje rodbine te je već razmišljao šta bi učinio da mu dođe u Zagreb neka tetka, koji bratić ili drugi koji rođak. - Ah, kada ću postati plemićem? - mišljaše i nadaše se da će to biti doskora, kad bude imao onakvu rodbinu, onakve veze s velikom gospodom. Vojnić još nije posve shvaćao kakva je silna moć novac. Opažao je da ga mnogi nekako drukčije pozdravljaju, da se za njim ogledaju neke gospođe i da mu se osmješkiju mnoge djevojke. On je o tome svemu razmišljao, razgovarajući sa Sabinom, koja je opazila bila svaku njegovu misao.

- E, šta ćemo, svima je suđeno, dragi gospodine, svima, jednome prije, drugome kasnije! Vjerujte mi, sve se vremenom zaboravi! I meni je bilo strašno kad mi je otac umro, al, kako rekoh, tu nema pomoći! - tješila ga Sabina zbog smrti njegova strica, a dobro je znala da mu ne treba utjehe.

- Vi ste, gospodo, poznavali moga strica? - reče Jakov gledajući se u zrcalu.

- Jesam; samo sam jedanput s njim govorila! - odgovori Sabina zbunjeno. Ona mišljaše da je to pita iz zlobe, da joj time hoće reći: Gospodo, ja znam da je ova kuća moja, da vam je dao moj stric novaca! Jakov ju je to slučajno upitao.

Sabina, da sakrije svoju malu zabunu, odluči da smete Jakova, te upita:

- Kad ste kod mene u kući bili, zašto mi niste nikada kazivali o svom stricu?

Jakov je pogleda u čudu. Ovako zbunjen, nije više mogao opaziti Sabinine smetnje, koja je već, uostalom, bila iščezla sa njezina lica.

- Ja se sjećam da sam vas, dapače, jednom upitala da li ste u rodu s Petrom Vojnićem, a vi rekoste da ga ne poznajete. Oprostite što govorim o tome! - ispriča se Sabina.

- O, molim, molim! To su bile neke razmirice! - odgovori Jakov dižući s koljena kratak vlas koji mu je bio odnekud pao na hlače.

Sabina htjede nešto reći kad začu Zorkin glas. Ustane i otvori vrata širom. Vojnić se okrene i opazi u Zorkinoj sobi polovicu jednoga zrcala, jedan divan i na njemu ženskih haljina.

- Šta želiš, dušice? - upita je majka unišavši u sobu i ostavivši vrata otvorena.

- Spavala sam sve dosada. Gladna sam! A tko se to s tobom razgovara? - pitaše Zorka.

- Tko? E, to ti ne mogu reći! - šalila se majka.

- Je l' on? - dahne Zorka da je nije čuo Jakov.

Majka joj kimnu da jeste, pa reče glasno: - Osjećaš li da ti je štogod bolje?

- Da, draga mamo! - odgovori Zorka radosnim glasom.

Sad dođe sobarica Rezi u sobu gdje je bio Jakov, koga upita gdje je milostiva gospođa. Jakov joj pokaže Zorkinu sobu. Rezi javi gospođi da s njom želi govoriti jedan gospodin. Sabina ostavi Zorku ne zatvorivši vrata i, prošavši mimo Jakova, reče mu neka je počeka. Jakov osta sjedeći na istom mjestu.

Vrata Zorkine sobe bila su posve otvorena, a otvarahu se u salon. Vojnić čekaše, kako mu je rekla Sabina, i promatraše jedan dio Zorkine sobe: zrcalo, divan, haljine i jednu sliku. Bilo mu je čudno pri srcu onako samome u velikom salonu, gdje je Sabina priređivala plesove. Svuda je bilo tiho.

Divan gdje je sjedio Jakov bio je uza zid. Dulje je vremena prisluškivao da li se čuje Zorkino disanje, no ništa, sve tiho, kao da se hotimice pritajila. Jakov se odvaži, prigne se sjedeći sveudilj na istom mjestu, ispruži malko vrat te opazi podnožje Zorkine postelje. Zatim ispruži više vrat te je već vidio malone polovicu kreveta. Zorka je činila to isto, htijući vidjeti njega, a znala je da sjedi na divanu. Da, ona je činila isto što i Vojnić, no na drugi način. Pridigla se, naime, u postelji, pa onda sjela, te se sagibala prema svojim nogama i ispruživala vrat. Napokon, kad u isti mah ispružiše što više vrat, slučajilo se da se opaziše i naglo se trgoše, Zorka nauznak na krevet, a Vojnić na oslon divana. Oboje se smiješilo tome slučaju. Jakov se osokoli i reče koji čas zatim:

- Gospođice, igramo se kao djeca! Gospođice, dobar dan!

- A vi ste tu! - začudila se Zorka.

- Da, draga Zorko! Majka mi je vaša rekla da vam nije dobro! - reče Jakov i ustane, te počne šetati.

- Molim vas, zatvorite vrata! - umoli ga Zorka preplašeno.

- Da zatvorim? Dobro! - odgovori on, kad se ona sjeti da se vrata otvaraju u salon, da su širom otvorena i da je dosta teško zatvoriti vrata, a da se ne vidi šta je u njenoj sobi, povikne mu: - Ne, ne, ne zatvarajte!

Vojnić, ne znajući što da učini, stupi na prag njezine sobe i gledajući joj u lice upita:

- Što ću, dakle: zatvoriti ova vrata ili ne?

- Ta, sad je sve isto! - nasmije se Zorka dražesno i zvonko.

- Da, imate pravo! - prizna Jakov.

- Ala smo djeca! Sjedite amo, do uzglavlja! - umoli ga Zorka stidno.

- Hvala, hvala, gospođice! Oh, vi ste vrlo blijedi! - primijeti Jakov i sjedne da se s njom porazgovori.

- Da, nije mi dobro! - osmjehnu mu se Zorka.

Sada umuknu. Jakov joj promatraše lijepu glavu. Zlatna kosa probijala se na mjestima kroz školjice svilene mrežice; njeno spokojno i zadovoljno lice bilo je dobro i milo, a bjelina jastuka podavaše mu neku svježost i glatkoću. Usne joj je upokojio radostan smiješak, miran, sveudilj isti, kao dah sretne ljubavi. Zorka bijaše toga dana prekrasna, te da Jakov nije bio u nju otprije zaljubljen, zaljubio bi se sada.

- Gospođice, Zorko, ti me ljubiš? - upita je Jakov tiho i uze joj toplu ruku.

Zorka okrene lice k njemu, prigne glavu, uzdigne oči i osmjehne mu se kao razmaženo dijete.

- Oh, kako si krasna! - uzdahne Vojnić kao presenećen.

Zorka se dražesno namrgodi i šapne:

- Nemoj mi to govoriti!

- Da, divna si! - hoće on prigušeno i poljubi joj ruku.

- Jakove, molim te, nemoj mi laskati! - ukori ga ona.

- Neću više!

Sad ga poče Zorka koješta raspitivati o Ribičeviću: šta je nakanio učiniti radi one uvrede, a naposljetku ga umoli neka sve zaboravi, jer nije vrijedno tražiti zadovoljštinu od onakvog prostaka! Jakov je bio njezina mnjenja i obeća joj da se neće nikada pobiti u dvoboju. Sad počeše opet šaputati o svojoj budućoj sreći i graditi svakojake osnove za budućnost...

Rezi bješe malko prije javila Sabini da je čeka jedan gospodin. Bio je to Viktor Ribičević. Kad ga Sabina opazi, osovi se, digne nos uvis, pa ga promjeri strogim pogledom kao da ga pita: šta imaš ti ovdje posla?

Viktor se smete, pocrveni do ušiju, nakloni se ne izustiv ni riječi.

- Šta želite, gospodine? - upita Sabina hladno, reskim glasom.

- Gospodo, vi znate dobro šta se dogodilo...

- Da, ja znam sve, a sada? - zapjeva Sabina i uzvine glavu na pleća.

- Priznajem da sam se prenaglio, ali uzmite u obzir moju ljubav...

Sabina ga prekine glasnim, naglim, na kratke stanke prekinutim smijehom, te svaki onaj njezin "ha", "ha" padaše mu u lice poput oštra, debela i mrzla zrna grda. Viktor je gledaše osupnut.

- Vašu ljubav! Vašu ljubav! - odsiječe zatim Sabina porugljivo.

- Ali, gospodo, ja vas ne razumijem! - slegne ramenima, glupo, smiješno, kao čovjek poražen.

- Vi me ne razumijete? - nasmija se opet Sabina. - Čujte, da vam kažem u nekoliko riječi: ja sam se u vama prevarila!

Viktor razvali oči, a ona nastavi smijući se:

- Gospodine, nije za vas žena! Počekajte još koju godinu dok se opametite! Vama, vama da dam svoju Zorku! Gospodine! Vi, zaručnik, pa polazite krabuljne plesove! Zar ste mislili da mi nije na srcu sreća moga djeteta, da se ne zanimam za svaki vaš korak? Oh, slutila sam da ćete poći na ples, napokon to i saznah! Odvedoh u streljanu Zorku da se osvjedoči na svoje oči da vi niste dostojni njezine ljubavi! Gospodine, ja vas žalim!

Viktor drhtne.

- Zorka vam poručuje po meni da vas više ne želi vidjeti; uostalom, kad bi ona to i željela, ja bih vas znala zapriječiti... Dragi gospodine, ja se nadam da ste me razumjeli.

Viktor se ćutio krivcem.

Sabina ga gledaše ovako blijeda i uznojena, radujući se u srcu. On htjede da se ispriča, no riječi mu zapinjahu u grlu. Sabina mu mahne rukom neka šuti, pa mu se nakloni i otiđe u sobu svoje Zorke.

Ribičeviću se zamagli pred očima. Onako salomljen sjede i pritisne srce objema rukama. Disao je naglo, gušilo ga i morilo. Gospodski ga namještaj tihe sobe vrijeđao, rugao se njegovoj boli; on se osjećao jadnikom, odbačenim i prezrenim čovjekom; činilo mu se da je duboko pao, da je nekoliko godina prošlo odonda kad je poljubio Zorku zadnji put. Dugo je vremena tu sjedio, a napokon se bio posve zaboravio, te nije više ništa mislio, nego je nijemo gledao u Zorkinu sliku, koja je visila u velikom, pozlaćenom okviru na zidu. Krasna mu se djevojka smiješila i gledala ga svojim modrim očima neprestano, radosno, začuđeno. Viktor se sjeti minulih sretnih dana, svoje ljubavi, a u srce mu se stane slijevati tuga i milina. Oči mu se ovlaže, Zorkina slika bivaše sve nejasnijom, njezin se radosni smiješak izgubi u njegovim očima, pomućenim suzama. Viktor ustane, uzdahne, otare suze te iziđe iz Sabinine kuće.

XV.

Udova Jela Martinička imala je ovelik posjed u zagrebačkoj okolici. Na vrhu plosnata brežuljka, među granatim jabukama, bijelio se njezin ljetnik, lijepa i udobna jednokatna kuća. Oko kuće je bila malena čistina, otkud se odmatalo cijelo klupko stazica što se vijugahu voćnjakom i gustom šumicom na osoju. U toj okolini dražesni su se brežuljci rastalasal, a jedan od najubavijih bio je Jelin. Sa istočne strane spuštao se dosta strmo u hladovitu uvalu koja se sve više i više širila prema jugu. Prisojem brežuljka prostirao se od vrha do ceste vinograd što se svijaše podnožjem. S te ceste odvajala se druga i penjala se bokom brežuljka, vodila pred ljetnik.

Bilo je koncem svibnja, a mogao je biti deveti sat kad je Ruža istrčala iz kuće do ograde vinograda, te stala gledati na cestu da li dolaze kakva kola. Jela i Ruža očekivahu toga dana svoje prijatelje iz Zagreba. Ružina je soba bila prizemno, kojih dvadeset koraka od ograde vinograda. Ona se baš umivala kad joj doviknula tetka iz druge sobe da joj se čini da čuje topot konjâ, da dolaze kola. Ruža

se naglo obriše, te onako raščješljana potrči iz kuće nad vinograd, jer se odatle vidio dobar komad ceste. U ljetniku bile su same sa starom kuharicom.

Dan bijaše topao, nebo vedro i sjajno plavetno. Daleko na jugu, tamo preko Save što se na mjestima blistala, dizala se bijela magla i gubila u plavilu dalekog obzorja. Zagrebačka je gora prolistala, sva se narav gizdala u svojoj šarenoj svježini. Ljetnici po brežuljcima i po pitomim obroncima provirivahu milovidno iz zelenila. Sjene stabala, ovdje uske i dugačke, tamo široke i okrugle, mirno su ležale na zaprašenoj cesti, na livadama, po voćnjaku. Vršci su se u šumama sjajili, rubovi tim šumama kao da su pozlaćeni, a sa zapadne strane sterala im se debela sjena koja se lagano vukla u njih.

Ruža doleti k ogradi vinograda, stane neoprezno u visoku rosnu travu i smoči svoje lijepe otvorene cipelice.

Uz drvenu je ogradu rastao jorgovan, kome ona pridigne grane da ispruži glavu i da zirne okom po cesti. Ruža nije imala vremena da se posve pripravi za doček gospode. Od svoje nove haljine od sivkasta *cachemira* ima na sebi samo suknju, koja ju je dražesno stisla oko vitka pasa. Njene bjeloptutne i oble ruke gole su do ramena; vrat joj je jošte mokar od umivanja, a i na crnoj kosi vidi se pokoja kapljica. Ruža stoji među granama jorgovana; glava joj je sva okružena cvijećem. Gledeći u taj veseli svijet, grudi joj se šire, opojene svježim jutarnjim zrakom, u kome se rasplinuo miris rahle zemlje, rosnata lišća, šarena cvijeća, disanje neizbrojivih života, silan dah oživjele prirode. Njena se rumena usta smiješe divnoj prirodi, a bajne joj i začudene crne oči promatraju rojeve mušica što titraju nad granom jednog osamljenog stabla u blizini guste živice. Roj njenih sjetnih misli leti prema Zagrebu, gdje se kupaju tornjevi u sunčanom svjetlu, gdje za njom vene jedno srce. Ruža se zagleda u savsku ravnicu i obori glavu kao da se stidi velebne prirode koja joj šapće o ljubavi.

Kroz guste grane jorgovana probijaju sunčani traci i sjaje joj se gdjegdje po prekrasnoj glavi i na njedrima. Ruža osjeti da je nešto hladi na golom ramenu, kao da je mrzla ruka, i okrene se. Na snježnom i punanom ramenu bila joj je rosna grana jorgovana. Otrgne granu, pomiriše je, osmjehne joj se, pa je baci daleko u vinograd. Sad se obazre plaho i stidljivo, uteče u kuću, te reče tetki da se kola još ne vide.

Jedan sat zatim sjedila je Ruža pred kućom u dnu sjenice držeći na krilu svoje vozilo i gledajući kroz vrata sjenice prema jugu, u savsku ravnicu. Već je nekoliko puta bila ustala i približila se ogradi vinograda da vidi jesu li se pomolile koje kočije na zavoju pod odaljenim brežuljkom. Misleći da još neće doći gosti, opet sjedne u dnu sjenice, ispruži noge i prekriži ih tako da joj se cipele ticahu. Bila se posve uredila. Odijelo joj prekrasno pristajalo kao da je na njoj saliveno. Tako sjedeći, gledala je zamišljeno jednoga mrava koji joj se bio popeo na malenu i svijetlu otvorenu cipelu i odatle zaševrdao po svilenom crnoj vrpci na bijelu čarapu. Ruža uhvati nježno mrava i metne ga na vezivo, no smiluje mu se videći kako jadan bježi po platnu pa ga položi na zemlju.

Tetka, zabavljena u kući, povikne joj opet da pogleda na cestu. Ruža se prošulja kroz granje jorgovana i spazi dvije kočije koje su letjele obronkom brežuljka. Sad povikne tetki da idu. Udova Jela dotrči pod vinograd, stane uz Ružu i reče joj:

- Da, idu!

Iza kočija dizala se prašina i padala po živici uz cestu i preko nje na livade, jer je duvalo povjetarce s brežuljka. U kočijama bilo je gospođa i muškaraca; vidjeli su se šareni suncobrani i bijeli slamnati šeširi. Kad zakrenu kočije s glavne ceste na onu koja se penjala do Jelina ljetnika, opaze gospođa tetku i nećakinju i počnu im mahati rupcima i šeširima. Za koje vrijeme dovuku uznojene konji gospodu pred ljetnik. Iz prve kočije izmotaju se Sabina, Zorka, Jakov Vojnić i Solarić, a iz druge Lozar, Irena i Silvio; u ovoj se dovezao i Milan Krišković, no on je sjedio do kočijaša, držeći uzde sve od Zagreba, čemu se uzalud protivio Ivan Lozar, bojeći se grabâ uz cestu.

Sabina i Zorka srdačno se izljube sa svojim prijateljicama. Gospoda muškarci ljubili su samo ruke. Sabina je bila vanredno vesela, smijala se, klikkala i udarala gospodu po ramenu suncobranom. Ona i kći joj bile su odjevene toga dana s velikim ukusom. Njihova skupocjena odijela naručio je bio Vojnić iz Beča. Jela se divila njihovim prekrasnim šeširima kakvih nije bilo u Zagrebu.

- A kako je tebi danas, dragi Solariću? - upita udova Jela držeći mu mršavu ruku.

- Bolje, mnogo bolje! - odgovori joj Solarić promuklim glasom.

- E, ovaj divan zrak posve će te ozdraviti! - klikne Lozar.

- Da, da, osjećam se već posve zdravim! - kimnu Solarić.

On je bio opasno obolio; dva je cijela mjeseca ležao. Lice mu je bilo upalo, oči se povukle u svoje koščate udubine; vrat mu je bio mršav i tamnožut. Da je bacao krv, tajio je svima osim Jeli, koja je to znala.

Udova se bila s njim izmirila poslije onoga krabuljnoga plesa, te je čekala da ozdravi pa da stupe pred oltar.

Solarić se već dobro oporavio. Od nekoliko je dana dolazio u vinograd lijepe udove koja ga je jošte ljubila, no ne kao isprva, jer je slutila da joj nije liječnik lagao kad joj je kazao da Solarić neće doživjeti starosti. Bili su se pomirili, no Jela nije nikako mogla sasvim zaboraviti onih bezimernih pisama i one pokladne noći. Bijaše joj u duši nekako nejasno, nikako se nije mogla osvjedočiti da je Solarić ljubi, da se želi vjenčati jedino radi nje same a ne radi njezina bogatstva. Solarić je često Ružu pogledavao, slijedio je voćnjakom, žudio neprestano da se s njom sastane, da se s njom tiho razgovara. Jela je opažala da je Ruža često zamišljena i sjetna, da joj želi nešto reći.

Gospoda se rastrkaše oko kuće razgledajući vočke, cvijeće i vinograd i veseleći se lijepom danu. Irena, čim se pozdravila s Jelom i Ružom, odmah je počela obletavati voćnjak i diviti se krasnoj prirodi. U isti je mah okretala oči prema Solariću, klikkala od radosti i korila svoga brata što on ne poima ljepote koje ga okružuju. Lozar je tvrdio, smijući se važno, da je on materijalist! I drugi se tome smijahu, a najviše Milan Krišković, koji neprestano ponavljaše tu riječ. Irena je toga dana obukla svijetlomodru haljinu od satina, jako izrezanu oko vrata. Velik škrljak od bijele slame bio joj je nakićen žutim klasjem, iz koga se dizahu dva crvena maka. Rukavi haljine sezahu joj samo do lakta.

Ruža i Zorka podoše u jednu sjenicu, sjedoše i dulje se vremena razgovarahu.

- Je li ti danas pisao Šarinić? - pitaše Zorka crtajući kolobare rtom svoga suncobrana u pijesku sjenice.

- Jeste, pisao mi je dugačak list. Donio mi ga je naš mljekar.

Ruža je Zorki sve povjeravala.

- Ti ga, dakle, silno ljubiš? - Zorka će zamišljeno pogledavši je tužno.

Ruža joj uze ruku i šapne:

- Zorko, zar ti nisi sretna?

Zorka saže ramenima i sjetno se osmjehne.

- Ah, ti ljubiš, ti si ljubljena! - šaptaše Ruža.

- Molim te!... Ah! ljubav! - uzdahne Zorka i kimne kao da ne vjeruje u ljubav.

- Ah, ljubav! - uzdahne iza njih Milan Krišković, koji se bio približio sjenici po mekanoj travi.

Djevojke se preplaše, Zorka problijedi, a Ruža pocrveni.

Milan uđe u sjenicu smijući se glasno. Klekne pred djevojke, položi ruke na srce, te gledajući uvis uskliknu:

- Ah, divne li ste, gospođice!

- Ah, smiješna li čovjeka! - uzdahne Zorka oponašajući mu glas.

- Zorko, da sam pjesnik...

- Ti! - nasmije mu se Zorka i pogleda ga strogo.

Taj pogled nije Ruža opazila, no Milan ga je razumio.

Sad iziđu iz sjenice da se prošeću voćnjakom.

Udova Jela kazivaše Jakovu Vojniću da će iskrčiti jedan dio šume, gdje će nasaditi trsja. Ona mu je tumačila svoje osnove i vodila ga sad amo, sad tamo, htijući mu nešto nasamu reći. Kad se malko od Sabine udaljiše, stane Jela i reče Jakovu tiho:

- Gospodine, primila sam danas vaše pismo, no ja vas ne razumijem!

- Ne razumijete?! - uzbuni se Jakov.

- Da, ne razumijem! Ja nisam nikada potpisala nijedne mjenice!

- Ali, gospođo, ja sam našao vašu mjenicu među spisima pokojnoga strica! Vaše je ime na njoj, te se nadam da mi nećete zamjeriti... - nakloni se Jakov.

- Ja vam opet velim da nisam nikada ni novčica uzajmila od vašega strica! - tvrdila je udova.

- To je čudnovato! - smete se Vojnić.

- Gospodine, ni ja to ne poimam, ali što nisam dužna, neću da platim! - slegne udova ramenima i sklopi ruke pod grudima.

Sabina opazi da se Jakov i Jela o nekoj važnoj stvari razgovaraju, približi im se i reče šaljivo:

- O, o! Draga Jelo, tebi laskaju i zaručnici!

- No znaj i ti pa se čudi! Gospodin Vojnić pisao mi je da mu platim neku mjenicu, pet stotina forinti, koje da mi je posudio njegov stric! - potuži se Jela.

Sabina se za čas prepadne, no odmah se poče smijati i reče:

- Smiješno!

- Smiješno? - začudi se Jakov.

- Da, smiješno! A, gle, zar je na svijetu samo jedna Jela Martinička? - opet se nasmija Sabina.

- Moguće! - stisne Jakov pleća i umoli udovu za oprost.

- Uistinu, i dan današnji se zbivaju čudesa! - klikne Sabina. - Jela Martinička da pravi dugove! Ha, ha, ha!

Sad im se primaknu Lozar i Solarić. Lozar potepa ženu po licu veleći:

- E, e, kako si, dušice, vesela!

Jela poče sada Lozaru pripovijedati kako će krčiti šumu, te odvede njega i Solarića na kraj voćnjaka.

Jakov Vojnić reče Sabini:

- Smiješno, smiješno, ali na mjenici je njezino ime! Ja ne znam šta da učinim.

- Dragi Jakove, čujte me! Zar niste do sada opazili da je udova ćudljiva žena? Da, ja sam s njom govorila o toj stvari; ona je uistinu uzajmila pet stotina forinti od vašega strica...

- Dakle je istina!

- Jeste, no udova se stidi što vi to znate, jer vas ona veoma cijeni, pa bi joj bilo žao da pomišljate štogod zlo o njoj.

Vojnić porumeni jer mu je bilo drago čuti da ga udova cijeni.

Sabina nastavi:

- Pred koji dan rekla mi je udova da će meni dati taj novac da vas ja isplatim, jer ne bi rada s vama govoriti o toj stvari.

- Dobro, no ona je počela govoriti sa mnom o toj stvari! - ispriča se Jakov.

- Ona! - osupne se Sabina, misleći da udova sve zna.

- Da, jer sam joj pisao!

- A tako? - odlane Sabini. - Mi smo, dakle, sporazumni?

- Jela će meni dati novac a ja vama - kimne Sabina smiješeći se.

- Vi ste dobra prijateljica, vi ste divna gospođa! - nakloni joj se Jakov. Ona ga potepa rukom po licu.

Iza njih na kraju voćnjaka derao se u travi Silvio. Dječak se bio popeo na onisku šljivu i, spuštajući se zatim na zemlju, po jednoj grani koja se prekinula, pao u rosnu travu i zamazao svoje novo odijelo. Vojnić priteče k dječaku, podigne ga i živo ga prodrma za jedno uho.

Sabina povlađivaše Jakovu, jer mu ona uopće sve povlađivaše.

Vojnić se bio posve udomio u Sabininoj kući.

Već su bila prošla četiri mjeseca što mu je stric umro; znak njegove žalosti za pokojnikom bila je crna uska koprena na njegovom panama-šeširu širokih krila. Taj šešir bila mu je kupila Zorka, koja je tvrdila da mu prekrasno pristaje. Jakov stanovaše u Ilici, u svojoj kući, pod istim krovom sa Sabinom. Sabina je bila uzajmila mnogo hiljada u pokojnoga Vojnića na svoju kuću, a mladome Vojniću nije bilo ugodno kad je saznao za taj dug, no to se sve mirno izravnilo, te je Sabinina kuća postala njegovom svojinom. Jakov stanovaše u prvom spratu, ali je imao poseban stan, koji mu je progutao mnogo hiljada dok ga je posve uredio po Zorkinom ukusu. Držao je cijeli stan, jer je bio isprva nakanio da će se odmah vjenčati, no kasnije odluči da će prije položiti sve stroge ispite da se riješi svake skrbi.

Sabina obožavaše Jakova, u svemu mu ugadaše. Svaki dan bi ga pitala za sto savjeta, a on je sve potisnuo u kut, svi su samo na njegov mig pazili pa je doskora samo njegova valjala. Bio je on pravi gazda u Sabininoj obitelji, gdje se sada samo on pitao šta da se kuha za objed, šta za večeru. No i Jakov je bio plemenit i velikodušan: često je otvarao svoju lisnicu, jer računima nije bilo ni konca ni kraja! Iz Beča bi malne svaki dan prispio po koji zamot uz pouzeće, a to su bile haljine, šeširi, cipele i mnoge druge sitnice. Sabina se neprestano tužila da je život težak, da je sve poskupjelo. Jakov se isprva radovao što može zadovoljiti svakoj želji svoje vjerenice i svoje buduće punice, ali nakon dva mjeseca pričinjalo mu se da su njihovi zahtjevi suviše veliki.

Sabina i Zorka nisu više pješke izlazile; jutrom i poslije podne vozikahu se gradom i okolicom sjedeći u lijepoj i prostranoj kočiji ponosno, s nekim gospodskim neparom, vesele, bezbrižne, skupo odjevene.

U kući bi došlo kadgod i do okornih riječi. Jednom se Jakov razljutio zbog rukavica. Njegova ih je buduća punica naručila iz Beča pet tuceta pa je morao za njih platiti preko sto forinti, a Zorka nije bila posve zadovoljna. Kad bi Jakov zamišljeno šetao svojim sobama, došla bi k njemu Zorka; nakon nekoliko suza opet bi se razmirica poravnala.

Milan Krišković boravio je sada cijele dane u Sabininu i Vojnićevu stanu. Jakov ga je smatrao svojim tajnikom; šiljao ga je na poštu, u dućane, k sudu, svakamo. Zorki je Milan pomagao u svakojakom poslu, čak u slaganju nove rubenine koju je naručio Vojnić iz Beča. Ono malo rubenine što je Zorka imala prije zaruka s Jakovom dalo se sobarici. Rezika pregledavši svoj dar oćutjela se uvrijeđenom.

Dugo se vremena govorilo u Zagrebu o Zorki i Vojniću, ali se napokon utišala naklapanja i ogovaranja zlobnih i zavidnih jezika. Mnoge majke i tetke govorahu da iskreno žale Vojnića, jer da Lozarova kći nije vrijedna mladića tako bogata i lijepa. Uostalom, sva su klevetanja prestala tek onda kad su neke zabrinute majke stale dokazivati da Vojnić nije baš bogat kako se mislilo, a da je vrlo glup, neotesan, te da neće dugo živjeti, jer je bio pustolov, leventa i još koješta. Mnogo posvađanih prijateljica, koje ne bi možda nikad progovorile jedna s drugom, posjetilo se kad se začuo glas o Zorkinim zarukama, da izjave svoje mnjenje, da dočuju štogod, da prišiju koju, da im srcu odlane. Neke Sabinine prijateljice tvrdile su, dapače, da se Vojnić nikada neće vjenčati sa

Zorkom, jer da je ta njegova ljubav samo hir mlada čovjeka, da je ta ljubav prava i ružna pustolovina, te da je baš sramota za Zagreb što se u njemu takvo što zbiva, jer se javno čudoređe vrijeđa, te se daje zao primjer. Neke bolje odgojene prijateljice, koje su često bile pozivane k Sabini na gozbu, šaptale su o redarstvu koje bi moralo zapriječiti takve sablazni.

Gosti udove Jele, prošetavši se prostranim voćnjakom i nadivivši se lijepoj okolini, sjedoše k obilatu stolu. Bijahu svi veseli osim Ruže, koja bi se svakim časom zamislila. Ona je sjedila nasuprot Solariću, a to joj ne bijaše ugodno, jer je on plaho pogledavaše, bojeći se da mu ostala gospoda ne opaze poglede, što ulijevahu u njeno srce nemir i bojazan. Ona bijaše neobično uzrujana, i uzalud se trsila da gleda svakamo, samo ne u Solarića.

Lozar i Milan Krišković napijahu gospođama, pijuci više od ostalih, tako da ih je Sabina neprestano opominjala. Lozar je tvrdio da se on ne može opiti, nego da ljubi potpunu slobodu i da on svojoj ženi nikada ni u čemu ne prigovara.

- No, no, dušice, pij samo, al' ne suviše! - popuštala bi Sabina.

- E, dakako, gospođa Jela ima božanstvenu pivnicu! Ej, Milane, Jakove, ta kakvi ste vi ljudi! Ej, da se kucnemo! Šteta što nema ovdje prijatelja Hribara! - uzdahne Lozar očijukajući sa svojom čašom, koju je nosio sad pred lijevo, sad pred desno oko.

Kad je izustio ime Hribarovo, gurnu ga Sabina ispod stola nogom da o tome, o Hribaru, ne govori, no ne znajući on šta znači to guranje, okrene se k njoj i, držeći čašu u ruci, upita je zapanjeno:

- A?

Solarić, Jela i Irena uznemire se na taj prizor. Irena popravljala je čipke na svojoj haljini.

- Da, šteta što nije ovdje naš... naš prijatelj Hribar! - mucaše Lozar ogledavajući se.

Sabina namignu ostalima: ta nemojte slušati moga muža; zar ne vidite da se nakitio?!

Solarić ustane sada i pođe u drugu sobu. Svi gledahu za njim. Bio je probljedio. Sabina uzdahne i reče:

- Ah, čudna su bića ta gospoda muškarci! - Da, draga Jelo, danas idemo u kazalište! - doda odmah, samo da se zaboravi neopreznost Lozarova, koji još sveudilj gledaše u vrata bližnje sobe.

- Da, ići ćemo! - odgovori Jela.

- Idi, draga tetko, ja ne mogu s tobom! - oglasi se Ruža.

- Zašto ne? - upita Zorka.

- Boli me glava! - zakašlja se Ruža.

Sad pozove Solarić iz druge sobe Ružu da mu donese čašu svježe vode. Kad dođe Ruža u sobu, pogleda je živo, uzme čašu, poljubi joj ruku i reče joj tiho, drhtavim glasom: - Ružo, ti si dobra...

Ruža drhtne, probljedi i uđe u svoju sobu ne prošavši kroz onu gdje se ručalo. U svojoj sobi stupi k prozoru, pogleda zelene brežuljke, a guste suze stanu joj roniti niz lice. Solarić ju je već više puta onako živo i plaho pogledao, ali "ti" joj nije bio jošte nikada rekao.

Solarić je mrzio Hribara i bio je umolio sve prijatelje da ne govore nikada pred njim o bivšem mu prijatelju, o čovjeku koji je bio pomutio radost udove Jele, o čovjeku koji je htio uništiti njegovu sreću, raj njegove ljubavi.

Hribar, uvidjevši da ne može predobiti udovu, bio se okanio jalova posla. Rijetko je dolazio k Sabini jer se bojava sastati s Irenom, koja je bila počela, uvidjevši da ne može predobiti Solarića, laskati njemu, misleći da će se s njim vjenčati.

Udova Jela opazi da se Ruža ne vraća te ustane i pođe da je traži. Zorka poleti za udovom. I ostali ustanu. Objed je bio veselo započeo, ali je zlo svršio. Svi bijahu zlovoljni. Sabina povuče muža k prozoru i reče mu:

- Gle, svemu si ti kriv!

- Dakako, ja sam uvijek svemu kriv! - strese ramenima Lozar.
- Molim te, šuti! - šapne Sabina s pritajenim gnjevom.
- Dakako, dakako! - pentaše Lozar.

Udova i Zorka nadoše Ružu koja je sjedila do svoje postelje.

- Ružo, ti si plakala! - začudi se Jela.
- Ja! - usili se Ruža smiješeći se.
- Šta je tebi, dušice? - upita Zorka i poljubi je.
- Meni?... Boli me glava! - uzdahne Ruža i porumeni.

Jela sklopi pred sobom ruke, zaljulja glavom, pogleda uvis i duboko uzdahne.

Poslije objeda šetahu Jelini gosti lijepim voćnjakom. Lozar ležeći u travi pripovijedaše svome sinčiću neku čudnu bajku o Medvedgradu. Jela je svuda vodila ostalu gospodu dok ih napokon ne dovede u šumicu na osoju. Sad im kazivaše da su stazice odviše strme u šumici, da će doskora druge napraviti, jer je teško tuda šetati. Solarić povlađivaše njezinu nakanu. On se bio usopio idući uzbrdice i zaostao da se odmori. Sabina, slušajući njegov suhi kašalj, namignu Jakovu i zaklima glavom, dignuvši obje usne pod nos. Ruža, opazivši taj Sabinin mig, smuti se i pogleda tužno svoju tetku.

Irena je hinila da ne sluša što drugi govore i birala je usput cvijeće s velikom nekom strasti zaletajući se sad desno, sad lijevo u šumu i čudeći se svakome cvijetu koji bi ogledavala, kao da želi znati u koji red spada, kao da već to, dapače, znade.

Zorka i Milan Krišković udaljivši se za kojih dvadeset koraka stanu gledajući Sljeme i pokazujući vrhunce zelene gore.

- Milane, ta, budi jednom oprezan - reče mu tiho Zorka.
- Oh, divna li zelenila! - klikne Milan.
- Molim te, nemoj me neprestano gledati! Danas kod stola bila sam ljutita na tebe! Zar misliš da je Jakov slijep? - šaptaše Zorka.
- Da, ono je crkvice svetoga Jakova! - odgovori glasno Milan ispruživši ruku prema Sljemenu. On je te riječi glasno izgovorio, jer je opazio da im se približuje Jakov Vojnić sa Sabinom.

Kad izide to društvanje iz šumice, svi stanu i umuknu promatrajući čudan prizor na tratini blizu kuće. Lozar je tu još u travi ležao. Pred njim stajahu, također u travi, ovelika staklenka i čaša, gdje se sjajilo zlatno Jelino vino. Mali je Silvio jahao na ocu koji je svukao kaput. Otac se i sin smijahu, hihotahu. Sunce se nagnulo k zapadu, a zlatni mu traci, šuljajući se među granama jabuka i šljiva, pozlaćivahu travu, Lozara, vino i Silvija okruglim plohama i na mjestima ostrim crtama koje su sjekle duge sjene stabala, križale se tim sjenama i redale se uz njih po bujnoj tratini. Na istočnom kraju voćnjaka oblila je sunčana žuta svjetlost gredice šarena cvijeća, a tamo podalje, na rubu šumice, mirno je sjajio zelen mah oko debla pokojega starovjekog hrasta.

- Silvio, sad je dosta, vruće mi je, zagušit ćeš me! Čekaj, da pijem. Zagušit ćeš me! - vikaše otac.
- Čekaj, tatice, ja ću ti naliti čašu! - reče Silvio, skoči s oca i natoči mu vina.

Lozar sjedne i htjede piti, no Silvio povikne:

- Čekaj da se kucnemo!

Sad se kucnu. Silvio poče piti iz staklenke, naglo, nespretno, tako da mu je vino curilo po prsima haljine.

- Silvio! - povikne sada Sabina otegnuto i strogo prijeteći rukom.

Otac i sin poglednu prema šumi i prepadnu se. Silvio baci podaleko staklenku, koja se razbije. Svi se približe k Lozaru. On im se smiješio. Lice mu je bilo ožareno, oči mutne i crvene. Jakov Vojnić primi Silvija za uho, a glava Lozarova sinčića stane se nemilo tresti. Dječak se povali u travu. Tihim

voćnjakom kriještilo se njegovo deranje. Sabina zahvali Jakovu toplim i srdačnim glasom što je na svoja pleća uzeo veliku brigu da joj lijepo uzgoji sinčića. Lozar mu se zahvali usiljenim posmijehom. Oko šeste ure popnu se gospoda u kola. Svi se udobno namjeste, te čekahu da i Lozar uđe. On je bio umolio svoje suputnike da se popnu na kočiju, a on će lako skočiti k njima. Uhvativ se za kočiju objema rukama podigne jednu nogu i htjede se odrinuti od zemlje drugom, no kad Jakov uvidje njegovo napinjanje, podupre ga pod pazusima i podigne ga sretno. Lozar se uvali u kočiju i reče Vojniću smiješeći se ljubazno: - E, nije baš od potrebe da se mučite!

Ruža se poljubi s gospođama i zaželi svima sretan put i zabavu. Toga se dana pjevao *Faust*. Udova Jela sjedeći u kočiji uz Sabinu ustvrdi da joj je ta opera najmilija, jer da je to muzika klasična. Sabina pogleda na te riječi Vojnića, žmirucne i osmjehne se zlobno. Kočije krenu. Gospoda pozdravljahu Ružu koja im mahaše lijepom bijelom rukom.

- Ružo, pripazi na sve! - povikne joj tetka.

- Kada da bude večera? - upita Ruža.

- Ne brinite se, dušice; tetka će kod nas večerati! - nasmiješi joj se Sabina iz kočije, koja se lagano spuštala niz brežuljak.

Ruža pogleda jošte jednom u zadnja kola i drhtne videći kako je Solarić upro u nju svoje crne, duboke i divlje oči. Kočije iščeznu, no one Solarićeve oči još dugo vremena sijevahu u prašini što se vitlala nad cestom.

Udova je Jela često zalazila u glumište. Ruža bi je samo kadikad pratila. Osvjedočavala je tetku da voli čitati kod kuće negoli slušati opere koje je već mnogo puta čula. Udovi je bilo drago što joj nećakinja ostaje kod kuće, jer se mogla slobodnije zabavljati sa svojom prijateljicom Sabinom, koja ju je bila povukla u vrtlog svakojakih zabava glavnoga grada. Isprva se Jela bojala tih zabava, no napokon joj omilješe, a teško joj bijaše bez Sabine, gospođe naobražene i duhovite. Sabina joj bijaše sve; Jela je pazila na svaku njezinu riječ, trsila se da je oponaša u govoru, smiješenju, čudila se svakomu njenom kretu i radovala se što može i sama sjati u društvu tako otmjene gospođe.

Udova bi se vraćala iz Zagreba u svoj ljetnik kasno u noći, jer bi se sada poslije predstave sakupilo lijepo društvo kod Sabine. Ruža je obično spavala kad bi se tetka dovezla kući, njihajući se u svojoj udobnoj i lakoj kočiji i razmišljajući o svim ljubaznim susretanjima, o laskavim riječima naobražene gospođe, koja je obletavahu u salonima najbolje prijateljice.

Kad se Ruži izgubiše iz vida kočije, nasloni se na ogradu vinograda i zamisli se u nevesele misli. Sunce se sakrivalo za bližnji brežuljak, na kojem se kupao u žarkoj svjetlosti nećiji ljetnik. Pred Ružom je pukla silna savska ravnica što se gubila u nježnim crtama u dalekom ružičastom južnom obzorju, isprekrižana srebrnim prugama, svijetlozelena, sjajna, nakićena šumama raznih oblika, a te šume, oblivene zlatnim večernjim sjajem, čine ti se udaljeni nepomični otoci, iza kojih se prostiru duge ravnice, sela, tornjevi, što se crtaju na zelenilu livada i na rumenilu neba. Sunčani je sjaj oblio i glavu Ružinu i jorgovan koji ju je okrunio. Ružine su oči posve otvorene, obuhvataju svojim pogledom velik dio tiha obzorja, čude se, sjetno se smiješe i bajno se sjaje pod bijelim joj i spokojnim čelom, u dražesnom orisu njena lica, među granama mirisava jorgovana. Njezino je čelo spokojno, njene se punane usne smiješe, no ne sasvim radosno, kao u djevojčice kojoj srce još nije oćutjelo ljubavi, jer je njezino cijelo lice zadahnuto onim miljem što se raspline iz zaljubljene duše, onom spokojnom i tihom sjetom koja je miris i odsjev bolnih osjećanja plemenita i nevina srca, opojena slašću uspomena i slutnja. Nada koja je neprestano tinjala u njezinoj duši podavaše joj snagu, a njezine radosne ako i nejasne slutnje oživljavahu sjaj u njezinim očima, dražesnu rumen na prekrasnom licu, kraseći joj cijelo lice neizrecivim čarom, koji je bješe svu prodahnuo i stvorio premilom djevicom, rascvjetalom ružom.

Lagodan se suton hvatao kad je Ruža ušla u svoju sobu. Dugo je vremena tu čitala listove od Mavra Šarinića. Pročitavši koje pismo, položila bi ga na krilo i zagledala se u krasnu okolicu koja je tonula u sivom sutonu. Sjedila je do otvorena prozora. Večernji vjetrovi duvaše u bijele zastore i vijaše joj u

lice, donoseći u sobu svježi zrak iz prolisalih šuma i hladnih uvala. Iza šume, među vrhovima stabala, vidio se pun mjesec, velik i krvav, okružen maglovitim kolobarom. Njegovi traci obliju doskora dražesnu Ružinu glavu s jedne strane, s koje kao da je sada problijedjela i preobrazila se.

Ružu obuže slatka uzrujanost. Ustane, iziđe iz kuće i krene voćnjakom prema šumi. Bilo je već oko devet sati. Na kraju voćnjaka, u skrovitom mjestu sastajala se Ruža sa Mavrom Šarinićem, koji je tu dolazio jednom stazicom u šumi.

Mavro joj je pisao da će doći toga dana, pa da i ona dođe, ako joj bude moguće. Sreća im se toga dana nasmiješila. To dvoje ljubilo se cijelom dušom. Šarinić je bio ponovo umolio udovu Jelu za Ružinu ruku, a ne dobivši odgovora, došao je jednoga dana u njezin stan. Jela mu je rekla neka govori sa Solarićem o toj stvari. Udova je Solarića smatrala u ono vrijeme svojim mužem i posve se u njega pouzdavala. Solarić odbi molbu Šarinićeve, uz to ga je i uvrijedio veleći mu da je o njemu čuo svašta pripovijedati. Kad je to Ruža saznala od Mavra, vrlo se bila ražalostila, no to je ne bijaše ogorčilo i posve unesrećilo, jer je znala da je njezin Mavro čestit čovjek i da ljubi nju jedinu, da mu je ona sve na ovom svijetu.

Solarić je mislio samo o Ruži. On nije mogao odolijevati svojoj strasti koja ga već bijaše posve zaslijepjela. Krasna djevojka bila mu je otrovala sav život. Za Ružine i Mavrove sastanke nije se znalo ni sumnjalo.

Bila je tiha noć. Nebo se naobláčilo daleko na zapadu, gdje je svaki čas bljeskalo, no grmljavina se nije čula. Bregovi se jasno razabirahu u mjesečini kojom je bila noć protkana. Samo se u šumama čuo tajanstveni šapat, koji se gubio Sljemenom, na udaljenim vrhuncima. Kroz udaljena stabla vidjela se na jednom mjestu srebrna i titrajuća struja Save.

U Ružinom ljubavnom skrovištu povrh guste šumice, među visokim hrastovima, bila je drvena klupa. Tu je sada sjedila Ruža i prisluškiivala da začuje Mavrove korake. Dugo je vremena čekala i već mišljaše da te večeri neće vidjeti svoga zlata. Nebo se na zapadu sve više i više oblačilo. Već se čula mukla tutnjavina. Šume ne šaptahu više, svuda je zavládala mrtva tišina, lišće miruje kao da je ukočeno. Polovicu neba rasvjetljavaše sjajan mjesec. Crni se oblaci gomilahu vukući se prema istoku.

Ruža drhtne začuvši nečije korake ne iz šumice već iz voćnjaka. Umalo stvori se pred njom visok čovjek. Djevojka ustane i htjede pobjeći u prvi mah.

- Zar se vi mene bojite? - upita je Solarić hrapavim glasom.

Ruža mu ne uzmogne ništa reći.

Solarić se bio odvezao s drugovima u grad, gdje je Jeli rekao da ide leći jer mu nije dobro. Znajući da je Ruža u ljetniku, a tetka joj u glumištu, uzme kočiju i odveze se u blizinu vinograda. Sakriv se za jednu živicu, vrebao je dulje vremena na Ružu dok je nije napokon opazio gdje šeće voćnjakom. Dulje vremena bješe oklijevao da joj se približi.

- Gle, ovdje je klupa; sjednimo, draga Ružo! Danas je veoma ugodna noć, ali se čini da će kiša. Sjednite, sjednite! - umoli je Solarić glasom koji drhtaše. On se uzalud silio da govori mirno.

Ruža ga oštro promjeri i korakne da pođe kući. On je primi za ruku i opet reče:

- Molim vas, draga Ružo, sjednite.

Ruža htjede sada istrgnuti svoju ruku iz njegove, a kad je on čvršće stisne, progovori ona ljutito:

- Molim vas, ostavite me!

- Vi ste čudnovati! Što da me se bojite? Ta vi i ne poimate šta vam želim reći! Izvolite sjesti, pa da čujete! Da, vi ste veoma čudna gospodica! - kimnu Solarić smijući se usiljeno.

Ruža misleći da joj želi štogod važno kazati ostane na mjestu i reče:

- Ja vas slušam!

- Dragá Ružo, mene boli srce, jer uviđam da me prezirete!

- Varate se: ja nikoga ne prezirem! - odsiječe djevojka.
- Vjerujte mi, nesretan sam! - reče on tugaljivo. - Ružo, vi ne znate, možda, šta je prava ljubav... Da, vaša tetka mene ne ljubi, a ni ja nju ne ljubim, no... s vama je teško govoriti...
- Izvolite samo, jer ako se radi o sreći moje tetke rado ću vas slušati! - odgovori Ruža nešto smireno.
- Sjednite, sjednite, i sve ću vam reći!

Ruža sjedne.

- Vi ste umna djevojka, te vam mogu sve povjeriti. Kako rekoh, ja i vaša tetka - mi se ne ljubimo; ja nje nikada nisam ljubio, a svako će mi oprostiti kad sazna zašto sam morao hiniti da je ljubim.

Ruža ga slušaše oborene glave.

- Da, gospođice, da postignem ono za čim mi srce umire, hinio sam da ljubim vašu tetku, samo da uzmogнем dolaziti u vašu kuću da vas mogu gledati i slušati! - svrši on prigušeno i primi je za ruku.

Ruža drhtne i htjede ustati, ali je on silovito povuče za ruku, tako da je sjela do njega.

- Gospodine, to je grozno što vi govorite! Ostavite me!

Solarićeve oči isplaze iz svojih udubina. Stisnuvši joj obje ruke, šapne joj:

- Ružo, nemojte me uništiti! Ružo, ja vas ljubim!

Djevojka pokušava da oslobodi ruke. Solarić je obavije desnicom.

- Zar vas nije stid - plane djevojka i ustane.

I Solarić ustane držeći je obavitu oko pasa.

Sad skoči iz šume mlad čovjek i silovito odrine od Ruže Solarića koji se zatetura i svali preko klupe.

- Oh, Mavro! - klikne Ruža i padne u naručaj mladiću.

- Hajd' mo! - šapne Šarinić i odvede je u sredinu voćnjaka.

Kad budu podaleko od Solarića, videći Mavro da Ruža dršće, utješi je:

- Dušo moja, umiri se; to nije ništa!

- Ah, grozno, grozno! Jadna tetka! - uzdahne Ruža i suze joj poteku niz lice.

Mavro je primi za ruke, pogleda je ljubazno i opet je uze tješiti.

Malo zatim začuju korake. Sakriju se iza jedne sjenice. Solarić prođe pred njima u mjesecini i ne opazi ih. Na ustima je držao bijel rubac. Šariniću se pričini da je Solarićev rubac okrvavljen.

XVI.

Udova Regina Lukaček sjedila je do otvorena prozora svoje male i čiste sobice, krpeći pomno modru čarapu. Veliki i okrugli naočari spali su joj do kvрге na šiljastom i nakrivljenom nosu koji se od te kvрге jako zaviniuо nad gornjom usnom. Kost naočara bila se slomila s jedne strane, a starica, da zahvati njome uho, bila ju je čvrsto omotala crnom vrpcom. Velika je bila sparina toga dana. Udova je imala na sebi izlisanu tamnozelenу haljinu i bijeli čist doramak od platna, što joj sezaše do pasa. Oštre kosti njenih mršavih ramena iskočile su pod platnom, što se na njima uzdiglo, kao da si ga prostro na kakvom grebenu da se tu osuši. Pod napola spuštenim zastorom prozora, na crvenom jastuku, protegnuo se Reginin tusti mačak, pa prede i oblizuje se. Regina je plaho pogledavala u ostale prozore dvorišta te stare kućerine blatnih i tamnožutih zidova. S njezina prozora vidjelo se u kuhinje i sobice drugih stanova, gdje se lijeno micahu žene redajući lonce, tanjуре i druge stvari. U jednoj sobi sjedilo je maleno dijete na podu i igralo se žlicom, proljevajući njome vodu oko sebe; u nečijoj prizemnoj kuhinji ležao je velik čovjek na slamnjači, na nekakvoj staroj škrinjи, bosonog, goloruk, s lulom u zubima. Sunce se već bilo nagnulo k zapadu, te je rasvjetljivalo samo gornji dio

zida, nasuprot Regini. Iz uskog dvorišta dizao se hlad, širio se vlažan zrak, a s krova, sa strehe, gdje su se ispremeštale crne i raspuknute daščice, odbijala se vrućina i valjala se u stanove. Sunčani traci kroz pukotine strehe padahu na zid kao zlatne pruge.

Udova Regina bila se zamislila krpeći svoju čarapu. Bilo je oko šest sati po podne kad se naglo prignu na jastuk prozora. Nasuprot njezinoj sobici preko dvorišta bila je široka veža kuće. Pred kućom zastala nečija kočija; stoga se prignula Regina. Ona nije mogla vidjeti kočiju, no domalo opazi noge onoga koji se dovezao tom kočijom i koji se sada naglo približavao k dvorištu. Regina, naravnajući na nosu naočare, pažljivo gledaše najprije lijepe otvorene cipele, pa noge, tijelo, napokon i glavu pod bijelim slamnatim šešikom: eto cijeloga Mavra Šarinića, odjevenog ukusno bijelim prslukom, u rukavicama, sa crnim štapićem u ruci.

Šarinić opazi gospođu Reginu, otkrije se i upita:

- Je li kod kuće?

- Izvolite samo! - kimnu udova.

Sad se pokaže na svakom prozoru dvorišta po koja ženska glava da vidi tko se to opet kočijom dovezao, no Šarinić je već ulazio drvenim stubama, te se čulo u tihom dvorištu škripanje njegovih cipela. Regina je došla otvoriti vrata svoga stana. Mavro je opet pozdravi, a ona mu tiho reče:

- Ja mislim da spava.

- Ništa zato, gospodo! - nakloni se Šarinić.

Stupivši pred jedna vrata na hodniku, pokuca. Kad se nitko ne oglasi, primijeti udova:

- Da, on spava!

Šarinić otvori i uđe tiho u sobu. Zastori su bili spušteni i rumeni od sunčane svjetlosti. Ta je soba bila prema zapadu. Ribičević se protegnuo na divanu i tvrdo je usnuo. Lice mu je uznojeno, kosa raskuštrana. On leži nauznak. Nekakve novine, jedan zagrebački dnevnik, pokrivaju mu prsa. Košulja mu je pod vratom otkopčana; s jake desnice, podvinute pod glavom, spuzao se rukav košulje sve do lakta. Ta je ruka čvrsta i bjeloputna.

Mavro primi Ribičevića za koljeno i reče:

- Ej, Viktor!

- A! - drhtne Ribičević, otvori oči, pa doda: - Gle, ti si! *Servus*, Mavro!

- Oprosti što sam te probudio, ali nas čeka kočija! - ispriča se Šarinić i sjedne.

- Gdje nas čeka?

- Pred ovom kućom! - pokaže Šarinić rukom prema ulici.

- Da idemo, dakle, i danas? - nasmiješi se Viktor ustajući sa divana.

- Dakako da idemo! - Danas će biti krasna večer!

- E, pa dobro, *amice*! Ovdje je strašno vruće te se baš želim nadisati onoga svježega zraka! Ala sam slatko spavao! Usnuo sam čitajući Hribarov govor! Ovaj list kuje u zvijezde Solarićeve zasluge za domovinu i znanost! Zdravlja mi, to je suviše smiješno!

- Žao mi je što nisam bio na groblju! Čujem da je Hribar izvrsno govorio! - reče Šarinić.

- Ba! Izvrsno! Ta, čitaj, evo ti novina! Fraze i fraze, hiljadu puta čuvene fraze! Evo, čitaj, dok se uredim! - govoraše Viktor porugljivo.

- Hvala, drugi put! - nasmiješi se Mavro.

- Ja sam mislio da će tko drugi govoriti nad Solarićevim grobom! Zar se nisu mrzili u ovo zadnje vrijeme?

- Molim te! - mahne rukom Mavro i saže ramenima kao da se on tome ne čudi.

- Da, zbilja, kad si bio u vinogradu? - upita Viktor i turi glavu u svježu vodu u umivalu.

- Jučer, sinoć!
- A, a, šta kaže gospođa Jela o Solarićevoj smrti? - zapita Viktor otegnuto, držeći mirno glavu nad vodom.
- Gospođa Jela?... Briga nju za Solarića! - nasmije se Mavro.
- Tako!... Čuj, ja držim da ga ona nikad nije ljubila! E, što ti misliš?
- Dakako da nije, a i da je, pa što bi bilo?
- Ne, nije ga ljubila! - strese glavom Ribičević.
- Hajde, obuci se! - opomene ga Mavro, pogledavši na sat.
- Čekaj da se operem još u jednoj vodi! - odgovori Viktor. Otvori zatim vrata i poviče u hodnik: - Gospodo, divna, slavna gospodo, molim lijepo svježe hladne, studene vode!
- Oh, vi ste pravi križ! - uzdahne već na hodniku udova Regina, a kad uđe u sobu, upita ga smijući se, zavrtjevši pred čelom:- Zar se od jučer još nije ohladilo? Da, da, boli vas ovdje! - uzdahne i pokaže svoju glavu.
- Mene? Ta, jučer ga nisam ni okusio! Došao sam kući odmah poslije devete; no, dakako, vi me, gospodo, niste čuli jer ste već o osmoj spavali! - našali se Ribičević.
- Nikad istine iz vaših usta! - zaljulja Regina glavom, pa pođe po vodu.
- Ribičević bijaše otkazao svoju sobu udovi kad je ono mislio da će se vjenčati, no budući da je smrt Petra Vojnića osujetila njegove i Sabinine nakane, ostao je on u stanu gospođe Lukaček.
- Zar si i jučer kasno legao? - upita Mavro Viktora.
- Vjeruj, nije moja krivnja! Baš kad sam kući dolazio, sretnem se s nekim prijateljima pa me silom odvukoše u gostionicu!
- Silom! - žmirne u njega Mavro.
- Da, silom! Ti znaš, prijane, kako je u društvu! - slegne Viktor ramenima. - E, sad ću se čuvati! Ta čekaj, da ti kažem! - Iz gostionice podosmo u kavanu...
- Nakićeni! - prekine mu riječ Mavro.
- Da, da, nakićeni! Znaš koga nadosmo u kavani? Vojnića! Kad me on opazi, pričini mi se da me je pogledao prezirno, izazovno, no, ja ti sada ne znam da li me je uistinu izazovno pogledao, jer, jer sam bio malko, da, ti znaš! - smijao se Viktor. - Da, da, bio sam malko... Krv mi zakipi, pa udri da ga psujem, dok nije utekao iz kavane! Svega mu rekoh; najviše mu se rugah da želi biti plemićem, a da je svinje pasao do svoje desete godine.
- Pa šta si mu time rekao? Zar je sramota pasti svinje? Zar nema plemića koji su to činili u svojoj mladosti? - ukori ga Mavro.
- Ne budi smiješan! Ti hoćeš da pametno govori pijan čovjek! - nasmije se Viktor kroz nos.
- Viktore, ti ćeš se kasno opametiti! - reče Mavro.
- Ribičević prigne glavu na prsa, ispruži jednu nogu i poda mu desnicu gledajući molećivim pogledom neka mu vjeruje da više neće piti.
- Da, istina je, poslije smrti staroga Vojnića nisam bio pametan, no to mi ne možeš zamjeriti! Pomisli, čovječe, kako mi je moralo biti pri duši kad sam uvidio da me Sabina ovako... no, ostavimo to! - uzdahne Viktor.
- Ti još nisi zaboravio Zorku! - izusti Mavro važno.
- Šta! Nisam je zaboravio? Smiješno! Već je prošlo sedam mjeseci od Vojnićeve smrti, pa ti misliš da ja još?... Mavro, molim te, ne šali se! Vjeruj mi, čim sam uvidio da me Sabina ne želi vidjeti... ali, do bijesa, bilo pa prošlo! Vjeruj, Zorka je za mene mrtva! Dajem ti poštenu riječ da je tako! - klimaše naglo Viktor držeći ruku na prsima.

Viktor i Mavro iziđu sada iz kuće šaleći se i smijući se. Pred kućom zapale dobre smotke, pa sjednu u lijepu, otvorenu kočiju udove Jele Martiničke da se odvezu u njezin vinograd.

Bio je krasan i ugodan dan mjeseca rujna. Zagreb je bio neobično vesela lica. Lijepo su kočije letjele gradskim ulicama vodom polivenim, ljudi se ugibahu i pogledavahu dva mlada prijatelja: Viktor i Mavro nisu pazili na ljude nego se razgovarahu gospodski i bezbrižno, odbacujući male oblačice modra dima iz ustâ. Radostan smiješak neprestano im titrao na licu. Bijahu to mladići u najboljim godinama, lijepi, zdravi, jaki, ukusno odjeveni, a lice ih odavalo za naobražene, čestite i dobre ljude. Sudeći po držanju Viktorovu, svatko bi mislio da je to njegova kočija, pa da je umolio svoga prijatelja da se malko s njim proveze, da njemu, gospodinu Ribičeviću, ne bude dosadno u kolima! Na Jelačićevu trgu svirala je vojnička glazba, mnogo se svijeta šetalo, mnogo sjedilo pred kavanama, a zvuci glazbe odbijahu se od kuća i razlijegahu se ulicama. U veći dio ulica uvalila se sjena; u Ilici kao da gore mnogi prozori od sunca, koje se na njenom zapadnom kraju među kućama žarko sjajilo. Iz grada izlazili su omnibusi gostionica i mnogo drugih kola, a u žutom svjetlu dizala se prašina na nekim mjestima u Ilici. Kad se Viktor i Mavro dovezoše na trg, prođu tuda lagano da koga ne zgaze konji. Mnogo ljudi, koji su sjedili pred kavanama, gledalo je za lijepom kočijom udove Jele; mnogo se krasnih i ružnih glava okrenulo da vide mlade prijatelje; mnogo se ljudi razgovaralo pola sata o mladim onim prijateljima, o udovi Jeli, Ruži, Sabini, Zorki i o drugom svijetu. Neki od tih ljudi, koji slušahu vojničku glazbu, videći Mavra i Viktora, oćutješe u srcu žalac zavisti, i to im se jasno vidjelo na licu; drugi su hinili porugljiv posmijeh; treći su... no tko bi nabrojio sva čuvstva što očute ljudi kad se pred njihovim očima voze u gospodskoj kočiji dva mladića koja su, možda, s čeznućem očekivana u nekom veselom ljetniku, na zelenom brežuljku, gdje žive dvije lijepe žene, o kojima se tvrdi da svaka ima oko sto hiljada forinti imetka?

Prošla su tri mjeseca što je Sabina sa svojom obitelji posjetila udovu Jelu u ljetniku. Jela se bila odvezla u grad, u glumište, a kad je došla kući, našla je Ružu i Mavra Šarinića pod svojim ljetnikom. Bilo je pola noći. Udova se Jela u prvi mah bila osupnula, a kasnije je bilo i suza. Ruža joj je sve ispriopovijedala: kako se je sastajala s Mavrom, jer joj je bilo zabranjeno da ga ljubi; kako joj je i što joj je govorio Solarić, i kako ju je obranio od njega gospodin Šarinić, koga je umolila da ostane uz nju dok se tetka povrati iz glumišta. Udova Jela nije znala šta da reče nego se snebivala od čuda, a napokon joj navru suze na oči od boli, ljutosti i ogorčenja. Udova pozove Ružu i Mavra u kuću, i tu reče nećakinji neka joj opet sve ispriopovijeda. Ruža poslušne tetku, te udari da kazuje sve šta je bilo i kako je bilo. - Grozno, grozno! - uzdisala je udova.

- Ne, nikad on neće stupiti preko praga moje kuće! Ah, to je strašan čovjek! - Jela plakaše zatim i cjelivaše svoju krasnu nećakinju.

U zoru pođe Mavro u grad. Slijedećega dana napiše dugo pismo Ruži moleći je da ga pokaže svojoj tetki. Ruža to učini. Dva dana kasnije dobi Mavro pismo, gdje mu se javljalo da ga čekaju u ljetniku. Srce mu se širilo od radosti.

Solarić je bacao krv one noći kad ga je Mavro silovito gurnuo od Ruže. Onako slab i bolešljiv, bio je pao vrlo nespretno preko one klupe na kraju Jelina voćnjaka. Došavši s teškom mukom kući, leže sav grozničav i obrvan. Nije više ustao. Jela ga nije ni jedanput htjela posjetiti te upitati da li je istina što joj je Ruža kazivala. Nakon tromjesečna bolovanja umre Solarić, osamljen, jadan, ogorčen. Najljepši i najdulji govor nad njegovim otvorenim grobom izrekao je Hribar.

Udova Jela za koji dan posve se umirila. Šarinić je dolazio isprva svaki treći dan u vinograd, no domalo iščekivala bi ga Ruža svake večeri stojeći među granama jorgovana. Jela mu je šiljala u grad svoju kočiju. Mavru nije bilo drago da se dobra gospođa Jela dugočasi, dok bi on šetao s Ružom u voćnjaku i šumici, pa je stoga umolio udovu da mu dozvoli dovesti u vinograd svoga prijatelja Viktora Ribičevića. Mavro je volio Ribičevića, poznavao ga u dušu, te mu opraštao sve mane, jer je bio osvjedočen da mu je srce dobro i plemenito. Često je o Viktoru pripovijedao udovi i uvijek ga hvalio.

Ribičević posjeti udovu Jelu i doskora se s njom sprijatelji. Svakim je danom pratio Šarinića u vinograd. Gospođa Jela vrlo mu se sviđala, ta, bila je dobra, mlada još i lijepa. I on se sviđao udovi. Mavro to opazi. On se tome radovao. Znajući da je Jeli teško uz toliko imanje bez muške glave, reče jednoga dana svome prijatelju Viktoru: - Čuj me, koliko poznajem gospođu Jelu, meni se čini da ona ne voli samotovati! - Viktor mu se smiješio. - E, šta misliš? - upita ga zatim Mavro. Viktor pocrveni, nasmiješi se i reče: - Ti si čudan svat! - a nakon velike stanke doda: - Čekaj, vidjet ćemo...

Jelina je kočija naglo odmicala uz živice, uz visoka stabla, uza zelene livade što se prostirahu pod cestom. Sunce je već zapalo. Iz uvala što dijele vinorodne brežuljke duvao je blag vjetroc i razblaživao lica Mavru i Viktoru.

- Da, Viktore, kako ti već rekoh, ona neće da živi osamljena, a ja bih volio da joj ti budeš mužem nego koji drugi! - reče mu Mavro i udari ga po koljenu.

- Gospođa Jela je vrlo dobra žena! - smiješio se Viktor.

- Ma duša od žene! - usklikne Mavro.

- A ti misliš da me ona...?

- Ma dakako da te voli!

- Dobro, dobro, vidjet ćemo...

Šaleći se, dovezu se do brežuljka koji je bio najbliži Jelinom vinogradu. Kad budu na zavoju, opazi Mavro na cesti, dosta daleko pred kočijom, dvije gospođe i reče veselo:

- Eno ih!

- Jeste, da, one su! - uznemiri se Viktor.

- Stani! - vikne Mavro kočijašu kad sretoše gospođe.

Mavro i Viktor skoče iz kočije i poljube ruke gospođama.

- Danas ste nešto zakasnili! - ukori ih ljubazno udova Jela. - Ne bismo li se malko prošetali? - upita ih zatim.

Svi pristanu. Jela zapovjedi kočijašu neka ide kući.

Sad se upute cestom prema vinogradu, no domalo krenu u prodol uskom stazom.

Lagodan rujanski suton hvatao se vesele prirode. Nebo je bilo vedro; istočno obzorje bivaše sada sivo kao divlji golub, a zapad se oblio žutom, narančastom bojom koja se odozgo splinula u najnježnije svijetlo modriilo. U šumama je šuštalo lišće, uza stazu blistao se tih potocić među dva reda kvrgastih vrba. Nad stazom se strmo dizala šuma, a kako je za bujice nad tom stazom derao potok, vidahu se debeli korijeni stabala, i oko njih tanke žile, koje su visile kao vlasi nad izrovanom zemljom što se točila u jaz. Od onih žila i iz one zemlje širio se jak vonj.

Mavro, idući uz Ružu, držao joj je mekanu ruku. Od sreće nije mogao govoriti.

- Mavro, ja sam sjetna kad pomislim da će domalo nestati ovih milih sutona. Već se osjeća da je ljeto na domaku. Nadoći će zima, snijeg, a tada nećemo moći ovuda! - govoraše Ruža onim svojim dragim i slatkim glasom.

- O, i zima ima svoje čare!... Sjedit ćemo zajedno do prozora, a vani će pršiti snijeg, stabla će biti gola, sva priroda tužna, no ja ću držati tvoju ruku, ljubiti ću te, bit ćemo sretni, zar ne, Ružo moja, da ćemo biti blaženi.

- Da, da, sretni! - uzdahne Ruža i stisne mu nježno ruku.

Viktor je hodao uz Jelu, no on nije držao njezinu ruku. Oni se razgovarahu o ljudskoj sudbini.

- Dakle, vi mislite, gospođo, da je na svijetu sve slučaj? - pitaše Viktor.

- To ne bih mogla tvrditi, no osvjedočena sam da smo često igračka sudbine, da ne možemo ništa predvidjeti ni naslutiti, jer...

- Gospodo, i ja sam vašega mnjenja! - kimnu Viktor i pogleda je u dobro lice.

Ona mu se osmjehnu.

Svi obidu brežuljak i počnu ulaziti šumom, tihom, tajanstvenom. Već se hvatao prvi mrak. Kroz guste grane hrastova vidjela se pokoja zvijezda u nebeskoj modrini. Pokoji osamljeni list treperio je na hladnom noćnom lahoru. Ptice se smještahu po granama - priroda je odisala tihom ljubavi, drhtala je opojena rosnim ljubavnim srhom.

Mjesec dana poslije te šetnje sjedili su Jela i Viktor na klupi na kraju voćnjaka. Bila je planula sjajna mjesecina i oblila svojim sjajem njih dvoje, hrastove i rosnatu travu.

- Dragi Viktoro, zar ne bi bilo lijepo da se u isti dan vjenčaju i tetka i nećakinja? - šaptaše lijepa udova.

- Da, lijepo bi bilo! - nasmiješi se Viktor i poljubi joj ruku.

XVII.

U Narodnom kazalištu pjevao se *Faust*. Bilo je u pokladno doba. Zastor se već bio digao kad banuše u ložu Sabina, Zorka, Jakov Vojnić i Milan Krišković. Općinstvo se uznemirilo i okrenulo glave prema loži, gdje se smijaše Sabina popravljajući svoje kose pred ogledalom. Čulo se i oštih: "pst! pst!" Sabina svrne okom po općinstvu, pa sjedne slavodobitno okrenuvši leđa pozornici. Mičući ramenima i glavom, neprestano se smiješila Zorki i samoj sebi; isticala se šarenim odijelom i našušurenom kosom koju je posula bijelim praškom; kočila se prpošno, nametala se općinstvu, glasno se razgovarala te tako smetala ljudima.

Staro i klimavo glumište bilo je te večeri dupkom puno. Iza poderanih i zaprašanih kulisa čuo se slab ženski zbor. Na pozornici se tresao i napinjao tenor izgovarajući hrvatske riječi na talijansku.

- Zorko, jesi li je opazila? Gle kako se nakitila! Nije ni čudo: mlada ženica! Ha, ha, ha! - nasmije se Sabina prigušeno i porugljivo.

Zorka pogleda sumorno u jednu ložu i hladno se nakloni gospođi Jeli, uz koju je sjedio Viktor Ribičević. U Zagrebu se govorilo da je Jela vrlo sretna u svojem drugom braku.

Već su dvije godine prošle što je udata za Viktora. Vjenčala se istoga dana kad i nećakinja joj Ruža s Mavrom Šarinićem.

Sabina i Jela nisu se više posjećivale.

- Čula sam da je Ruža s mužem na putu u Italiji! - reče Zorka.

- Da, jučer otputovaše! - potvrdi Milan Krišković, koji je sjedio iza Zorke.

- Pa što će ona u Italiji? Zar može ona pojmiti umjetnost? - Sabina će porugljivo.

- E, dakako, tko hoće u Italiju, valja da je štogod učio, jer drukčije: Martin u Zagreb, Martin... - primijeti Milan.

- O, sad ti već svaka sobarica putuje! - uzdahne Sabina.

- Gospođa je Šarinić naobražena žena! - opazi Jakov.

- Ali, dok... doktore! - začudi se Milan.

Sabina mu se samo osmjehnu kao da će mu reći: Ti se, dragane, šališ!

Vojnić se upusti sada u podulji razgovor sa Sabinom. Razgovarahu o grofu Robertu Czarinovicu, koji je sjedio u jednoj loži, nasuprot njima. Grof Czarinovic bio je čovjek u godinama, odebeo, blijeda lica, velikih očiju, ćelave glave i pune, prosijede brade. Taj grof neprestano pogledavaše Zorku gladeći svoje velike i debele crne brkove.

- Ali, dragi Jakove, ti mi, valjda, vjeruješ! Grof Robert posve je osvjedočen da neće biti nikakvih poteškoća. On čeka obavijest iz Pešte a ona će doći za koji dan! - uvjeravaše ga Sabina.

- Zar ne bi dobro bilo da pođem sam u Peštu?

- Svakako! Grof Robert veli da će ti dati nekoliko pisama, koja će ti otvoriti mnoga vrata... Dragi Jakove, uostalom, ti znaš da ruka ruku pere, a obraz obadvije!... - gurne ga Sabina nježno laktom.

- Razumijem! Imam nekoliko hiljada u gotovu novcu!

Jakov Vojnić bio je pripravan i na žrtve da steče plemstvo.

On stanovaše više nego dvije godine pod istim krovom sa Lozarovima, na veliku sablazan svijeta, koji je tvrdio da se bogati baštinik Petra Vojnića neće vjenčati sa Zorkom. Kod Lozarovih često bi došlo do svade, jer je Jakov uviđao da neće moći bogzna koliko vremena namirivati sve ogromne troškove rasipne Sabine. On je sveudilj odgađao vjenčanje ispričavajući se da će najprije položiti sve ispite. Njegova ljubav za Zorku bijaše ohladnjela. On se plašio braka.

Najviše ga je ljutila neotesanost Sabininih rođaka, koji joj nisu nikada na njezina pisma odgovarali. Sabina je rado pripovijedala o svojoj rodbini, nekom pukovniku, o dvorskom savjetniku i o svojem bratiću, koji da je ravnatelj neke velike ogromne tvornice u Beču. Ona je vrlo često pisala toj velikoj gospodi moleći ih da se zauzmu za Vojnića, da ga preporuče svojim svemožnim prijateljima kod peštanske vlade. Gospoda ne odgovarahu, vrijeme je prolazilo, a Sabina trebala sveudilj novca.

Vojniću je to naposljetku dozlogrdilo. Propitkujući sazna domalo da je Sabina u rodu, vrlo udaljenom, s jednim natporučnikom i s jednim sudbenim pristavom, no pukovniku, i dvorskom savjetniku nigdje ni traga! Sada buknu oluja u Lozarovoj obitelji. Sabina je zdvajala. Jakov se grozio. Zorka plakaše i plakaše. Oluja se napokon slegla pod suzama, ali najviše dolaskom grofa Roberta Czarinovicša u Zagreb.

Grof Robert bio je bogat, veoma bogat čovjek i veoma gostoljubiv. U malo se vremena upoznao s otmjenijom gospodom glavnoga grada, kojoj je priređivao gospodske objede i lijepe večernje zabave. Grof bijaše vanredno ljubazan sa Lozarovom obitelji. Kad ih je prvi put posjetio, Sabina malo da se nije onesvijestila od silne radosti. I Jakova je grof Robert volio; te ga je često pozivao k sebi, jahao bi s njim i u lov bi s njim polazio. Jakov je bio sretan čovjek, najsretniji u Zagrebu, kad bi jahao Ilicom uz gospodina grofa Roberta, koji mu savjetovaše da; čim prije položi ispite te da se onda vjenča, jer da je ovo posljednje sitnica, ali da plemići moraju biti ogledalo prostačini i u čudorednom pogledu. Grof bijaše upućen u sve odnošaje Sabinine obitelji. On bijaše prijatelj, savjetnik, otac Zorki i Jakovu.

Vojnić bude doktorom prava i Zorkinim suprugom.

Zagreb se razgovarao nekoliko dana o gospodskim svatovima i o Zorkinom kumu, grofu Robertu. Eto, već su mjesec dana vjenčani, sretni su; mladi i veseli, najljepši mladenci u cijelom glumištu gdje se Zorka smiješila svome grofu Robertu, gdje Jela, promatrajući je, veli svome suprugu Viktoru:

- Viktoro, to je prava sablazan! To je bestidno! Gle, majka joj se razgovara s Vojnićem, a ona ne može da skine očiju s grofa!

Ribičević se osmjehnu svojoj dobroj ženici, koju je bilo ogorčilo Zorkino očijukanje sa grofom.

Kad se svrši opera, nakloni se grof Robert veoma ljubazno prema Sabininoj loži. Gospođe mu se osmjehnu, omotaju glave i ogrnu se velikim kabanicama. Pred kazalištem čekale su dvije lijepe kočije: jedna za Sabinu a druga za Zorku i Jakova. Mladi supruzi nisu više stanovali u Ilici. Vojnić je imao lijepu jednokatnu kuću u donjem gradu.

Sabina pruži ruku kćerki i zetu i stupi pred vratašca kočijâ. Vratašca je otvorio uslužni Milan Krišković. U tom trenu približi se Sabini Hribar i šapne joj:

- Molim te, reci tome deranu neka ide kud ga je volja! Valja da s tobom govorim nešto važno, da, vrlo važno!

Hribar je bio uzrujan i zasopljen. Sabina se prepala i rekla Milanu:

- Posjeti me sutra, dragi Milane, a sad zbogom!

Milan se duboko nakloni, poljubi joj ruku pa iščeze u mrak, s kiselim posmijehom na usnama.

- Šta je, dragi Hribaru? - upita Sabina kad se kočija makla.

- A, šta? Šta? Dakako, ja, ja ne mogu da izgubim svoj novac! Danas ćeš me isplatiti, sve, da, dvije hiljade, jer je to...

- Molim te, govori mirno! - prekine ga Sabina.

- O, ti već znaš, dakako da znaš; ja hoću svoje! - puhao je Ilija Hribar.

- Ja znam! Šta znam! - čudila se Sabina.

- Njega će zatvoriti, ja nisam kriv, perem svoje ruke! O, o, o! Deset hiljada! To je velik novac!

- Deset hiljada! Šta mi to govoriš... Ja te ne razumijem... Možda... Lozar... Reci, reci! - šaptaše Sabina preplašeno. U srcu joj se stisnula krv. Ona je slutila nešto strašno.

- Da, Lozar, on je pronevjerio...

- Šta! - drhtne Sabina, da se kočija uzdrimala.

- Deset hiljada... O, ja hoću svoje; znaš, danas, danas!

Sabina sveudilj drhtaše. Hribar je gledaše. Kad bi svjetlo plina palo u kočiju, pričinila bi mu se blijedom, žutom.

Kočija stade pred njenom kućom. Kad iziđu iz nje, reče mu Sabina slabim glasom:

- Dođi sa mnom! Govorit ćemo. Možda je Lozar kod kuće.

Sabina se teško popela u prvi sprat. Bijaše je oblio mrzao znoj.

Uđu u prvu sobu i drugu, i nikoga ne nađu. Sabina pozove sobaricu i upita je gdje je gospodin. Lozar se na to oglasi iz treće sobe, gdje je sjedio u mraku. Sabina zapovjedi sobarici neka izide, pa zaključa vrata.

- Ivane, gdje si? - upita ga žena drščućim glasom.

- Šta je? Evo me! - odgovori joj on iz druge sobe gorkim glasom. Sabina i Hribar pođu k njemu. Lozar se uvalio u naslonjač kao bolestan čovjek i nijemo gledaše u strop. Kad opazi ženu i Hribara, duboko i bolno uzdahne.

- Zar je istina šta mi veli Hribar? - upita ga žena i spusti se obrvana na drugi naslonjač.

- Ti si svemu kriva! Ja sam uništen, osramoćen! Oh, grozno! Da, ti si kriva! - reče gorko Lozar. Debele mu suze kapahu niz lice.

- Imaš vremena dva dana da nadomjestiš novce! - strese se Hribar.

- Dva dana! - skoči sa naslonjača Sabina. - Dva dana! Ivane, umiri se, umiri se! Ja ću naći taj novac, da, ja ga moram naći!

Lozar ljuljaše nepovjerljivo glavom.

- Ja nemam ni krajcare kod kuće! Ja hoću svoje! Sabino, moje novce, moje novce, šta će meni tvoja srebrnina! - huknuo je Hribar.

Lozar ga gledaše zapanjeno. On nije znao da je njegova žena Hribaru dužna.

- Sabino, Sabino, ti si me uništila! - zdvajaše Lozar plačući.

- Šta! Ja tebe uništila? Ivane, ti me vrijeđaš! Zar je moja krivnja što već petnaest godina čekaš promaknuće? Zar sam ja kriva što si ti uzimao novac iz blagajne u uredu? Jesi li mi to ikad rekao? Kad sam ti tražila novaca, dao si mi, a što sam ja mogla znati da ono nije tvoj novac? - ljutila se Sabina.

- Ženo, ženo, bog te čuje! - klimaše Lozar.

- Umiri se! Kada se saznalo za manjak u blagajni? Deset hiljada, dakle? - upita ga sada tiše.

- Da, deset, deset! Danas po podne imao sam predati blagajnu! O, sutra, za koji dan, sav će Zagreb govoriti o mojoj sramoti! Predstojnik mi je dao dva dana vremena, no odakle da smognemo u tom roku toliki novac? - jadikovaše Lozar.

Sabina se zamisli i poče šetati sobom. U to vrijeme upita Lozar Hribara tko mu je povjerio tu tajnu.

- Moj prijatelj, tvoj predstojnik! On zna da mi Sabina duguje! Dakako da mi duguje! O, ja hoću svoje novce! - govoraše Hribar mičući naglo usnama.

Sabina se udari po čelu. Stane pred muža, osovi se i reče pobjedonosno:

- Ivane, preksutra dat ću ti novce!

- Prek... preksutra? - trže se Hribar i naravna naočare.

- Da, i ti ćeš dobiti svoje! - reče mu prigušeno i jedovito.

Lozar i Hribar je gledahu osupnuto. Sabina je to obećala kao da već ima novce u džepu. Oni je, malne, prestrašeno gledahu, a ona im se smiješila kao junak kukavicama.

- Hribaru, preksutra dođi po novce, a sada laku noć!

- Dakle, preksutra? - upita tiho Hribar.

- Da! - odsiječe odlučno i oštro Sabina.

Hribar otvori vrata. U drugoj sobi čuo se šušanj ženskih haljina. Irena je odatle bježala. Na hodniku sastane se s njom Hribar. Ona ga promjeri ljutito, okrene mu leđa, pa se izgubi u mraku hodnika.

Malo zatim umoli Lozar ženu da mu oprostí što ju je vrijeđao, što je bio ljutit.

- Draga Sabino, da, da, ti si dobra ženica. - uzdahne Lozar idući u svoju sobu i otirući suze sa svoga crvenoga lica.

Slijedećega dana pošalje Sabina sobaricu k svojoj Zorki s malim listićem. U listiću je molila kćerku neka je odmah posjeti. Kad je sobarica odlazila, reče joj Sabina:

- Rezi, pazite: kad dođe gospođa Vojnić, recite joj da je čekam u spavaćoj sobi.

Rezi se nakloni i odleti iz sobe.

Oko jedanaeste ure pozvoni Zorka na vratima svojih roditelja. Njezina majka sjedne na divan, spusti glavu na dlan ruke i zagleda se snuždeno u pod. Bila je u tom mahu prava slika tuge. Zorka uniđe i preplaši se videći svoju majku onako tužnu. Priskoči k njoj, klekne, uhvati je za ruke, pa je upita:

- Mamice mila, šta ti je te si tako snuždena?

Sabina kimne i teško uzdahne. Zorka problijedi, pa opet navali pitati. Majka spusti sada glavu na rame svoje kćeri i ogrli je bolno uzdišući:

- Dijete moje, Zorko moja!

- Mamice, ne muči me, molim te, govori, kaži šta se zbilo? - poče Zorka plakati.

- Sjedi, dijete moje! Grozno, oh, grozno!

- Majko! - zadrhta Zorka.

- Sramota, sramota! Oh, jadni tvoj otac!

- Moj otac! - okameni se Zorka.

- O, bog znade da je on posve nevin! Zorko, ti si bila uvijek moje slatko dijete. Zorko, smiluj se, da, meni, tvome ocu, tvojim roditeljima! - govoraše Sabina očajno, prekinuto, grozničavo.

- Ah, reci, majko, svrši!

Sabina joj sada ispriповijeda da je otac izišao na četvrt sata iz svoje sobe k svomu predstojniku ostaviv otvorenu blagajnu, pa da se netko u sobu ušunjao i ukrao petnaest hiljada forinti dok se on razgovarao s gospodinom predstojnikom. To je strašan udarac za cijelu obitelj jer će ljudi misliti da je otac te novce pronevjerio.

- To ljudi ne mogu misliti! - reče Zorka. Njoj je bilo malko odlanulo: nije u tome nazrijevala nikakve grozote.

- Ali oca će baciti u zatvor ako se ne nađu novci! Ja znam da će se naći novac, čujem, dapače, da se ušlo u trag tatu, no zar te groza ne hvata kad ti velim da će ti oca zatvoriti?

- U zatvor! U zatvor! - uzdahnu Zorka, i suze joj opet iskoče na oči.

- Da, u zatvor, ako ne nađemo do sutra novaca! - zalomi Sabina rukama. - Zorka, sav će svijet pokazivati na nas prstom! Zasada je još ta krađa tajna, jer je otac umolio predstojnika da ga počeka koji dan. Ti znaš kako je svijet zloban: ljudi bi rekli da je tvoj otac... Oh, grozno - spopadne se Sabina za glavu.

- Mamice dobra, umiri se; ja ću govoriti s Jakovom! On ima mnogo novaca, jer je, kako znaš, prodao jednu kuću! On neće sve trebati kad pođe u Peštu.

- Zorko, ti si dobra, ti si moj anđeo, ti jedina možeš spasiti čast svoga sijedoga oca! Ne, ne, ne govori s Jakovom, on ti ne bi, možda, dao!

- Da, i ja mislim, jer se jučer strašno ljutio kad je platio jedan moj račun. Oh, kako su skupa ta odijela! Ali, je l' de, mamice, ja ne mogu biti raskidana?

Sabina očajno klimaše.

- Gle, čuj, a da pitam grofa Roberta? - dosjeti se Zorka.

Sabina mahne rukom i reče:

- Teško da ima toliku svotu pri sebi!

- Mama, ja ću ipak govoriti s Jakovom! On mi je muž, on mi mora dati! - kliknu Zorka odvažno.

Nakon podulje stanke pridigne glavu Sabina, uze kćerku za ruke, pa reče:

- Zorko; ti nas možeš spasiti! Slušaj! Jakov valja da ide u Peštu, a zašto da ne pođe danas? Ja ću posjetiti grofa Roberta i umolit ću ga da mu napiše nekoliko listova; kad otiđe Jakov, uzet ćemo novac iz njegove blagajne. On će doći iz Pešte veseo, a moja će briga biti da ga umirim! Uostalom, mi ćemo Jakovu povratiti taj novac, jer, kako ti rekoh, već se ušlo tatu u trag. Zorko, ni riječi Jakovu o toj stvari! Pristaješ li, dobro moje dijete?

- On će se strašno ljutiti! - opazi Zorka.

- Velim ti, ja ću ga već umiriti! Zorko, pomisli na sramotu ako ti oca zatvore! I na Jakova bi pala sramota, a ja sam osvjedočena da bi se on; dapače, ljutio na nas što se nismo pomogle kad smo mogle.

- E, pa kad je tako, zašto da ga ne pitam dok je u Zagrebu? - opazi Zorka.

- Mi ćemo mu reći da se krađa zbila nakon njegova odlaska iz Zagreba! - domisli se Sabina odmah.

Zorka pristane na sve. Izljubi se s majkom i pođe kući zibajući se u svojoj gospodskoj kočiji.

Koji sat zatim odveze se Sabina u stan grofa Roberta koji je primi vanredno ljubazno. Sjednu. Sabina ga umoli da napiše nekoliko listova za Jakova Vojnića, te da ga lijepo preporuči svojim prijateljima u Pešti. Grof je rado odgađao to pisanje, no Sabina ga je molila dok ga napokon nije sklonila. Za malo časova načrčka grof pismo, zatvori ga i reče Sabini:

- Čitajte naslov!

Sabina se začudi pročitavši naslov i nasmiješi se:

- Ovu sam pjevačicu čula u Beču!

- Taj list valja popratiti sa alem-kamenjem! Vrijednost najmanje dvije hiljade! - pokaže grof taj broj sa dva prsta lijeve ruke.

- Krasna je žena ova *primadonna*! - primijeti Sabina.

- Čitajte naslov! - reče grof podavši joj malo zatim drugo pismo. - Tu će biti dosta jedna hiljada!

- O, o, o! Neki odvjetnik! - nasmija se Sabina.
- Čitajte naslov! - napokon će grof i uruči joj treći list.
- A, tajnik! - usklikne Sabina. - Ovo će pismo najviše koristiti!
- Tu treba priložiti tri hiljade, da, svakako, tri hiljade! - spomenu grof, a onda doda: - Ja držim da će prvo biti od najveće koristi! Molim vas, gospođo, recite Vojniću neka odmah, jošte danas otputuje, jer drukčije neće naći u Pešti *primadonnu!*

Sabina umoli grofa da on sam pošalje ta pisma Jakovu Vojniću i da ga pismeno u svemu pouči. Grof zadovolji njezinoj želji.

- Dragi grofe, bi li nas htjeli danas počastiti svojom prisutnosti? - umoli ga Sabina pri odlasku.
- Veoma rado, no poslije opere! - nakloni se grof Robert.
- Oko deset, dakle, kod gospođe Vojnićeve! - nasmiješi se Sabina.

Grof se opet nakloni i isprati je do vrata predsoblja.

Oko osme ure gospodska je kočija stala pred zagrebačkim kolodvorom. Iz kočije se izvuče prvo Jakov Vojnić, onda Zorka, a napokon Sabina. Za koji časak polazio je vlak u Peštu. Kad pozvoni drugi put, izljube se gospođe s Vojnićem.

- A kad se misliš povratiti, dragi Jakove? - pitala ga je žena.
- Grof Robert mi je pisao da mogu sav posao obaviti za tjedan dana! - odgovori Jakov i jošte je jednom poljubi.

Vojnić skoči u vagon. Nasloni se na prozor, još se razgovaraše sa svojom ženicom. Pozvoni treći put. Vlak se makne. Jakov pozdravljaše gospođe rukom a one njega rupcima.

Gospođe se uvuku u kočiju i odvezu u grad, u Vojnićevu kuću. Majka i kći pohite u sobu gdje je bila željezna blagajna. Zorka potraži ključe, nađe ih i otvori debela vratašca. Sad izvuku iz blagajne veliku lisnicu i postave je na sto. I nju otvore. Sabinine se oči zakrijese. Dršćućom rukom izvadi iz lisnice skup stotinjača. Bilo je tu i hiljadarki. Sabina stane tiho brojiti hiljadarke. Jedan je broj hotimice ponovila, te je uzela šesnaest hiljada! Zorka, kako je bila uzrujana, nije to opazila. Sabina metne novce u džep, postavi lisnicu, u kojoj je bilo jošte nekoliko hiljada, na mjesto, zatvori blagajnu, poljubi kćerku i sjedne umorna na divan.

Kad se svrši opera, dođe grof Robert. Dok je on veselo večerao sa Zorkom i Sabinom, jurio je Vojnić, zamotan velikom bundom, u Peštu da postigne ono za čim je toliko težio.

Bio je jedan sat poslije ponoći kad se odvezla Sabina u Ilicu, kući. Lozar je teško disao i nešto mrmaljao u snu. Sabina ga probudi i pokaže mu novce. On plakaše od radosti.

- A odakle tebi taj novac, draga Sabino? - jecaše Lozar.
- Šuti! Što te briga! - odsiječe oštro Sabina bacajući ljutito haljine po sobi.

XVIII.

Ivan Lozar bio se sasvim umirio kad mu je žena izbrojila na ruku deset hiljada forinti. Vijest o njegovu pronevjeranju bila je prodrla u javnost, no o njoj se razgovarahu samo neki ljudi. Takve vijesti, nisu mogle zanimati općinstvo jer su bile veoma obične, na dnevnom redu. Sa ono preostalih hiljada platila je Sabina Hribara i začepila neke školje, no ne sve. Bila je vesela i zadovoljna. Vojnićeva dolaska nije se bojala. Čast njezine obitelji bila je spasena, te se sada opet moglo veselo živjeti. Bile su poklade; gradom su letjele pozivnice, ples je slijedio za plesom, a nju se svakamo pozivalo, već radi grofa Roberta. Ona je bila svuda prva; o njezinim haljinama pisale su novine, mnoge gospođe hleptjele su sada za njezinim prijateljstvom, sav je grad govorio o njoj.

Zorka je bila kraljica na svakom plesu, a oko nje lepršahu, klanjahu se i svijahu samo plemići i neki vojnički časnici. Njezin pratilac i zaštitnik bio je grof Robert, koji je na nju sveudilj pazio.

Jakov Vojnić obavljao je međutim svoj posao u Pešti, grozničavo, hrlo vozikajući se u neke velike palače. On obavi svoj posao ne u tjedan dana, kako bijaše rekao grof Robert, nego u dva dana! Pešta nije London, a kočija se kotrlja, trese se, leti s jedne strane grada na drugu, od koje pjevačice do ministarstva, a odavde k mešetarima plemstva! Vojnić se divio prijaznosti neke velike gospode. On se zaljubio u Peštu i u njene stanovnike; on je već osjećao u svom srcu, od radosti raširenom, da će mu taj grad ostati u miloj uspomeni. Trećega dana otputuje iz Pešte. Vagon mu je bio tijesan, cijeli dan zujao mu je njegov predikat "plemeniti de Vojnicsdol" u ušima, od radosti i uzrujanosti nije mogao ni sjediti, ni ležati, nego je sve mislio kako će zagrliti svoju ženu kad dođe u Zagreb, kako joj je sada ravan i kako će lijepo proživjeti svoj vijek među otmjenim svijetom. Zamotan u svoju toplu bundu, gledaše kroz prozor vagona nepregledne ravnice pokrivene snijegom. Bio je blažen i smiješio se u krzno, kojim bijaše opšiven vrat bunde. Vlak je jurio, drhtaio, soptao i zviždao; gradovi, sela i šume naglo odmicahu, u barama, uz nasipe, plivaše led, mostovi su škripali, vrane su letjele nad oranicama i livadama, velike rijeke naglo se svijahu, a Jakov se uvijek smiješio i izgovarao: de Vojnicsdol, de Vojnicsdol.

Nasta noć. Vagon bijaše slabo rasvijetljen, plamen drhtaše, po staklu prozora curila je voda, vani je bilo sivo, pršio je snijeg. Vojnić nije mogao usnuti. Često je pogledavao na sat, no Zagreb je bio još daleko, daleko. Dugo je razmišljao o svojoj prošlosti, a napokon zaključio da je sve postigao što može postići mlad čovjek. - Bio sam siromah, misljaše, a sad me, eto, bogata! Doktor sam, imam mladu i lijepu ženu, član sam stare plemićke obitelji, da, sve sam postigao, i eto plemić sam de Vojnicsdol!

U tri sata poslije ponoći stigne vlak u Zagreb. Vojnić iziđe iz vagona i počeo tražiti svoju kočiju pred kolodvorom. On se nadao da će ga dočekati i žena, a kad tamo, nije ni kočiju poslala! Čudio se tome. Napokon pomisli: "Zorka me ne očekuje danas, ona drži da sam još u Pešti!" Sad se sjeti da je brzojavio, te se još većma začudi. Uzme kola i odveze se kući. Dugo je zvonio dok je probudio sobaricu. Kad mu otvori, upitao ju je da li gospođa spava. Sobarica odgovori da je gospođa još po podne otišla s gospođom majkom i da se nije još vratila.

- A zar nije primila moj brzojav? - upita Vojnić u čudu.

- Brzojav je jedan došao u noći, oko desete ure. Metnula sam ga u vašu sobu! Gospođa se nije danas nadala vašem dolasku! - reče stara i pospana sobarica.

- Idite u krevet! - zapovjedi Vojnić, uđe u svoju sobu, upali sam svijeću, pa sjedne.

Nije znao šta da misli, ni šta da učini, bi li ostao kod kuće ili bi pošao k punici da potraži ženu. - Valjda je bolestan tast, pa je otišla k majci! - šapne i umiri se malko. Sad počeo šetati sobom i opet ga spopadne uzrujanost. Jednim mahom stane u hodanju. Netko je otvorio vrata njegova stana. Čulo se više prigušenih glasova. Vojnić probljedi i odmakne malko zatvor sa stakla na vratima. U hodnik stupe tri krabulje u crnom dominu. Jakov uhvati revolver što je visio do kreveta, otvori naglo vrata i poleti na hodnik.

- Tko je? - vikne on i naperi revolver u krabulje.

Jedna krabulja kriknu od prepasti, klone na stolicu i pokrije se rukama. Najviša krabulja, neki muškarac, sakri lice krinkom i trže se k vratima hodnika. I u srcu treće krabulje stisnu se krv, no samo za jedan tren, jer ona shvati svu pogibelj, sjeti se nečemu, svlada natčovječnom silom svoju prepast i, okrenuvši se prema Vojniću, počne se srdačno smijati:

- Ha, ha, ha! Hajde da vidimo, dragi Jakove, pogodi, tko su ove krabulje! A vi, krabulje, čujte, da se niste otkrile dok ne pogodi!

- Sabina! - osupne se Jakov i ruka mu klone.

- Da, ja sam! O, da sam slutila da ćeš se tako prestrašiti, ne bih počinila ove šale! Ah, to je uistinu smiješno! Ha, ha, ha! - gušila se Sabina od smijeha. - Čuj, čuj, bili smo na krabuljnom plesu, i tamo sam saznala da si stigao u Zagreb, pa evo nas da ti čestitamo! Jakove, zar se ti bojiš krabulja? Gle,

ona tamo na stolici, ona se uistinu prestrašila tvoga revolvera! Ah, od srca se nasmijah! No, Jakove; tko su ove krabulje?

Sabina se sva uznojila u malo časova. Ona je već uviđala da se izvukla iz najstrašnije neprilike svojom hladnokrvnošću i lukavošću.

I krabulja koja je klonula na stolicu osvijestila se već i uvidjela da je spasena. Ona ustane i baci se u naručaj Vojniću, koji je ogrli i poljubi.

- Oh, kako si me preplašio svojim nesretnim revolverom! - reče Zorka. Glas joj još drhtaše.

- Jakove, još ne znaš tko je ova krabulja? - upita ga Sabina, smijući se grohotom. Ona mu je pokazala muškarca.

- Dragi prijatelju, dobro došli! Ja vam čestitam na uspjehu! Da istinu rečem, danas se, eto, sastasmo vrlo čudnovato, ali gospođa punica nije mirovala dok nisam privolio na tu šalu! E, pa neka bude: poklade su! - reče grof Robert skinuvši krinku i rukujući se s njime.

- Da, grofe, poklade su! - nasmija se sada Vojnić nešto usiljeno.

On nije sumnjao o istinitosti Sabininih riječi.

- Hajd' mo u sobu da nam kažeš kako je bilo u Pešti! - reče Sabina.

Kad budu u sobi, ispriповijeda Jakov sve što je doživio u Pešti. Svi mu čestitahu! Bio je sada vanredno veseo. Napokon reče, šaleći se:

- Zar ne bi bilo dobro da štogod okusimo? Ja sam strašno ogladnio u boju sa krabuljama!

- Izvrsna misao! - klikne grof Robert.

Vojnić uzme svijeću i pođe iz sobe da potraži butelju dobra vina.

- Gospođo, ja vam se divim! - stisne grof Sabini ruku.

- Mamice, ja još drščem! - Ti si nas spasila! - šapne Zorka i poljubi je.

Vojnić se povrati i natoči čaše. Svi se kucnuše u zdravlje plemića Vojnicsa de Vojnicsdol. Sabina nareže butine. Svima je išlo u tek! Kad se malko razveseliše, reče Sabina značajno:

- Grofe, je l' te da nema plemstva bez velikodušja?

- Pravo govorite, gospodo! - nakloni se grof.

- A, zbilja, dragi Jakove, ti ne znaš kakva se nesreća dogodila u našoj obitelji? Da, da, ti ne znaš jer si bio u Pešti! - pitaše ga Sabina nešto snuždeno.

- Nesreća, kakva to nesreća? - pogleda je Jakov znalično.

- Da, velika nesreća! Neka ti kaže majka! - potvrdi Zorka.

- Molim vas, gospode, to se često zbiva na svijetu! - opazi grof, koji se bio o svemu sa Sabinom sporazumio.

Sad ispriповijeda Sabina Jakovu kako su ukrali petnaest hiljada Lozaru i kako bi mu tast bio pao u veliku nepriliku da joj nije gospodin grof posudio potrebnu svotu. Dugo je vremena govorila Jakovu o toj obiteljskoj nesreći, spominjala je čast, pronevjerenje, pogane jezike, sramotu, zatvor, a napokon doda da se ušlo tatu u trag.

- E, dobro je, kad mu se ušlo u trag! - kimnu Jakov i isprazni čašu.

- Ali da nije bilo gospodina grofa, tvoj bi tast danas čamio nevin u zatvoru! - uzdahne Sabina.

- U zatvoru? - trzne se Vojnić. - Meni je žao što ste uznemirili gospodina grofa! Ti znaš, Zorko, gdje su ključevi moje blagajne, pa zašto niste uzeli od moga novca? - upita ih malne okorno.

- Grofe, vi ste izgubili okladu! - klikne veselo Sabina.

- Da, izgubio sam, no veseli me što sam je izgubio, jer uviđam da je gospodin Vojnić pravi plemić: činom, a ne samo naslovom! - nakloni mu se grof.

- Okladu? Kakvu to okladu? - pogleda Jakov sve u čudu.

- Da, dragi Jakove! - razjasni mu Zorka - gospodin grof je mislio da ćeš se ljutiti, ako uzmemo novaca iz tvoje blagajne, a majka se okladila da se ti nećeš ljutiti! Majka je dobila okladu, i znaj da smo uzeli tvoj novac!
- Gospodine grofe, žao mi je što mislite tako zlo o meni! A šta je oklada? - upita Vojnić.
- Ja sam obećao da ću iz svih sila uznastojati da vam priskrbim za koju godinu barunstvo, ako izgubim okladu! Evo, izgubio sam i osvjedočio sam se tijekom našega razgovora da ste vi već vrijedni barunstva! - reče grof važno, pruži mu ruku i osmjehnu se njemu i dražesnoj Zorki.
- Barun! - drhtne plemić Vojnića de Vojnićsdol.
- Da, barun, barun, dragi Jakove! - kimnu mu Sabina smiješeći se slatko.

RJEČNIK

abažur (franc. *abat-jour*) - zaslon na lampi, sjenilo

ambo i terno - početni zgodici na tomboli.

amice (lat.) - prijatelju

cachemir (franc.) - kašmir, svilena tkanina s utkanim vunenim dijelovima

fichu (franc.) - ženski rubac za glavu

leventa (tur.) - vojnik dragovoljac; besposlen hvalisav vojnik; hvališa; pustolov

mezdra - kožica, sluzokoža

patronessa (franc.) - pokroviteljica, patronesa

Pince-nez (franc. *pincer* - štipati + *nez* - nos) - cviker, naočale koje se drže na nosu pomoću metalne štipaljke.

samet (prema njem.) - isto što i samt: baršun, pliš, kadifa

Servus (lat.) - latinski pozdrav (dosl: Sluga!)

Silentium! (lat.) - Tišina!

tasa (njem. *tasse*) - posuda, šolja

velociped (franc.) - bicikl